

FRI FRÅN (EFTER)VÅLDET?

FRI FRÅN (EFTER)VÅLDET?

Om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, uppbrott och stödbehov

Josefin Kjellberg

UPPSALA
UNIVERSITET

Dissertation presented at Uppsala University to be publicly examined in Humanistiska teatern, Thunbergsvägen 3C, Uppsala, Friday, 12 January 2024 at 13:00 for the degree of Doctor of Philosophy. The examination will be conducted in Swedish. Faculty examiner: Docent Marcus Lauri (Institutionen för psykologi och socialt arbete (PSO), Mittuniversitetet).

Abstract

Kjellberg, J. 2023. Fri från (efter)våldet? Om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, uppbrott och stödbehov. *Studies in Social Work* 1. 257 pp. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. ISBN 978-91-513-1982-7.

This dissertation investigates resistance strategies and leaving processes of female survivors of male intimate partner violence (IPV), and sheds light on the importance of support from social workers when survivors try to break free from IPV. It also contributes knowledge on how Swedish social workers in social service support units and women's shelters (run by NGOs or companies) interpret and handle support needs of survivors. This is investigated through interviews with 17 adult Swedish survivors and 49 Swedish social workers in 13 different organizations, and through observations of social worker meetings and analysis of texts from the organizations. The data is analyzed thematically (Braun & Clarke, 2006, 2022).

Responding to Hydén's (2005) and Rajah and Osborn's (2022) call for further research on resistance, the dissertation shows how survivors may utilize several resistance strategies to end violence: active opposition, covert resistance, help-seeking, and leaving (cf. Rajah & Osborn, 2022). It also sheds light on what survivors think enable or hinder their resistance and leaving processes, especially the role of social responses. Hester's (2011) Three Planet Model is used to analyze survivors' experiences of vast differences in support from social workers on different "planets" post-separation – of positive experiences of support from social workers on the "Domestic violence planet", but of post-separation violence being enabled on the "Child contact planet". These results may aid social workers to better align their services with experiences of survivors.

The dissertation also sheds light on how knowledge use and working conditions shape social workers' support on the "Domestic violence planet". Social workers in all organizations utilized a paradigmatic practice theory (cf. Payne, 2012, 2021) to educate survivors on violence and relieve them of guilt. The paradigmatic practice theory connected to goals of social work aimed at (cognitive, emotional) liberation from violence, rather than structural social change. Furthermore, the results indicate that structural obstacles preventing survivors from leaving their abusers may be handled as individual rather than social problems. Additionally, social workers expressed that survivors need long-term, holistic support when breaking free from IPV, but their discretion as street-level bureaucrats (Lipsky, 2010) to meet these support needs differed. Some (social service support units) offered only counseling, other (shelters) also more "practical" support. Hence, the dissertation indicates that what kind of support survivors are offered may differ, and that support risks becoming a lottery where survivors might not always receive the help they need to break free from violence.

Keywords: Female survivors of male intimate partner violence, Resistance, Leaving processes, Post-separation violence, Social work

Josefin Kjellberg, Department of Social Work, Box 624, Uppsala University, SE-75126 Uppsala, Sweden.

© Josefin Kjellberg 2023

ISBN 978-91-513-1982-7

URN urn:nbn:se:uu:diva-516496 (<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-516496>)

Innehåll

Förord – tack!.....	9
1. Inledning.....	11
Syfte och frågeställningar.....	12
Några ord om avgränsningar och val av begrepp.....	13
Disposition.....	15
2. Partnervåld och det svenska stödfältet.....	16
Mäns våld mot kvinnor i parrelationer.....	16
Grundläggande definition av partnervåld.....	16
Vetenskapliga diskussioner om könsasymmetri vid partnervåld.....	17
Partnervåldets omfattning.....	21
Det svenska stödfältet.....	23
Från privat problem via könsmaktsproblem till könsneutralitet?.....	23
Kvinnjourerna först ut att erbjuda våldsutsatta kvinnor stöd.....	25
Socialtjänstens ansvar för våld i nära relationer skärps.....	27
Stödfält i förändring – skyddat boende i privat regi.....	28
3. Forskningsöversikt.....	30
Svensk forskning om våldsutsatta kvinnors anpassning och motstånd.....	30
Våldsutsatta kvinnors motstånd i internationell våldsforskning.....	34
Våldsutsatta kvinnors uppbrott.....	35
Våldet efter uppbrott.....	38
Forskning om stödet till våldsutsatta kvinnor.....	41
Kvinnjourernas och de privatägda skyddade boendenas stöd.....	41
Socialtjänstens stöd.....	43
Våldsutsatta kvinnors stödsökande och upplevelser av stöd.....	45
Avhandlingens bidrag till forskningsfält och praktik.....	47
4. Teorier och begrepp.....	49
Avhandlingens position i diskussionerna om partnervåld.....	49
Våldsutsatta kvinnors motstånd.....	50
Tre-planets-modellen för att förstå upplevelser av hanteringen av eftervåld.....	53
Teorier och begrepp för att analysera stödet på VINR-planet.....	55
Kunskapsanvändande i socialt arbete.....	55
Gatubyråkraters villkor.....	59

5. Metod och material	62
Studiens design.....	62
Rekrytering och urval.....	64
Presentation av studiedeltagare	66
Datainsamlingsmetoder och genomförande	68
Analys	72
Etiska överväganden	75
Studiens utgångspunkter och begränsningar	81
6. Omfattande våld och anpassat motstånd.....	87
Omfattande och könsasymmetriskt våld (med vissa variationer).....	87
Anpassat motstånd.....	92
Öppen protest och våldsutövarens försök att förhindra den	92
Ökad fara – mer dolda, subtila former av motstånd	94
Dolt motstånd snarare än kvarhållande meta-anpassning.....	98
Stödsökande och betydelsen av omgivningens gensvar	100
Sammanfattande slutsatser	104
7. Uppbrottet – en villkorad motståndsprcess.....	105
Normalisering, internalisering och betydelsen av (o)giltiggörande gensvar	105
Svårigheter att se sig som våldsutsatt.....	113
Känslor som kvarhållande och frigörande.....	116
Betydelsen av kärnfamiljsnormer och barn.....	119
Ekonomi och egen bostad grundläggande för möjligheten att lämna	120
Sammanfattande slutsatser	122
8. Fri från (efter)våldet?.....	124
Eftervåldet – våldet tar inte slut när hon lämnar	124
Stöd och skydd på VINR-planeten.....	132
Ett betydelsefullt samtalsstöd	132
Praktiskt orienterat stöd vid uppbrott och eftervåld.....	136
Stöd i skyddat boende – skyddad men isolerad?	138
Möjliggörande av eftervåld på familjerättsplaneten.....	140
Ömsesidigande av våld och krav på samarbete	141
Olika sätt att förhålla sig till familjerättsplanetens arbetssätt	144
I tomrummet mellan planeterna	148
Sammanfattande slutsatser	151
9. Kunskapsanvändande i stödet till våldsutsatta kvinnor	152
Eklekticism <i>och</i> paradigmatiskt praktikteori.....	152
Nödvändig eklekticism	152
Paradigmatisk praktikteori i psykoedukation	155
Kvinnan behöver informeras om att hon varit utsatt för våld.....	159
... och stöttas i att lära sig att skydda sig själv	161

Alternativa praktikteorier, eller paradigmskifte?.....	166
Gemensamma kunskapskällor, gemensam praktikteori.....	169
Sammanfattande slutsatser	172
10. Stödet vid uppbrott och eftervåld.....	174
Individ- eller strukturinriktat stödarbete vid uppbrott	174
Praktiskt stöd grundläggande eller hinder för behandling?.....	183
Långsiktigt stöd vid eftervåld – skillnader i varaktighet och utformning.....	187
Sammanfattande slutsatser	192
11. Avslutande diskussion	194
Nya perspektiv på anpassning och motstånd.....	194
...och på våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser	196
Stödet till våldsutsatta kvinnor vid uppbrott och eftervåld	197
Upplevelser av (bristande) stöd vid eftervåld	197
Forskning om skyddat boende och tillståndsplikt behövs	200
Paradigmatisk praktikteori separerad från sina feministiska rötter, men kopplad till evidensrörelsen	202
Bristande likvärdighet i stödet vid uppbrott och eftervåld – är handlingsutrymmet problemet?	205
Slutord	207
English summary	208
Referenser	221
Bilagor	241
Bilaga 1. Annons rekrytering	241
Bilaga 2. Informationsbrev	242
Bilaga 3. Intervjuguider.....	249
Bilaga 4. Reflektionsfrågor	253
Bilaga 5. Teman	254

Förord – tack!

Först och främst, till er kvinnor som jag mött som yrkesverksam och som forskare; ett stort och innerligt tack för allt ni lärt mig! Extra varmt tack till er som deltagit i den här studien. Genom att generöst dela med er av era erfarenheter har ni gjort denna avhandling möjlig. Jag hoppas att jag lyckats göra era erfarenheter rättvisa, och att kunskapen i avhandlingen kan bidra till att förbättra stödet till våldsutsatta kvinnor. Jag hoppas också att ni och era barn ska få leva liv fria från alla former av våld!

Varmt tack också till alla er som dagligen kämpar för att andra ska få leva liv fria från våld. Ett särskilt tack till er som deltagit i studien och generöst låtit mig ta del av ert arbete! Ert bidrag har varit ovärderligt, och jag hoppas att avhandlingen kan vara användbar för er i ert livsviktiga arbete.

Stort tack också till mina engagerade handledare och kollegor vid Institutionen för socialt arbete vid Uppsala universitet (ingen nämnd, ingen glömd), och till kollegor vid andra institutioner och lärosäten som tagit sig tid att läsa och komma med kommentarer på manuset, inte minst vid halvtids- och slutseminarium. Era kommentarer har lärt mig mycket, och har gjort avhandlingen bättre än den annars skulle ha varit.

Tusentals tack riktar jag även till mina eminenta korrekturläsare. Alla eventuella kvarvarande språkliga brister i avhandlingen beror helt och hållet på mig! Sist men inte minst, oändligt varmt tack till min älskade livskamrat, och till de systrar jag mött längs vägen. Utan er kunskap, ert stöd och ert livsviktiga lyssnande hade denna avhandling aldrig blivit till.

Josefin Kjellberg

november 2023

1. Inledning

Mäns våld mot kvinnor är ett omfattande samhällsproblem och ett hot mot mänskliga rättigheter och folkhälsa (FRA, 2014; SOU 2014:49; WHO, 2018). Av alla kvinnor i världen uppskattas 26-28 % någon gång under sitt liv ha utsatts för fysiskt eller sexuellt våld av en partner (WHO, 2018). Frågan är också placerad högt upp på den politiska agendan. Istanbulkonventionen fastslog 2011 att mäns våld mot kvinnor ska förebyggas, lagföras och avskaffas. Den svenska regeringens sjätte jämställdhetspolitiska delmål slår också fast att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Arbetet med att förebygga mäns våld har i Sverige alltmer kommit att inriktas mot våldsutövande män och att förhindra att våldet uppstår eller upprepas (Skr.2016/17:10). Samtidigt är det en bit kvar innan våldet helt upphör. En nationell enkätundersökning i Sverige fann nyligen att 10 % av kvinnorna uppgav att de var utsatta för hot, fysiskt våld eller sexuellt våld av en nuvarande partner. 37 % uppgav att de varit utsatta för våld av en tidigare partner (Westerstrand m.fl., 2022). De kvinnor som utsätts för mäns partnervåld behöver fortsatt erbjudas skydd och stöd för att kunna frigöra sig från våldet.

Runt detta ämne, kvinnors möjligheter att frigöra sig från mäns partnervåld – och det sociala arbetets betydelse i detta – kretsar denna avhandling. Med frigörelse åsyftas att våldet upphör och att kvinnor därmed kan återhämta sig från dess konsekvenser.

Våldsutsatta kvinnor kan själva försöka få våldet att upphöra. En ambition med avhandlingen är att öka kunskapen om våldsutsatta kvinnors motstånd mot våldet, och om motståndets (och andra faktorer) betydelse för kvinnors frigörelse. En central fråga i förhållande till kvinnors frigörelse från mäns partnervåld är också frågan ”varför går hon inte?”, det vill säga vad som hindrar våldsutsatta kvinnor från att lämna relationen. Det är dock inte säkert att uppbrott innebär frigörelse, då våldet kan fortgå även efter separationer (Ekbrand, 2006; Hardesty, 2002; Westerstrand m.fl., 2022). Avhandlingen försöker utifrån detta problematisera frågan ”varför går hon inte?”. Dels genom att belysa omständigheter som sätter ramarna för våldsutsatta kvinnors handlingsutrymme under relationen och vid uppbrott från den. Dels genom att belysa hur våldet kan fortgå efter uppbrottet, och hur detta eftervåld hanteras i det sociala arbetets praktik.

Kvinnojourerna och socialtjänstens specialiserade stödenheter har tidigare definierats som centrala på det sociala arbetets stödfält för partnervåldsutsatta

kvinnor (Helmersson, 2017). Även skyddade boenden som drivs i privat regi kan inkluderas på stödfältet. Idag drivs nämligen närmare 40 % av skyddade boenden av vinstdrivande aktörer (Socialstyrelsen, 2020b). Dessa verksamheter (socialtjänst, kvinnojourer, skyddade boenden) förväntas ge partner-våldsutsatta kvinnor det skydd och stöd de behöver för att kunna lämna våldsutövaren och återhämta sig från våldet. De är med andra ord viktiga för kvinnors frigörelse från våldet. Det gör det angeläget att öka kunskapen om deras stöd. Samtidigt är det ett stödfält i förändring och de praktiska studierna om stödet är relativt få. Ytterligare en ambition med avhandlingen är därför att belysa betydelsen av verksamheternas stöd för våldsutsatta kvinnors frigörelse från mäns partnervåld.

Flera aspekter kan ha betydelse för detta stöd. Dels hur yrkesverksamma i de ovan nämnda verksamheterna tolkar våldsutsatta kvinnors stödbehov. Här kan kunskapsanvändande ha betydelse. Detta är också en statlig ambition; att genom så kallad kunskapsstyrning påverka välfärdstjänsternas utformning och effektivitet (Alm, 2015). Aspekter som lagstiftning, den organisatoriska kontexten och arbetsvillkor kan också ha betydelse för hur stödet utformas. Yrkesverksamma i socialt arbete kan i detta avseende betraktas som gatubyråkrater som visserligen förhåller sig till lagstiftning och policy på olika nivåer, men som också har visst handlingsutrymme i utformandet av stödet (Lipsky, 2010). Det gör det relevant att utforska hur de tolkar våldsutsatta kvinnors stödbehov, men också hur de ser på det egna handlingsutrymmet och möjligheterna att möta stödbehoven.

Syfte och frågeställningar

Avhandlingen syftar till att undersöka hur partnervåldsutsatta kvinnor resonerar om sina strategier för att hantera och göra uppbrott från mäns våld, och om betydelsen av stöd från socialarbetare när de försöker frigöra sig från våldet. Avhandlingen undersöker också hur yrkesverksamma på kvinnojourer, socialtjänstens stödenheter och privatägda skyddade boenden menar att de tolkar och hanterar våldsutsatta kvinnors stödbehov, särskilt i samband med uppbrott och eftervåld. Ett övergripande syfte kopplat till detta är att analysera stödets betydelse för kvinnors frigörelse från mäns partnervåld.

Syftet konkretiseras genom följande frågeställningar:

1. Hur beskriver våldsutsatta kvinnor sin våldsutsatthet och sina försök att hantera denna under relationen och i samband med uppbrott? Vilka omständigheter sätter ramarna för deras handlingsutrymme?
2. Hur beskriver våldsutsatta kvinnor sitt behov av stöd i perioden runt uppbrott och hur upplever de det stöd de fått (framförallt från yrkesverksamma i socialt arbete)?

3. Hur uppfattar yrkesverksamma i de studerade verksamheterna våldsutsatta kvinnors stödbehov i samband med uppbrott och eftervåld, och hur upplever de sina möjligheter att möta stödbehoven? Vilken kunskap utgår de från och hur används den i stödarbetet?

De två första frågeställningarna undersöks genom en intervjustudie med partnervåldsutsatta kvinnor. Den tredje frågeställningen studeras genom intervjuer, observationer och analys av texter i socialtjänstenheter, kvinnojourer och skyddade boenden drivna i privat regi.

Några ord om avgränsningar och val av begrepp

Att tala om mäns våld mot kvinnor i parrelationer synliggör vissa våldspromblem, men inte andra. Jag har valt att fokusera på mäns våld mot kvinnor i parrelationer i denna avhandling för att det är ett stort problem på samhällsnivå och i det sociala arbetets praktik. Avsikten är inte att osynliggöra andra former av våld i nära relationer såsom exempelvis våld i samkönade relationer, kvinnors våld mot män, eller föräldrars våld mot barn.¹ Det handlar snarare om behov av avgränsning. Valet innebär inte heller att jag avfärdar andra perspektiv på partnervåld än det könsfaktorens. Intersektionella perspektiv och den (socio)ekologiska modellen² (Heise, 1998) har viktiga insikter att tillföra förståelsen av våldet.

Mäns våld mot kvinnor innefattar också mer än endast partnervåld. Att avhandlingen belyser just partnervåld handlar inte om någon avsikt att dölja mäns våld på andra arenor, utan om behov av avgränsning. I avhandlingen används för enkelhetens skull dock begreppen partnervåldsutsatta kvinnor och våldsutsatta kvinnor synonymt. Begreppen refererar inte till en fast identitet eller position. Våldsutsatthet är i bästa fall en temporär erfarenhet, och (partner)våldsutsatta kvinnor är inte en homogen grupp.

---

¹ Avhandlingen är avgränsad till att belysa de våldsutsatta kvinnornas perspektiv, inte barns perspektiv på eller upplevelser av våld. Jag vill dock understryka att jag är medveten om att mäns partnervåld får konsekvenser även för de barn som eventuellt finns i familjen. Majoriteten av de intervjuade kvinnorna i denna avhandling hade barn med sina våldsutövare, barn som de menade hade upplevt och utsatts för våld. Kvinnorna menade också att barnen hade betydelse för deras val att lämna, och uttryckte att de var mycket måna om att deras barn skulle få skydd och stöd.

² Modellen, som utvecklats av Heise (1998) och anammats av WHO, innebär kortfattat att riskfaktorer på olika nivåer påverkar risken för att utöva och utsättas för våld (dock inte avgränsat till våld endast inom parrelationer). De olika nivåerna är individnivå, relationsnivå, lokalsamhällsnivå samt samhällsnivå. Våldet måste förebyggas genom ett våldspreventivt arbete på alla nivåer (Heise, 1998; Krug m.fl., 2002).

Begreppet frigörelse ligger nära den definition Mari Brännvall gjorde i sin avhandling (2016). Brännvalls (2016) definition byggde vidare på Erikssons (2003) och Enanders och Holmbergs (2008) diskussion om kvinnors frigörelse från mäns partnervåld. Frigörelse innefattade därmed för Brännvall (2016) fyra dimensioner: att kvinnan fysiskt lämnat relationen, att hon frigjort sig emotionellt från mannen, att hon definierar det hon utsatts för som mäns våld mot kvinnor, och att mannens våld upphört och att han inte längre kontrollerar hennes liv. Frigörelse i denna avhandling avser att mannen upphört med våldet och att kvinnan därmed kan återhämta sig från dess konsekvenser. Våldets konsekvenser kan vara både fysiska, psykiska, ekonomiska och sociala. Att emotionellt frigöra sig och fysiskt lämna betraktar jag som aspekter som antagligen behöver ske för att frigörelse ska åstadkommas, alltså för att våldet ska upphöra och kvinnan kunna återhämta sig från våldet. Att definiera våldet som våld är vidare en viktig del av uppbrottsprocessen, som i sin tur är central för frigörelsen från våldet (se kapitel 7). Som jag ska återkomma till i kapitel 4 respektive kapitel 6 betraktar jag också motstånd som en del av frigörelsen.

Andra för avhandlingen centrala begrepp diskuteras mer utförligt i teorikapitlet (kapitel 4) eller i resultatkapiteln (se t.ex. kapitel 8 för definition av begreppet eftervåld).

Avhandlingen är avgränsad till att belysa socialt arbete på det svenska stödfältet för våldsutsatta kvinnor. Begreppet stödfält är hämtat från Helmersson (2017) och innefattar de organisationer inom socialt arbete som har som huvuduppgift att erbjuda skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor. Helmersson (2017) hämtar inspiration från Bourdieus fältbegrepp och menar att organisationerna på stödfältet har olika traditioner och sätt att arbeta med våld. Helmersson (2017) talade främst om kvinnojourer och socialtjänst. I denna avhandling inkluderas även skyddade boenden i privat regi i stödfältet.

Socialtjänsten är ibland organisatoriskt uppdelad så att myndighetsutövning särskiljs från utförande av stöd. Avhandlingen är avgränsad till att primärt belysa utförande av stöd till partnervåldsutsatta kvinnor. Detta val handlar om behov av avgränsning, men också om att utförarna ofta är de som genomför själva stödet. Socialtjänstens myndighetsutövande vuxenenheter utreder, fattar beslut om och följer upp insatser. Även om dessa enheter också har betydelse för hur stödet utformas, så överlämnas alltså själva utförandet av stödet ofta till utförarna. Utförare behöver förhålla sig till uppdragen från den myndighetsutövande socialtjänsten men har också, som jag återkommer till i teori- och resultatkapiteln, handlingsutrymme att tolka uppdragen och att utforma stödet. Som jag ska återkomma till i forskningsöversikten (kapitel 3) så saknas också forskning om utförarnas stöd till våldsutsatta vid uppbrott och eftervåld.

Avhandlingen är också avgränsad till att primärt belysa stödet från yrkesverksamma i socialt arbete.³ Till skillnad från andra socialtjänstenheter som också möter våldsutsatta (exempelvis försörjningsstöds- eller barnenheter) eller andra verksamheter som arbetar med stödarbete (t.ex. kuratorer och psykologer inom hälso- och sjukvården) har de verksamheter som studeras i avhandlingen som huvuduppdrag att ge skydd och stöd till våldsutsatta. Det gör det relevant att belysa deras arbete, som kan tänkas ha stor betydelse för våldsutsatta kvinnors frigörelse.

Disposition

Avhandlingen inleds med en bakgrund om våld i parrelationer och det svenska stödfältet. I nästkommande kapitel görs en forskningsöversikt som åskådliggör svensk och internationell forskning om våldsutsatta kvinnors motstånd och uppbrott samt mäns våld efter uppbrott. Därefter belyses forskning om stödet till våldsutsatta kvinnor. Slutligen diskuteras avhandlingens bidrag. I kapitel 4 introduceras avhandlingens teoretiska ramverk och de begrepp som använts för att analysera kvinnors berättelser om deras sätt att hantera och ta sig ur våldet, och för att analysera de yrkesverksammans perspektiv och stödarbete. I kapitel 5 presenteras det metodologiska angreppssättet.

Därefter följer fem resultatkapitel. I det första, kapitel 6, presenteras analysen av de våldsutsatta kvinnornas egen förståelse av våldet och deras försök att hantera det. I det nästföljande kapitlet behandlas uppbrottet från våldsutövaren. I dessa kapitel besvaras den första delen av avhandlingens syfte och den första frågeställningen. I kapitel 8 behandlas våldet efter uppbrottet och den andra frågeställningen om kvinnornas upplevelser av stöd. Kapitel 9-10 behandlar stödet till våldsutsatta kvinnor ur de yrkesverksammans perspektiv och besvarar avhandlingens tredje frågeställning. I kapitel 11 diskuteras avhandlingens resultat och dess implikationer för forskning och praktik.

---

³ Hädanefter för enkelhetens skull kallade yrkesverksamma. De som ingått i studien är yrkesverksamma i verksamheter vars huvuduppdrag är socialt arbete i form av skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor. Socialarbetare skulle dock vara en något missvisande term, då den i Nationalencyklopedin och Svensk Ordbok definieras som person som arbetar i kommunal socialtjänst.

2. Partnervåld och det svenska stödfältet

Syftet med detta kapitel är att ge läsaren en introduktion till de ämnen som avhandlingen behandlar. Först presenteras en definition av begreppet partnervåld. Därefter åskådliggörs partnervåldets omfattning och vetenskapliga diskussioner om hur partnervåldet kan förstås. De som arbetar med stödet till partnervåldsutsatta kvinnor i Sverige verkar på ett stödfält där det kan finnas olika våldsförståelser eller perspektiv på partnervåld. I ett av avsnitten presenteras perspektivens historik och framväxt. I det sista avsnittet ges en översiktlig bild av de för avhandlingen centrala verksamheterna.

Mäns våld mot kvinnor i parrelationer

Grundläggande definition av partnervåld

Mäns våld mot kvinnor benämns ibland som ett könsrelaterat problem som har sin grund i den ojämna maktfördelningen mellan könen. FN:s definition av könsrelaterat våld i deklarationen om avskaffandet av allt våld mot kvinnor (1993) betonar våldshandlingarnas skadliga konsekvenser. I definitionen antyds också att våldet förekommer i olika former:

For the purposes of this Declaration, the term "violence against women" means any act of gender-based violence that results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life. (Artikel 1. FN, 1993)

Av definitionen framgår att mäns våld mot kvinnor innefattar mer än fysiskt våld och att våldet kan leda till negativa konsekvenser för den som utsätts. Dessa aspekter återkommer även i definitionen av partnervåld i Istanbulkonventionen (Europarådet, 2011). Världshälsoorganisationen WHO lägger i sin definition även vikt vid våldshandlingarnas intentionalitet eller avsiktlighet, inte bara deras skadliga konsekvenser (Krug m.fl., 2002). Liknande definitioner görs i Sverige. Den norske psykologen Per Isdal (2017) har gjort en våldsdefinition som blivit allmänt spridd i en svensk kontext. Den förekommer exempelvis i statliga utredningar (SOU 2015:55). Isdal definierar våld som:

[...] varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill. (Isdal, 2017, s.34)

Definitionen inkluderar både intentions- och konsekvensdimensioner. Våldshandlingens eller våldsutövarens intention är att få någon att avstå från att göra något den vill eller få den att göra något mot sin vilja, det vill säga att kontrollera den andra. Definitionen innebär även att våldshandlingar (till skillnad från makt i vidare bemärkelse) har destruktiva konsekvenser; våldet orsakar smärta, kränkning, rädsla och skada.

Idag råder det således enighet om att partnervåld omfattar mer än endast fysiskt våld. Både sexualiserat, psykiskt, ekonomiskt och materiellt våld inkluderas (NCK, 2020a; Socialstyrelsen 2020a). Det fysiska våldet kan innefatta knuffar, slag, sparkar, stryptag och användande av olika vapen. Det sexuella våldet innefattar allt från ovälkommen sexuell beröring och att tvingas bevittna sexuella handlingar till våldtäkter i lagens mening. I det psykiska våldet ingår t.ex. isolering, olika former av verbala kränkningar, hån, förlöjliganden och hotelser. Materiellt och ekonomiskt våld urskiljs ibland som separata våldformer. Det materiella våldet kan t.ex. innebära att våldsutövaren förstör saker i hemmet. Ekonomiskt våld innebär att våldsutövaren på olika sätt utnyttjar och kontrollerar den våldsutsatta ekonomiskt som ett led i att öka kontrollen och isoleringen (NCK, 2020a; Socialstyrelsen 2020a).

Mäns våld mot kvinnor i parrelationer kan således röra sig om handlingar som betraktas som brott i rättslig mening såsom exempelvis våldtäkt, misshandel eller den mer omfattande rubriceringen grov kvinnofridskränkning. Det kan också röra sig om ett mönster av handlingar som inte bedöms vara brottsliga, men som ändå har skadliga konsekvenser.

Avhandlingen tar sin utgångspunkt i ovanstående definitioner i det att partnervåld antas innefatta mer än bara fysiskt våld och att våldets intentionalitets- och konsekvensdimension beaktas.

Vetenskapliga diskussioner om könsasymmetri vid partnervåld

Hur mäns våld mot kvinnor i parrelationer ska förstås och studeras har diskuterats inom våldsforskningen. Så kallad köns(a)symmetri har stått i centrum för diskussionerna, det vill säga huruvida våldet i större utsträckning utövas av män mot kvinnor i parrelationer, eller om kvinnors våld mot män är lika utbrett och allvarligt.

Vissa forskare menar att män och kvinnor utövar och utsätts för våld i samma utsträckning i parrelationer (Archer, 1999, 2000; Dutton m.fl., 2010; Dutton & Nicholls, 2005; Fiebert, 2010; Straus & Gelles, 1986; Straus m.fl., 1996; Straus & Mickey, 2012). De baserar antagandet på enkätstudier med (oftast) slumpmässiga urval av människor ur befolkningen som helhet. I flera

studier rörde det sig dock om studentpopulationer, där det oftare är en högre andel kvinnliga respondenter. Enligt Kimmel (2002) baserades 50 % av studierna i Archer (2000) översikt av prevalensstudier på studentpopulationer.

Den så kallade Conflict Tactics Scale (CTS) har använts för att mäta våldet. CTS utvecklades av Straus på 1970-talet (se t.ex. Straus, 1979) och reviderades till CTS2 av Straus m.fl. (1996). CTS och CTS2 är utvecklade för att mäta fysiska våldshandlingar och inte systematiskt psykiskt våld eller sexuellt våld, även om det numera finns frågor om det sistnämnda i CTS2 (Straus & Mickey, 2012). De är inte heller utvecklade för att mäta attityder till våld eller våldets konsekvenser enligt Straus m.fl. (1996). Dock lades det till en skala för att mäta fysiska skador som våldet orsakar i CTS2 (Straus m.fl., 1996).

Även om studier funnit att män och kvinnor utövar våldshandlingar i ungefär samma utsträckning, så påpekar Straus och Mickey (2012) att våldshandlingarnas utfall eller konsekvenser är könsasymmetriska – kvinnor blir ofta mer skadade av mäns våld än vice versa (jmf. Archer, 2000). Flera av de ovanstående forskarna har dock sagt sig utgå från ett könsneutralt, konfliktorienterat perspektiv på våld (Archer, 2000). Några, t.ex. Dutton m.fl. (2010) och Dutton och Nicholls (2005), har varit kritiska till feministisk våldsforskning som de menar utgår från ett ideologiskt drivet ”genus-paradigm” som bortser från studier som visar att partnervåld är könssymmetriskt.

Feministiska våldsforskare har varit kritiska till antagandet att partnervåld är könssymmetriskt. De har argumenterat för att hänsyn behöver tas till våldshandlingars betydelse, intention och mening i sitt sammanhang. Det är viktigt att studera hur våldet uppfattas och tolkas av offer och förövare, och hur våldsutövandet sett ut historiskt i relationen. Annars riskerar någon som systematiskt utsätts för olika former av våld och som vid något tillfälle försvarar sig fysiskt att ses som lika mycket förövare som den som stått för det mer omfattande, systematiska våldsutövandet (Dobash m.fl., 1992; Kimmel, 2002; Myhill, 2017; Walby & Towers, 2017).

Feministiska våldsforskare har kritiserat det dekontextualiserade sättet att mäta våld som förekommit i studier som nyttjar CTS, och har argumenterat för att kvantitativ forskning behöver kompletteras med kvalitativa angreppssätt eller studier med mixade metoder där våldshandlingarna kontextualiseras. När våldets mönster i termer av makt och kontroll genom hela relationen undersöks, och när även intentioner och konsekvenser av våldet studeras, framträder en mer holistisk bild menar de (Dobash & Dobash, 1980; Dobash m.fl., 1992; Dobash m.fl., 1998; Enander, 2011; Hester, 2013; Kimmel, 2002; Stark, 2010; Walby & Towers, 2017).

Feministiska våldsforskare har också lyft fram att studier visat att kvinnor upplever större rädsla och andra negativa psykiska konsekvenser samt oftare skadas fysiskt när de utsätts för mäns våld än vice versa (Dobash & Dobash, 2004; Dobash m.fl., 1992; Dobash m.fl., 1998; Caldwell m.fl., 2012; Hester m.fl., 2017; Johnson m.fl., 2014; Kimmel, 2002; Nybergh m.fl., 2016). De

menar utifrån detta att kvinnor oftare söker stöd för sin våldsutsatthet hos sjukvård, rättsväsende och kvinnojourer. Om män som grupp i samhället upplevt våldet från kvinnor som ett stort problem, varför finns det inte mansjourer på samma sätt som det finns kvinnojourer, undrade t.ex. Dobash m.fl. (1998).

Några forskare har även lyft fram studier som pekar mot att män överrapporterar sin utsatthet och att kvinnor överrapporterar sitt våldsutövande, vilket ger CTS validitetsproblem (Ackerman, 2018; Dobash & Dobash, 2004; Kimmel, 2002). Några menar vidare att kvinnor beskriver såväl sitt eget som mäns våldsutövande på ett mer detaljerat sätt (Dobash & Dobash, 1998; Kimmel, 2002; Vall m.fl., 2021). Feministiska våldsforskare menar slutligen att män som grupp har andra resurser än kvinnor som grupp, vilket får betydelse för våldet i parrelationer. Exempelvis är kvinnor i större utsträckning ekonomiskt beroende av män (Caldwell m.fl., 2012; Nybergh m.fl., 2016; Stark, 2007).

Straus och Mickey (2012) försvarar sig mot kritiken mot CTS och menar att det centrala är att mäta fysiska våldshandlingar, inte att försöka förstå intentioner eller mening. Istället framhåller de vikten av att försäkra sig om att CTS har hög reliabilitet och validitet, vilket de menade att CTS bevisats ha. De menar också att även om man inte inkluderat någon fråga om våldshandlingens intention, så visar studierna att kvinnors våld inte endast utövas i självförsvar då en hög andel kvinnor rapporterat att de ”slog först” inom den 12-månadersperiod som CTS undersöker (Straus & Mickey, 2012). De bemöter dock inte feministiska våldsforskarens (Dobash m.fl., 1992; Dobash m.fl., 1998, Kimmel, 2002) frågor om varför mäns överrepresentation när det kommer till andra former av våld i samhället inte också torde återfinnas i parrelationer.

Olika sorters partnervåld – ett försök till lösning på diskussionerna

Michael P. Johnsons typologi över partnervåld kan ses som ett försök att lösa diskussionerna om könsasymmetri. Johnson (2006, 2008, 2011, 2017) urskiljer olika typer av våldsmönster: intim terrorism (intimate terrorism), situationellt parvåld (situational couple violence), våldsamt motstånd (violent resistance) och ömsesidig våldsamt kontroll (mutual violent control).

Det situationella parvåldet innefattar inte mönster av kontroll eller systematiskt våld utan består snarare av konflikter och enskilda våldshändelser (dvs. expressivt våld). Förövare och offer kan lika gärna vara en kvinna som man (Johnson, 2008; Johnson m.fl., 2014). Vid ömsesidig våldsamt kontroll är istället båda parter i relationen starkt kontrollerande mot varandra. Detta är dock ovanligt enligt Johnson (2006, 2008, 2017).

Vid intim terrorism är våldsutövaren oftare man, den våldsutsatta kvinna (som ibland försöker göra motstånd, vilket då benämns som våldsamt motstånd). Johnson (2008, 2017) och Johnson m.fl. (2014) menar att intim terrorism är den grövsta formen av våld som medför mest psykiska och fysiska skador för den som utsätts. Johnson (2008, 2011, Johnson m.fl., 2014) menar också att intim terrorism är den typ av partnervåld poliser, domstolar, sjukhus,

socialtjänster och kvinnojourer möter då det är kvinnor som är utsatta för denna grövre typ av partnervåld som behöver söka skydd och stöd. Till skillnad från flera av de andra partnervåldstyperna så innefattar intim terrorism ett systematiskt utövande av makt och kontroll, eller coercive control i form av ekonomiskt våld, isolering, psykiskt och materiellt våld (Johnson, 2017; Johnson m.fl., 2014). I Sverige kallar Socialstyrelsen (2023 s. 42) intim terrorism för ”makt- och kontrollvåld”.

Evan Stark (2007), som myntade begreppet coercive control, utgår från ett feministiskt perspektiv där mäns strukturella överordning antas ta sig uttryck även i parrelationer. Coercive control definieras som ett mönster av manligt dominansbeteende över kvinnliga partners som alltid handlar om makt och kontroll, men som inte alltid innefattar grövre fysiskt våld. Istället understryker Stark att det ofta rör sig om ett mönster av nedbrytande (men mindre grova) våldshandlingar där den våldsutsatta hotas, isoleras, förnedras och kontrolleras:

[...] coercive control typically complements frequent, but often minor, assaults with tactics to intimidate, isolate, humiliate, exploit, regulate, and micromanage women's enactment of everyday life. (Stark, 2007, s.309)

Despite the occurrence of severe assault, it is the frequency, relatively low-level, and cumulative effects of minor violence that distinguishes coercive control. (Stark, 2007, s.243-244)

Coercive control kan jämföras med Eva Lundgrens (2012) teori om våldets normaliseringsprocess i det att det rör sig om ett mönster av våldshandlingar med nedbrytande konsekvenser. En av konsekvenserna är enligt Stark (2007) ”entrapment”, att kvinnan låses fast i relationen. Begreppet tar även sikte på strukturellt förtryck och (könad) ojämlikhet som gör det svårare för kvinnan att ta sig ur relationen (Stark, 2007; Stark & Hester, 2019).

Stark (2007, 2010) menar vidare (likt Johnson m.fl., 2014) att man bör skilja mellan den typ av våld som coercive control innebär, och parkonflikter. Till skillnad från konflikter är coercive control ett mönster av handlingar där våldet trappas upp över tid, och ofta fortsätter efter separationer enligt Stark (2007, se även Stark & Hester, 2019). Även Kimmel (2002) menar att man bör skilja på våld i parrelationer (våld som instrumentellt, det vill säga i syfte att uppnå makt och kontroll), och mindre allvarliga men mer vanligt förekommande aggressioner hos både män och kvinnor vid konflikter i parrelationen (expressivt våld, dvs. våld som uttryck för tillfällig frustration).

Dutton m.fl. (2010) har kritiserat Johnsons typologi för att utgå från ett ”genus-paradigm” som systematiskt bortser från kvantitativa studier som visar att män och kvinnor utövar våld i lika stor utsträckning. Johnson (2011) och Johnson m.fl., (2014) värjer sig från denna kritik och menar att de alltid varit tydliga med att intim terrorism är mindre frekvent rapporterat (men oftare har en manlig utövare), och att situationellt parvåld är mer könssymmetriskt och

oftare rapporterat i studier som mäter våld i pågående relationer. Johnson m.fl. (2014) menar dock att även om män och kvinnor utövar våld i samma utsträckning vid situationellt parvåld, så skapar mäns våld både vid intim terrorism och situationellt parvåld ofta mer rädsla och skador hos kvinnor än det omvända.

Sammanfattningsvis har forskare utifrån olika metodologiska och teoretiska utgångspunkter haft olika förståelser av vad partnervåld innebär och vad som är viktigt att studera. De flesta är dock överens om att mäns våld mot kvinnor i parrelationer orsakar mer skadliga konsekvenser än kvinnors våld mot män (Archer, 2000; Dobash & Dobash, 2004, 1998; Caldwell m.fl., 2012; Johnson m.fl., 2014; Kimmel, 2002; Nybergh m.fl., 2016; Stark, 2007; Straus & Mickey, 2012).

Partnervåldets omfattning

I Sverige har flera nationella prevalensundersökningar om våld i parrelationer genomförts. Nedan följer en sammanfattning av resultaten från ett par av dessa undersökningar som berör mäns våld mot kvinnor.⁴

2001 publicerades den första nationella prevalensstudien om mäns våld mot kvinnor, ”Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige: en omfångsundersökning” (Lundgren m.fl., 2001). Den baserades på en enkät som skickades till 10 000 kvinnor i åldrarna 18-64 år, varav 70 % besvarade enkäten. I enkäten ställdes frågor om upplevelser av fysiskt våld, sexuellt våld och hot. 7 % uppgav att de utsattes för fysiskt våld i en *pågående* parrelation, 3 % att de utsattes för sexuellt våld, 1 % för hot. 28 % uppgav att de utsatts för fysiskt våld av en *före detta* make/partner, 19 % att de utsatts för hot och 16 % för sexuellt våld (Lundgren m.fl., 2001). Den mest kända siffran från undersökningen är antagligen att 46 % av respondenterna uppgav att de någon gång efter sin 15-årsdag utsatts för våld av en man. Detta inkluderade dock allt våld respondenterna utsatts för ur ett livsloppsperspektiv av män, även våld utanför parrelationer.

---

⁴ Det finns fler prevalensundersökningar om våld och utsatthet för brott än de jag har utrymme att skildra här, exempelvis Brottsförebyggande rådets Nationella trygghetsundersökning (NTU) och Statistiska centralbyråns undersökningar om levnadsförhållanden (ULF). Noteras bör även att olika prevalensstudier kan komma fram till olika resultat. Brottsofferundersökningar fokuserar t.ex. på att mäta de typer av våldshandlingar som är brottsliga. Brottsförebyggande rådets (Brå) och Statistiska centralbyråns (SCB) prevalensstudier brukar dels finna något lägre prevalens, dels högre grad av könssymmetri vid partnervåld. Andra studier som utgår från bredare definitioner av våld tenderar att finna något högre prevalens och högre grad av könsasymmetri (Kimmel, 2002; NCK, 2020b). Det har också betydelse om man undersöker våldshandlingar under senaste året eller våldsutsatthet även i tidigare relationer. Man finner ofta mer situationellt våld om man endast undersöker senaste året, och mer intim terrorism om man även frågar om tidigare våldsutsatthet (Johnson m.fl., 2014).

2022 gjordes en upprepning av studien (Westerstrand m.fl., 2022). Enkäten skickades ut till närmare 15 000 kvinnor och svarsfrekvensen var 44 %. Av de svarande uppgav 55 % att de någon gång efter sin 15-årsdag utsatts för fysiskt våld, sexuellt våld och/eller hot från någon man. 5 % svarade att de var utsatta för fysiskt våld av en nuvarande partner, 4 % att de var utsatta för sexuellt våld och 5 % att de var utsatta för hot. 37 % svarade att de varit utsatta för våld av en tidigare manlig partner (Westerstrand m.fl., 2022).

Brottsförebyggande rådets (Brå) kartläggning av brott i nära relationer 2014 byggde på ett slumpmässigt urval av 20 000 personer i åldrarna 16-79 år, varav 64 % svarade på telefonintervjun och/eller postenkäten. Främst studeras det våld som kategoriseras som brott. Studien fann att 7 % av kvinnorna och 6,7 % av männen uppgav att de utsatts för brott i nära relation under mätåret 2012. 6,8% av kvinnorna och 6,2 % av männen uppgav att de utsatts för psykiskt våld. 2,2% av kvinnorna och 2,0 % av männen uppgav att de utsatts för fysiskt våld. 0,9 % av kvinnorna uppgav att de blivit utsatta för sexualbrott eller grovt sexualbrott i sin nära relation, jämfört med 0,3 % av männen (Brå, 2014). Brå (2021) menar att när man undersöker våldsutsatthet ur ett livsloppsperspektiv framträder större könsskillnader. 25 % av kvinnorna och knappt 17 % av männen uppger att de utsatts för våld i en nära relation någon gång i livet.

2014 publicerade Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) prevalensstudien ”Våld och hälsa – En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa”. Studien baserades på en enkätundersökning riktad till 10 000 kvinnor och 10 000 män i åldrarna 18-74 år. 57 % av kvinnorna och 47 % av männen besvarade enkäten. 14 % av kvinnorna och 5 % av männen uppgav att de utsatts för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld av en aktuell eller tidigare partner. 20 % av kvinnorna och 8 % av männen uppgav att de utsatts för upprepat, systematiskt psykiskt våld av en nuvarande eller före detta partner. Ca 7 % av kvinnorna svarade att de utsatts för sexuellt våld av en aktuell eller tidigare partner, jämfört med ca 1 % av männen (NCK, 2014).

I Sverige mördades i genomsnitt femton kvinnor om året av en nuvarande eller före detta partner under perioden 2017-2020. Motsvarande siffra för män var fyra om året (NCK, 2021). Brå (2019a) menar att när kvinnor mördas så är den vanligaste gärningspersonen en före detta eller nuvarande partner, och motiven är ofta svartsjuka och separation. När män faller offer för dödligt våld är det vanligare att någon av de inblandade tillhör en kriminell miljö eller att gärningspersonen är någon utanför familjen (Brå, 2019a).

Det svenska stödfältet

Det första avsnittet skildrar hur partnervåld i Sverige i grova drag gått från att ha förstått som ett privat problem till att förstås som ett samhällsligt problem ur ett strukturellt könsmaktsperspektiv, ett perspektiv som kommit att utmanas av en mer könsneutral, familjekonfliktsorienterad våldsförståelse. I följande avsnitt presenteras de för avhandlingen centrala verksamheterna.

Från privat problem via könsmaktsproblem till könsneutralitet?

Mäns våld mot kvinnor i parrelationer betraktades före 1970-talet främst som ett privat (familje)problem, och de perspektiv som anlades för att förstå problemet var främst psykologiska. Kvinnorörelsen verkade under 1970- och 80-talet för att mäns våld mot kvinnor skulle ses som ett politiskt och socialt snarare än ett privat problem, liksom för att våldet behövde betraktas ur ett strukturellt könsmaktsperspektiv (Nilsson, 2009; Wendt Höjer, 2002).

Inom psykologiska perspektiv anses vissa män vara de som slår, och vissa kvinnor bli utsatta. Alkohol, socioekonomisk utsatthet, etnicitet, psykisk ohälsa och en svår barndom har lyfts fram som (risk)faktorer bakom våldet. Perspektivet har nyttjats inom områden som kriminologi, medicin och psykiatri. Våldet anses sällan vara avsiktligt och kontrollerat utan ses snarare som uttryck för bristande impuls kontroll, hög aggressivitet eller känslor av maktlöshet hos den våldsutövande mannen (Nilsson & Lövkrona, 2015; Steen, 2003; Westerstrand, 2010).

Könsmaktsperspektivet växte delvis fram ur en kritik av psykologiska perspektiv (Nilsson, 2009; Steen 2003). Könsmaktsperspektivet kunde skönjas redan i responsen på Sexualbrottsutredningen (SOU 1976:9). Kvinnoförbund och kvinnoorganisationer protesterade mot utredningen som de menade reproducerade förlegade bilder av kvinnor och dessutom skuldbelade kvinnor för det sexuella våldet. Kritiken resulterade i att en ny utredning tillsattes, *Våldtäkt och andra sexuella övergrepp* (SOU 1982:61) (Eduards, 2002; Nilsson, 2009; Wendt Höjer, 2002).

I slutet av 1980-talet mobiliserade också kvinnoforskare och delar av kvinnorörelsen mot vad som kallats den första svenska avhandlingen om kvinnomisshandel, Bo Bergmans "Battered wives. Why are they beaten and why do they stay?" (1988). I avhandlingen förde Bergman bland annat fram att alkohol är en viktig faktor bakom misshandeln, och att de våldsutsatta kvinnorna kunde kategoriseras som "inadekvata", "provocerande" eller "högprestande/kompetenta" hustrur (Nilsson, 2009). Nilsson har i sin avhandling (2009) skildrat disputationen, där Bergman kritiserades bland annat för att reproducera fördomar om våldsutsatta kvinnor och för att osynliggöra de våldsutövande männen då våldet förklarades med olika "kvinnotyper" (Nilsson, 2009).

I könsmaktsperspektivet som anfördes av bland andra Lundgren (2012) underströks istället att våldsutövaren vill uppnå makt och kontroll och att våldet således är avsiktligt och kontrollerat. Våldet antas både ha sin grund i och reproducera den strukturella överordningen av män och underordningen av kvinnor i samhället. Därmed kan såväl den våldsutövande mannen som den våldsutsatta kvinnan vara ”vem som helst” (Lundgren, 2012). Alkohol, klass, psykisk ohälsa, etnicitet etc. anses således inte ha ett samband med våldsutövande och våldsutsatthet inom könsmaktsperspektivet. Mäns våld mot kvinnor ses som ett kontinuum snarare än något endast ”avvikande” män ägnar sig åt, och våldet antas genomsyra alla arenor i samhället (inte bara parrelationer) (Andersson & Lundberg, 2001; Lundgren, 2012; Nilsson & Lövkrona, 2015; Steen, 2003).

Könsmaktsperspektivet figurerade under 1980- och 1990-talet i både FN:s deklaration om avskaffandet av mäns våld mot kvinnor och i svensk lagstiftning. En viktig händelse i Sverige var förändringen i lagstiftningen 1982 där misshandel i hemmet kom att falla under allmänt åtal. I den jämställdhetspolitiska propositionen (1990/91:113) beskrevs våld mot kvinnor för första gången som en jämställdhetsfråga (Nilsson, 2009; Nilsson & Lövkrona, 2015; Wendt Höjer, 2002). En annan viktig händelse var *Kvinnofridsutredningen* (SOU 1995:60) och den medföljande propositionen (1997/98:55) där kvinnofridslagstiftningen infördes och flera myndigheter gavs ansvar för arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Kvinnorörelsen och med den allierade kvinnoforskare var pådrivande i dessa reformer (Enander m.fl., 2013; Helmersson, 2017; Hoppstadius, 2018; Nilsson, 2009; Steen 2003; Wendt Höjer, 2002).

Nilsson (2009) menar att könsmaktsperspektivet gick att skönja i utredningen som låg bakom kvinnofridsreformen och även i det nya brottet grov kvinnofridskränkning. Förslaget möttes dock av kritik, och i propositionen (1997/98:55) tonades könsmaktsperspektivet ned. Det framhölls att inte alla män utövar våld och att Sverige trots allt kommit långt i sitt arbete mot våldet. Brottet grov fridskränkning föreslogs vidare vara typfallet och grov kvinnofridskränkning en variant av brottet snarare än tvärtom (Nilsson, 2009; Wendt Höjer, 2002). Nilsson (2009) menar således att könsmaktsperspektivet aldrig stått oemotsagt, vare sig inom politiken eller forskningen, och att motståndet mot könsmaktsperspektivet delvis kan förstås utifrån att män som grupp pekas ut som potentiella förövare.

Könsmaktsperspektivet hade möjligen sin storhetstid i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet då kvinnofridsreformen genomfördes och då Lundgren m.fl. (2001) publicerade omfångsundersökningen ”Slagen Dam”. 2005 kom en slags backlash då Lundgren och även kvinnojoursrörelsen, framförallt Roks, kritiserades i dokumentären ”Könskriget” som sändes i SVT. Könsmaktsperspektivet framställdes där som kopplat till manshat. Lundgrens forskning granskades i samband med detta för vetenskaplig oredlighet. Hon friades, men hennes rykte var svårtat (Mellberg, 2004; Nilsson, 2009; Westerstrand, 2010).

Idag utmanas könsmaktsperspektivet av mer könsneutrala, familjekonfliktorienterade perspektiv på våld. I dessa ses våldet i relationen som mer könsymmetriskt och fokus ligger snarare på konflikter och relationella aspekter än makt och kontroll. Perspektivet har utmanat könsmaktsperspektivet på policynivå och inom det praktiska sociala arbetet, åtminstone inom delar av socialtjänsten (Helmersson, 2017; Hoppstadius, 2020; Mattsson, 2017).

Fokus riktas idag också mot ”särskilt utsatta grupper” av våldsutsatta och begreppet mäns våld mot kvinnor har alltmer kommit att ersättas med den könsneutrala beskrivningen våld i nära relationer (Nilsson & Lövkrona, 2015).

Detta gör att fler människors våldsutsatthet kan uppmärksammas. Samtidigt riskerar mäns våld mot kvinnor att osynliggöras, enligt Hoppstadius (2018, 2020). Hoppstadius (2018) fann i sin policyanalys av Socialstyrelsens kunskapsguider om våld i nära relationer att man fortsatt talar om ett könsmaktsperspektiv, men inte endast om det. Istället används mer könsneutrala termer som våld i nära relationer och män osynliggörs som förövare men lyfts fram som offer, enligt Hoppstadius (2018).

Även i statliga utredningar används på senare år ibland mer könsneutrala begrepp, exempelvis i *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga* (SOU 2014:49). Samtidigt problematiseras könsneutrala benämningar i slutbetänkandet *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck* (SOU 2015:55) och utredarna uttrycker att mäns våld mot kvinnor i grunden handlar om ojämställdhet. I SOU 2015:55 uttrycks också medvetenhet om spänningen mellan könsmaktsperspektiv och könsneutrala perspektiv på våld och en socio-ekologisk modell föreslås som en slags kompromiss mellan dessa. Nilsson och Lövkrona (2015) menar att en förskjutning mot denna typ av synsätt också skett inom FN. Könsmaktsperspektivet har även inom forskningen om mäns våld mot kvinnor i en nordisk kontext kommit att kompletteras med fler perspektiv, ofta med hänvisningar till den socio-ekologiska modellen (Wemrell m.fl., 2019).

Yrkesverksamma som arbetar med stödet till partnervåldsutsatta kvinnor verkar således på ett stödfält där det kan finnas olika våldsförståelser eller perspektiv på partnervåld. Arbetet kan även präglas av den verksamhet man verkar inom. Nedan presenteras de för avhandlingen centrala verksamheterna och deras historia och uppdrag.

Kvinnojourerna först ut att erbjuda våldsutsatta kvinnor stöd

I Sverige startades de första kvinnojourerna i slutet av 1970-talet. Liksom i flera andra västerländska länder växte kvinnojourerna fram ur det som brukar benämnas som kvinnorörelsens andra våg. De bildades i form av ideella föreningar som drev så kallade kvinnohus eller kvinnojourer. Målsättningen var att bedriva påverkansarbete i frågan om mäns våld mot kvinnor och i andra jämställdhetsfrågor, och att bedriva ett av ideella krafter utfört skydds- och

stödarbete för kvinnor som utsatts för mäns våld (Eduards, 2002; Enander m.fl., 2013; Helmersson, 2017).

1984 bildades riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (Roks). 1996 bröt sig flera jourer ur Roks och bildade Skr, Sveriges kvinnojourers riksförbund (idag Unizon). Splittringen berodde delvis på olika syn på könsmaktsperspektivet (Nilsson, 2009). Enander m.fl. (2013) menar att Skr/Unizon blivit ett pragmatiskt riksförbund, som särskilt efter könskrigsdebatten under 2000-talet kommit att tona ner könsmaktsperspektivet. Istället bygger de sin identitet på att ta avstånd från Roks genom att beskriva sig själva som öppna, demokratiska och för jämställdhet snarare än radikalfeminism (Enander m.fl., 2013). Kvinnojourernas könsseparatistiska verksamhet har nämligen mött kritik och de könsseparatistiska jourerna har riskerat att utmålas som manshatare (Eduards, 2002; Nilsson, 2009). Unizons jourer arbetar inte alltid könsseparatistiskt utan välkomnar ibland män i verksamheten och erbjuder ibland stöd till våldsutsatta oavsett könsidentitet. Roks har valt en annan linje, där samtliga jourer är könsseparatistiska (kvinnor ger stöd till kvinnor). Riksförbunden arbetar idag både med opinionsbildning och med stöd och service till sina medlemsjourer, exempelvis i form av interna utbildningsdagar. 2023 samlade Roks ca 100 medlemsjourer och Unizon 130.⁵

Kvinnjourerna bedriver idag olika typer av stödverksamhet, både i form av ”fria samtal” i öppen stödverksamhet och i form av skyddat boende. De kan även arbeta med utbildning och politiskt påverkansarbete. I öppen stödverksamhet erbjuds våldsutsatta kostnadsfritt (anonymt) stöd över telefon, chatt eller fysiska besök. För att få bo i jourernas skyddade boende krävs idag oftast en kontakt med socialtjänsten. Socialtjänsten utreder den våldsutsattas behov och står för kostnaden för placeringen i boendet enligt en beställar-utförar-modell (Helmersson, 2017). När socialtjänsten placerar en våldsutsatt i det skyddade boendet blir kvinnojouren utförare av socialtjänst och lyder under socialtjänstlagen (Socialstyrelsen, 2023). Som utförare av socialtjänstinsatser behöver kvinnojouren förhålla sig till socialtjänstens lagstiftning och föreskrifter, exempelvis föreskrifter om dokumentation av utförande av insatser (SOSFS 2014:5) och föreskrifter om socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39). Som utförare av socialtjänstinsatser står kvinnojourerna även under Inspektionen för vård och omsorgs tillsyn.

---

5 Enligt riksorganisationernas egen statistik hade Unizons kvinnojourer 194 900 stödkontakter under 2022. På jourernas skyddade boenden bodde 2022 897 kvinnor, 937 barn och 15 män (Unizon, 2023). Roks uppger att de 2017 mötte 4054 stödsökande kvinnor på kvinnojourerna och att de genomförde 38 527 stödsamtal med våldsutsatta kvinnor. Roks uppger vidare att ca 600 kvinnor och 600 barn bodde på jourernas skyddade boenden under 2017 (Roks, 2020a).

Detta har medfört flera saker. Jourerna drivs visserligen fortfarande som ideella föreningar, men stödarbetet utförs idag oftare av anställd personal snarare än ideellt arbetande jourkvinnor. Våldsutsatta kvinnor kan inte längre garanteras anonymitet i kontakten med kvinnojouren då anställda för journaler samt är anmälningsskyldiga till socialtjänsten enligt 14 kap. 1 § SoL (Enander m.fl., 2013; Helmersson, 2017). Det har således skett en ökad professionalisering av kvinnojourernas stödarbete. Denna utveckling lär förstärkas ytterligare när förslaget om tillståndsplikt för skyddat boende som regeringens lagrådsremiss *Ett fönster av möjligheter – stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende* (2023) föreslagit träder i kraft.

Socialtjänstens ansvar för våld i nära relationer skärps

Socialnämnden har enligt socialtjänstlagen det yttersta ansvaret för att den som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp den behöver. Socialtjänstens ansvar för att ge stöd till våldsutsatta kvinnor skärptes 1998 i samband med propositionen *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55). Genom en tilläggsparagraf i socialtjänstlagen urskildes partnervåldsutsatta kvinnor som en särskild grupp. 2007 förtydligades ansvaret genom en ändrad formulering i socialtjänstlagen från ”bör” till ”ska” i socialtjänstens ansvar att beakta våldsutsatta kvinnors och barns behov av hjälp. Den så kallade brottsofferparagrafen i Socialtjänstlagen (5 kap. 11 § SoL) anger idag följande:

Brottsoffer

11 § Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

År 2009 utkom de första allmänna råden för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer från Socialstyrelsen och 2014 kom de första föreskrifterna (SOSFS 2014:4). I augusti 2021 infördes en paragraf i socialtjänstlagen som förtydligade att socialtjänsten också har ett ansvar för att verka för att den som utsätter närstående för våld ska ändra sitt beteende (5 kap. 11a § SoL). Det var ett av skälen till att föreskrifterna från 2014 reviderades, och idag gäller HSLF-FS 2022:39. Föreskrifterna slår bland annat fast att det ska finnas mål och ledningssystem för arbetet mot våld i nära relationer och att vissa rutiner ska finnas, exempelvis för hantering av skyddade personuppgifter. De slår också fast att socialtjänsten ska samordna sina insatser internt så att de inte motverkar varandra och att samverkan också ska ske med externa aktörer. Det

finns också allmänna råd om att socialtjänsten bör kunna erbjuda våldsutsatta vuxna information och råd, stödsamtal, hjälp att ordna stadigvarande boende, och hjälp vid kontakt med frivilligorganisationer och myndigheter. 6 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39 föreskriver vidare att socialtjänsten ska erbjuda våldsutsatta vuxna tillfälligt boende som motsvarar det behov av skydd som framkommit i utredningen och riskbedömningen.

För att möta de ökade kraven har socialtjänsten idag i flera större kommuner utvecklat enheter som är specialiserade på våld i nära relationer. Enheterna kan arbeta med handläggning av ärenden på den myndighetsutövande sidan och/eller med utförande av stödsatser (Ekström, 2016). Det är primärt specialiteterna på utförarsidan, hädanefter kallade stödenheter, som står i fokus för denna avhandling. Stödenheter erbjuder ofta (till skillnad från majoriteten av kvinnojourerna) stöd till både våldsutövande och våldsutsatta vuxna i familjen, och ibland även till barn som utsatts för och/eller bevittnat våldet (Helmerson, 2017; Mattsson, 2013). Små kommuner kan dock sakna ovan nämnda specialiserade enheter (Ekström, 2016; Helmersson, 2017). Partner-våldsutsatta kan även komma i kontakt med andra enheter inom socialtjänsten än de som är specialiserade på våld i nära relationer, exempelvis barnenheter, familjerättsenheter och försörjningsstödsenheter.

Stödfält i förändring – skyddat boende i privat regi

Styrningsformen New Public Management (NPM) har kommit att influera den svenska socialtjänsten. NPM innefattar idéer om effektivitet, mätbarhet och att offentlig verksamhet ska drivas likt vinstdrivande företag, och har medfört en ökad användning av beställar-utförar-modeller och privatiseringar (Bergmark & Lundström, 2005; Lauri, 2016; Meeuwisse m.fl., 2016). Kommunernas upphandling av skyddat boende kan kopplas till detta. Det är alltså inte bara kvinnojouren som driver skyddade boenden idag, utan även vinstdrivande företag. 2019 drevs 37 % av landets skyddade boenden av privata aktörer. 2012 drevs endast 9 % i privat regi (Socialstyrelsen, 2020b).⁶ 54 % av skyddade boenden drevs 2019 av ideella kvinnojouren, 9 % av kommuner (Socialstyrelsen, 2020b).

Skyddade boenden som drivs i privat regi arbetar till skillnad från kvinnojourerna inte alltid med ”öppen”, kostnadsfri stödverksamhet. Knappt hälften av boendena som drivs i privat regi säger sig erbjuda råd- och stödsamtal i någon form till våldsutsatta som inte placeras av socialtjänsten i det skyddade

---

⁶ Noteras bör att de ovanstående andelarna baseras på hur många privatägda skyddade boenden som *besvarade* enkäten i Socialstyrelsens kartläggning (2020b). Det totala antalet skyddade boenden i privat regi som Socialstyrelsen *identifierade* i kartläggningen var 120. 138 ideella kvinnojouren som drev skyddat boende identifierades, och 24 kommunala aktörer. Det kan alltså vara så att 43 % av de skyddade boendena i Sverige 2019 drevs i privat regi, 48 % av ideella kvinnojouren.

boendet (Socialstyrelsen, 2020b). Den primära verksamheten utgörs av skyddat boende för våldsutsatta klienter som placeras i boendet av socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2020b).

Trots att det finns färre skyddade boenden som drivs i privat regi än av kvinnojourer så säger sig de privata aktörerna kunna tillhandahålla fler skyddsplatser i sina boenden än kvinnojourerna (Socialstyrelsen, 2020b). Det är vanligare att skyddade boenden i privat regi inte endast tar emot våldsutsatta kvinnor och medföljande barn utan även andra i sina boenden, exempelvis män som utsatts för någon form av våld, personer utsatta för hedersrelaterat våld, eller personer som lämnar kriminella gängmiljöer. Det är också något vanligare att skyddade boenden drivna i privat regi tar emot våldsutsatta i aktiv beroendeproblematik samt våldsutsatta som har medföljande husdjur (Socialstyrelsen, 2020b).

Sammanfattningsvis var kvinnojourerna först ut med att erbjuda stöd till partnervåldsutsatta kvinnor. Socialtjänsten fick formellt ansvar för stödet till våldsutsatta kvinnor först på 1990-talet. Under 2010-talet ökade antalet privata aktörer som tillhandahåller skyddat boende. Det rör sig således om stödfält i förändring. Relativt få studier har därmed hunnit göras, särskilt om skyddade boenden som drivs i privat regi. Dessa och andra forskningsluckor diskuteras i nästa kapitel.

3. Forskningsöversikt

I detta kapitel diskuteras först forskning om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd och uppbrott, därefter forskning om våldet efter separationer. Sedan behandlas tidigare forskning om stödet till partnervåldsutsatta kvinnor hos socialtjänst, kvinnojourer och privatägda skyddade boenden, samt forskning om våldsutsatta kvinnors erfarenheter av stöd. Kapitlet avslutas med ett avsnitt som diskuterar avhandlingens bidrag till forskningsfältet.

Svensk forskning om våldsutsatta kvinnors anpassning och motstånd

I den svenska våldsforskningen har det pågått en diskussion om betydelsen av partnervåldsutsatta kvinnors motstånd. Centrala i denna diskussion var Eva Lundgren, Carin Holmberg, Viveka Enander och Margareta Hydén. Deras forskning har också fått betydelse för det sociala (stöd)arbetet med våldsutsatta kvinnor. Teorin om våldets normaliseringsprocess har anammats av kvinnojour rörelsen, särskilt Roks-jourerna (Andersson & Lundberg, 2001; Holmberg & Holst, 2020; Steen, 2003). Teorin gav enligt Holmberg och Holst (2020) kvinnojourerna vetenskapligt förankrade svar på varför det är svårt för våldsutsatta kvinnor att lämna relationen. Holmbergs och Enanders (2010) forskning om uppbrottsprocesser och traumatiska band har enligt författarnas egen utsago använts av socialarbetare i arbetet med våldsutsatta kvinnor. Avhandlingen tyder också på att teorierna används av yrkesverksamma i stödarbetet (se kapitel 9). Anledningen till att forskningsöversikten ägnar relativt stort utrymme åt just denna forskning är således att den har relevans för socialt arbete med våldsutsatta kvinnor. Först presenteras ovan nämnda forskares respektive forskning på området, därefter diskussionen dem emellan.

Lundgrens forskning utgår från ett feministiskt perspektiv och antagandet att manlig dominans och kvinnlig underordning genomsyrar såväl samhället i stort som heterosexuella parrelationer. Lundgren (2012) menar att mäns våld mot kvinnor är en kulturell och statistisk normalitet. Teorin om våldets normaliseringsprocess syftade till att erbjuda baskunskap om partnervåldets dynamik, om dess konsekvenser för den våldsutsatta kvinnan och "vinsterna" (i termer av makt och kontroll) för den våldsutövande mannen (Lundgren, 2012,

s.49). Teorin baseras på Lundgrens (2012) intervjuforskning där både kvinnan och mannen i paret intervjuats.

Lundgren (2012) beskriver mäns våld mot kvinnor i parrelationer som en process där mannen avsiktligt och systematiskt utövar ett allt grövre våld, men också växlar detta med perioder av omtanke och kärlek. Detta, i kombination med att den våldsutsatta kvinnan isoleras från utomstående, gör att gränserna för vad som anses acceptabelt gradvis förskjuts hos både kvinnan och mannen. Mannen externaliserar, det vill säga förlägger orsakerna till våldet hos andra, ofta hos kvinnan. Lundgren (2012) menar att våldet är en del av mannens maskulinitetsprojekt där han tar sig rätten att definiera den våldsutsattas kvinnoroll, och att han skapar sin mansroll genom att kontrollera kvinnans livsutrymme med hjälp av psykiskt och fysiskt våld. Den våldsutsatta kvinnan behöver anpassa sig till mannens krav och perspektiv för att överleva, och antas bli alltmer undergiven under våldets normaliseringsprocess:

Genomgående handlar det om att gränserna för vad som accepteras och inte, för vad som anses önskvärt och inte, suddas ut samtidigt som man går från att vara mer eller mindre (eller inte alls) underordnad, till att bli öppet undergiven. (Lundgren, 2012, s.31)

Begreppet internalisering är ytterligare en central del av våldets normaliseringsprocess enligt Lundgren (2012), och innebär att den våldsutsatta kvinnan under relationens gång tar över mannens verklighetsförståelse och särskilt hans åsikt att våldet är hennes fel. Internaliseringen sker dels på grund av isoleringen från andra, dels på grund av växlingen mellan våld och omtanke. När kvinnan internaliserat våldet är hon inte längre förmögen att inse att hon är utsatt för (farligt) våld, utan sammanblandar snarare våld och kärlek. Lundgren (2012) beskriver hur kvinnan fortsätter att anpassa sig för att undvika våld och överleva, men att mannen ändå utövar ett allt grövre våld. Lundgren menar att kvinnan kanske överlever detta rent fysiskt men inte som en aktör kapabel till strategier:

Nu kan man inte längre tala om strategier för kvinnans del. En strategi i betydelsen ett sätt eller medel att hantera våld, kräver en aktör, en levande varelse. Jag anser att det mest träffande i detta skede är att beteckna henne som ett offer. (Lundgren, 2012, s.44)

När kvinnor anpassar sig och detta uttrycks i en eller flera konkreta strategier, handlar det alltså gradvis om anpassningar till underordning, för att sedan handla om att internalisera en allt större underordning; även här förskjuts gränserna. Total underordning kräver total passivitet; total passivitet fråntar kvinnan varje möjlighet att handla. Slutligen kommer hon inte heller att handla; när aktören blivit ett offer, när hon dödas – fysiskt eller symboliskt. (Lundgren, 2012, s.46-47)

Lundgren menar således att våldets normaliseringsprocess innebär en nedbrytning av den våldsutsatta kvinnans person och aktörskap. Hur våldsutsatta

kvinnor ändå kan lyckas göra uppbrott från den våldsutövande mannen berörs inte av Lundgren (2012). Istället ger våldets normaliseringsprocess en bild av hur svårt det kan vara för våldsutsatta kvinnor att lämna, givet våldets nedbrytande konsekvenser.

Hydén presenterar andra utgångspunkter och resultat i sin forskning. I sin avhandling (1992) studerade Hydén hur män och kvinnor i parrelationer tillskrev mening till våldet som mannen utövade. Hydén menar att våldet i äktenskapet förstås som en moraliskt tvivelaktig handling. Snarare än en process där våldet gradvis normaliseras beskriver hon en cyklisk process som upprepas. Denna börjar ofta med ett gräl, som mannen sedan ”löser” med våld. I denna situation har mannen ett maktövertag. Eftersom våldet förstås som moraliskt tvivelaktigt har kvinnan makten att avgöra vad som ska hända med relationen efter en våldshändelse. Maktrelationen skiftar alltså under processen enligt Hydén (1992).

I senare arbeten har Hydén (1999, 2001, 2005) utforskat betydelsen av våldsutsatta kvinnors motstånd i uppbrottsprocesser. Hydén (1999, 2001, 2005) menar att motstånd kan ha förbisetts i våldsforskningen då det ofta uttrycks vardagligt och subtilt, samtidigt som vi lever i en kultur där motstånd ses som något direkt och fysiskt och som bedöms utifrån hur effektivt det är i att få ett slut på våldet. Hydén (1999, 2005) menar dock att inte bara handlingar utan även emotioner som exempelvis rädsla bör betraktas som motstånd. Uppbrottet kan vidare ses som en motståndshandling och rädslan som en drivkraft för uppbrottet, enligt Hydén (1999, 2001).

Hydén menar även att feministisk våldsforskning fokuserat mer på kvinnors offerskap och lidande, och att motstånd därmed förbigåtts. Hon menar att våldsutsatta kvinnor därmed riskerar att reduceras till det lidande som våldet orsakar dem (Hydén, 2001, 2005). Hydén (2005) uppmanar utifrån detta till vidare forskning och teoretisering om motstånd. Hydén har på senare tid även utforskat betydelsen av omgivningens responser på våldet, och funnit att människor i paret omgivning kan känna till och ha möjlighet att intervensera mot våldet (Hydén, 2015; Hydén m.fl., 2016).

Även Holmberg och Enander har, med utgångspunkt i sin intervjuforskning, diskuterat betydelsen av motstånd för partnervåldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser (Enander & Holmberg, 2008; Holmberg & Enander, 2010). De menar dock att motstånd har relativt liten betydelse för kvinnors uppbrott. Även om intervjupersonerna talade om motstånd, så menar Enander och Holmberg (2008, 2010) att motståndet inte hindrade kvinnorna från att bli nedbrutna. Motståndet var således inte den kraft utåt som Hydén (2001) talar om, utan kunde tvärtom fungera kvarhållande eftersom den våldsutsatta kvinnan genom motståndet upprätthöll en känsla av att hon hade kontroll över situationen och hopp om att hon kanske kunde förändra mannen. Enander och Holmberg (2008, 2010) föreslår utifrån detta begreppet meta-anpassning snarare än motstånd för att förstå våldsutsatta kvinnors strategier. De menar att

motståndshandlingar bör förstås som en anpassning till den absurda livssituation som mannen skapar genom sitt våld:

This requires a new understanding of resistance within the framework of the violent relationship. We propose that adaptation and resistance are not opposing strategies, but that resistance is in fact a kind of adaptation. [...] This means that resistance can, on the meta-level, be regarded as part of an overall adaptation to violence. We therefore suggest that adaptation–resistance is a false dichotomy and that adaptation should instead be regarded on two levels: as direct adaptation and as meta-adaptation (resistance). Meta-adaptation thus means that the woman adapts to an absurd life situation created by the man and the violence to which he exposes her. (Enander & Holmberg, 2008, s.211)

Forskarna har även diskuterat utsträckningen och betydelsen av partnervåldsutsatta kvinnors anpassning och motstånd. Holmberg och Enander (2010) skriver liksom Lundgren (2012) in sig i en feministisk våldsforskningstradition, men kritiserar Lundgren för att osynliggöra våldsutsatta kvinnors motstånd i teorin om våldets normaliseringsprocess. De menar att ett alltför ensidigt fokus på våldsutsattas anpassning riskerar att göra det svårare för kvinnor att identifiera sig som våldsutsatta, vilket i sin tur kan hindra dem från att söka stöd (Holmberg & Enander, 2010, s.22). Samtidigt tar de spjörn mot Hydéns (2001) idé om motståndet som ”en kraft utåt” och menar att våldsutsattas motstånd inte nödvändigtvis leder ut ur relationen.

Lundgren responderar kortfattat i en fotnot (2012, s.28) på kritiken. Lundgren menar att Holmberg och Enander (2010) gjort en felläsning av begreppet anpassning och framhåller att hon ser det som ett aktivt sätt att förhålla sig till våldet. Lundgren gjorde i sin tur tillsammans med Nea Mellberg (1993) en kritisk recension av Hydéns avhandling. Avhandlingen kritiserades bland annat för att sakna ett kritiskt perspektiv på kön och makt. I sin replik skriver Hydén (1995) att hon i likhet med Lundgren inte ser mäns våld mot kvinnor som ett individuellt fenomen utan som en del av kvinnoförtrycket. Däremot är Hydén (1995) kritisk till idén att våldet skulle ses som acceptabelt i det svenska samhället oavsett kontext, och menar att tendensen hos Lundgrens intervjupersoner att se våldet som en acceptabel äktenskaplig handling bör ses mot bakgrund av att intervjupersonerna befann sig i ett kristet sammanhang med andra normer om äktenskap och äga.

Man kan fundera över huruvida den ovanstående diskussionen handlar om olika våldsförståelser; strukturellt könsmaktsperspektiv (Lundgren, Enander, Holmberg) kontra ett mer relationellt, socialpsykologiskt perspektiv (Hydén). Samtidigt säger sig samtliga utgå från ett feministiskt perspektiv i sin forskning. Ett könsmaktsperspektiv verkar inte heller, som nästa avsnitt skildrar, vara oförenligt med en betoning av kvinnors aktörskap inom våldsforskning i andra länder.

Våldsutsatta kvinnors motstånd i internationell våldsforskning

Den feministiska våldsforskningen har i en internationell, primärt anglosaxisk kontext rört sig bort från dikotomier mellan aktörskap och offerskap. För att betona detta har man t.ex. kommit att använda begrepp som ”survivor” eller ”victim-survivor” (Dunn, 2005; Gondolf & Fischer, 1988; Kelly, 1988; Kelly, 2011; Rajah & Osborn, 2022; Roche & Wood, 2005; Schneider, 1993). Leonore Walkers teori ”the battered woman syndrome” kritiserades vidare redan under 1980- och 1990-talet för att skapa en dikotomi mellan offerskap och aktörskap (Gondolf & Fischer, 1988; Mahoney, 1991; Wade, 1999). ”The battered woman syndrome” innefattar en idé om en ”våldscykel” (jmf. Hydén, 1992). En central (men kritiserad) komponent i syndromet är inlärld hjälplöshet, som innebär att den våldsutsatta kvinnan resignerar då hon ”lär sig” att inget hon gör får våldet att upphöra (Walker, 1979, 2009).

Dunn (2005) menar att feministiska våldsforskare och aktivister i USA tidigt ersatte förståelser av våldsutsatta kvinnor som offer utan aktörskap med perspektiv där våldsutsatta kvinnor ses som ”överlevare” som utvecklar strategier för att hantera och motsätta sig våldet. Diskussioner om anpassning och motstånd verkar således ha skett något tidigare i anglosaxisk kontext, och våldsforskningen har rört sig från begrepp som inlärld hjälplöshet och mot ”survivor theory” och begrepp som motstånd i förståelsen av kvinnors hantlande av våldet (Anderson m.fl., 2014; Goodman m.fl., 2003; Irving & Liu, 2020; Renner & Hartley, 2021).

Redan 2003 utvecklade Goodman m.fl. (2003) the Intimate Partner Violence Strategies Index för att bättre kunna mäta partnervåldsutsattas sätt att hantera våldet. I indexet delas trettionio olika strategier in i sex olika kategorier: söka stöd från myndigheter/organisationer (formal network), nyttja polis/rättsväsende (legal), säkerhetsplanering (safety planning), söka stöd från det privata nätverket (informal network), motstånd (resistance) samt blidkande/undvikande (placating). Studier som nyttjat indexet har funnit att våldsutsatta kvinnor i USA respektive Storbritannien i genomsnitt nyttjar 16-21 olika strategier (Anderson m.fl., 2014; Goodman m.fl., 2003; Irving & Liu, 2020; Renner & Hartley, 2021). Ju grövre våldet är, desto fler strategier nyttjar våldsutsatta (Anderson m.fl., 2014; Goodkind m.fl., 2004; Goodman m.fl., 2003). Samtidigt påpekar forskarna att det finns stor individuell variation mellan vilka strategier våldsutsatta kvinnor nyttjar – ingen strategi i indexet användes av samtliga respondenter (Anderson m.fl., 2014; Irving & Liu, 2020; Renner & Hartley, 2021).

Rajah och Osborn (2022) fann i en litteraturöversikt (scoping review) över studier om våldsutsatta kvinnors motstånd publicerade mellan åren 1994-2017 att hälften av artiklarna var skrivna av forskare i Nordamerika. Sex artiklar var producerade av forskare i Europa varav endast en i Sverige (Hydén, 2005). Våldsutsatta kvinnors motstånd framstår således som tämligen utforskat i

Sverige. Rajah och Osborn (2022) utvecklar utifrån översikten en slags typologi över olika motståndsstrategier som partnervåldsutsatta kvinnor visat sig ha: hjälp/stödsökande (help-seeking), dolt motstånd (covert resistance), aktiv/öppen protest (active opposition), lämna relationen (leaving) samt att själv använda våld (violence). Hjälpsökande kan både röra sig om att söka stöd från det privata nätverket och från myndigheter. Ofta har den våldsutsatta först på egen hand försökt få våldet att upphöra (Rajah & Osborn, 2022). Dolt motstånd innebär exempelvis att undvika mannen eller att undvika att säga eller göra vissa saker vid ”fel tillfälle” för att undvika att mannen blir aggressiv eller våldsam (Rajah & Osborn, 2022). Aktiv protest innefattar att våldsutsatta kvinnor aktivt ifrågasätter och utmanar mannens kontrollerande beteende genom att exempelvis argumentera emot eller vägra att lyda mannens önskemål. Vidare beskrivs att kvinnor också kan försöka resonera med våldsutövaren och försöka förmå honom att ändra sitt beteende (jmf. Campbell m.fl., 1998; Goodkind m.fl., 2004; Mirza & Wilks, 2020). Att lämna relationen definierades i flera av studierna som en form av motstånd, även om forskarna problematiserar antagandet att lämna skulle vara det mest ”rationella”, givet att våldet kan öka vid separationer (Rajah & Osborn, 2022). Att själv använda våld diskuteras som ett sätt att motsätta sig eller försvara sig från mannens våld (jmf. violent resistance, Johnson, 2006).

Dessa studier om våldsutsatta kvinnors motstånd står i viss kontrast till den svenska våldsforskningens teorier om hur partnervåldsutsatta kvinnor har anpassning eller meta-anpassning som primära strategier för att hantera våldet. Intressant att notera är att man i den svenska våldsforskningen om barn och unga på senare år börjat rikta alltmer fokus mot aktörskap och motstånd. Mattsson (2017) menar att ett barndomssociologiskt perspektiv har kommit att influera våldsforskningen, och att man betonar att barn bör ses som kompetenta aktörer i relation till hur de hanterar våldet och dess konsekvenser. Forskare har bland annat belyst barns hanterande av våld i familjen (Överlien, 2017) och hur unga hanterar och gör motstånd mot partnervåld (Korkmaz, 2021; Korkmaz & Överlien, 2020). Motstånd mot våld i studier av våldsutsatta vuxna tangeras visserligen i några svenska studier (Agevall, 2012; Brännvall, 2016; Carlsson, 2009), men nämns snarare som en utgångspunkt eller ett delresultat än huvudfokus eller syfte för studien.

Våldsutsatta kvinnors uppbrott

Forskare menar att partnervåldsutsatta kvinnors uppbrott bör betraktas som processer. Anderson och Saunders (2003) menar utifrån sin översikt över tjuugoåttå kvalitativa studier att våldsutsatta kvinnor i processens första fas försöker hantera våldet men också fjärrar sig från andra. I en andra fas börjar kvin-

nan benämna våldet, och utvecklar flera strategier för att motsätta sig det. Därefter slår sig kvinnan fri och lämnar, och börjar fokusera mer på sina egna behov (Anderson & Saunders, 2003).

Man har även i den internationella våldsforskningen studerat hur olika faktorer kan påverka uppbrottsprocesser. Barnett (2001) skildrar i en forskningsöversikt hur olika emotionella och kognitiva tillstånd kan försvåra för kvinnan att lämna. Det kan exempelvis vara normer om tvåsamhet och kärnfamilj, emotioner som rädsla, eller psykologiska tillstånd orsakade av våldet såsom posttraumatiskt stressyndrom eller depression. Barnett (2000, 2001) diskuterar även hur strukturella eller sociala faktorer kan förhindra uppbrott, exempelvis lagstiftningens utformning och negativt bemötande från myndigheter, rättsväsende eller individer i det privata nätverket. Andra faktorer som kan förhindra uppbrott är ekonomisk utsatthet och svårigheter att finna egen bostad (Anderson & Saunders, 2003; Anderson, 2007; Barnett, 2000; Velonis m.fl., 2017).

Inom den svenska våldsforskningen har ofta de känslomässiga faktorernas betydelse för uppbrottsprocesser stått i centrum. Holmberg och Enander (2010) argumenterade för känslornas betydelse för att förstå våldsutsatta kvinnors uppbrott, snarare än socioekonomiska faktorer (som de menar redan blivit väl studerade i tidigare forskning):

Men alla misshandlade kvinnor har inte barn, och ingen riskerar i dagens Sverige att bli ”ställd på gatan”, utan ekonomisk försörjning. Som västerländskt samhälle präglas vidare vårt ”jämförbara” land av föreställningar om romantisk kärlek samt av valfrihet som ideal. Utslagsgivande för beslutet om att inleda såväl som avsluta en parrelation torde mot bakgrund av dessa faktorer därför främst vara emotionerna. Det är också de mer emotionellt relaterade faktorerna som informanterna själva talar om. Slående sällan nämner man exempelvis ekonomiska förhållanden som en anledning att stanna kvar. (Holmberg & Enander, 2010, s.45)

Enander och Holmberg (2008) skriver vidare att forskningen ofta fokuserat på intra- eller interpersonella faktorer som hindrar våldsutsatta från att lämna, men att de inte är de enda faktorer som har betydelse. De understryker också att valet att stanna inte bör reduceras till individens vilja eller psykologi. Fokus för deras studie är emellertid känslornas betydelse för valet att stanna, då känslor inför våldsutövaren kan te sig obegripliga för utomstående (Enander & Holmberg, 2008).

I sin avhandling (2008) skildrade Enander hur partnervåldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser sker i olika faser eller steg (se även Enander & Holmberg, 2008; Holmberg & Enander, 2010). Dessa är inte alltid kronologiska utan överlappar snarare varandra. Fasen ”att bryta upp” innebär att den våldsutsatta kvinnan fysiskt lämnar relationen, vilket främst sker vid två olika slags vändpunkter. Antingen då den våldsutsatta kvinnan upplever att hon ”nått botten” och att det är en fråga om liv och död, eller att hon upplever att hon nått sin

psykiska botten och gett upp hoppet om förbättring av relationen. Den andra vändpunkten är då våldet hotar någon annans säkerhet, exempelvis barnens. Fasen ”att bli fri” handlar istället om att bryta de känslomässiga band som kvinnan utvecklar till sin förövare och som enligt Enander (2008) och Holmberg och Enander (2010) vävs samman till ett ”traumatiskt band”:

Ovan beskrivs kärlek, rädsla, hat, medlidande, skuld, hopp, viljan att förstå, beroende och internalisering som de många band som i sin tur sammanflätar ett starkare. Detta starka band menar vi är ett traumatiskt band, med hänvisning till begreppet *traumatisk bindning*. Till det traumatiska bandet kan man koppla den starka makt som mannen tycks få över kvinnan, vars kärnpunkt kan sägas bestå i att mannen får kvinnan att svika eller kränka sig själv. (Holmberg & Enander, 2010, s.56)

Begreppet traumatisk bindning baseras på antagandet att den underordnade, våldsutsatta parten i relationer där det råder stor maktobalans och upprepat våld utvecklar positiva känslor och attityder gentemot den som utsätter henne för övergrepp. Detta jämför Holmberg och Enander (2010) med det så kallade Stockholmsyndromet, liksom med Lundgrens (2012) idéer om maktobalans och gränsförskjutningar. Konsekvensen av den traumatiska bindningen är att den våldsutsatta kvinnan internaliserar mannens världsbild och upplever sig bli ”hjärntvättad” eller ”trollbunden” (Enander, 2008; Holmberg & Enander, 2010, s.59-61).

Enander och Holmberg (2008, 2010) belyser även hur den våldsutsatta kvinnan trots allt förmår lämna förövaren. Fokus i analysen ligger på hur hon lyckas bryta de olika känslomässiga banden i den traumatiska bindningen. Här genomgår kvinnan olika känslofaser som ”jag älskar honom”, ”jag hatar honom” och ”jag tycker synd om honom”. Slutligen nås fasen ”jag känner ingenting” där samtliga känslomässiga band i det traumatiska bandet bryts, vilket gör det möjligt för den våldsutsatta att lämna (Enander, 2008; Holmberg & Enander, 2010). ”Att förstå” är det sista steget i uppbrottsprocessen. Detta innebär att den våldsutsatta kvinnan kognitivt börjar inse att hon blivit miss-handlad. Detta sker oftast först efter att kvinnan lämnat den våldsutövande mannen (Enander, 2008, Holmberg & Enander, 2010).

Holmberg och Enander (2010) framhåller att mer forskning behövs om betydelsen av våldsutsattas möte med myndigheter för uppbrottsprocessen, liksom om betydelsen av normer om kärnfamilj och parrelationer. Bruno (2016) menar också att betydelsen av ekonomiska faktorer och professionellas bemötande varit perifer i den svenska forskningen om våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser. Smirthwaite och Holmberg (2014) har dock introducerat den intersektionella modellen ”Uppbrottstrappan” för att illustrera de hinder som kan finnas för våldsutsatta lesbiska och missbrukande kvinnors uppbrott. I modellen urskiljs olika hinder eller ”trappsteg” i uppbrottsprocessen för missbrukande kvinnor (normalisering, beroende, skuld och skam, rädsla, brister i

bemötande) och för lesbiska kvinnor (isolering, skuld och skam, rädsla samt brister i bemötande) (Smirthwaite & Holmberg, 2014).

Agevall undersökte i sin avhandling (2012) hur partnervåldsutsatta kvinnor begripliggör sina erfarenheter av våld, primärt i relation till det juridiska systemet. Agevall (2012) talar om ”sårbarhetens beroende” i relation till kvinnors möjligheter att lämna relationen, och diskuterar känslomässigt beroende men också hur exempelvis uppehållstillstånd, gemensamma barn och gemensamma investeringar som gjorts i relationen försvårar uppbrott. Scheffer Lindgren utvecklade i sin avhandling (2009) en modell för uppbrott där hon urskiljer flera kvarhållande faktorer (kärlek, hopp om förändring, växling mellan våld och värme, känslor av skuld och skam, barnen) och ”frigörande vändpunkter” för våldsutsatta kvinnors uppbrott. Tyngdpunkten i analysen ligger liksom i Holmbergs och Enanders forskning på starka känslomässiga band till förövaren (Scheffer Lindgren, 2009, s.60-61).

Våldet efter uppbrott

Mäns våld mot kvinnor efter separationer har studerats av våldsforskare i olika länder såsom t.ex. Australien (Douglas, 2018; Francia m.fl., 2020; Hart & Bagshaw, 2008; Laing, 2017; Natalier, 2018), Kanada (Brownridge, 2006; Brownridge m.fl., 2008; Ellis, 1987, 2021; Jaffe m.fl., 2003; Sev’er, 1997), USA (Hayes, 2012; Toews & Bermea, 2017; Zeoli m.fl., 2013), Irland (Holt, 2017, 2020), Storbritannien och Danmark (Hester, 2011; Hester & Radford, 1996; Humphreys & Thiara, 2003) och Finland (Nikupeteri 2017, 2017b; Puronvarsi m.fl., 2020). Man använder dock inte alltid samma begrepp. Både post-separation violence, post-separation woman abuse, post-separation assault och stalking förekommer. Brownridge (2006) konstaterade att det redan i början av 2000-talet förekom olika begrepp för fenomenet.

Begreppet post-separation woman abuse diskuterades först av Ellis (1987), och definierades som fysiskt våld eller hot om våld som sker efter en separation. I senare publikationer urskiljer Ellis även psykiskt våld i form av coercive control som en del av våldet efter separationer, och talar istället om begrepp som post-separation male partner violence and coercive control (Ellis m.fl., 2021). Ett annat tidigt begrepp är separation assault, myntat av Mahoney (1991). Begreppet tar sikte på hur den våldsutövande mannen använder våld för att få kvinnan att stanna kvar i relationen och/eller bestraffa henne för att hon lämnat den. Begreppet innefattar fler våldsamma taktiker än endast fysiskt våld (Mahoney, 1991).

En tidig forskningsöversikt visar hur mäns fysiska våld, inklusive risken för att utöva dödligt våld, ökar i samband med separation (Hardesty, 2002). Svensk forskning har också funnit att det föreligger risk för dödligt våld vid separationer. Shilan Caman som i sin avhandling (2017) undersökte dödligt våld i parrelationer fann att det dödliga våldet i 40 % av fallen utövades i

samband med uppbrott. I majoriteten av fallen dödade mannen kvinnan. Studier har vidare visat att även om fysiskt våld ibland minskar efter separationen, så fortsätter ofta det psykiska våldet (Ekbrand, 2006; Hayes, 2012; Sev'er, 1997).

Spearman m.fl. (2022) har gjort en begreppsanalys (concept analysis) av post-separation abuse, och identifierat vad forskningen om fenomenet hittills funnit att våldet består av och vad det får för konsekvenser. De har även identifierat faktorer som föregår eller sammanfaller med våldet efter separationer, exempelvis patriarkala normer, våld i form av coercive control, gemensamma barn och ytor där våldet kan äga rum (t.ex. familjerättsliga system eller digitala arenor) samt egenskaper hos förövaren som narcissism, svartsjuka och brist på empati. Våldet efter separationer innefattar enligt Spearman m.fl. (2022) olika former av ekonomiskt och psykiskt våld såsom olika typer av hot och skrämeltaktiker, trakasserier eller stalking, att utöva makt och kontroll eller försöka skada kvinnan genom barnen eller olika myndighetsprocesser (exempelvis genom/i vårdnadstvister). Spearman m.fl. (2022) menar vidare att våldet efter separationer ofta leder till negativa ekonomiska och hälsomässiga konsekvenser för de som utsätts, t.ex. PTSD, depression och ångest.

Fokus i forskningen har således breddats från fysiskt våld och risken för mord i samband med separationen till att inkludera olika former av psykiskt och ekonomiskt våld efter relationen avslutats (Douglas, 2018; Hayes, 2012; Jaffe m.fl., 2003; Laing, 2017; Natalier, 2018; Nikupeteri 2017b; Toews & Bermea, 2017). Flera studier i olika länder har också undersökt våldsutsatta mödrars upplevelse av våldet efter separationen och samhällets oförmåga att hantera våldet, särskilt i samband med vårdnadstvister och mäns användande av olika myndigheter i dessa processer (Douglas, 2018; Elizabeth m.fl., 2012; Francia m.fl., 2020; Holt, 2017; Laing, 2017; Zeoli m.fl., 2013).

Douglas (2018) fann att våldsutsatta kvinnor upplevde att deras ex-män nyttjade rättssystemet (inklusive familjerättssystemet) för att fortsätta utöva coercive control. Detta kallar Douglas (2018) ”legal system abuse”. Elizabeth m.fl. (2012) fann liknande resultat i sin intervjustudie med våldsutsatta kvinnor på Nya Zeeland. Laing (2017) fann i sin intervjustudie av våldsutsatta mödrar i Australien att kvinnorna upplevde att de blev anklagade för umgängessabotage och pressade att främja kontakt mellan våldsutövaren och barnen, samt att de upplevde sig tystade och kontrollerade av familjerättssystemet. Laing (2017) menar att kontakten med familjerättssystemet kan innebära en sekundär viktigmisering för våldsutsatta kvinnor. Francia m.fl. (2020) har belyst hur våldsutsatta mödrar upplever att deras föräldraskap efter separationen kretsar kring rädsla och behov av att skydda barnen, men att familjerättssystemet inte upplevs agera för att hjälpa dem att skydda barnen från (efter)våldet. Liknande resultat fann även Zeoli m.fl. (2013) i en intervjustudie med våldsutsatta mödrar i USA. Holt (2017) talar om en paradox när det kommer till moderskap vid eftervåld, då våldsutsatta mödrar upplever att de görs ansvariga för att skydda sina barn, samtidigt som de skuldbeläggs när de försöker göra

det efter separationen (eftersom de förväntas främja barnens kontakt med pappan).

I den svenska våldsforskningen har det hittills inte etablerats ett gemensamt begrepp för mäns våld mot kvinnor efter separationer. Den första svenska studien som berörde fenomenet var Erikssons avhandling (2003), som undersökte hur faders våld hanteras på policynivå i offentlig politik samt bland familjerättssekreterare, och hur detta upplevs av våldsutsatta mödrar. Familjerättssekreterarna såg ofta våldsärenden som ”undantagsfall” och såg det som en del av professionaliteten att vara (köns)neutrala och opartiska i utredningarna. I intervjuerna med de våldsutsatta mödrarna framkom bland annat att de upplevde att de inte var fria från våldet då deras barn fortfarande var utsatta på grund av fortsatt umgänge med pappan och då familjerätten brast i hanteringen av våldet. Eriksson (2003) talar om detta som en för kvinnan i tiden utsträckt frigörelsefas från våldet.

Ekbrand talade istället om separationsvåld i sin avhandling (2006). Begreppet tar sikte på mannens fortsatta försök att kontrollera och skrämja kvinnan i syfte att hindra separationen eller straffa kvinnan för att hon valt att separera (jmf. Mahoney, 1991). Ekbrand analyserade datan från studien ”Slagen dam” (Lundgren m.fl., 2001), samt genomförde en egen enkätundersökning. Ekbrand (2006) fann att fysiskt och sexuellt våld minskade kraftigt efter separationen då paret flyttat isär. Även hot och psykiskt våld minskade, men minskningen var inte lika stor. Ekbrand (2006) poängterar, liksom Eriksson (2003), att mannens våld inte börjar utan snarare fortgår efter separationen. Ornstein och Rickne (2013) har också analyserat enkätdata som ”Slagen dam” baseras på, och funnit att män som har kontrollerande beteenden under relationen löper signifikant högre risk att utöva våld och stalkning efter separation. Ytterligare en svensk kvantitativ studie har berört våld efter separationen. De kvinnor (37 % av totalt 6611 kvinnor) som i Westerstrands m.fl. (2022) studie svarat att de varit utsatta för våld av en före detta manlig partner fick också besvara frågor om våldet efter separationen. 37 % av dessa kvinnor svarade att de utsatts för fysiskt eller sexuellt våld av sina ex-män efter separationen.

Brännvalls och Brunos avhandlingar berör båda våld efter separationer. Brännvalls (2016) belyser betydelsen av polisanmälan och rättsprocess för partnervåldsutsatta kvinnors uppbrott och frigörelse från våldet. Brännvall (2016) fann att tröskeln att göra en polisanmälan var hög och att kvinnornas upplevelse av rättsprocessen efter polisanmälan kunde präglas av gensvar som signalerade att det våld kvinnorna berättade om inte passade in i rättssystemets mall. Samtidigt menar Brännvall (2016) att en polisanmälan och efterföljande rättsprocess, särskilt de som utmynnar i fällande domar, kan förhindra fortsatt våld och underlätta kvinnors frigörelse. Bruno (2016) undersökte hanteringen av faders våld efter separation inom skola, vårdnadstvister och försörjningsstöd. I en delstudie undersöktes barns delaktighet och riskbedömningar i tingsrättens beslut om vårdnad, boende och umgänge. Bruno (2016) fann att risk-

bedömningar gjordes i mindre än hälften av fallen, och att det rådde en familjerättsdiskurs där kontakt mellan barn och föräldrar ofta prioriterades framför skydd från våld. Bruno (2016) fann vidare att ekonomiskt våld förstods som en konflikt mellan jämlika parter i vårdnadstvister, och som ett privat problem vid försörjningsstöd. Bruno (2016) menar att statens bristande hantering av våldet efter separationen skapar en ofridstid för kvinnor och barn.

Ulmestig och Eriksson (2017) och Eriksson och Ulmestig (2021) har undersökt hur våldsutsatta kvinnor upplever ekonomiskt våld under och efter separationen liksom stödet från socialtjänsten i samband med detta, och belyser hur våldsutsatta kvinnor kan fortsätta att utsättas för ekonomiskt våld och/eller lida av konsekvensen av mäns ekonomiska våld även efter separationen. Tegler m.fl. (2022) har studerat samtal till Försäkringskassan och funnit att förändrade regler om underhållsstöd kan möjliggöra mäns fortsatta ekonomiska kontroll efter separationer.

Skoog Waller utkom 2022 med en forskningsrapport där mäns våld efter separationer berördes, och där fokus i analysen låg på partnervåldsutsatta kvinnors erfarenhet av ensamhet som en konsekvens av mäns våld (interpersonellt ensamgörande). Skoog Waller (2022) belyser också strukturellt ensamgörande; upplevelser av ensamhet på grund av samhällets bristande responser på våldet där kvinnorna upplevde att deras berättelser om våld osynliggjordes, särskilt då förövaren pekades ut som en våldsutövande pappa. Detta ledde också till upplevelser av existentiell ensamhet där kvinnorna lämnades ensamma med sin rädsla för våldet. Skoog Waller (2022) är den första svenska forskaren jag identifierat som använt begreppet eftervåld. Detta är också det begrepp jag valt att använda i denna avhandling (se kapitel 8).

Forskning om stödet till våldsutsatta kvinnor

Kvinnojourernas och de privatägda skyddade boendenas stöd

Kvinnorörelsen och kvinnojoursrörelsen har både i Sverige och i anglosaxiska länder framgångsrikt arbetat för att sätta mäns våld mot kvinnor på den politiska agendan som ett socialt (snarare än privat) problem (Andersson & Lundberg, 2001; Dunn, 2005; Enander m.fl., 2013; Leisenring, 2006; Nilsson, 2009; Pyles & Postmus, 2004; Wendt Höjer, 2002). För att aktörer bakom sociala rörelser (så kallade "claims-makers") ska nå framgång i skapandet av våld som ett socialt problem behöver dock förövare och offer konstrueras på ett särskilt vis (Loseke, 2003). Våldet behöver uppfattas som grovt (Lamb, 1999; Loseke, 2003) och för att ses som ett offer måste personen också ses som värdig sympati, vilket uppnås då hon anses vara fri från ansvar för det brott hon utsatts för. För att ses som fri från ansvar behöver offret konstrueras som ett "idealt brottsoffer"; som oskyldig/icke-klandervärd, svag, och oförmögen att påverka sina omständigheter (Christie, 1986; Holstein & Miller,

1990; Loseke, 2003). För att konstruera mäns våld mot kvinnor som ett allvarligt socialt problem har den amerikanska kvinnojour-rörelsen därför enligt Loseke (1992, 2003) behövt konstruera en bild av våldsutsatta kvinnor som nedbrutna och passiviserade inför ett systematiskt, eskalerande våld. Därmed menar Loseke (1992) att vissa kvinnor (som inte är utsatta för allvarligt fysiskt våld eller inte ses som tillräckligt nedbrutna) riskerar att inte ses som offer med rätt till stöd hos kvinnojourerna.

Dunn (2005) menar att sociala rörelser kan röra sig från "ideala" offer-skapskonstruktioner till att betona aktörskap när rörelserna lyckats med sin "claims-making" och problemet erkänns av samhället. Forskare och aktivister i kvinnojour-rörelsen i de anglosaxiska länderna började relativt tidigt betona våldsutsatta kvinnors aktörskap genom att använda begreppet överlevare istället för offer, samt genom att betona vikten av empowerment i stödet (Dunn, 2005; Kelly, 1988; Nichols, 2011; Roche & Wood, 2005; Schneider, 1993).

Frågan är om motsvarande skett i den svenska kvinnojour-rörelsen? Andersson och Lundberg (2001) menar att även den svenska kvinnojour-rörelsen använt sig av de grepp som Loseke (1992, 2003) beskriver i skapandet av mäns våld mot kvinnor som ett socialt problem. De menar att kvinnojour-rörelsen framställt mäns våld mot kvinnor som en särskild slags våldsproblematik med ett brutalt, systematiskt och eskalerande våld. Den våldsutsatta kvinnan framställs som alltmer isolerad och hjälplös, oförmögen att bryta sitt beroende till förövaren och lämna relationen. Andersson och Lundberg (2001) menade att Eva Lundgrens teori om våldets normaliseringsprocess använts för att åstadkomma denna bild (jmf. Steen, 2003).

De empiriska studierna om de svenska kvinnojourernas stöd är dock relativt få. Åkerström (1995) fann i en tidig studie av svenska kvinnojourer att man där visserligen menade att vem som helst kunde utsättas för våld. Samtidigt fann Åkerström (1995) att jourarbetarna ibland talade om invandrade kvinnor som extra utsatta. Åkerström (1995) fann också att jourarbetarna menade att de våldsutsatta kvinnorna hade låg självkänsla, att de inte var adekvata föräldrar, och att kvinnorna dolde våldet då de likt anhöriga till alkoholister antogs vara medberoende.

Noteras bör att Åkerströms (1995) och Andersson och Lundbergs (2001) analys baseras på hur den svenska kvinnojour-rörelsen såg ut för över tjugo år sedan. Nilsson (2009) menar att såväl psykologiska som könsmakts- och socialpsykologiska perspektiv förekommit i kvinnojour-rörelsen. Idag präglas kvinnojourerna av ett emancipatoriskt, feministiskt stödideal eller "doxa" enligt Sara Helmerssons avhandling (2017). Centralt i detta stödideal är enligt Helmersson (2017) att tro på den våldsutsatta kvinnans berättelse och att förmedla att hon inte bär skuld till våldet hon utsatts för, samt att stärka hennes självkänsla och förmåga till beslutsfattande. Helmersson (2017) fann dock att begreppet empowerment användes mindre än väntat i kvinnojourernas stödarbete.

Kvinnourernas arbete har historiskt i både en amerikansk och en svensk kontext byggt på idén om systerskap och medmänskligt, jämlikt stöd snarare

än professionalisering och hierarkier mellan stödsökande och stödperson (Enander m.fl., 2013; Gregory m.fl., 2021; Helmersson, 2017; Nichols, 2013). Helmersson (2017) menar dock att kvinnojourerna kommit att uppgå i ett stödfält dominerat av socialtjänsten och att kvinnojourerna därmed allt mer institutionaliserats och byråkratiserats, och att de börjat förlora sin ursprungliga radikalitet och krav på strukturell förändring. Alltmer tid läggs på dokumentation och administration, och tiden för påverkansarbete krymper (Helmersson, 2017). Forskning har funnit att även kvinnojourer i USA kommit att byråkratiseras och alltmer likna socialtjänsten i termer av utbildad personal och ökat fokus på regler, dokumentation samt orosanmälningar till socialtjänsten (Bergstrom-Lynch, 2018; Gengler, 2012; Gregory m.fl., 2021; Lehrner & Allen, 2009).

Eftersom skyddade boenden drivna i privat regi är en relativt ny företeelse på det svenska stödfältet finns i skrivande stund få publicerade studier om stödet till våldsutsatta kvinnor i dessa verksamheter. Lauri och Lauri (2023) har dock undersökt hur privatägda skyddade boenden beskriver sina verksamheter. De fann att de skyddade boendena framställde sig som att de hade en bred kompetens och att de därmed kunde möta olika våldsutsattas behov av stöd, inte bara (partner)våldsutsatta kvinnors. De talade också om sig själva som flexibla och i termer av tillgänglighet – de kunde möta många olika klienters skiftande stödbehov, när som helst på dygnet. Lauri och Lauri (2023) tolkar de skyddade boendenas framställningar som sätt att positionera sig gentemot ”konkurrenterna” på marknaden, det vill säga de ideella kvinnojourerna.

Ekström och Hvenmark (2023) har publicerat en artikel från ett övergripande forskningsprojekt om kvalitet i skyddat boende. Studien bygger på intervjuer med chefer och politiker på socialtjänstområdet, vilka konstruerade kvalitet både i termer av evidensbaserade metoder och kostnadseffektivitet. De skyddade boendena förväntades inte vara för ”omhändertagande”, utan snarare snabbt försöka hjälpa den våldsutsatta att kunna lämna boendet och leva ett självständigt liv (Ekström & Hvenmark, 2023).

Socialtjänstens stöd

Det var som ovan nämnts inte socialtjänsten utan kvinno(jours)rörelsen som arbetade för att få mäns våld mot kvinnor synliggjort som ett politiskt och socialt problem i Sverige. Således har inte socialtjänsten behövt arbeta för att konstruera våldsutsatta kvinnor som offer värdiga sympati. Vid tiden då socialtjänstens specialiserade enheter började arbeta med våld i nära relationer präglades diskursen om partnervåld i samhället av mer könsneutrala, relationella eller familjekonfliktsorienterade perspektiv (Helmersson, 2017). Det är därför inte så märkligt att delar av socialtjänsten kommit att präglas av denna våldsförståelse (Helmersson, 2017; Hoppstadius, 2020; Mattson, 2013, 2017).

Socialtjänstens arbete har därmed kommit att inkludera stöd till såväl våldsutsatta som våldsutövare, ibland på samma enhet. Flera gruppers våldsutsatthet har också kommit att uppmärksammas. En konsekvens av könsneutrala, relationella våldsförståelser är dock samtidigt enligt några forskare att mäns våld mot kvinnor riskerar att ”tappas bort” i det sociala arbetet, det vill säga att mäns våld och dess konsekvenser för kvinnor tonas ned eller osynliggörs, även på enheter som är specialiserade på arbete mot våld i nära relationer (Helmersson, 2017; Mattsson, 2013).

Helmersson (2017) har undersökt och jämfört specialiserade socialtjänst-enheters (stödenheter) och kvinnojourers stödideal. Fokus i analysen ligger på professionellt gränsarbete mellan de olika verksamheterna. Helmersson (2017) fann att betoningen av relationella aspekter snarare än (köns)makt medförde att yrkesverksamma på stödenheter menade att de behövde se till olika upplevelser eller versioner av våldet hos olika individer inom familjen, snarare än endast utgå från den våldsutsattas perspektiv (jmf. Mattsson, 2013). De betonade inte vikten av att arbeta ”stärkande” på samma sätt som inom kvinnojourerna. Istället sade de sig arbeta med behandling (Helmersson, 2017). Behandlingen bestod dels av säkerhetsarbete, dels av att den våldsutsatta fick bearbeta erfarenheter av våld. I behandlingen ingick även att den våldsutsatta skulle rannsaka och förändra sig så att hon inte utsattes för våld igen (Helmersson, 2017). Rådgivning och praktiskt stöd, exempelvis att stötta kvinnan i frågor om bostad och försörjning, värderades inte särskilt högt då det inte ansågs ha lika hög status som det terapeutiskt inriktade behandlingsarbetet. Det praktiska stödet ansågs snarare tillhöra kvinnojourernas arbete (Helmersson, 2017).

I Veronica Ekströms avhandling (2016) intervjuades sexton socialarbetare inom socialtjänsten. Dessa ansåg att de våldsutsatta kvinnorna de mötte hade behov av samtalsstöd/behandling, ekonomiskt stöd och praktiskt stöd i myndighetskontakter, samt hjälp att hitta en egen bostad. Många klienter, exempelvis nyanlända kvinnor, uppfattades ha så omfattande behov av praktiskt stöd att behandling omöjliggjordes (jmf. Helmersson, 2017). Socialarbetarna uppgav att de hade svårt att möta klienternas behov av permanent bostad. Flera kommuner hade inte heller möjlighet att erbjuda behandling (Ekström, 2016). Ekström (2016, 2017) fann vidare att socialarbetarna nyttjade tre strategier för att hantera bristande tillgång till insatser. En strategi gick ut på att minska tillgången till öppna insatser, en annan på att överföra ansvaret för stödet till andra aktörer eller till klienten. Socialarbetarna kunde också förena rätten till stöd med olika typer av krav, exempelvis att den våldsutsatta skulle visa en vilja att lämna förövaren (Ekström, 2016).

Eriksson m.fl. (2021) har genomfört en utvärderingsstudie av relationsvårdscentrums verksamheter i Stockholm där både klienters, chefers, behandlares och socialsekreterares perspektiv på stödet undersökts. De intervjuade behandlarna menade att praktiskt stödbehov kunde stå i vägen för det bearbe-

tande stödet (jmf. Helmersson, 2017). De intervjuade socialsekreterarna menade (liksom de i Ekströms studie 2016) att de ibland i mån av tid gav praktiskt orienterat stöd, och ibland hänvisade kvinnorna till andra aktörer. De upplevde att de saknade resurser för att hinna med det praktiska stödet, och att det var ottydligt vem som egentligen hade ansvar för de våldsutsatta kvinnornas mer praktiskt orienterade stödbehov (Eriksson m.fl., 2021).

Ett par svenska studier har inriktats mot socialtjänstens kunskapsanvändande i arbetet med våld i nära relationer. I Mattssons studie (2017) intervjuades socialarbetare på utredningsenheter i den sociala barnavården. Dessa menade att de inte fått kunskap om våld genom sin socionomutbildning, utan snarare att de lärt sig av mer erfarna kollegor. Trots ökat fokus på kunskaps- eller evidensbaserat arbete inom socialtjänsten så framhölls således snarare erfarenhetsbaserad kunskap som viktig (Mattsson, 2017). Även i Hoppstadius enkätstudie (2020) skattade socialarbetare inom socialtjänsten den egna professionella erfarenheten som en viktig kunskapskälla för arbetet med våld i nära relationer, liksom utbildningar, litteratur och information på internet (Hoppstadius, 2020). Gällande källor för teoretisk kunskap för arbetet med våld i nära relationer nämnde socialarbetarna i Mattssons studie (2017), liksom i Hoppstadius avhandling (2020), skrifter från Socialstyrelsen som centrala källor. Lauri (2016) fann i sin avhandling att socialarbetare inom socialtjänsten behövde förhålla sig till motiverande samtal, MI, som en rekommenderad arbetsmetod i det sociala arbetet. I senare arbeten undersöker Lauri (2019) MI i socialt arbete vid våld i nära relationer, och menar att användande av MI kan ses som en del av styrningstekniken governmentality där våldsutsatta kvinnor positioneras som subjekt med eget ansvar att göra rätt val, och på så vis undvika att utsättas för våld (Lauri, 2019).

Våldsutsatta kvinnors stödsökande och upplevelser av stöd

Liang m.fl. (2005) menar att våldsutsatta kvinnors stödsökande kan förstås som en process med olika faser. Den initiala fasen handlar om att definiera våldet som ett problem som den våldsutsatta inte kan lösa på egen hand. Hur problemet definieras (exempelvis som ett eget psykologiskt problem eller ett problem hos utövaren) påverkar vem den våldsutsatta väljer att söka stöd från. Om våldet definieras som ett psykologiskt problem är det t.ex. troligare att man söker stöd från psykolog (Liang m.fl., 2005).

Forskning visar vidare att partnervåldsutsatta kvinnor ofta försöker få ett slut på våldet på egen hand innan de söker stöd (Goodman m.fl., 2003; Lempert, 1996; Liang m.fl., 2005; Moe, 2007, Rajah & Osborn, 2022). Särskilt våldsutsatta i etniska minoriteter väljer i första hand att söka stöd från det privata nätverket och i andra hand från myndigheter (Liang m.fl., 2005). När våldet inte går att stoppa på annat sätt kan våldsutsatta välja att polisanmäla våldet (Agevall, 2012). Brottsförebyggande rådet uppskattar att relativt få polisanmäler det våld de utsätts för (Brå, 2009).

Samtidigt som stöd kan vara viktigt både för den våldsutsattas skydd från fortsatt våld och för den psykiska hälsan (Goodman m.fl., 2003; Liang m.fl., 2005), så finns det flera hinder för våldsutsatta att söka stöd. Det kan exempelvis röra sig om kulturella normer eller lagstiftning som gör våldet mer eller mindre acceptabelt. Negativa upplevelser då man sökt stöd tidigare kan utgöra hinder för att söka stöd igen, liksom rädsla att diskrimineras av myndigheter på grund av sexualitet eller etnicitet (Liang m.fl., 2005; Overstreet & Quinn, 2013). Att bo på mindre orter där stödinsatser saknas kan också utgöra ett hinder (Rajah & Osborn, 2022).

Studier från olika länder visar att våldsutsatta kvinnor ibland upplever att de fått ett negativt bemötande från socialarbetare när de väl sökt stöd. Det kan exempelvis röra sig om socialarbetare inom socialtjänsten som upplevs sakna kunskap om våld, om socialarbetare som upplevs ifrågasätta den våldsutsattas föräldraskap eller hota att omhänderta hennes barn, eller om upplevelser av att bli kontrollerad när man ansöker om försörjningsstöd (en kontroll som upplevs likna den våldsutövande mannens) (Keeling & van Wormer, 2012; Moe, 2007; Ulmestig & Eriksson, 2017). Studier visar vidare att våldsutsatta kvinnor kan uppleva sig begränsade och kontrollerade av säkerhetsregler på skyddade boenden, och då deras föräldraskap ifrågasätts och kontrolleras av personalen (Fauci & Goodman, 2020; Gengler, 2012; Glenn & Goodman, 2015; Gregory m.fl., 2021). Andra har funnit att skyddade boenden enligt våldsutsattas egen utsago är viktiga för att våldet ska upphöra, åtminstone tillfälligt (Anttila m.fl. 2006; Elman & Eduards, 1991; Gordon, 1996).

När våldsutsatta kvinnor upplever att de blivit väl bemötta av socialarbetare har aspekter som att bli lyssnad, trodd på och mött med empati framhållits (Eriksson m.fl., 2021; Jarnkvist & Brännström, 2016; Münger, 2015). Att få ensam vårdnad eller att mannen fälls inom rättsväsendet kan också bidra till en känsla av att bli trodd på och väl bemött (Jarnkvist & Brännström, 2016). Svenska studier antyder också att våldsutsatta upplever att enheter inom socialtjänsten som är specialiserade på arbete mot våld i nära relationer har bättre kunskaper om våld och ett bättre bemötande än andra enheter (Eriksson m.fl., 2021; Ekström, 2010; Jarnkvist & Brännström, 2016; Münger, 2015).

Slutligen har studier funnit att våldsutsatta kvinnor kan uppleva sig ha behov av ett holistiskt stöd, det vill säga av både emotionellt samtalsstöd och av ett mer praktiskt stöd gällande exempelvis ekonomi, bostad, stöd i myndighetskontakter och rättsprocesser (Allen m.fl., 2004; Ekström 2016; Kelly m.fl., 2014; Münger, 2015). Särskilt för kvinnor i socioekonomisk utsatthet eller utsatta för rasism kan behovet av stöd i arbete och ekonomi samt stöd i kontakt med myndigheter vara viktigt (Crenshaw 1991; Gillis m.fl., 2006; Liang m.fl., 2005).

Avhandlingens bidrag till forskningsfält och praktik

Forskningsöversikten skildrar hur motstånd främst belysts i svensk våldsforskning om barn och unga samt i den internationella våldsforskningen om partnervåldsutsatta kvinnor. En ambition med avhandlingen är att bidra med kunskap om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd i en svensk kontext och ett förnyat intresse för motstånd inom svensk feministisk våldsforskning. Avhandlingen hörsammar således Hydéns (2005) uppmaning till vidare forskning om våldsutsatta kvinnors motstånd och Rajah och Osborns (2022) efterlysande av forskning om olika former av motstånd och dess betydelse, särskilt dolt motstånd och hjälpsökande. Avhandlingen bidrar också med kunskap om vad kvinnor upplever sätter ramarna för deras motstånd och frigörelse.

Forskningsöversikten illustrerar också hur svensk våldsforskning primärt belyst känslomässiga bindningar som försvårar våldsutsattas uppbrott. Avhandlingen ökar kunskapen om sociala eller strukturella hinder och svarar därmed på Holmbergs och Enanders (2010) efterlysande av forskning om fler faktorer som påverkar våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser, inte minst omgivningens gensvar. Avhandlingen bidrar även till forskningsfältet genom att särskilt belysa våldsutsatta kvinnors upplevelser av stödbehov och erfarenheter av stöd i samband med uppbrott och eftervåld.

Genom att utveckla förståelsen av våldsutsatta kvinnors motstånd och uppbrottsprocesser bidrar avhandlingen till utvecklingen av den svenska våldsforskningens teorier om partnervåldets mönster och mekanismer. En förhoppning är också att kunskapen avhandlingen genererar ska vara användbar för de som arbetar med stöd, och för de som erhåller stödet. Kunskap om hur våldsutsatta kvinnor själva uppfattar sitt motstånd, sina möjligheter att lämna relationen och sina stödbehov i samband med detta kan vara användbar för yrkesverksamma som ska underlätta för kvinnorna att frigöra sig från våldet, och som vill anpassa stödet efter kvinnornas uppfattningar.

Den svenska forskningen har som forskningsöversikten skildrar belyst våldsutsatta kvinnors upplevelser av stöd efter separationer från t.ex. polis och rättsväsende (Bruno, 2016) och socialtjänstens försörjningsstödsenheter (Ulmestig & Eriksson, 2017, 2021). Eriksson (2003) har undersökt våldsutsatta mödrars upplevelser av kontakter med familjerätten. Det har dock gått tjugo år sedan studien genomfördes, och sedan dess har Socialstyrelsen introducerat allmänna råd och föreskrifter som ska stärka socialtjänstens arbete med (och samverkan i) våldsärenden. Avhandlingen bidrar således med kunskap om hur våldsutsatta kvinnor upplever stödet från yrkesverksamma i olika organisationer efter det att föreskrifter introducerades. Kunskap om detta kan användas av yrkesverksamma som vill anpassa sitt bemötande och stöd efter klienternas behov och önskemål.

De praktikinära studierna om socialtjänstens, kvinnojourernas och de privatägda skyddade boendenas stöd är fortfarande relativt få i Sverige. Avhandlingen bidrar till forskningsfältet med en analys av hur våldsutsattas behov av

stöd i samband med uppbrott och eftervåld tolkas och hanteras av yrkesverksamma inom dessa verksamheter. Avhandlingen bidrar också med kunskap om hur olika aspekter inverkar på hur stödbehovet tolkas och hanteras. Några studier har berört socialarbetares användande av kunskap i arbetet mot våld i nära relationer (t.ex. Hoppstadius, 2020; Mattsson, 2017), dock inte yrkesverksamma inom kvinnojourer eller privatägda skyddade boenden, eller de inom socialtjänst vars uttryckliga uppdrag är att endast arbeta med våld i nära relationer. Avhandlingen ökar även kunskapen om handlingsutrymmets betydelse för stödet inom både socialtjänst, kvinnojourer och privatägda skyddade boenden.

Den övergripande ambitionen är att öka kunskapen om betydelsen av stöd för kvinnors frigörelse från mäns partnervåld. En fördjupad kunskap om stödet till våldsutsatta kvinnor kan förhoppningsvis också utgöra grund för samtal och reflektion hos de som har som uppdrag att ge detta (livs)viktiga stöd. Det kan sedermera utgöra en grund för ett större samtal om yrkesverksammars (arbets)villkor när det kommer till att möta våldsutsatta kvinnors stödbehov.

4. Teorier och begrepp

I detta kapitel presenteras avhandlingens teoretiska ramverk och centrala begrepp. Inledningsvis diskuteras utgångspunkter och begrepp för att förstå partnervåld, därefter definitionen av motstånd och hur begreppet använts för att analysera kvinnornas berättelser om sina försök att hantera våldet. För att förstå kvinnornas erfarenheter av stöd från yrkesverksamma används Hesters ”tre-planets-modell” (2011), som kastar ljus över diskrepanserna mellan olika organisationers sätt att hantera (efter)våldet. Kapitlets näst sista avsnitt skildrar hur begreppet paradigmatiska praktikteorier används för att analysera yrkesverkssammans kunskapsanvändande. Det sista avsnittet diskuterar hur Lipskys (2010) teori om gatubyråkrater används för att kontextualisera yrkesverkssammans berättelser om deras förutsättningar att möta våldsutsatta kvinnors behov av stöd. En gemensam utgångspunkt är att både våldsutsattas och yrkesverkssammans handlingsutrymme påverkas av olika yttre (sociala, strukturella) faktorer.

Avhandlingens position i diskussionerna om partnervåld

Avhandlingen placeras inom den feministiska våldsforskningen då dess begrepp och tankegångar influerat metodologiska utgångspunkter, samt då jag i likhet med de feministiska forskarna (som diskuterades i kapitel 2) menar att man behöver undersöka partnervåldets betydelse, konsekvenser och mening i sitt sammanhang (Dobash m.fl., 1992, 1998; Enander, 2011; Hester, 2013; Kimmel, 2002; Stark, 2010, Walby & Towers, 2017). Annars riskerar man att osynliggöra könsskillnader i våldets systematik och konsekvenser. Utan en förståelse av kön blir det också svårt att förklara varför mäns våld även utanför parrelationer är mer utbrett än kvinnors våld.

I analysen förhåller jag mig också till tidigare feministisk våldsforskning, t.ex. Lundgren (2012) och Stark (2007). Starks (2007) begrepp *coercive control* hjälper mig att förstå det våld flera av intervjupersonerna berättade om, ett våld kopplat till makt och kontroll, men som inte alltid innefattade grovt fysiskt våld. Liksom Stark (2007) menar jag också att strukturell ojämlikhet behöver beaktas i förståelsen av våldet och varför kvinnor låses fast i relationer med våldsutövande män.

Samtidigt fanns det variationer i kvinnornas berättelser om våldet. För att förstå dessa variationer används bland annat Johnsons typologi. Några intervjupersoner talade nämligen om ett våld som bättre kunde förstås med hjälp av Johnsons (2008; Johnson m.fl., 2014) begrepp situationellt parvåld, då det snarare verkade röra sig om expressivt än instrumentellt våld (jmf. Stark, 2010; Kimmel, 2002). Att avhandlingen placeras inom feministisk våldsforskning betyder således inte att jag bortser från att partnervåld kan ta sig olika uttryck eller att det förekommer variationer i individers erfarenheter.

Våldsutsatta kvinnors motstånd

Våldsutsatta kvinnors sätt att hantera våldet förstås av flera forskare som strategier där kvinnan mer eller mindre medvetet utvärderar och testar nya utifrån vad som ”fungerar” i bemärkelsen skyddar dem från våldet (Rajah & Osborn, 2022, se även Campbell m.fl., 1998; Goodman m.fl., 2003; Kelly, 1988; Lempert, 1996; Mirza & Wilks, 2020). Avhandlingen ansluter sig till denna syn på våldsutsatta kvinnor som kompetenta aktörer. Detta står inte i motsättning till deras offerskap, de kan samtidigt vara offer för ett skadligt våld. Det betyder inte heller att jag betraktar deras handlande som fullständigt ”fritt”. Snarare kan deras handlingsutrymme begränsas av såväl sociala som ekonomiska villkor.

Några forskare använder begrepp som coping för dessa strategier (Davis, 2002; Foster m.fl., 2015; Kelly, 1988), andra motstånd (Rajah, 2007; Rajah & Osborn, 2022; Wade, 1999), ytterligare andra agency (aktörskap) (Campbell & Mannell, 2016; Larance m.fl., 2018; Lempert, 1996, Mirza & Wilks, 2020). Coping definieras ibland som hantering av våldets negativa konsekvenser, t.ex. emotionellt lidande. Motstånd definieras istället som att hantera och motsätta sig våldet eller förövaren, samt som försök att skydda sig från och få ett slut på våldet (se t.ex. Kelly, 1988). Andra använder motståndsbegreppet på ett sätt som även inkluderar coping (Wade, 1997, 1999).

I avhandlingen används begreppet motstånd för kvinnors hanterande av våldet, då det är detta begrepp som diskuterats i den svenska våldsforskningen (Holmberg & Enander, 2010; Hydén, 2001, 2005; Lundgren, 2012) och då det användes av de yrkesverksamma som intervjuats i denna studie (vilket indikerar att det i någon mån börjat användas på stödfältet). Detta menar jag gör det relevant att fortsätta utveckla begreppet inom forskningen (snarare än att föreslå ett helt nytt begrepp). Likt Rajah och Osborn (2022) menar jag att motstånd är en form av aktörskap, och att begreppet coping snarare tar sikte på hanteringen av våldets negativa konsekvenser (än hantering av våldet, som motståndsbegreppet avser).

Med motstånd avses i avhandlingen hur våldsutsatta kvinnor hanterar och motsätter sig våldet och försöker få det att upphöra, samtidigt som de försöker skydda sig och andra (oftast barnen) från våldet. Motståndet är således en del

av kvinnans frigörelse från våldet, i bemärkelsen försök att få våldet att upphöra. Utöver handlingar inkluderas även tankar och känslor i begreppet (jmf. Hydén, 1999, 2001, 2005). Denna definition av motstånd hamnar nära den kanadensiska psykologen Allan Wades (1997):

I propose here that any mental or behavioural act through which a person attempts to expose, withstand, repel, stop, prevent, abstain from, strive against, impede, refuse to comply with, or oppose any form of violence or oppression (including any type of disrespect), or the conditions that make such acts possible, may be understood as a form of resistance. (Wade, 1997, s.25)

Definitionen innefattar också de aspekter som Rajah och Osborn (2022) identifierat i tidigare forskning om våldsutsatta kvinnors motstånd: att motstånd sker mot (könat) våld i en viss social kontext och att motstånd är en form av (aktivt) aktörskap, men att det också kan handla om överlevnad och att motståndet därmed innefattar ”små”, ibland dolda handlingar (jmf. Wade, 1997).

Jag har även valt att utgå från Rajah och Osborns (2022) typologi över olika former av motstånd i analysen. Skälet till detta är att bygga vidare på den befintliga forskningen om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, snarare än att försöka uppfylla hjulet på nytt. Det gör det också möjligt att röra analysen bortom den svenska våldsforskningens diskussion om motstånd kontra anpassning genom att inkludera både dolt motstånd och att lämna relationen som olika former av motstånd. Då Rajah och Osborn (2022) baserar typologin på översikt av forskning från de senaste decennierna, föll valet på deras typologi snarare än den kategorisering av strategier som Goodman m.fl. (2003) tidigare gjort. Goodmans m.fl. (2003) kategorisering är vidare framtagen för kvantitativa studier. Jag såg det därför inte som fruktbart att använda den i en kvalitativ intervjustudie.

Rajah och Osborn (2022) urskiljer som tidigare nämnts följande former av motstånd: hjälp/stödsökande (help-seeking), dolt motstånd (covert resistance), aktiv eller öppen protest⁷ (active opposition), lämna relationen (leaving) samt att själv använda våld (violence). Det dolda motståndet förtjänar här en fördjupning då det baseras på en del teoretiska antaganden. Dolt motstånd antas ske i syfte att skydda sig själv eller andra fysiskt och/eller psykiskt från ytterligare, grövre våld (Rajah & Osborn, 2022). Hydén (1999, 2001, 2005) och Wade (1997, 1999) har applicerat idéer från forskningen om motstånd mot strukturellt förtryck på våldsutsatta kvinnors situation. Båda hänvisar till James C. Scotts teori om hur förtryckta gör motstånd på dolda, subtila vis. Scott (1990) utgår från att strukturer inte är helt determinerande och att utrymme finns för motstånd. Han menar dock att motstånd hos personer i underordnade

---

⁷ Jag har valt att tala om öppen snarare än aktiv protest då jag menar att även de andra formerna av motstånd kan vara aktiva strategier. Begreppet öppen protest passar också bättre ihop med begreppet dolt motstånd och Scotts (1990) idé om att det kan vara farligt att protestera öppet.

positioner kommer att ske på subtila och dolda vis eftersom öppet trotsande kan vara farligt. Förtryckta blir så att säga skickliga på ”dubbelspel”, på att inför makten eller förövaren spela underordnad, men i hemlighet motsätta sig på olika vis (Scott, 1990). Hydén (2005) och Wade (1997, 1999) menar att denna situation liknar den vid partnervåld, och att motståndet därmed ofta sker dolt och/eller subtilt.

Genom ovanstående definition av motstånd försöker jag röra analysen bortom dikotomier mellan offerskap och aktörskap och diskussioner om våldsutsatta kvinnor gör motstånd eller bara ”anpassar sig”. Liksom Hydén (2001, 2005) och Holmberg och Enander (2010) menar jag att ett alltför ensidigt fokus på anpassning och våldets nedbrytande konsekvenser för aktörskap riskerar att skapa en bild av våldsutsatta kvinnor som gör det svårare för våldsutsatta kvinnor att identifiera sig som just våldsutsatta, och därmed att söka stöd för sin utsatthet. Ambitionen är vidare att kontextualisera motståndet, det vill säga belysa olika aspekter som sätter ramarna för motstånd i relationen, och vid uppbrott. För att kontextualisera kvinnornas motstånd har jag bland annat valt att rikta fokus mot omgivningens gensvar på våldet. Liksom Hydén m.fl. (2016) är min utgångspunkt att interpersonellt våld sker i ett socialt sammanhang:

Central to our interest is one of the basic characteristics of interpersonal violence, namely that *it is a social action embedded in a social context and in responses from various actors* [...]. (Hydén m.fl., 2016, s.2)

För att förstå omgivningens gensvar används Brännvalls (2016) begrepp giltiggörande respektive ogiltiggörande gensvar. Brännvall hämtar begreppen från Mellberg (2004) men vidareutvecklar dem och använder dem för att beskriva gensvar från rättsväsendet som på olika sätt hjälper (eller stjälper) våldsutsatta att definiera sina erfarenheter som våld genom att signalera att den utsattas våldsupplevelser är giltiga (eller inte). Brännvall (2016) menar att ett giltiggörande gensvar hjälper den våldsutsatta kvinnan att förstå sina erfarenheter som våld, och att denna förståelse är viktig för att kvinnan ska kunna frigöra sig från våldet.

I denna avhandling används begreppet (o)giltiggörande gensvar för gensvar från en bredare omgivning som inkluderar personer i det privata nätverket och yrkesverksamma som den våldsutsatta möter. Med giltiggörande gensvar avses gensvar från omgivningen som hjälper våldsutsatta kvinnor att definiera sina erfarenheter som våld (och våldet som utövarens ansvar), samt som signalerar att de tar våldet på allvar. Med ogiltiggörande gensvar avses gensvar där våldet istället bagatelliseras eller omskrivs till konflikter och där omgivningen därigenom kan bidra till att normalisera våldet, och fördröja uppbrott och frigörelse från våld.

Vidare försöker jag förstå de våldsutsatta kvinnornas motstånd och handlingsutrymme inte bara utifrån deras relation till våldsutövaren och omgivningens gensvar utan också i relation till samhälleliga strukturer såsom exempelvis klass (ekonomiska förutsättningar) och etnisk diskriminering. I relation till uppbrottsprocessen har jag valt att tala om dessa strukturer, och även andra aspekter, i termer av frigörande respektive kvarhållande faktorer (jmf. Holmberg & Enander, 2010; Scheffer Lindgren, 2009). Med frigörande faktorer avses det som påskyndar, underlättar eller är direkt avgörande för uppbrott. Med kvarhållande faktorer avses det som försvårar eller fördröjer uppbrott. Begreppet kan även jämföras med Korkmaz (2021) som i sin avhandling intervjuat partnervåldsutsatta unga, och som menar att uppbrottet kan beskrivas som en process där olika ”barriers” (jmf. kvarhållande faktorer) eller ”bridges” (jmf. frigörande faktorer) har betydelse.

Tre-planets-modellen för att förstå upplevelser av hanteringen av eftervåld

I avhandlingens åttonde kapitel används Marianne Hesters tre-planets-modell (2011) som ett analytiskt verktyg för att förstå kvinnornas upplevelser av yrkesverksammas hantering av (efter)våldet. Hester (2004; 2011) talar om diskrepansen mellan olika myndigheters och organisationers sätt att betrakta och hantera partnervåld med hjälp av metaforen ”planeter”, inom vilka organisationerna har olika historia, uppdrag, lagstiftning, arbetssätt och personalgrupper. Hester (2011) menar att planeterna kan förstås utifrån Pierre Bourdieus begrepp habitus:

The notion of separate ‘planets’ can perhaps be understood in light of what Bourdieu (1989) would call the ‘habitus’ of groups, where ‘the mental structures through which they apprehend the social world, are essentially the product of the internalization of the structures of that world’ [...]. (Hester, 2011, s.839)

Den första planeten (Domestic violence planet) utgörs av verksamheter som polis, kvinnojourer och enheter inom socialtjänst som arbetar med mäns våld mot kvinnor. Fokus ligger på skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor samt på sociala och straffrättsliga insatser för att få våldsutövande män att upphöra med våldet. Kriminaliseringen av våld har varit en historisk förutsättning för den första planetens arbete, och våldet förstås som ett jämställdhetsproblem av de som arbetar där (Hester, 2011).

Den andra planeten (Child protection planet) utgörs enligt Hester (2011) av socialtjänstens barnskyddsenheter där fokus ligger på barnets bästa och på att skydda barn från våld. Den våldsutsatta mamman förväntas skydda barnen genom att separera från den våldsutövande pappan, vars ansvar tenderar att

tonas ner. Fokus i det sociala arbetet på denna planet ligger på "dysfunktionella familjer" och problem som psykisk ohälsa och alkohol. Våldet förstås således inte som ett jämställdhetsproblem på samma sätt som inom den första planeten (Hester, 2011).

Den tredje planeten (Child contact planet) omfattar familjerättsenheter och rättssystem för vårdnadstvister som kopplas in då paret separerar. Där tenderar man enligt Hester (2011) att bortse från våldet och snarare vilja "titta framåt" och främja barnets kontakt med båda föräldrarna, vilket kräver kontakt mellan den våldsutövande och den våldsutsatta föräldern. Detta kan förstås utifrån tolkningar av rådande lagstiftning som exempelvis Barnkonventionen, där barnets rätt till en nära och god kontakt med båda föräldrarna framhålls. Fokus ligger på civilrätt snarare än straffrätt i den tredje planetens arbete (Hester, 2011).

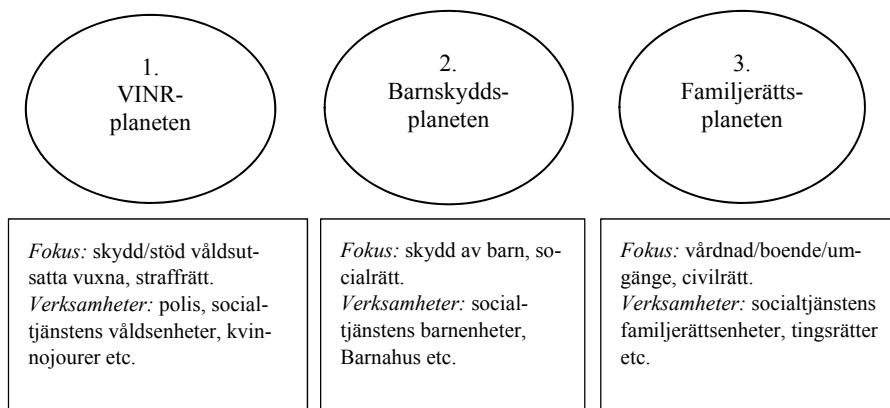
Hester (2011) menar att planeternas olika arbetssätt riskerar att hamna i konflikt med varandra, och att planeterna behöver föras samman och samverka för att få ett slut på mäns våld mot kvinnor och barn. En konfliktyta råder mellan å ena sidan första och andra planeten som fokuserar på våldet som varit och fortsatt skydd för våldsutsatta vuxna och barn, och å andra sidan den tredje planeten som istället bortser från våldet och försöker föra samman våldsutsatt, våldsutövare och barn.

Hesters (2011) tre-planets-modell har nyttjats av forskare i Australien och Irland för att belysa familjerättsens arbete vid eftervård (Francia m.fl., 2020; Holt, 2017). I Sverige talar Maria Eriksson (som samarbetat med Hester, se t.ex. Eriksson & Hester, 2001) i senare arbeten om praktikdomäner istället för planeter (Eriksson, 2023). Erikssons (2023) praktikdomäner sammanfaller dock med Hesters (2011) planeter. Domestic violence planet kallar Eriksson (2023) för praktikdomänen Våld i nära relationer. Liksom Hester (2011) menar Eriksson (2023) att man inom denna domän definierar våldet som brott, fokuserar på straffrätt och betraktar våldet ur ett genusperspektiv. Samtidigt synliggörs inte barnens situation. Child protection planet benämner Eriksson (2023) som praktikdomänen Barnskydd, där våldet förstås utifrån ett socialrättsligt snarare än straffrättsligt perspektiv eller ett könsmaktsperspektiv. Eriksson (2023) menare vidare (likt Hester, 2011) att ansvaret för barnens skydd läggs på den våldsutsatta modern snarare än den våldsutövande fadern. Istället för Child contact planet talar Eriksson (2023) slutligen om praktikdomänen Vårdnad, boende och umgänge, där ett familjerättsligt perspektiv tillämpas. Barnets rätt till kontakt med föräldrarna och samarbete mellan föräldrarna står i centrum för arbetet (Eriksson, 2023).

Eriksson (2023) menar att Hesters tre-planets-modell är tillämpbar i Sverige, men att avståndet mellan praktikdomänerna minskat med tiden då Socialstyrelsen inrättat allmänna råd och föreskrifter på området, och då det har utvecklats specialiserade enheter inom socialtjänsten som arbetar med våld i nära relationer. Samtidigt påpekar Eriksson att de våldsprofessionella som

verkar inom dessa enheter fortfarande är organisatoriskt åtskilda från barnskydd och familjerätt. Liksom Hester (2011) menar Eriksson (2023) att de olika praktikdomänernas sätt att förstå och hantera våldet kan göra insatserna till barn i våldsärenden motsägelsefulla. I fokus för Erikssons (2023) användande av begreppet praktikdomäner står just barnen som utsätts för och upplever våld.

Jag tolkar det som att Hesters (2011) ”planeter” och Erikssons (2023) praktikdomäner tar sikte på samma fenomen. Jag har valt att använda Hesters (2011) planet-metafor snarare än Erikssons begrepp praktikdomäner, då treplanets-modellen bättre synliggör det stora avstånd som kvinnorna upplevde mellan olika verksamheters sätt att hantera eftervåld (se kapitel 8). Likt Eriksson (2023) har jag dock översatt planeternas namn till ”VINR-planeten” (VINR = våld i nära relationer) och ”barnskyddsplaneten”. Eftersom jag bedömde att ”Vårdnad, boende och umgänge-planeten” blev lite otydligt har jag istället valt att kalla den tredje planeten för ”familjerättsplaneten”.

Figur 1. Illustration över planeterna

Teorier och begrepp för att analysera stödet på VINR-planeten

Kunskapsanvändande i socialt arbete

För att analysera mönster i talet om kunskapsanvändande⁸ bland yrkesverksamma på VINR-planeten används Malcolm Paynes (2012) vidareutveckling

⁸ Kunskap innefattar både teoretisk och praktisk kunskap eller färdigheter. Kunskap är således ett vidare begrepp än teori. Teori är en del av kunskap, en samling idéer som förklarar ett visst fenomen (Trevithick, 2008). Socialarbetarens kunskapsbas innefattar utöver teoretisk kunskap

av Thomas Kuhns (1962/2017) begrepp paradig. Kuhn (2017) menar, något förenklat, att (natur)vetenskaperna regleras av ett visst förgivettagat paradig, ett ramverk av idéer eller teorier som styr hur normalvetenskap bedrivs på det specifika området (exempelvis vilka problem som undersöks och hur). Kuhn (2017, s.89) skriver:

Ingående historisk undersökning av ett givet specialområde vid en given tidpunkt visar ett antal återkommande mer eller mindre vedertagna illustrationer av olika teorier i deras begreppsliga, observationella och instrumentella tillämpningar. Detta är forskargruppens paradig, som framträder i dess läroböcker, föreläsningar och laboratorieövningar. Genom att studera och öva sig i dem lär sig medlemmar av gruppen i fråga sitt yrke.

När kunskap ackumuleras skapas anomalier, delar som inte riktigt passar in i eller kan förklaras av det rådande paradigmet. När dessa anomalier inte längre kan förklaras av det rådande paradigmet sker en kris, som leder till en vetenskaplig revolution eller ett paradigmskifte där ett nytt paradig uppstår som förklarar anomalierna. Kuhn (2017) menar dock att det finns ett motstånd mot paradigmskiftet hos de som anammat det rådande paradigmet. Därför är det ofta individer som är unga och/eller nya på området (och inte lika socialiserade i det rådande paradigmet) som gör upptäckter och genererar teorier som driver på paradigmskiftet.⁹

Kuhn (2017) diskuterar hur paradigmskiften skett historiskt på naturvetenskapliga ” mogna ” vetenskapsområden, men ger inga svar på om det verkligen förekommit paradigmskiften inom samhällsvetenskapen. Guba och Lincoln (1994) har dock urskilt fyra konkurrerande paradig i kvalitativ samhällsvetenskaplig forskning: positivism, post-positivism, kritisk teori samt konstruktivism. Senare har de identifierat ytterligare ett paradig; ”participatory paradig” (Lincoln m.fl., 2018). Andra har urskilt så många som elva samhällsvetenskapliga paradig (Tang, 2011).

Payne (2012) har diskuterat huruvida Kuhns paradigmbegrepp är applicerbart på socialt arbete som vetenskaps- och praktikområde.¹⁰ Payne (2012) menar att det historiskt visserligen förekommit konkurrerande paradig inom

---

också fakta- och färdighetsmässig kunskap (Trevithick, 2008), samt arbetssätt eller metoder som baseras på olika teorier (Payne, 2021). Fokus för denna avhandling är främst den sistnämnda delen av kunskap, alltså teorier och hur de används i socialt arbete (även om jag också kort kommer att beröra arbetssätt i kapitel 9). Ibland används därför teori- och kunskapsanvändning synonymt i avhandlingen.

⁹ Det har diskuterats om inte denna syn medför ett ifrågasättande av vetenskapens möjlighet att nå (någorlunda objektiv) kunskap – och banar väg för kunskapsrelativism (Rosenberg, 2016). Min ambition är inte att öppna upp för detta. Jag finner dock paradigmbegreppet användbart för att förstå kunskapsanvändande i vissa sfärer, t.ex. inom socialt arbete.

¹⁰ Payne har därmed fortsatt diskussionen om paradig inom socialt arbete som tidigare förts och som skildrats av McGregor (2019). Under 1980- och 1990-talet fördes den av bland annat

socialt arbete, och att det har skett paradigmskiftet. Exempelvis har psykoanalysen kommit att ifrågasättas och ersättas av positivistiska paradigmen med fokus på evidensbaserad inom psykoterapi och behandling. Payne (2012) menar dock att det inte finns ett rådande paradigm inom socialt arbete, utan snarare att flera paradigmen existerar samtidigt. Payne (2012) menar att detta tillstånd är rimligt då socialt arbete är en akademisk disciplin och profession som inte endast vill generera kunskap som förklarar fenomen på en teoretisk nivå, utan också söker praktiskt applicerbar kunskap för sociala interventioner.

Payne urskiljer i tidigare arbeten (2012) några övergripande parallella paradigmen som förhåller sig olika till de mål för socialt arbete som urskiljs i International Federation for Social Workers (IFSW) definition av socialt arbete.¹¹ Payne (2021) tar exempelvis fasta på att definitionen urskiljer olika övergripande mål för socialt arbete både som akademisk disciplin och profession: social förändring och utveckling (som syftar till strukturell förändring), social sammanhållning (där socialt arbete blir en del av att upprätthålla ordningen i samhället), samt empowerment och frigörelse (där frigörelse främst sker genom att individen stärks, inte genom att strukturer förändras).

Utifrån detta menar Payne (2012) att ett paradigm i socialt arbete, eller ”paradigm for practice”, inriktas mot att hjälpa individer att bättre fungera i och anpassa sig till samhället genom ett individinriktat socialt arbete. Inom ett annat paradigm bedriver man snarare ett mer strukturinriktat socialt arbete med social förändring som mål. Samtidigt menar Payne (2012) att det sistnämnda paradigmet är mer sällsynt i det sociala arbetets praktik. Istället är det vanligare att socialarbetare ansluter sig till och utövar det genom politiskt engagemang eller inom akademien.

Ett närliggande begrepp hos Payne, som också ersätter begreppet paradigm i senare arbeten (2021), är praktikteorier (practice theories for social work), vilka hjälper sociala grupper att förstå och organisera sitt (sociala) arbete. Payne (2021) menar att praktikteorierna skapar en stabilitet i gruppens arbete genom att föreskriva vilka som ska handla och vad de bör uppnå i det sociala arbetet. Socialarbetaren behöver inte ”uppfinna hjulet” i varje nytt möte med klienten:

Howe (1987) och Mullaly (1993), under 2000-talet av bland annat Poulter (2005) som sammanfattade tidigare arbeten och urskiljde fem paradigmen: humanistisk, strukturalistisk, existentiellistisk, funktionalistisk samt ”heuristiskt paradigm” (som kombinerar delar av de fyra förstnämnda).

¹¹ “Social work is a practice-based profession and an academic discipline that promotes social change and development, social cohesion, and the empowerment and liberation of people. Principles of social justice, human rights, collective responsibility and respect for diversities are central to social work. Underpinned by theories of social work, social sciences, humanities and indigenous knowledges, social work engages people and structures to address life challenges and enhance wellbeing. The above definition may be amplified at national and/or regional levels.” Hämtad 2023-06-01 från <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

Practice theory means that practitioners do not need to rethink social work every time they see a client: a set of ideas about social work describe and explain in an organized way the events in the world around them and provide general guidance on how to react. (Payne, 2021, s.16)

I senare arbeten gör Payne (2021) en klassificering där femton grupper av praktikteorier identifieras. Payne grupperar teorierna i enlighet med de olika målen som urskiljs i IFSW:s definition av socialt arbete. Sju grupper praktikteorier hamnar inom målet social sammanhållning, bland annat psykodynamisk praktik (med relationell respektive anknytningsinriktning), systemteori-orienterad praktik, samt KBT- respektive MI-praktik. Fyra hamnar istället inom målet empowerment och frigörelse, exempelvis humanistisk praktik och socialkonstruktivism (med narrativt respektive styrke- och lösningsfokus). Fyra praktikteorier tar slutligen sikte på mål om social förändring och utveckling. Här placerar Payne (2021) bland annat grönt socialt arbete, kritiskt socialt arbete och feministisk praktik.

Noteras bör vidare att evidenskrav och evidensbaserad praktik (EBP) under de senaste decennierna har spridit sig från medicinens till det sociala arbetets område (Bergmark m.fl., 2011; Bohlin & Sager, 2011; Herz & Johansson, 2012; Payne, 2021). Införandet av EBP kan betraktas som en respons på kritik som anförts mot det sociala arbetets bristande kunskapsbas (Rexvid, 2016). Kärnan i evidensbaserad praktik är att den professionella väger samman vetenskaplig evidens, professionell expertis/beprövad erfarenhet och klientens önskemål när beslut om insatser tas. En annan grundtanke i evidensrörelsen är att socialt arbete och dess interventioner ska bli mer effektiva genom att insatserna standardiseras och utvärderas på ett strukturerat sätt, helst genom RCT-studier (randomiserade kontrollerade studier) (Bergmark m.fl., 2011; Bohlin & Sager, 2011). Yrkesverksamma inom socialt arbete verkar således i ett sammanhang där kraven på att det sociala arbetet ska baseras på vetenskaplig evidens eller kunskap har ökat. Samtidigt utgörs det sociala arbetets kunskapsbas också av andra sorters kunskap.

Pamela Trevithick (2008) menar att socialarbetares kunskapsbas består både av teoretisk kunskap, faktamässig kunskap (om lagstiftning, policy etc.) och praktisk, ”tyst”, färdighetsmässig kunskap. Trevithick (2008) menar att de olika kunskapsformerna överlappar. Den teoretiska och faktamässiga kunskapen införlivas t.ex. i den praktiska, färdighetsmässiga kunskapen. Den teoretiska kunskapen i socialt arbete menar Trevithick (2008) ofta lånas in från andra fält som t.ex. psykologi eller sociologi. Den utgörs av teorier om människor, händelser och situationer (teori om problemet), teorier om roller och uppgifter för socialt arbete i relation till problemet, samt teorier som är direkt relaterade till praktiken (hur problemet bör adresseras). Teorierna relaterade till direkt praktik, praktikteorier, är enligt Trevithick (2008) de teorier som socialarbetare använder i det direkta sociala arbetet.

Det är också så begreppet praktikteori används i denna avhandling, som ett begrepp för de teorier som yrkesverksamma på VINR-planet använder direkt i det sociala arbetet och som formar hur de tar sig an stödbehov hos våldsutsatta klienter (jmf. Payne, 2021). Praktikteori innefattar dock i avhandlingen också teorier om problemet, i detta fall partnervåld. Med paradigmatisks avses dominerande men samtidigt osynliga eller förgivetagna antaganden (jmf. Kuhn, 2010) om (partner)våld och dess mönster, mekanismer och konsekvenser. Begreppet paradigmatisks praktikteori är således ett analytiskt verktyg i det att det hjälper mig att förstå hur yrkesverksamma i de olika verksamheterna på stödfältet utgår från och använder samma teorier eller (förgivetagna, odiskutabla) ”vårdskunskap” i det konkreta stödet till våldsutsatta kvinnor, samt för att förstå hur yrkesverksamma säger sig tolka och hantera delar av de våldsutsatta kvinnornas stödbehov (se kapitel 9).

Gatubyråkraters villkor

Grundtesen i Michael Lipskys (2010) teori om gatubyråkrater¹² är att den offentliga sektorn inte har obegränsade resurser och att dess anställda, gatubyråkraterna, ständigt behöver hantera såväl krav på att följa lagstiftning/riktlinjer som arbetets bristande resurser när de möter medborgare i sitt dagliga arbete. Lipsky (2010) menar att gatubyråkraters arbete sker under vissa villkor som exempelvis komplexa ärenden, tidsbrist och för hög arbetsbörda. Olika lagstiftning kan dessutom innehålla målkonflikter och riktlinjer kan vara vaga.

Lipsky (2010) menar vidare att gatubyråkraterna nyttjar sitt handlingsutrymme i förhållande till de vaga riktlinjerna och att de utvecklar olika (coping)strategier för att hantera arbetsbörda och begränsade resurser för arbetet. Genom detta (om)formar gatubyråkraterna riktlinjerna (policys) för arbetet (Brodkin, 2012; Lipsky, 2010). De kan t.ex. tidsbegränsa eller "ransonera" insatserna genom köer eller genom oflexibilitet och strikta rutiner kring vilka som ges rätt till stöd. Resursbristen kan också hanteras genom "referrals", där klienter skickas vidare till andra aktörer när gatubyråkraten inte anser sig kunna hjälpa (Lipsky, 2010).

Det sker vidare enligt Lipsky (2010) en klientkategoriserings- och sorteringsprocess där människors olika behov passas in i en klientmall som organisationen kan hantera. Lipsky (2010) liknar detta vid "triage", ett begrepp lånat från militärläkares prioritering av skadade soldater där patienter med svårast bekymmer sorteras bort för att spara resurser. Den sorteringsmekanism där gatubyråkrater väljer att arbeta med de klienter som har störst chans att lyckas benämns som "creaming". Lipsky (2010, s.107) skriver:

---

¹² Jag har valt att använda samma översättning av termen street-level bureaucrats som Ekström (2016) framför andra översättningar som exempelvis "gräsrotsbyråkrater", då gatubyråkrater enligt min tolkning hamnar lite närmre engelskans "street-level".

Client differentiation may take place because, confronted with heavy workloads and apparently impossible tasks, street-level bureaucrats seek ways to maximize personal or agency resources, or they attempt to succeed with some clients when they cannot succeed with all.

Gatubyråkrater kan således behöva utveckla strategier som blir problematiska för klienterna. Som Brodtkin (2012, s.946) uttrycker det: "[...] *street-level bureaucrats do not necessarily do what they want, they do what they can*". Brodtkin (1997) menar dock att alla inte nödvändigtvis utvecklar samma (coping)strategier, och att strategierna inte alltid blir problematiska för klienterna. Tummers m.fl. (2015) menar vidare att copingstrategier där gatubyråkrater tänjer på regler och nyttjar egna personliga resurser för klienternas räkning är relativt vanligt förekommande. Hur gatubyråkrater använder sitt handlingsutrymme är vidare avhängigt flera olika faktorer:

Second, a less well understood point is that discretion is axiomatically neither good nor bad but contingent on contextual conditions. The ways in which caseworkers use their discretion depend on a complex interaction of factors, among them their professional capacity, agency incentives, and the match between the demands of casework and the resources available to meet them. (Brodtkin, 1997, s.4)

Handlingsutrymmet påverkas således av flera olika aspekter. Förutom lagstiftning, arbetsvillkor och kunskapsstyrning som tidigare nämnts, så kan också exempelvis den enskildes egenskaper, erfarenheter, och resurser i termer av t.ex. handledning ha betydelse, liksom arbetsgruppens rutiner och kultur (Loyens & Maesschalck, 2010; Svensson m.fl., 2021). Noteras bör vidare att det förekommit diskussioner om Lipskys teori fortfarande är applicerbar på socialt arbete. NPM (New Public Management) och styrningsformens ökade krav på dokumentation, kostnadseffektivitet, evidensbaserad och standardisering har nämligen lyfts fram som faktorer som kan minska yrkesverksammas handlingsutrymme (Carson m.fl., 2015; Lauri, 2016; Ponnert & Svensson, 2016). Samtidigt menar forskare att det fortfarande finns utrymme för gatubyråkrater att tolka regelverken och att förhålla sig på olika sätt till (eller göra motstånd mot) kraven (Brodtkin, 1997, 2011; Carson m.fl., 2015; Ellis, 2011; Evans & Harris, 2004; Lauri, 2016; Ponnert & Svensson, 2016).

Lauri (2016) menar vidare att NPM och en neoliberal diskurs kommit att få inflytande över det sociala arbetet inom socialtjänsten, och att nuvarande styrning av socialtjänsten riskerar att skapa avstånd till och likgiltighet inför klienterna. Han lyfter fram flera aspekter som bidrar till detta, exempelvis krav på användande av evidensbaserade och standardiserade metoder som riskerar att försvåra ett relationsorienterat, holistiskt (och samhällskritiskt) socialt arbete. Krav på dokumentation gör vidare att tiden för stöd minskar. Lauri (2016) lyfter även fram att beställar-utförar-modellen gör att de som arbetar med myndighetsutövning och har makt över resurstilldelning hamnar längre bort från klienterna och deras stödbehov. Även hög arbetsbelastning kan bidra

till distans och likgiltighet gentemot klienterna, liksom ett professionaliserat ideal där rationalitet och ”objektivitet” värderas högre än känslor och empati med klienterna. Lauri (2016) menar även att en äldre syn på sociala problem återuppstått, där problemen ses som utfall av dålig karaktär och individuella val snarare än strukturer. Samtidigt menar Lauri (2016) att socialarbetare kan förhålla sig kritiskt till och göra motstånd mot styrningsteknikerna.

Yrkesverksamma i denna studie arbetade dock inte alltid inom socialtjänsten, och de arbetade primärt med utförande av stöd. Frågan är om deras arbete kan ses som en del av gatubyråkratin? Samtidigt arbetade de ofta på socialtjänstens uppdrag och löd under socialtjänstlagen, och förhöll sig således till nationell policy. Vidare menar Helmersson (2017) att även kvinnojourerna kommit att byråkratiseras och att allt mer tid behöver läggas på dokumentation och administration. Lipsky (2010) menar också att det numera finns organisationer i det civila samhället som utför socialt arbete som myndigheter tidigare gjorde. Deras arbete går att förstå som gatubyråkrati då arbetet kontrolleras och styrs genom olika kvalitetskrav och då de därmed blir välfärdsstatens förlängda arm. Även Brodtkin (2012) menar att marknadsisering av välfärden gjort att gatubyråkrater idag inte bara återfinns inom offentlig sektor utan även inom ideell och privat sektor. Jag menar således att de yrkesverksammas stöd till våldsutsatta kvinnor är en del av välfärdsstatens arbete mot mäns våld mot kvinnor, och att de därmed är en del av gatubyråkratin.

I kapitel 10 används Lipskys teori och begrepp för gatubyråkraters handlingsutrymme och (coping)strategier för att analysera stödet till våldsutsatta kvinnor. Utgångspunkten är att man måste ta hänsyn till kontexten och organisationen som yrkesverksamma verkar i för att förstå hur de tolkar och hanterar sitt handlingsutrymme (jmf. Brodtkin, 1997; Ellis, 2011; Evans & Harris, 2006; Tummers m.fl., 2015). Med handlingsutrymme åsyftas utrymmet för yrkesverksamma att möta våldsutsattas stödbehov, ett handlingsutrymme som kan påverkas och begränsas av de ovan nämnda villkoren för socialt arbete idag.¹³ Tyngdpunkten i analysen ligger således på hur aspekter på den organisatoriska nivån (jmf. Loyens & Maesschalck, 2010) formar handlingsutrymmet.

---

¹³ Som jag ska återkomma till i kapitel 10 så kan även verksamheternas olika våldsförståelser och stödideal ha betydelse för hur stödbehov tolkas och hanteras. Våldsförståelse innebär som framgått av kapitel 2 olika perspektiv på partnervåld, t.ex. (strukturellt) könsmaktsperspektiv eller (relationellt) familjekonfliktperspektiv. Stödideal är hämtat från Helmersson (2017) som använder begreppet synonymt med doxa för underförstådda uppfattningar om stödet till våldsutsatta kvinnor på stödfältet, där två konkurrerande stödideal urskiljs: emancipatorisk kvinnojoursoxa respektive professionaliserad (behandlingsinriktad) socialtjänstdoxa.

5. Metod och material

Detta kapitel inleds med ett avsnitt om studiens design för att ge en överblick över studiens utformning och data. Därefter beskrivs urvalsfrågor och rekrytering av studiedeltagare. De följande två avsnitten behandlar hur datainsamling respektive analys av datan gått till. Därefter diskuteras de etiska övervägandena. Kapitlet avslutas med en reflektion över studiens utgångspunkter och begränsningar.

Studiens design

För att besvara den första delen av avhandlingens syfte och de första två frågeställningarna har en intervjustudie med kvinnor som utsatts för partnervåld genomförts. En central princip för en feministisk våldsforskningspraktik, som avhandlingen inspirerats av, är enligt Skinner m.fl. (2005) att forskningen grundas i (utsatta) kvinnors erfarenheter och att en metod väljs som kan spegla forskningspersonernas erfarenheter. För denna avhandlings del innebar detta intervjuer. Intervjuer motiveras även av att jag sökte detaljerade, nyanserade och rika (livs)berättelser om upplevelser, vilket enkäter inte ger (Kvale & Brinkmann, 2014). Genom intervjuerna har jag kunnat undersöka hur våldsutsatta kvinnor själva resonerar om sina upplevelser av våldsutsatthet, sitt sätt att hantera våldet, sitt stödbehov och sina erfarenheter av stöd. Totalt har sjutton kvinnor med erfarenhet av partnervåld intervjuats, de flesta vid två tillfällen (se Tabell 1). Kapitel 6-8 baseras på analysen av dessa intervjuer.

Tabell 1. Intervjuer med våldsutsatta

	Rekryterade via annons i sociala medier	Rekryterade via kvinnojour eller skyddat boende	Totalt
Antal personer	14	3	17
Antal intervjuer	28	4	32

För att besvara den andra delen av syftet och den tredje frågeställningen har gruppintervjuer med fyrtionio yrkesverksamma genomförts, liksom observationer av möten samt analyser av olika typer av texter från deras verksamheter (se Tabell 2).

Tabell 2. Verksamheter och insamlad data

	Stödenheter (inom socialtjänsten)	Kvinnorjourer	Skyddade boenden i privat regi	Totalt
Antal gruppintervjuer med yrkesverksamma	7 i sju olika verksamheter	5 i fyra olika verksamheter	3 i två olika verksamheter	15 intervjuer i tretton verksamheter i elva olika kommuner
Antal personer som deltagit i gruppintervjuer	27	14	8	49 personer
Antal observationer av möten	1 i en verksamhet	2 i en verksamhet	6 i två olika verksamheter	9 observationer i fyra olika verksamheter
Antal personer som deltagit i observationer	2	7	18	27 personer
Texter		10 uppdrag 8 interna dokument	15 uppdrag 18 interna dokument	25 uppdrag 26 interna dokument (regler/rutiner/riktlinjer)

Intervjuer motiveras av att jag sökte detaljerade och nyanserade beskrivningar av hur yrkesverksamma tolkar och hanterar våldsutsattas stödbehov. De gav mig också möjlighet att utforska hur de upplevde sina möjligheter att möta dessa behov. Intervjuerna gav också rika beskrivningar av stödarbetet och dess teorier och arbetssätt. Totalt har femton gruppintervjuer genomförts. Skälet att gruppintervjuer valdes framför individuella intervjuer är att gruppintervjuer gör det möjligt att fånga in olika uppfattningar om det studerade ämnet som kan finnas i en grupp (Kvale & Brinkmann, 2014; Wibeck, 2010). Stöd till våldsutsatta kvinnor kan också formas av gruppen, t.ex. under möten där kollegor gemensamt diskuterar klienters situation och hur man bäst kan hjälpa. Hur gruppen resonerar får således betydelse för vad den enskilda yrkesverksamma gör i sitt stödarbete.

Observationer av möten har genomförts som komplement till intervjuerna då det av olika skäl kan finnas en diskrepans mellan vad man i en intervju säger att man gör i stödarbetet, och vad man gör i praktiken (jmf. Halimaa, 2001). I de yrkesverksammas arbete ingår möten där diskussioner av ärenden äger rum, det vill säga hur man kan förstå och möta våldsutsatta klienters behov av stöd. Mötena kan ske genom intern ärendedragning där kollegor diskuterar och hjälper varandra att komma framåt i stödarbetet. De kan också ske

i form av handledning med en extern, utbildad handledare som stöttar och vägleder arbetsgruppen i stödarbetet. Nio sådana möten har observerats (åtta interna möten, ett möte med extern handledare). De gav en rikare bild av hur yrkesverksamma i ett vardagligt sammanhang diskuterar hur de ska förstå och hantera våldsutsatta kvinnors stödbehov. Det genererade således viss ”naturalistisk” data, det vill säga naturligt förekommande samtal som gör att man kommer lite närmare det studerade fenomenet jämfört med enkäter eller intervjuer (jmf. Potter, 2002).

Jag har också valt att samla in och analysera texter. När en våldsutsatt kvinna söker stöd hos socialtjänsten ska hennes ansökan och behov av stöd utredas (HSLF-FS 2022:39). Om hon bedöms vara i behov av stöd från exempelvis stödenhet eller skyddat boende ska det formuleras ett skriftligt uppdrag till dessa utförare (SOSFS 2014:5). I uppdraget till utföraren formuleras bland annat bedömningen av (stöd)behovet, vad som ingår i uppdraget, och målen för insatsen. Dessa dokument ger således möjlighet att studera hur socialtjänstens myndighetsutövande del formulerar våldsutsattas stödbehov, vilket de som arbetar med utförandet av stödet behöver förhålla sig till. Tjugofem sådana uppdrag har analyserats. Jag har även analyserat ett antal kortare dokument från en kvinnojour och två skyddade boenden. Dokumenten innehåller olika regler, rutiner och riktlinjer och har varit viktiga för att förstå ramarna för stödet i skyddat boende.

Genom att utöver intervjuer också genomföra observationer och analysera texter har jag således försökt uppnå viss datatriangulering (Flick, 2018; Guba, 1981). I kapitel 9-10 presenteras analysen av denna data.

Rekrytering och urval

Kvinnor med erfarenhet av partnervåld

Tre av sjutton intervjupersoner rekryterades via den kvinnojour och de privatägda skyddade boenden som ingick i studien. De inkluderades i studien för att de hade erfarenheter av pågående stödinsatser. De övriga fjorton intervjupersonerna rekryterades istället via digitala anslagstavlor i sociala medier, närmare bestämt Facebook-grupper som berörde våld i nära relationer. Anledningen att sociala medier valdes som annonsplats var att det gav möjlighet att nå intervjupersoner över hela landet. Inkluderingskriterier var att personen skulle ha erfarenhet av partnervåld och vara över 18 år. Annonsen skrevs på svenska då det var det språk intervjuerna skulle hållas på (jag bedömde det inte som praktiskt genomförbart att anlita tolk för intervjuerna). Annonsen (bilaga 1) publicerades i en grupp på Facebook där personer intresserade av våld i nära relationer möts. Tanken var att annonsen skulle kunna spridas av intresserade privatpersoner och yrkesverksamma på området och på så vis nå ut i hela lan-

det. Om detta misslyckades var planen att gå ut med en betald annons på Facebook. Jag lyckades dock rekrytera tillräckligt antal intervjupersoner till studien genom denna annons. Efter ett par intervjuer kom nämligen ett snöbolls-urval igång (jmf. Creswell & Poth, 2018), då några intervjupersoner hjälpte mig att sprida annonsen i olika hemliga eller dolda Facebook-grupper för våldsutsatta personer.

Jag bedömde att cirka tio-femton intervjupersoner var ett rimligt antal givet studiens tidsramar. Något fler än planerat kom dock att intervjuas. Jag eftersträvade nämligen variation i intervjupersonernas ålder, klassbakgrund, etnicitet etc. för att kunna fånga in olika erfarenheter (Creswell & Poth, 2018; Small, 2009). Ett ganska brett spann av åldrar hos intervjupersonerna uppnåddes, liksom variation i regionalitet (intervjupersonerna bodde i olika kommuner i olika delar av landet och både i större städer, mindre städer och på landsbygd). Variationen i klassbakgrund och etnicitet var något mindre (relativt många hade högskoleutbildning och var födda i Sverige).

Verksamheter och yrkesverksamma

Yrkesverksamma rekryterades genom att verksamheter kontaktades med en förfrågan om medverkan och ett informationsbrev om studien (bilaga 2). De som uttryckte intresse ringdes upp för ytterligare information om studien. De tre verksamheter där mer omfattande datainsamling genomfördes erbjöds också ett informationsmöte för ledningsgrupp/styrelse och personal.

Ett strategiskt urval av verksamheterna tillämpades där variation i olika avseenden eftersträvades så att urvalet skulle spegla den variation som finns i verkligheten (så kallad ”maximum variation sampling”, Creswell & Poth, 2018). I urvalet av kvinnojourer söktes variation i vilket riksförbund de var anslutna till, då dessa kan utgå från delvis olika perspektiv (se s.21-22). Jag sökte (och nådde) även variation i storlek på jouren och antal anställda samt i regionalitet (så att även jourer utanför storstadsregionerna och i olika delar av Sverige inkluderades).

I urvalet av privatägda skyddade boenden sökte jag variation i boendenas inriktning eller typ samt storlek. Det var inte alldeles enkelt att skaffa sig en överblick över skyddade boenden då det (av säkerhetsskäl) saknas en förteckning över skyddade boenden och information om verksamhetens storlek, plats i landet, vilka företag som driver verksamheten etc. Därför tog jag i urvalet hjälp av personer inom socialtjänster och kvinnojourer som jag kom i kontakt med, som tipsade om skyddade boenden de kände till och hade en samverkan med. Jag sökte också på nätet efter skyddade boenden.

Åtminstone ett trettiotal verksamheter identifierades, med lite olika inriktningar. Flera var enligt verksamheternas hemsidor ”säkerhetsprofilerade”. De framhöll sin polisiära erfarenhet och att de utöver skyddat boende tillhandahöll olika säkerhetstjänster som säker hämtning och rättegångsbevakning samt säkerhetstjänster riktade mot företag/myndigheter. En annan inriktning var

skyddade boenden som istället framhöll att de erbjöd bostadsgaranti för klienterna efter avslutad placering. Den tredje inriktningen var välfärdsföretag, det vill säga företag som utöver skyddat boende även drev andra verksamheter såsom exempelvis HVB-hem. Ambitionen var att rekrytera ett skyddat boende av varje typ/inriktning. Jag lyckades dock inte rekrytera något skyddat boende av typen välfärdsföretag. Det är också svårt att veta om de inriktningar jag urskilt är representativa för samtliga skyddade boenden i privat regi i Sverige.

I urvalet av socialtjänstenheter eftersträvades variation i kommunens storlek och graden av verksamhetens specialisering i arbetet med våld i nära relationer. Kommunstorlek och graden av specialisering hänger ofta ihop. Ungefär hälften av de 120 kommuner som besvarade Unizons kvinnofridsbarometer (2021) uppgav att de har ett specialiserat arbete med våld i nära relationer (kvinnofridsteam eller motsvarande). Planen var att inkludera både (större) kommuners socialtjänster med specialiserade enheter och (mindre) kommuner med icke-specialiserade socialtjänster. Jag sökte även bredd i regionalitet och försökte nå socialtjänster även utanför storstadsregionerna. Jag lyckades uppnå det sistnämnda, men inte det förstnämnda. Stödenheterna som rekryterades låg visserligen i såväl mindre som större kommuner över hela Sverige, däremot var samtliga specialiserade, det vill säga de yrkesverksamma har endast arbetat med våld i nära relationer och inga andra typer av ärenden.

Presentation av studiedeltagare

Kvinnor med erfarenhet av partnervåld

Intervjupersonerna var i åldrarna 29-57 vid tiden för intervjun (genomsnittlig ålder var 43 år). De bodde över hela landet, i större städer, mindre städer eller landsbygd. Samtliga hade avslutat relationen med våldsutövaren vid tiden för intervjun, några för ett halvår sedan, andra för flera år sedan. Relationerna hade varat i allt mellan något år upp till närmare tjugo år. Alla utom en hade barn med den som utsatt dem för våld. Majoriteten var födda i Sverige. Två var födda och uppvuxna i länder utanför Europa, och två var adopterade men uppvuxna i Sverige. Två av intervjuerna genomfördes i enlighet med intervjupersonernas önskemål på engelska. För läsbarhetens skull har citat ur dessa intervjuer översatts till svenska. Tolv av intervjupersonerna hade högre utbildning och alla utom en hade arbete eller studerade vid tiden för intervjun.

Tretton personer hade sökt stöd från kvinnojourers öppna stödverksamheter och/eller socialtjänstens stödenheter. Hälften av intervjupersonerna hade även erbjudits placering i skyddat boende och sex hade accepterat placeringen och hade bott kortare eller längre perioder på skyddat boende (både drivna av ideella kvinnojourer och i privat regi). Två kvinnor befann sig vid tiden för intervjuerna i skyddat boende. De intervju personer som hade barn med våldsutövaren hade erfarenhet av kontakter med familjerättsenheter med anledning

av tvister om barnen, och av kontakt med socialtjänstens barnenheter i samband med utredningar av orosanmälningar. En intervjuperson hade vid tiden för intervjuerna fått enskild vårdnad, och umgänget var begränsat mellan pappan och barnen. Två hade fått enskild vårdnad, dock hade barnen i båda fallen tilldömts rätt till umgänge med pappan. I ett av dessa fall hade våldsutövaren själv avsagt sig vårdnaden om barnet. Sju av intervjupersonerna hade gjort minst en polisanmälan. I ett fall ledde anmälan till åtal och fällande dom.

De fingerade namnen på intervjupersonerna som kommer att återkomma i resultatkapitlen är: Adele, Angelica, Emelie, Erika, Eva, Isabella, Jasmine, Julia, Lena, Linda, Linnea, Lovisa, Miriam, Moa, Pauline, Rebecca och Ronja.

Yrkesverksamma och verksamheter

Totalt har fyrtionio yrkesverksamma deltagit i gruppintervjuerna, varav tjugo-sju arbetade inom stödenheter, fjorton inom kvinnojourer, åtta inom privatägda skyddade boenden. Majoriteten (fyrtiosex personer) identifierade sig som kvinnor. På stödenheterna intervjuades en man, i de privatägda skyddade boendena två män. Intervjupersonerna var i åldrarna 24-72 med en genomsnittsålder på 46 år. De hade arbetat olika lång tid i yrket och med våld i nära relationer. Någon hade arbetat en månad, någon över tjugo år. Flera hade arbetat med våld i nära relationer i olika verksamheter. Någon som arbetade inom socialtjänst kunde alltså tidigare ha arbetat på kvinnojour eller vice versa. Anställda på kvinnojourer uppgav att de i genomsnitt hade arbetat fler år med våldsfrågor jämfört med anställda på privatägt skyddat boende och stödenheter. Utbildningsbakgrunden varierade, den vanligaste var dock socionom (tjugoen personer) följt av beteendevetenskaplig kandidatexamen med olika huvudämnen (tretton personer). Socionomexamen var vanligare bland anställda på stödenheter, beteendevetenskaplig kandidatexamen bland anställda på kvinnojourer. Sju personer hade andra utbildningsbakgrunder som exempelvis polis (privatägt skyddat boende), socialpedagog (kvinnojour) eller lärare respektive fritidspedagog (stödenhet). Åtta personer saknade examen från högskola/universitet (sju personer på kvinnojour eller privatägt skyddat boende, en på stödenhet).

Närmare trettio personer har deltagit i observerade möten. På kvinnojouren har de som deltagit på möten också deltagit i gruppintervjuerna. På de privatägda skyddade boendena förekom större personalgrupper på mötena och därför har flera deltagit i observerade möten men inte i gruppintervju.

På grund av det stora antalet medverkande yrkesverksamma har de inte getts fingerade namn, utan omnämns i resultatkapitlen exempelvis som ”Y1 på kvinnojour1”. Nedan presenteras de tre verksamheter där jag både genomfört intervjuer, observationer och textanalyser lite närmare, därefter de övriga verksamheterna.

Kvinnojouren (Kvinnojour1) startades för flera decennier sedan och ligger i en större stad. Jouren är ansluten till Roks och är en ideell förening. Verksamheten finansieras av statsbidrag, IOP (Idéburet Offentligt Partnerskap som

ingåtts med kommunen) samt placeringsintäkter från det skyddade boendet. Kvinnojouren hade vid tiden för datainsamlingen nio anställda kvinnor med lite olika funktioner och arbetsuppgifter, bland annat boendestödjare, samtalsstödjare och barnansvarig. Verksamheten hade även ideellt arbetande jourkvinnor (dessa har dock inte deltagit i intervjuer). Det kvalificerade stödarbetet utfördes av den anställda personalen. Kvinnojouren driver skyddat boende, tjejjour, opinionsbildande och kunskapsspridande arbete samt öppen stödverksamhet dit kvinnor kan vända sig för stöd utan att först ha kontakt med socialtjänsten.

Skyddade boendet med "säkerhetsprofil" (Skyddat boende1) är i jämförelse med kvinnojouren en nyare och större verksamhet. Verksamheten drivs av ett aktiebolag och finansieras uteslutande av placeringsintäkter från boendet. Verksamheten hade vid tiden för datainsamlingen ett trettiotal anställda, såväl kvinnor som män. Dessa hade olika funktioner och arbetsuppgifter, bland annat samtalsbehandlare, boendestödjare, placeringssamordnare, ärendesamordnare och säkerhetssamordnare.

Skyddade boendet med bostadsgaranti (Skyddat boende2) är också en relativt ny verksamhet som drivs av ett aktiebolag och som uteslutande finansieras av placeringsintäkter. Verksamheten hade vid tiden för datainsamlingen sju anställda varav fyra heltidsanställda män och kvinnor som arbetade med stöd samt som verksamhetsansvarig. Det finns inga volontärer i någon av de privatägda skyddade boendena och den primära verksamheten var skyddat boende.

Gruppintervjuer har genomförts inom ytterligare tio verksamheter. På de sju socialtjänstenheterna deltog totalt tjugosju personer i intervjuerna. Verksamheterna fanns i kommuner av varierande storlek lokaliserade över hela Sverige. Vid två av intervjuerna närvarade även socialsekreterare som arbetade med myndighetsutövning, då det var mindre kommuner där myndighets- och utförarsidan arbetade nära varandra i små team. På ytterligare en enhet arbetade socialsekreterarna både med myndighetsutövning och utförande av stödsamtal. För enkelhetens skull benämns samtliga som stödenheter i avhandlingen. Totalt åtta (yrkesverksamma) personer på tre kvinnojouren i tre olika kommuner (en större, två mindre) deltog också i gruppintervjuer. En av jourerna var ansluten till Roks, de övriga två till Unizon. Samtliga jourer hade anställd personal, mellan två-fem personer.

Datainsamlingsmetoder och genomförande

Covid-19-pandemin och de restriktioner denna medförde påverkade datainsamlingen. Rekommendationer om social/fysisk distansering, hemifrån-arbete och så vidare gjorde det svårt att genomföra intervjuerna ansikte mot ansikte samt att genomföra datainsamlingen fysiskt på plats i verksamheterna.

Jag fick därför ställa om till en ”digital” datainsamling. Följande avsnitt skildrar hur datainsamlingen genomförts.

Intervjuer med kvinnor med erfarenhet av partnervåld

Intervjuerna genomfördes mellan november 2020 och maj 2021 och var semi-strukturerade, det vill säga jag utgick från en intervjuguide (bilaga 3) med förbestämda teman och frågor men var flexibel i vilken ordning dessa ställdes utifrån personens berättelse (jmf. Brinkmann, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014). I utformandet av intervjuguiderna hämtades inspiration från Kvale och Brinkmanns (2014) rekommendationer om vikten av att utforma enkla, begripliga intervjufrågor som främjar rika beskrivningar. I enlighet med rekommendationerna skapade jag också utrymme att direkt efter intervjuerna skriva ner preliminära intryck, idéer och reflektioner (Kvale och Brinkmanns, 2014). En uppföljande intervju genomfördes i syfte att kunna ställa följdfrågor och fånga upp tankar eller känslor som den första intervjun väckt (jmf. Carlsson, 2009; Hydén, 2014; Kelly, 1988). Den första intervjun varierade i längd mellan en till två timmar. De uppföljande intervjuerna var kortare, mellan 30-60 minuter.

Intervjuerna genomfördes digitalt. Jag följde flera rekommendationer om VoIP (Voice over Internet Protocol, ett begrepp för livesamtal med ljud- och bild som sker över internet). Jag testade t.ex. tekniken före själva intervjutillfället och valde en app med hög säkerhet (jmf. Archibald m.fl., 2019; Lobe m.fl., 2020). Utifrån rekommendationer från universitetets säkerhetsavdelning användes appen Signal, ett end-to-end-krypterat program för ljud- och bildsamtal. Intervjuerna spelades dock bara in med ljud. Intervjupersonerna uppmantrades att välja en tid och plats för intervjun där de kunde delta ostört (Archibald m.fl., 2019; Lobe m.fl., 2020).

Det kan uppstå problem med att skapa förtroende vid digitala intervjuer. ”Teknikstrul” och svårigheter med ögonkontakt riskerar att störa interaktionen mellan forskare och intervjuperson (Deakin & Wakefield, 2014; Weller, 2017). Andra lyfter att digitala intervjuer kan upplevas som mindre intensivt och påträngande (Lo Iacono m.fl., 2016; Ward m.fl., 2015; Weller, 2017). Intervjuer som erbjuder video kan också ge bättre möjlighet att skapa förtroende jämfört med t.ex. telefonintervjuer där man går miste om icke-verbala signaler (Jenners & Meyers, 2019; Mirick & Wladkowski, 2019).

”Teknikstrul” uppstod under ett fåtal tillfällen under intervjuerna. Signal kräver internetuppkoppling och vid något tillfälle saknade intervjupersonen detta, varför ett par av intervjuerna fick genomföras via telefon. Jag upplevde dock att detta genererade lika rika berättelser, kanske för att det var den andra intervjun som genomfördes via telefon och att vi redan hunnit ”få ett ansikte på varandra”. Vidare var det utmanande att hålla ögonkontakt med intervjupersonerna via skärmen. För att intervjupersonen skulle uppleva att jag höll ögonkontakt behövde jag titta in i datorns kamera. Det gjorde det dock svårare

för mig att se personernas ansiktsuttryck. Att ändå ha möjlighet att se intervjupersonerna upplevde jag som viktigt för att kunna bedöma hur de påverkades känslomässigt under intervjun. Intervjupersonerna uttryckte att det upplevdes som tryggt att kunna delta i intervjuerna hemma i en välbekant miljö, och flera menade att berättandet underlättades av att det digitala upplevdes skapa en viss distans (jmf. Lo Iacono m.fl., 2016; Shannon, 2022; Ward m.fl., 2015; Weller, 2017). De digitala intervjuerna gjorde det också möjligt att intervju personer över hela landet (jmf. Archibald m.fl., 2019; Lo Iacono m.fl., 2016; Matthews m.fl., 2018; Weller, 2017).

Intervjuer och observationer med yrkesverksamma

Under perioden februari-maj 2021 samlades data i form av gruppintervjuer, observationer och texter in från tre verksamheter. På *kvinnojour1* gjordes två gruppintervjuer med all anställd kvinnojourspersonal. Två personalmöten där intern respektive extern handledning ägde rum observerades. Av avgränsningsskäl intervjuades inte all personal i *skyddat boende1*. Två gruppintervjuer gjordes istället med totalt sex anställda, där jag eftersträvade variation i deras arbetsuppgifter för att kunna fånga in fler delar av verksamhetens stöd. Tre ärendesamordnare, två samtalsstödjare och en säkerhetsamordnare deltog i intervjuerna. Fyra möten där ärendedragning/internhandledning skedde observerades; två möten där större delar av personalen deltog, och två teammöten där sju anställda deltog. På *skyddat boende2* genomfördes en gruppintervju där två anställda närvarade. Två personalmöten observerades där ärendedragning/internhandledning ägde rum och där samtliga heltidsanställda deltog. Under samma period genomfördes gruppintervjuer med yrkesverksamma i de andra verksamheterna (tre kvinnojourer, sju stödenheter).

Gruppintervjuer

Intervjuerna genomfördes i form av semi-strukturerade gruppintervjuer. När man intervjuar redan existerande grupper finns det risk att deltagarna inte diskuterar vissa områden, antingen för att de redan känner till varandras åsikter, eller för att de vill undvika konflikter (Wibeck, 2010). Som intervjuare har jag försökt hantera detta genom att introducera områden som deltagarna inte spontant diskuterade, och genom att understryka att det inte måste finnas konsensus och att det inte finns några rätta svar (jmf. Wibeck, 2010). Jag upplevde att mina erfarenheter av att ha arbetat på området underlättade under intervjuerna, bland annat genom att jag förstod terminologin som användes och kunde ställa relevanta följdfrågor.

Intervjuerna, som varade i ungefär två timmar, genomfördes digitalt och spelades in med ljud. I några intervjuer valde samtliga deltagare att närvara via varsin skärm, i andra närvarade jag via skärm och deltagarna satt i samma rum. Det var lite svårare för deltagarna att hantera turtagning i samtalet när de

närvarade via varsin skärm. Jag upplevde ändå att intervjuerna fungerade relativt väl, kanske för att intervjupersonerna hade viss vana vid att använda digitala möten i sitt arbete (rekommendationerna om distansarbete hade pågått en tid när intervjuerna genomfördes, och majoriteten sa att de i sitt vardagliga arbete hade digitala möten).

Observationer av möten

Jag närvarade i realtid under mötena, men via skärm och som tyst snarare än som deltagande observatör (Creswell & Poth, 2018; May, 2001). Jag följde mötet och gjorde fältanteckningar, och spelade in mötet med ljud. I de flesta fall satt personerna under mötena i samma rum, men jag närvarade alltså via skärm. Situationen liknade ett så kallat ”hybridmöte”, där några deltar på plats i rummet, andra via skärm. Som deltagare via skärm kan det vara svårt att veta hur/om man syns och hörs ordentligt. Man är så att säga där, men ändå inte. Interaktionen på hybridmöten kan också störas av tekniska problem (Saatçi m.fl., 2010). Det är svårt att uttala sig om hur deltagarna upplevde min (digitala) närvaro, men jag utgår från att den påverkade hur och vad de valde att tala om. Om det inte hade varit pandemi, och vi inte haft någon vana alls av digitala möten, hade det säkerligen uppfattats som (mer) märkligt att jag närvarade på detta vis.

Det finns både för- och nackdelar med att spela in eller närvara digitalt jämfört med att närvara fysiskt i rummet under en observation. En positiv aspekt med videospelningar är att inspelningen möjliggör ett stöd för minnet. Vid en observation där forskaren närvarar i rummet har man främst sina fältanteckningar att förlita sig på (Halimaa, 2001). Jag valde dock att inte spela in mötena med bild då jag inte avsåg att göra en analys av kroppsspråk etc. Däremot har jag haft både fältanteckningar och ljudinspelningar från mötena att utgå från i analysen. Inspelningar riskerar dock att bli ”dekontextualiserade”, då man missar vad som händer i eller utanför rummet före och efter inspelningen (Halimaa, 2001). Jag vill här poängtera att jag inte gör anspråk på att ha genomfört ett etnografiskt fältarbete. Snarare betraktar jag observationerna som komplement till intervjuerna.

Det största problemet under observationerna var att tekniken vid ett tillfälle inte fungerade. Under mötet fungerade inte mötesdeltagarnas konferenshögtalare och jag hade svårt att höra deltagarna som satt långt bort från mikrofonen. Detta störde i någon mån mötet då deltagarna behövde avbryta diskussionerna och engagera sig för att få ljudet att fungera. Av detta skäl, liksom det som ovan nämnts om problemet med dekontextualisering, har digital datainsamling särskilda utmaningar. Samtidigt var den data observationerna genererade viktig för avhandlingens tredje frågeställning om hur yrkesverksamma uppfattar våldsutsattas behov av stöd. De talade nämligen om klienterna och deras stödbehov på delvis andra sätt med varandra än under intervjuerna med

mig. Exempelvis diskuterades begrepp som ”compliance” och ”sammanbrott” på ett annat sätt kollegorna emellan än under intervjuerna (se kapitel 9).

Insamling av texter

Totalt samlades tjugofem uppdrag in via kvinnojouren och de två skyddade boendena (tio uppdrag från kvinnojouren, femton från de två skyddade boendena). Jag bad om uppdrag som verksamheten fått det närmaste året (eller åren om de inte haft tio placeringar innevarande år). Jag begärde tio uppdrag från varje verksamhet, men fick alltså tillgång till tjugofem uppdrag. De visade sig komma från olika kommuner över hela landet men innehöll liknande formuleringar. Jag har även samlat in och analyserat tjugosex kortare dokument från kvinnojouren och de två skyddade boendena som innehöll olika regler, rutiner och riktlinjer för det skyddade boendet. Kontaktpersoner i verksamheterna hjälpte mig att få tillgång till dessa dokument.

Analys

I analysen av datan har jag följt det tillvägagångssätt för tematisk analys som Braun och Clarke (2006; 2022) utformat. Detta eftersom jag funnit deras tillvägagångssätt konkret och handfast samt användbart utifrån syftet med avhandlingen och analysen; att identifiera mönster i ett relativt stort dataset snarare än att t.ex. analysera ett mindre antal intervjuer var för sig. Detta skiljer enligt Braun och Clarke (2021a) tematisk analys från andra liknande angreppssätt som exempelvis IPA, interpretative phenomenological analysis. Tematisk analys är också förenligt med flera ontologiska och epistemologiska utgångspunkter (Braun & Clarke, 2006; Nowell m.fl., 2017), även med denna avhandlings, som jag ska återkomma till i kommande avsnitt.

Braun och Clarke (2006, 2019) har diskuterat tematisk analys som användbart för forskning inom psykologi, psykoterapi och inom idrottsstudier, men analysmetoden har på senare år också kommit att användas i intervjustudier på andra områden (även inom våldsforskningen, se t.ex. Brännvall, 2016; Ekström, 2016; Francia m.fl. 2020; Laing, 2017; Toews & Bermea, 2017). Tematisk analys innebär enkelt uttryckt att man identifierar och analyserar mönster eller teman: ”[...] *TA is a method for developing, analysing and interpreting patterns across a qualitative data set, which involves systematic processes of data coding to develop themes[...]*” (Braun & Clarke, 2022, s.4). Ett mönster eller tema är utsnitt i det empiriska materialet som säger något viktigt om forskningsfrågan (Braun & Clarke, 2006). I senare arbeten förtydligar Braun och Clarke (2019, 2022) att teman är mönster kopplade till mening eller begrepp: “*Themes are patterns anchored by a shared idea, meaning or concept.*” (Braun & Clarke, 2022, s.8). Braun och Clarke (2006, 2022) urskiljer följande steg eller faser i den tematiska analysen:

1. Bekanta dig med datasetet, transkribera och läs igenom, skriv ner idéer.
2. Koda hela datasetet, noggrant och systematiskt.
3. Generera initiala teman genom att slå ihop koderna till teman, samla all data som ska in under respektive tema.
4. Utveckla och förfina teman. Avgör om teman fungerar i relation till de kodade extrakten och hela datasetet, och om de besvarar forskningsfrågorna.
5. Definiera och namnge teman, och utveckla den övergripande "historien" som analysen berättar.
6. Skriv fram resultatet.

I senare arbeten understryker Braun och Clarke (2022) att den tematiska analysen visserligen innehåller dessa faser, men att den inte är en enkelt linjär stegvis process utan att man ibland pendlar mellan faserna. Braun och Clarke (2019; 2021a; 2021b) har också utvecklat sin syn på tematisk analys (TA) och urskiljer numera tre olika angreppssätt: kodningsreliabilitets-TA, kodboks-TA och reflexiv TA. I de två förstnämnda angreppssätten följer forskaren en på förhand skapad kodbok och eftersträvar hög reliabilitet i kodningen, exempelvis genom att flera forskare kodar datan. I reflexiv TA modifieras istället koder och teman under hela processen och ingen kodbok används. Braun och Clarke (2019, 2022) säger sig själva förespråka reflexiv TA, och understryker att det tillhör ett kvalitativt, tolkande paradig där teman betraktas som aktivt genererade av forskaren under analysen – de ligger inte och väntar på att upptäckas i datan (Braun & Clarke, 2019, 2023). Jag delar deras synsätt, och har valt att göra en reflexiv tematisk analys.

Analysen påbörjades direkt efter intervjuerna och observationerna. Under intervjuer och observationer förde jag anteckningar om det som framstod som centralt i personens berättelse och i relation till avhandlingens frågeställningar. Jag antecknade även reflektioner om det som sades eller skedde under de observerade mötena. Direkt efter varje intervju/observationsfälle skrev jag rent dessa anteckningar. Tanken med detta var dels att hålla minnet från observationerna och intervjuerna levande, dels att kunna följa hur min tolkning av materialet förändrades under analysens gång. I detta dokument började jag notera kopplingar till relevant tidigare forskning och teori. Därmed gjordes en slags primärtolkning direkt efter intervjuerna och observationerna. Detta rekommenderas av Kvale och Brinkmann (2014) som menar att intervjun delvis analyseras under själva intervjun, och avråder från att endast analysera utskriften av intervjuer som text då man lätt glömmer själva samtalet som genererade utsagorna. Även Braun och Clarke (2006, 2022) menar att skrivande av primära tolkningar och idéer är något som sker under hela forskningsprocessen.

Därefter transkriberade jag materialet och började koda. Jag genomförde transkriberingen själv för att återbekanta mig med materialet (jmf. Braun &

Clarke, 2006, 2022, som menar att detta är en viktig del i den tematiska analysens inledande skede). Jag valde att inte göra transkriberingen på en detaljnivå som möjliggör en lingvistisk analys eller samtalsanalys då detta inte är studiens fokus (jmf. Kvale & Brinkmann, 2014). Först transkriberades och kodades intervjuerna med de våldsutsatta kvinnorna, därefter intervjuerna med de yrkesverksamma, och slutligen observationerna. Intervjuerna transkriberades ordagrant i sin helhet. Endast de delar av observationerna som hade relevans för forskningsfrågorna transkriberades. Texterna kodades i sin helhet i enlighet med forskningsfrågorna.

Hela det transkriberade datasetet kodades utifrån avhandlingens syfte och forskningsfrågor (jmf. Braun & Clarke, 2006, 2022), och kodningen genomfördes manuellt genom kommentarfunktionen i ordbehandlingsprogrammet. Därefter läste jag igenom det kodade materialet och började arbetet med att slå ihop och strukturera koderna till olika teman och underteman (analysens tredje fas enligt Braun & Clarke, 2006, 2022). Jag började också skriva fram resultatkapitlen, som alltså är strukturerade utifrån de teman analysen genererade. Under denna process justerades också temana, vilket ligger i linje med Braun och Clarke (2022) reflexiva tematiska analys där skrivandet betraktas som en del av den analytiska processen. Braun och Clarke (2006, 2023) menar att man kan skapa tematiska "mind maps" för att temana och deras relationer till varandra ska synliggöras. Genom att göra detta kunde jag också tydligare se vilka teman som kunde slås ihop med andra teman (bilaga 5).

Den tidigare (vålds)forskning jag läst formade också hur datan kodades och vilka teman analysen genererade. Analysen influerades av den tidigare forskning och teori jag läst om stöd samt om partnervåld och hur våldsutsatta kvinnor hanterar detta. Våldsförståelser var också något jag hade med mig "i bakhuvudet", då jag hade skrivit bakgrundskapitlets del om våldsförståelser innan jag började arbeta med analysen. Intervjuerna med kvinnorna (exempelvis deras betoning av behov av långsiktigt, holistiskt stöd) influerade också analysen av intervjuerna med de yrkesverksamma. Analysen var således i vissa delar deduktiv eller abduktiv.

Jag valde dock att applicera exempelvis Hesters (2011) tre-planets-modell i ett relativt sent skede i analysen. Vidare var jag redan från början intresserad av att studera kunskapsanvändande, men när intervjuerna och sedermera analysen började visa ett tydligt tema, att det verkade finnas en slags gemensam teoretisk kärna, började jag söka begrepp eller teori för att kunna förstå detta. Jag gick inte heller in i studien med tanken att jag ville studera gatubyråkrati. Istället hade jag ett mer öppet och explorativt förhållningssätt och frågade under intervjuerna med de yrkesverksamma om de kunde berätta om sitt stöd, om vilka stödbehov deras klienter hade, hur deras förutsättningar för att göra ett bra arbete såg ut etc. Jag tyckte mig kunna urskilja skillnader beroende på vilken verksamhet de arbetade i, och att våldsförståelser och arbetsvillkor verkade skilja sig mellan dessa. Talet om arbetsvillkor och hur detta verkade sätta ramarna för de yrkesverksammas stöd gjorde att jag började söka efter teorier

som behandlar arbetsvillkor och handlingsutrymme, och fann Lipskys teori om gatubyråkrater och idéer om hur NPM kommit att influera socialt arbete användbara. Analysen genererade således också teman som jag behövde söka efter (nya) teorier och begrepp för att analysera, vilket är förenligt med det induktiva och abduktiva arbetssättet inom reflexiv tematisk analys (jmf. Braun & Clarke, 2019, 2023).

Slutligen några ord om hur jag valt att presentera utdrag ur intervjuerna och observationerna. Jag har valt att ta bort en del upprepningar eller annat som förekommer i vardagligt tal men som i skrift gör uttalandet mer svårläst. För att öka läsbarheten har små bekräftande signaler som använts för att visa aktivt lyssnande tagits bort, liksom en del överlappande tal som förekom i gruppintervjuerna. Person- och ortnamn har fingerats eller dolts. Av anonymitetsskäl har även vissa detaljer ibland ändrats eller tagits bort i citaten som t.ex. namn och exakta händelseförlopp. I intervjuutdragen markeras pauser eller tystnader med (...), sammandrag med [...] och känsloutryck på följande vis: [*skratt*].

Etiska överväganden

De etiska övervägandena i projektet har varit många, dels eftersom projektet behandlar känsliga frågor och personuppgifter, dels i och med att jag behövt ställa om till digitala datainsamlingsmetoder.

Mikroetik

I samband med etikprövningsansökan¹⁴ och då datainsamlingen närmade sig förde jag en dialog med universitetets säkerhetsavdelning om hur en digital datainsamling kunde ske på ett säkert vis. Tillsammans med säkerhetsavdelningen genomfördes en informationsklassificering av projektets data, som hjälpt mig fatta beslut om t.ex. vilka appar som är säkrast att använda och hur datan ska förvaras.

Naturligtvis har även Vetenskapsrådets rekommendationer för god forskningssed (2017) gällande informerat samtycke, anonymitet etc. beaktats. Gällande det informerade samtycket bland yrkesverksamma ombads kontaktpersoner i respektive verksamhet att i god tid före intervju- eller observationstillfället sprida informationsbrev och samtyckesblanketter till de som skulle delta, så att de skulle ges utrymme att fundera över sin eventuella medverkan i studien. Jag bad personalen på kvinnojouren och de två skyddade boendena om hjälp att sprida informationsbrev till samtliga våldsutsatta i boendet, med instruktionen att personalen skulle förklara att informationsbrevet delades ut

---

¹⁴ I god tid före datainsamlingen skickade jag in en ansökan om etikprövning till etikprövningsmyndigheten, som gav följande rådgivande yttrande: ”*Etikprövningsmyndigheten har inte några etiska invändningar mot forskningsprojektet.*” (Dnr 2020–03444).

till alla och att personen inte behövde svara om hon inte ville delta i studien, så att hon skulle slippa eventuellt obehag kring att säga nej. Jag var tydlig med att det inte fick förekomma press att delta i studien. Jag vet dock inte i hur god tid före datainsamlingen kvinnorna fick informationsbrevet, eller exakt vilken information de fick när det förmedlades av personalen. Fördelen med att personalen deltog i rekryteringen var att de kunde resonera om fall där det inte var lämpligt att be personen överväga att delta i en studie utifrån personens situation och mående.

Jag upplevde att jag hade större möjlighet att kontrollera rekryteringsprocessens etiska aspekter för de intervjupersoner som rekryterades via annons i sociala medier. Personerna ombads att kontakta mig via min arbetstelefon för att anmäla intresse till studien. De gavs muntlig information om studien, och möjlighet att ställa frågor innan vi bokade in intervjutider. Jag bad även om samtycke att mejla informationsbrev och samtyckesblankett som bifogade krypterade filer i mejl utan text och ämnesrad. I början av varje intervju- eller observationstillfälle gicks informationsbrev och samtyckesblanketten även igenom muntligt, och studiedeltagarna fick möjlighet att ställa frågor innan de samtyckte till att delta. Jag var också noga med att påpeka att de när som helst kunde dra tillbaka sitt samtycke till att delta i studien. Studiedeltagarna informerades även om hur de kunde kontakta mig direkt om de önskade detta så att de inte skulle behöva gå via personal eller chef i verksamheten.

Vidare har jag valt att inte presentera detaljer eller bakgrundsvariabler för varje intervjuad kvinna, då detta skulle kunna göra det lättare att identifiera dem (jmf. Carlsson, 2009, s.82). Jag är medveten om att intervjupersonerna och deras utsagor i resultatkapitlet kan framstå som något dekontextualiserade, men har alltså valt att göra detta då det är essentiellt att deras anonymitet garanteras, inte minst inför deras ex-män.

Makroetik

Jag instämmer med Brinkmann och Kvale (2005) som menar att det är viktigt att reflektera över studiens ”makroetik”, inte bara dess mikroetik i form av informerat samtycke etc. De etiska övervägandena tar inte slut när man avslutar intervjun. En makroetisk fråga är hur resultaten av studien förvaltas och presenteras.

Flera av de intervjuade kvinnorna uppgav att de ville delta i studien för att de ville hjälpa andra i liknande situationer. Bredal m.fl. (2022) menar att denna förväntan positionerar forskaren inte bara som en aktiv lyssnare utan också som en "doer", någon som förväntas förvalta den kunskap intervjupersonerna delar med sig av. Forskaren kan och bör dock inte lova att faktiskt kunna åstadkomma (exakt) det intervjupersonerna vill (Bredal m.fl., 2022). Detta har jag försökt vara tydlig med gentemot intervjupersonerna. Det har ändå varit etiskt viktigt för mig att kvinnorna upplever att jag förvaltats deras förtroende och berättelser på ett rimligt vis. Mot slutet av arbetet med avhandlingen arrangerades därför Zoom-webbinarium där intervjupersonerna erbjöds

möjlighet att ta del av preliminära resultat. Hälften av intervjupersonerna valde att delta. De deltog anonymt och kunde ställa anonyma frågor. De erbjöds också att se vilka citat från deras intervjuer jag planerade att använda i avhandlingen. Detta för att de skulle känna sig trygga med hur jag använt deras berättelser. En person önskade detta. Förhoppningen var också att webinariet skulle ge ytterligare ett tillfälle att reflektera över om de ville dra tillbaka sitt samtycke till medverkan i studien. Det var dock ingen som önskade detta. Efter slutseminariet erbjöds också de verksamheter där jag samlat in mest data en föreläsning där jag berättade om studiens preliminära resultat. Två av verksamheterna tackade ja till erbjudandet.

Jag har vidare på olika sätt förhållit mig till principer för feministisk forskningspraktik under arbetets gång. En sådan princip är att eftersträva att ge röst åt utsatta, marginaliserade människors perspektiv och erfarenheter,¹⁵ och att kunskapen som genereras används för att förbättra dessas situation (Skinner m.fl., 2005, Burgess-Proctor, 2015; Kelly & Gurr, 2020). Det finns således ett emancipatoriskt kunskapsintresse och en vilja att göra forskningen relevant och tillgänglig även utanför akademien, vilket varit en ambition i denna avhandling. Jag har valt att skriva en avhandling på svenska, så att resultaten av studien kan tillgängliggöras för både våldsutsatta, yrkesverksamma och beslutsfattare på det svenska stödfältet. Jag har även kommunicerat studiens resultat i andra forum, såsom exempelvis tidskrifter och konferenser som yrkesverksamma tar del av. Utsattas erfarenheter av möten med t.ex. myndigheter och organisationer är dock inte alltid positiva. Detta har varit en etisk balansgång (och en pedagogisk utmaning) i skrivandet av denna avhandling – att på ett korrekt vis presentera analysen av kvinnornas berättelser, och samtidigt inte rikta (implicit, orättvis) kritik mot yrkesverksamma eller verksamheter som möter våldsutsatta. Jag har försökt placera analysen i kommande kapitel i ett sammanhang med hjälp av teori och tidigare forskning, och på så vis försökt öka förståelsen för de villkor som sätter ramarna för verksamheternas arbete. Jag tror också att de flesta yrkesverksamma inom socialt arbete är intresserade av att utveckla och reflektera kring sitt arbete. Så uppfattade jag de yrkesverksamma jag mött inom ramen för studien; som professionella med intresse för utvecklingsarbete och ett stort engagemang för sina klienter. Jag hoppas därmed att kunskapen avhandlingen genererar kan vara användbar för dem (och även för andra yrkesverksamma som möter våldsutsatta).

---

¹⁵ Samtidigt behöver man dels vara medveten om att det inte finns *en* röst/erfarenhet, samt om maktobalansen mellan forskare och forskningspersoner (Skinner m.fl., 2005). Forskaren har t.ex. i praktiken ofta tolkningsföreträde (och ansvar) när det gäller hur datan ska analyseras och framställas (Kelly & Gurr, 2020). I exempelvis participatory research försöker man ibland utjämna denna maktobalans och både planera, genomföra och tolka tillsammans med forskningspersonerna (Skinner m.fl., 2005). För mig var det viktigt att ge intervjupersonerna en möjlighet att ta del av mina tolkningar innan avhandlingen publicerades. Däremot såg jag det inte som genomförbart att låta dem delta i hela forskningsprocessen. Vad händer t.ex. om intervjupersonerna sinsemellan förespråkar helt olika tolkningar av datan, vem har då tolkningsföreträde?

Intervjuer om erfarenhet av partnervåld

Intervjuer om erfarenheter av våldsutsatthet är ett etiskt känsligt område. I kontakter och intervjuer med de våldsutsatta kvinnorna har jag hämtat inspiration från litteratur om feministisk våldsforskningspraktik, och använt intervjutekniker som våldsforskare som Kelly (1988) och Hydén (2014) utvecklat och nyttjat. Kelly (1988) menar att en viktig aspekt är medvetenhet om att våld är ett känsligt ämne för de människor som deltar i forskningen. Att bemöta dessa intervjupersoner med neutralitet och distans är inte etiskt försvarbart enligt Kelly (1988). Istället behöver forskaren bemöta intervjupersonerna med värme och empati (jmf. Hydén, 2014). Hydén (2014), som utvecklat den berättarfokuserade intervjun (teller-focused interview), menar också att den våldsutsatta i intervjun måste positioneras som någon som är värd att lyssna till för att hon ska kunna börja formulera sina berättelser. Hydén (2014) rekommenderar att man intervjuar den våldsutsatta vid flera tillfällen och skapar ett tryggt rum för hennes berättelser genom att visa välvilja och engagemang, samt genom att ställa frågor som möjliggör för personen att styra sin berättelse (exempelvis frågor som: ”vill du berätta mer om...”).

Dessa rekommendationer har jag på olika sätt förhållit mig till i intervjuerna med de våldsutsatta kvinnorna. Jag har försökt ha ett varmt, lyssnande och empatiskt bemötande under intervjuerna. Många av mina följdfrågor har varit av karaktären ”kan/orkar/vill du berätta lite mer om det?”. Jag upplevde också att mina erfarenheter av kuratorsrollen på kvinnojour underlättade, då de gett mig en vana att navigera i svåra samtal med våldsutsatta kvinnor. Till exempel kunde jag uppmärksamma och hantera situationer under intervjuerna där jag behövde inta ett aktivt lyssnande och uppmuntrande förhållningssätt för att personen skulle känna sig trygg att berätta om svåra erfarenheter, och även situationer där jag trots svåra berättelser om utsatthet behövde visa att jag kunde hårbärgera berättelsen. Ibland förekom även situationer där jag behövde ge intervjupersonen tid att hantera svåra känslor, eller leda över samtalet i lättare ämnen för att hindra att alltför starka minnen eller känslor skulle väckas. Mina yrkeslivserfarenheter innebär också att jag har kännedom om stödverksamheter att hänvisa våldsutsatta till, vilket aktualiserades vid något tillfälle under intervjuerna.

Jag valde också att intervju kvinnor två gånger, inte minst för att skapa den tid och trygghet som krävs för att tala om svåra ämnen. Det gjorde det möjligt att undersöka om intervjupersonerna haft någon att prata med efter första intervjun. Jag kunde också fånga upp eventuella tankar och känslor som väckts under första intervjun. Mellan intervjuerna gavs intervjupersonerna möjlighet att reflektera över sitt deltagande i intervjuerna med hjälp av några enkla frågor (bilaga 4), inspirerade av Carlsson (2009). Under sista intervjun följde jag upp frågorna.

Jag har även försökt vara tydlig med att det rör sig om en forskningsintervju och inte ett stödsamtal, så att intervjupersonerna skulle få rätt förväntningar.

Forskningsintervjuens syfte är att generera data, inte erbjuda stöd. Detta utesluter inte att det kan upplevas som positivt att få tala om sin situation i en forskningsintervju där någon lyssnar aktivt till ens berättelse. Det kan också upplevas som meningsfullt att få möjlighet att hjälpa andra genom att berätta om egna svåra erfarenheter (Bredal m.fl., 2022; Buchanan & Wendt, 2018; Eriksson, 2003; Kelly, 1988). Bredal m.fl. (2022) för en intressant diskussion om etik i relation till intervjuforskning med personer som upplevt våld. De menar att när våldsutsatta positioneras som endast sårbara offer som behöver skyddas i relation till intervjuforskning så osynliggörs samtidigt deras aktörskap, och deras möjligheter att göra sina erfarenheter hörda reduceras (jmf. Burgess-Proctor, 2015; Shannon, 2022). Bredal m.fl. (2022) har analyserat intervjuer med personer som utsatts för partnervåld alternativt sexuellt våld, och funnit att de aktivt kan välja att delta i intervjuerna för sin egen skull. Intervjuerna kan ses som ett sätt att bearbeta, ”läka” och gå vidare. De kan också välja att delta i intervjuforskningen utifrån en önskan att deras erfarenheter ska kunna hjälpa andra i liknande situationer, för att öka samhällets kunskap och förståelse för våldsutsatta, och för att förbättra bemötandet av dessa (Bredal m.fl., 2022). Detta stämmer väl överens med hur intervjupersonerna resonerade om sitt deltagande i denna studie.

Samtidigt var intervjuerna som ovan nämnts ibland påfrestande för intervjupersonerna, särskilt delar som handlade om våldet mot dem och barnen, och om upplevelser av att barnen inte skyddades från våldet efter separationen. Jag påverkades också känslomässigt av intervjuerna och transkriberingen. Liksom Brännvall (2016) utvecklade jag ett reflexivt skrivande där jag skrev ner de känslor och tankar som intervjuerna väckte, och lyckades på så vis skapa en viss distans till dem. Min yrkeslivserfarenhet hjälpte mig också då jag sedan tidigare utvecklat olika strategier för att härbärgera smärtsamma livsberättelser och känslor av rädsla, sorg, vrede och maktlöshet. Jag upplevde också att jag som forskare var lite mer skyddad från dessa känslor än vad man kan vara som yrkesverksam inom socialt arbete, kanske för att den sistnämnda rollen innebär en högre grad av exponering för berättelser om våld och ett annat ansvar för den våldsutsattas mående och situation.¹⁶

Intervjuer med yrkesverksamma

En etisk fråga som aktualiseras i gruppintervjuer är risken för ”over-sharing”, det vill säga att deltagarna i efterhand kan uppleva att de delat eller sagt för

---

¹⁶ Däremot har jag under doktorandtiden saknat den (kliniska) handledning och debriefing man som yrkesverksam inom socialt arbete får för att klara av härbärgering (utan att riskera att drabbas av t.ex. empatirötthet eller sekundärtraumatisering, se t.ex. Williamson m.fl., 2020). I det avseendet har jag varit ensam med lyssnandet till kvinnornas berättelser om våld (jmf. Olsson, 2011). Från dessa erfarenheter tar jag med mig ett intresse för hur vi kan bygga upp stödstrukturer som möjliggör en god arbetsmiljö för våldsforskare, och i förlängningen ökad kvalitet inom våldsforskningen (jmf. Williamson m.fl., 2020).

mycket (Wibeck, 2010). I denna avhandling intervjuas dock personer som redan arbetar tillsammans och som talat utifrån sin yrkesroll, inte om privata erfarenheter. De ämnen vi diskuterade under intervjuerna var inte heller särskilt känsliga då deltagarna mötte och arbetade med dem dagligen. I gruppintervjuer är det dock omöjligt att garantera konfidentialitet intervjudeltagarna emellan.

En potentiell risk med gruppintervjuerna var därmed att deltagarna yttrade åsikter som deras kollegor inte tidigare hade kännedom om, åsikter som potentiellt skulle kunna leda till konflikter inom arbetsgruppen. Detta, som enligt Vetenskapsrådets skrift om god forskningssed (2017) kan benämnas som individskyddskravet, måste vägas mot forskningskravet, i det här fallet kunskap om stöd till våldsutsatta kvinnor. Utifrån forskningskravet menar jag att man kan argumentera för att yrkesverksammas stödarbete behöver belysas, då det påverkar (utsatta) människors liv. Jag upplevde inte heller att någon yttrade något som de andra i gruppen uppfattade som kontroversiellt under gruppintervjuerna. Flera deltagare uttryckte också att gruppintervjun gett dem ett värdefullt tillfälle att reflektera över sitt arbete tillsammans med sina kollegor.

Jag rekommenderade av säkerhetsskäl att vi skulle hålla intervjuerna via Zoom. Dock var det några verksamheter som valde att delta i intervjuerna via Teams, då det var denna app de i vanliga fall använde för interna möten. Jag valde att acceptera detta då vi under intervjuerna inte talade om några specifika klienter eller känsliga personuppgifter.

Observationer av möten

Före observationerna funderade jag över om observationerna av möten kunde uppfattas som påfrestande av deltagarna, då de kunde uppleva situationen som att deras arbete blir granskat. Det potentiella obehaget att få sitt arbete granskat uppvägs dock som sagt av forskningskravet, då observationer kan ge viktig kunskap om det faktiska stödarbetet. Det var såklart ändå viktigt att deltagarna inte upplevde press till att tacka ja till att delta i observationerna. Chefer och kontaktpersoner ombads som sagt sprida ett informationsbrev till sina medarbetare i god tid före datainsamlingen, och jag var tydlig med att det inte fick förekomma press att delta i studien. Samtidigt är det svårt att veta om så verkligen skett, givet att jag inte varit på plats själv och delat ut informationsbrevet.

Mina farhågor om forskningspersonernas obehag i samband med observationerna besannades inte, så vitt jag kunde bedöma. De verkade bekväma med att jag närvarade på deras möten. Säkerligen bidrog min närvaro ändå i någon mån till att de valde att inte ta upp vissa känsligare ämnen, och/eller till att de ansträngde sig för att framstå i god dager. Denna typ av ”forskareffekt” går inte att undvika (jmf. McDonald, 2005). Jag upplevde också att jag relativt snabbt verkade glömmas bort av de som närvarade på mötet. Det kan ha varit en fördel att jag träffat flera av dem före observationerna, under rekryteringen eller gruppintervjun.

Jag rekommenderade att vi skulle använda Zoom för observationerna av mötena. Detta då uppdateringar gjort att programmet vid tiden för observationerna erbjöd end-to-end-kryptering och även andra åtgärder som kan öka säkerheten, t.ex. möjlighet att lösenordskydda och ”låsa” möten. Majoriteten av observationerna skedde därför via Zoom och med ovan nämnda säkerhetsåtgärder. En verksamhet valde att använda Teams då de använde denna app i vanliga fall för sina möten med klienter, och bedömde den som tillräckligt säker. Givet att dessa möten inte ägde rum för studiens skull utan skulle ha ägt rum ändå, så accepterade jag detta.

Hantering av texter ur personakter

Texter i personakter (t.ex. uppdrag till utförare) innehåller personuppgifter och annan känslig information. Därför ombads kontaktpersonerna hjälpa mig att avidentifiera dessa texter innan jag fick tillgång till dem. De uppmanades också att göra en sekretessprövning i enlighet med Offentlighets- och Sekretesslagen innan texterna lämnas ut. Planen var från början att texterna skulle sändas till mig via krypterad e-post. På grund av svårigheter med krypteringsprogrammet beslutades i samråd med universitetets säkerhetsavdelning att verksamheterna istället kunde skicka de avidentifierade texterna via rekommenderat brev. All data i projektet har förvarats på säkra platser (digitalt samt i säkerhetsskåp) som bara jag haft tillgång till.

Studiens utgångspunkter och begränsningar

Kort reflektion om förförståelse

Praktisk yrkeslivserfarenhet kan vara en fördel i forskning: *“Practice experience can aid research and theory development [...], and it can also assist in access negotiations.”* (Skinner m.fl., 2005, s. 15). Samtidigt behöver man reflektera över hur ens förförståelse inverkar på forskningen (Skinner m.fl., 2005). Braun och Clarke (2022, 2023) understryker också att detta, att reflektera över och tydliggöra sin förförståelse liksom sina ontologiska och epistemologiska utgångspunkter, är en viktig del av *reflexiv* tematisk analys.

Mitt intresse för stödet till partnervåldsutsatta kvinnor väcktes under mina år som yrkesverksam inom socialtjänst och kvinnojour. Under denna tid mötte jag Response-Based Practice, en kanadensisk modell för arbete med våldsutsatta och våldsutövare utvecklade av bland andra Allan Wade. Jag kom att intressera mig för modellens tankegångar om motstånd och betydelsen av sociala responser. Det har fått konsekvenser för avhandlingen. Dels utgår jag som jag nämnde i teorikapitlet från att våld inte sker i ett socialt vakuum och att sociala responser eller gensvar från omgivningen är viktiga att belysa. Dels blev jag nyfiken på att utforska våldsutsatta kvinnors (eventuella) motstånd.

Det gjorde att jag ställde frågor om detta under intervjuerna. Då intervjuersonerna talade om olika våldshändelser ställde jag följdfrågor om de vågade säga eller göra något i situationen, men också om vad de tänkte och kände. Följande utdrag ur en av intervjuerna illustrerar detta:

Julia: Jag åkte till affären en gång för att handla, då kommer jag ihåg att jag lämnade barnet hemma med honom som kanske var två månader och det, man skulle kunna göra det som mamma lämna ett barn en timme, en och en halv timme. Och hela tiden när jag var på affären så ringde han mig ständigt, och bara höll mobilen mot barnet, när barnet skrek. Så det var sådana saker som hände som inte riktigt var okej.

Josefin: Kan du minnas hur du liksom reagerade när han gjorde sådana saker, alltså vad du tänkte och kände?

Julia: Ja, jag kände, för det jag tyckte var så konstigt, jag hade några få kompisar genom en mammagrupp och jag kommer ihåg att jag tänkte, skulle deras män göra så här? Skulle dom inte kunna gå och handla en timme, på stan? Och jag började liksom tänka han klarar inte riktigt av att ta hand om barnet, helt själv. Och det var lite så, så fort barnet började grina så fick jag hen, och om hen var hungrig, varsågod!

Josefin: Kan du minnas om du liksom sa någonting, eller gjorde någonting?

Julia: Ja jag sa till honom tror jag när jag kom hem att jag, jag har rätt att gå och handla för familjen, och han borde kunna klara av det.

Om jag inte hade ställt följdfrågorna hade jag möjligen bara fått berättelsen om mannens beteende, inte hur intervjupersonen hanterade det. Frågorna om hur personen tänkte och kände inkluderades i intervjuguiden då jag stött på Wades (1997, 1999) och Hydéns (2001, 2005) definitioner av motstånd som också innefattade tankar och känslor, inte bara handlingar.

Jag började tidigt under doktorandtiden också föra en slags förförståelselogg bok (vilket också rekommenderas av Braun & Clarke, 2022). I denna har jag kunnat följa hur mina antaganden och perspektiv förändrats. Min syn på partnervåld och hur kvinnor hanterar det har exempelvis nyanserats under datainsamling och i läsandet av internationell våldsforskning, t.ex. i det att jag stött på teorier om hur partnervåld (och motstånd) kan förekomma i olika former eller typer. Även mina ontologiska och epistemologiska antaganden har förändrats.

Ontologiska och epistemologiska utgångspunkter

Den ontologiska och epistemologiska ingången i projektet var socialkonstruktivistisk och diskursanalytisk, men utmynnade snabbt (inte minst efter diskussioner på kurser i metod och vetenskapsteori) i en mer kritisk realistisk ståndpunkt. Jag instämmer visserligen med det socialkonstruktivistiska antagandet att den sociala världen är socialt skapad. Sociala problem som fattig-

dom och ojämställdhet etc. är inte naturliga, lagbundna fenomen (likt gravitation) utan socialt skapade och därmed föränderliga över tid och plats (jmf. Burr, 2003).

Samtidigt finns det aspekter av sociala fenomen som inte endast är språkliga konstruktioner. Våld är ett sådant fenomen, som innehåller både socialt och språkligt konstruerade betydelser, och mer utomspråkliga aspekter. Huruvida vi betraktar våldshandlingar som olagliga eller inte är exempelvis beroende av tid och plats och varierar således mellan samhällen. Våldet orsakar dock skador, oavsett hur vi talar om dem och om vi betraktar våldet som orsakade dem som olagligt eller inte. I en studie av interpersonellt våld menar jag vidare att makt bör betraktas som något som används och uppnås genom olika former av våldsutövande av en person mot en annan (inte endast som en konstituerande kraft utan något centrum).

Min utgångspunkt hamnar således nära kritisk realism, som kan placeras mellan positivistiska och poststrukturalistiska paradigmer. Inom kritisk realism menar man att det finns en verklighet utanför vår språkliga förståelse av den, även om våra försök att nå kunskap om denna verklighet influeras av den språkliga och kulturella kontext vi befinner oss i (Benton & Craib, 2011). Man utgår vidare från att det finns generativa mekanismer bakom fenomen och antar att det finns olika ontologiska nivåer; den faktiska nivån där saker äger rum, den empiriska nivån där vi observerar det som äger rum, och den kausala nivån där mekanismernas orsaker genereras (Bhaskar, 1998; Benton & Craib, 2011). Samtidigt antas verkligheten bestå av komplexa, ”öppna” system där flera mekanismer kan verka, varför det är svårt att hitta en enda mekanism som förklarar eller predicerar det studerade fenomenet (Benton & Craib, 2011). En individs handlingar influeras exempelvis av både psykologiska och sociala mekanismer och eget aktörskap (Houston, 2001).¹⁷

Min tolkning är att denna utgångspunkt möjliggör ett erkännande både av verklighetens materiella och socialt konstruerade sida, men att den innebär ett avsteg från relativism. Denna tolkning gör också Houston (2001), som diskuterat socialkonstruktionism och kritisk realism för socialt arbete och som menar att kritisk realism tillåter ett normativt (och emancipatoriskt) snarare än relativistiskt perspektiv på sociala problem. Detta – att inte relativisera våld och dess konsekvenser – menar jag är viktigt i en studie om partnervåld (jmf. Mattsson, 2011, s.47, som diskuterar hur detta kan vara relevant även i stöd- arbete med våldsutsatta kvinnor).

Utifrån ovanstående utgångspunkter betraktar jag således mäns våld mot kvinnor som ett socialt problem med reella, materiella konsekvenser. Jag har också betraktat kvinnornas berättande under intervjuerna som försök att återge

---

¹⁷ Jag betraktar mäns våld mot kvinnor som ett socialt problem där riskfaktorer existerar på olika nivåer (jmf. den ekologiska modellen, Heise 1998). Däremot gör jag inga anspråk på att blottlägga mekanismer eller säga något om kausalitet i denna studie.

smärtsamma händelser i personernas liv och som försök att både inför mig som forskare och inför sig själva begripliggöra dessa erfarenheter, ofta motiverat av en vilja att hjälpa andra i liknande situationer. Detta ligger också i linje med det Braun och Clarke (2022) diskuterar som en ”experiential orientation”, det vill säga en vetenskapsteoretisk positionering där man studerar mening och erfarenhet och strävar efter att försöka gå nära och ge röst åt intervjupersonernas upplevelser (vilket också ligger nära principer för feministisk våldsforskning). De kontrasterar detta mot en ”critical orientation” där språket inte betraktas som ett medium för kommunikation och där man är mer inriktad mot att analysera vad språket *gör* (Braun & Clarke, 2022), dvs. en mer post-strukturalistisk ansats.

Däremot kan man inte bortse från att intervjupersoner av olika skäl berättar mer eller mindre eller om olika aspekter av sina upplevelser beroende på en rad olika faktorer såsom exempelvis känslor av skam, brist på förtroende för intervjuaren, vilka frågor som ställs under intervjun etc. I den bemärkelsen påverkar kontexten och intervjusituationen den data som genereras. Positionalitet, hur du som forskare positioneras av intervjupersoner (och huruvida du antas dela och/eller kunna förstå deras erfarenheter), kan också påverka intervjupersonernas förtroende och hur de väljer att prata med dig och därmed vilken information du som forskare får tillgång till (Song & Parker, 1995; se även Mirick & Wladkowski, 2019). I kontakten med kvinnorna upplevde jag att några förhöll sig något avvaktande till mig, tills jag berättade att jag har arbetat inom socialtjänst och kvinnojour. Detta verkade skapa ett större förtroende, några sa uttryckligen att det var skönt att höra att jag hade yrkeslivserfarenhet från området, då man annars inte ”kan” eller ”förstår” våld och dess konsekvenser. Detta kan ha möjliggjort rikare berättelser om våldet (jämfört med om intervjupersonerna istället upplevt att de behövt förklara sina upplevelser av våld för en forskare utan några förkunskaper på området).

Liksom Eriksson (2003) menar jag dock att intervjudata bör ses som tolkningar och begripliggöranden av den levda erfarenheten, snarare än verkligheten i sig. Kvinnorna jag intervjuat hade dessutom lämnat sina våldsutövare. Deras berättelser bör därför förstås som retrospektiva tolkningar av den levda (vålds)erfarenheten. Detta resonemang ser jag som förenligt med den ontologiska och epistemologiska utgångspunkten i kritisk realism som innebär att det visserligen finns en yttre, oberoende verklighet, men att vi inte på ett enkelt sätt kan nå (objektiv, slutgiltig) kunskap om denna. Kunskapen vi genererar är så att säga provisorisk (Benton & Craib, 2011; Houston, 2001).

Några (kritiska) reflektioner om studien och dess generaliserbarhet

Braun och Clarke (2021b) är delvis kritiska till begreppet empirisk mättnad om man ägnar sig åt reflexiv tematisk analys. De menar t.ex. att mättnad inte kan avgöras på förhand genom att man bestämmer sig för en viss ”sample size”. Istället menar de att mättnad, eller snarare ”adequacy” eller ”informat-

ion power” avgörs av forskaren under analysens gång, dvs. om datan är tillräckligt ”rik” för att besvara forskningsfrågorna (Braun & Clarke, 2021b). Att intervju de våldsutsatta kvinnorna vid två tillfällen var inte bara etiskt viktigt också avseende ”information power”, då den andra intervjun ibland genererade nya teman och fördjupade befintliga. De intervjuer som genomfördes mot slutet (med våldsutsatta och yrkesverksamma) tillförde inga helt nya mönster eller insikter. I den bemärkelsen upplevde jag att datan var tillräckligt rik för att besvara forskningsfrågorna. Det är dock svårt att veta om det skulle framträtt nya mönster om fler intervjuer genomförts. Sannolikt hade jag fått syn på fler aspekter om fler observationer genomförts. Eftersom primärt intervjudata samlats in kan avhandlingen främst säga något om hur yrkesverksamma *talat om* hur de tolkar och hanterar våldsutsattas stödbehov, inte hur stödet faktiskt utförs i praktiken.

Understrykas bör återigen att jag menar att intervjuforskning kan synliggöra människors perspektiv och upplevelser, inte återge verkligheten på ett ”objektivt” sätt. Avhandlingen kan alltså t.ex. inte slå fast att yrkesverksamma faktiskt möter våldsutsatta kvinnor på ett visst vis. Däremot kan den säga något om hur våldsutsatta kvinnor kan *uppleva* mötet. När det kommer till upplevelser av partnervåld kan det vidare finnas åtminstone två olika perspektiv: våldsutövarens och den våldsutsattas. I och med att det rent etiskt är omöjligt att göra observationer av hur våldet i en nära relation tar sig uttryck, så behöver forskningen förlita sig på intervjuer med de involverade individerna. Här menar jag att den som utsätts för våldet torde ha tolkningsföreträde t.ex. gällande hur hon upplever våldet och dess konsekvenser. Forskning antyder för övrigt att våldsutsatta (kvinnor) ger mer detaljerade beskrivningar av partnervåldet, och att de uppfattar våldets konsekvenser som allvarligare än våldsutövande (män) (Dobash & Dobash, 1998; Vall m.fl., 2021). Det innebär dock inte att jag i kommande kapitel okritiskt återger kvinnornas (eller de yrkesverksammas) berättelser. De har tolkats och *analyserats* med hjälp av teori och tidigare forskning. Kvinnorna talade exempelvis inte själva om att de var utsatta för ”coercive control”. Det gör däremot jag, då det är jag som forskare som har ansvar för att analysera och placera deras erfarenheter i ett (teoretiskt) sammanhang (jmf. Kelly & Gurr, 2020).

Snöbollsurvalet av våldsutsatta intervjupersoner kan vidare ha bidragit till homogenitet i urvalet. Majoriteten av intervjupersonerna var vita välutbildade kvinnor som hade barn med sina ex-män. Avhandlingens resultat bör läsas utifrån detta, och inte generaliseras till våldsutsatta i andra situationer, t.ex. kvinnor utan barn. I resultatkapitel 6-8 har jag, då jag bedömt det vara relevant, försökt tydliggöra betydelsen av urvalet för avhandlingens resultat. Snöbollsurvalet kan även ha gjort att andelen intervjupersoner som var kritiska till bristen på stöd de erhållit var högre. Dock bodde kvinnorna över hela landet. Det var således inte verksamheter i en viss del av landet som intervjupersonerna hade (negativa) erfarenheter av. Majoriteten uppgav vidare att de ville

medverka i studien för att hjälpa kvinnor i samma situation, inte för att lyfta kritik mot någon särskild myndighet.

Vidare finns det en viss asymmetri i datan från verksamheterna. Jag lyckades exempelvis inte rekrytera någon stödenhet till studien som hade möjlighet att ge tillgång till texter eller observera (flera) möten. Därför genomfördes intervjuer vid fler enheter. Man kan också invända mot att bara två skyddade boenden i privat regi ingår i studien. Samtidigt kunde flera olika typer av data samlas in på de skyddade boendena. Datat från dessa verksamheter upplevde jag således som tillräcklig i bemärkelsen att den hjälpte mig att besvara avhandlingens tredje frågeställning. De skillnader som ibland lyfts fram i resultatkapitlen mellan verksamheterna bör ses i ljuset av detta; de är inte generaliserbara utan exempel på hur skillnader mellan verksamheter *kan* ta sig uttryck. När jag gör jämförelser eller lyfter fram skillnader mellan hur yrkesverksamma i olika verksamheter förhåller sig till stödarbetet har jag försökt argumentera för hur skillnaderna kan tolkas utifrån tidigare forskning och teori.

I kapitel 9-10 görs också vissa jämförelser mellan de våldsutsatta och yrkesverksammans syn på stödet till våldsutsatta kvinnor. Noteras bör att majoriteten av kvinnorna som intervjuats inte fått stöd av de intervjuade yrkesverksamma (tre av de intervjuade kvinnorna har dock fått stöd från yrkesverksamma i tre av verksamheterna som ingått i studien). Det är överhuvudtaget inte möjligt att göra generaliseringar i statistisk bemärkelse utifrån resultaten i en kvalitativ studie. Avhandlingen ger således snarare exempel på hur kvinnors upplevelser av våld och stöd och hur yrkesverksammans tolkningar av våldsutsattas stödbehov kan ta sig uttryck. Den kan dock inte säga hur vanligt eller utbrett något av detta är. Det är frågor för framtida, kvantitativa studier.

6. Omfattande våld och anpassat motstånd

I detta kapitel behandlas avhandlingens första frågeställning om hur våldsutsatta kvinnor beskriver sin våldsutsatthet och sina försök att hantera denna. Inledningsvis presenteras analysen av det våld de intervjuade kvinnorna berättade att de utsattes för under relationen. Deras upplevelser av våldet är viktiga att belysa för att man ska kunna förstå deras sätt att hantera våldet, och deras erfarenheter av stöd (som behandlas i kapitel 8). Huvudfokus i kapitlet är analysen av kvinnornas berättelser om sina försök att hantera detta våld genom olika former av (anpassat) motstånd.

Omfattande och könsasymmetriskt våld (med vissa variationer)

Ett framträdande tema i analysen av kvinnornas berättelser om sin utsatthet var att våldet av merparten beskrevs som gradvis ökande, omfattande och könsasymmetriskt eller ensidigt. Kvinnorna talade om utsatthet för psykiskt våld och ett materiellt våld som skrämde dem, liksom om sexuellt och ekonomiskt våld. Våldet genomsyrade således för de flesta hela relationen. Ungefär hälften uppgav att de hade utsatts för fysiskt våld.

Relationerna kunde inledas på många olika sätt. Några kvinnor talade om hur relationen inleddes med stor kärlek och passion. En av kvinnorna menade istället att hennes familj tvingade in henne i äktenskapet, och att hon aldrig känt någon kärlek till mannen. Flera beskrev att de var i en ålder då de började känna att det var bråttom att skaffa barn, och att det var en av orsakerna till att relationen inleddes. Några beskrev hur de befann sig i en sårbar situation då relationen inleddes, t.ex. att de nyligen förlorat en anhörig, genomgått en skilsmässa, eller var ekonomiskt sårbara. Kvinnorna tolkade det (i efterhand) som att männen utnyttjade detta för att ”nästla sig in” i deras liv.

Några talade om hur männen försökte ”skynda på” relationen, andra beskrev istället ”på-och-av-relationer”. Majoriteten menade dock att männen från början visade upp en mer pålitlig, omtänksam och trevlig sida. Han verkade helt enkelt vara den hon sökte; en intressant person, en omtänksam partner, och en stabil pappa till framtida barn. Kvinnorna talade om olika former

av kontroll, nedvärdering och kritik från mannen som de första ”varningssignalerna” de såg. Jag låter här ett utdrag från intervjun med Emelie skildra hur det psykiska våldet i början av relationen beskrevs:

Emelie: Den här kontrollerande biten kom ju ganska fort, jag fick inte umgås med vissa människor, jag fick inte göra vissa saker jag ville, han var ganska snabb med att berätta hur dålig jag var, när jag inte gjorde som han tyckte. Eller när jag inte liksom, ja men jag var dålig och jag, var dålig på att lyssna och jag var dålig på att förstå honom och jag var dålig på att ta bråk och när det var något så var det alltid mitt fel, det var aldrig hans för *han* kunde minsann kommunicera men jag var dålig på att kommunicera. Så, det började ganska tidigt, med att informera om hur dålig jag var på saker och ting.

Kritik av och försök att isolera kvinnan från hennes vänner och familj var också vanligt förekommande i berättelserna. Flera av kvinnorna menade också att deras män var svartsjuka och kontrollerande kring tidigare partners. Kvinnorna menade vidare att männen försökte intala dem att de inbillade sig saker eller var överkänsliga eller galna när de försökte protestera mot männens beteende. Detta talade kvinnorna om som svårt att värja sig från och som skadligt för deras välmående och självkänsla. Utdraget från intervjun med Erika nedan illustrerar detta:

Erika: Han använde sig ju av olika, alltså jag har ju läst väldigt mycket om det här i min egen bearbetning, för att förstå mig på vad som hände liksom i processen, så han var ju väldigt duktig på att gaslighta, och vända på saker och ting. [...] Och just det här med gaslighting det spelade liksom ingen roll, jag kunde ju komma och ta upp saker liksom och ville prata med honom om någonting, och i slutändan så hade han alltid förvridit det liksom till att det var jag som var känslig eller, det gick inte att skoja med mig eller, förvridit och vänt situationen så att det i grund och botten var jag som hade gjort fel, inte han. Jag kom på honom med att ha varit otrogen flera gånger, och då blev han alltid arg och straffade mig för att jag hade kommit på honom!

Termen Erika använder, gaslighting, inkluderas som en del av mäns våldsamma taktiker i begreppet coercive control (Stark, 2007). Begreppet har också på senare tid uppmärksamrats i relation till våld i nära relationer. Sweet (2019) har definierat det som en form av psykologiskt våld där våldsutövaren som ett led i att manipulera och kontrollera försöker få den utsatta att tvivla på sig själv och att känna sig (eller inför andra framstå) som labil eller galen. Utdraget nedan skildrar hur gaslighting kunde upplevas som en attack inte bara på den egna självkänslan, utan också på kvinnans föräldraskap och relation till sina barn. Lena beskrev hur mannen kunde angripa henne verbalt i timplånga ”gräl” där hon upplevde att han vände allt hon sa emot henne, tills hon grät och skrek i frustration:

Lena: Det var ju det som blev så jobbigt sen när man fick barn, att det var ju många gånger dom blev vittnen till det här. [...] Och visst försökte jag ju liksom att dämpa mig för deras skull, men han slutade ju aldrig. Alltså han, han *ville* ju få mig dit upp, och då blev han ju, var barnen vakna då vart han ju ännu mer nöjd. För att då, dels så, då när han hade uppnått det här då dämpade han ju sig och då blev ju han den här pappan som var lugn och tog hand om barnen. Och jag blev den tokiga mamman. Ja, och då spädde han ju på det också inför mig. [...] Och då satt jag ju och grät hela natten för det, för jag visste vad barnen hade behövt se och varit med om och jag mätte dåligt över att inte jag kunde behärska mig, och vara den här bra mamman som jag ville vara.

Kvinnorna menade också att deras män kunde utföra verbala attacker eller ”hålla förhör” som varade i timmar, ofta under kvällar och nätter. Männen började enligt kvinnorna nyttja verbala kränkningar i form av glåpord och sexistiska tillmälen som hora, häxa eller fitta lite senare i relationen, inte sällan efter att första barnet kommit. De kvinnor som hade annan etnisk bakgrund än svensk menade också att deras (svenska) män använde rasistiska tillmälen. De våldsutövande männen beskrevs vidare som egoistiska i parrelationen och senare även i föräldraskapet, och krävde att kvinnan skulle sköta majoriteten av hushållssysslorna och omsorgen om barnen.

Kvinnorna beskrev även hur männen kunde slå sönder saker, inte sällan i närheten av kvinnorna och på ett sätt som upplevdes som skrämmande. De kunde också enligt kvinnorna slå sönder dörrar eller kasta saker eller möbler, eller slå med knytnäven framför kvinnan men stanna några centimeter framför hennes ansikte. Kvinnorna talade även om skrämmande handlingar som är svårt att kategorisera som en viss form av våld. Ett exempel på en sådan (vålds)handling är en av kvinnornas berättelser om hur hennes man brukade köra bilen vårdslöst i mycket höga hastigheter, och skratta åt henne när hon blev rädd och bad honom att sakta ner.

Det partnervåld som majoriteten av kvinnorna talade om kan således förstås som ett mönster av handlingar som genomsyrade alla delar av relationen, snarare än något som enkelt kan delas upp i olika separata våldsformer. I denna bemärkelse hamnar kvinnornas berättelser nära Lundgrens forskning (2012), då en av hennes poänger enligt min tolkning är att våldet är omfattande och sätter sin prägel på hela relationen (jmf. Stark, 2007). Detta mönster av handlingar genomsyrade också ekonomi och sexualitet i parförhållandet.

Gällande ekonomin beskrev de kvinnor som under perioder hade mer pengar än männen hur de förmåddes betala för allt och hur de kände sig ekonomiskt utnyttjade av männen, som ibland också förmådde dem att köpa dyra saker eller stal och sålde deras saker. Några kvinnor förmåddes att skuldsätta sig för att lösa mannens ekonomiska problem. I relationer där mannen tjänade mest upplevde kvinnorna att de tvingades ”tigga” om pengar för att få göra inköp till hushållet eller barnen. Några kvinnor beskrev hur deras män försökt förmå dem att inte lönearbete. Kvinnorna talade också om sexualiserat våld,

allt ifrån upplevelsen att mannen från början gjort klart att sex i relationen skedde på hans villkor och en upplevd press att behöva ”ställa upp” för att inte mannen skulle bli arg, till vad kvinnorna beskrev som överfallsvåldtäkter.

Ungefär hälften av kvinnorna berättade att de utsatts för ett våld som de definierade som fysiskt våld, då männen exempelvis vid upprepade tillfällen hade knuffat, hållit fast, och/eller släpat dem. Handlingar som kvinnorna *då* (under relationen) hade svårt att se som fysiskt våld, i och med att det sällan rörde sig om direkta knytnävsslag mot ansiktet som lämnade blåmärken. Några kvinnor berättade dock även om ett grövre fysiskt våld som även innefattade slag, sparkar och skenavrättningar. Noteras bör att även de kvinnor som sa att de inte utsatts för fysiskt våld talade om skrämmande, hotfullt kroppsspråk och beteende från deras män som gjorde dem rädda. Männen kunde t.ex. ”torna upp sig” över dem, slå sönder saker i närheten av dem eller slå i luften framför dem.

Kvinnorna talade inte om ett ömsesidigt utövande av våld, eller om situationer där makten i relationen verkade skifta efter en våldshändelse. Även när kvinnorna benämnde det de utsattes för i termer av bråk eller gräl, så framstod situationen som beskrevs snarare som asymmetrisk avseende kränkningar, skrämmande beteende och skadliga konsekvenser. Det framstod således i kvinnornas berättelser snarare som våld än konflikter mellan jämbördiga parter där båda deltog. Citatet nedan är representativt för detta:

Jasmine: Barnet har ju (...) hen har ju fått se när han, när vi har tjafsat, bråkat, verbalt. Men hela hans kroppshållning har ju varit skrämmande både för mig och för barnet. Och när jag har hållit barnet i famnen och bara sagt att, det räcker nu, lugna ner dig, släpp det där, barnet har gråtit, jag har gråtit, och han har fortsatt att mata stått ordagrant böjd över oss.

Jasmine beskriver, likt flera andra kvinnor, trots termer som ”bråk” eller ”tjafs” en situation som framstår som hotfull och skrämmande för både henne och barnet. Kvinnorna kunde också ibland använda termen bråk för situationer som jag tolkar som gaslighting, situationer som framstod som attacker och beskrevs som psykiskt skadliga. Givet detta menar jag inte att det våld kvinnorna talade om kan förstås utifrån Johnsons (2008, 2014) begrepp ”ömsesidig våldsamt kontroll”. Hydén (1992) och Walker (2009) beskriver partnervåld som en cyklisk process där det finns en upptrappning eller förhistoria och sedan ett utbrott eller gräl som mannen löser med (fysiskt) våld, och därefter ett efterspel eller ”smekmånadsperiod” där kvinnan har makten att avgöra vad som ska hända i relationen eftersom mannen genom våldet begått en oacceptabel handling. I kvinnornas berättelser i denna studie var det dock ungefär lika vanligt att männen bad om ursäkt eller visade ånger efter en verbal eller fysisk attack som att de inte gjorde det. Ibland kunde de låtsas som ingenting, eller till och med kräva att kvinnan sa förlåt. Det framstår således inte som om makten i relationen skiftade efter att männen utövat våld, utan snarare som att

våldet och maktobalansen genomsyrade hela relationen (jmf. Lundgren, 2012; Stark, 2007).

Det partnervåld som majoriteten av kvinnorna talade om hamnar därmed nära den feministiska våldsforskningens förståelse av våld, där mäns våld i parrelationer ses som ett sätt att uppnå makt och kontroll och där våldet förstås som (köns)asymmetriskt, systematiskt och skadligt (Dobash & Dobash, 1980; Dobash m.fl., 1992; Kelly, 1998; Kirkwood, 1993; Lundgren, 2012; Stark, 2007). Kvinnornas beskrivning av våldsutövarnas strategier hamnar i vissa avseenden även nära det Lundgren (2012) skriver om våldets normaliseringsprocess, i det att våldet gradvis trappades upp och de grövre våldshandlingarna utövades först när paret flyttat ihop eller fått barn och då det därmed kunde vara svårare för kvinnorna att lämna relationen. Det psykiska våldet upplevdes också som systematiskt och innefattade sexism, bagatellisering av våldet och en externalisering av våldets orsaker (jmf. Isdal, 2017; Lundgren, 2012).

Jag menar således att kvinnornas beskrivning av våldet kan förstås utifrån Johnsons (2006, 2008, 2011) begrepp intim terrorism och Starks (2007) begrepp coercive control. En av poängerna med Starks begrepp coercive control (Stark, 2007; Stark & Hester, 2019) är att det rör sig om ett mönster av handlingar som syftar till att nedvärdera och kontrollera kvinnan och som får skadliga psykiska konsekvenser. Det innefattar dock inte alltid grövre fysiskt våld. En annan dimension är enligt Stark (2007) den strukturella ojämlikhet som håller kvinnor kvar i relationer med våldsutövande män. Som ovan nämnts inverkar kvinnornas ekonomiska situation liksom normer om kärnfamilj och barn på deras val att inleda relationen. Som jag ska återkomma till i nästa kapitel var dessa faktorer även betydelsefulla i kvinnornas berättelser om uppbrott från relationen.

Två av kvinnorna talade dock om ett våld som på flera punkter skilde sig från det som ovan beskrivits. Dessa kvinnor levde visserligen i relationer med män som beskrevs som egoistiska och ”ojämställda”, men männen brukade varken fysiskt eller sexuellt våld, och det psykiska och materiella våldet framstod inte som systematiskt eller frekvent förekommande i kvinnornas berättelser. Våldet innefattade inte heller enligt kvinnorna kontroll eller svartsjuka. Deras berättelser om våldet hamnar således närmre Johnsons (2008, 2011, 2014) begrepp situationellt parvåld, som till skillnad från intim terrorism och det våld Lundgren (2012) skildrar är karaktäriserat av enskilda våldshändelser. I kvinnornas berättelser kopplades dessa våldshändelser också snarare samman med männens problematik rörande psykisk ohälsa eller missbruk än behov av makt och kontroll, och våldet skulle följaktligen kunna betraktas som expressivt snarare än instrumentellt (jmf. Kimmel, 2002).

Anpassat motstånd

Trots att merparten av kvinnorna beskrev ett omfattande och skadligt våld fann de sätt att hantera det. Flera av de motståndsstrategier som Rajah och Osborn (2022) identifierat återkom i kvinnornas berättelser: öppen protest, söka stöd, samt försök att skydda sig och barnen genom mer subtila former av motstånd – inte minst genom att önska, planera för, och till sist rent fysiskt lämna relationen. Det var dock ovanligt att kvinnorna berättade att de själva använt våld. Ett huvudtema i kvinnornas berättelser om hur de hanterade våldet var att strategierna anpassades utifrån de hinder, faror och möjligheter de såg. Detta kan kopplas till den forskning som diskuterades i kapitel 3 som belyser hur våldsutsatta kvinnor under relationens gång lär sig hur de kan skydda sig från våldet genom att mer eller mindre medvetet utvärdera olika strategier (Rajah & Osborn, 2022, se även Campbell m.fl., 1998; Goodman m.fl., 2003; Lempert, 1996). Jag menar således att det kvinnorna beskrev rör sig om ett anpassat motstånd, snarare än (meta)anpassning. I kommande avsnitt utvecklas analysen av de olika formerna av motstånd, och de omständigheter som satte ramarna för dessa i kvinnornas berättelser.

Öppen protest och våldsutövarens försök att förhindra den

Samtliga kvinnor berättade om tillfällena då de protesterat öppet mot männens våld (active opposition i Rajah och Osborns typologi, 2022). Kvinnorna menade att de argumenterat emot och motsatt sig männens krav (t.ex. gällande hur de skulle se ut eller agera) samt försök till isolering från vänner och familj. De berättade också om försök att få männen att förändra sitt beteende genom att försöka tala med honom eller kräva att han skulle söka hjälp. Kvinnorna talade samtidigt dels om hur deras protester möttes av gaslighting, dels om hur deras våldsutövande män verkade vara strategiska i var och när de utövade våldet. Ofta skedde det enligt kvinnorna vid tidpunkter och platser där kvinnornas möjligheter att protestera öppet var begränsade, exempelvis då barnen var närvarande. Kvinnorna menade att männen nyttjade tillfällena när barnen var närvarande för att skälla ut och ”trycka ner” dem, då kvinnorna vid dessa tillfällen valde att vara tysta snarare än att protestera öppet i syfte att lugna ner mannen och skydda barnen från att behöva uppleva våld:

Jasmine: Och han vet att jag inte säger emot när barnet är med, för att lugna ner situationen så har jag inte, stått upp för mig själv. Och det har han utnyttjat för han vet att så fort barnet var i närheten, då kunde han gå på om *allt*.

Kvinnorna berättade även om andra försök att skydda barnen från männens aggressioner, exempelvis att försöka hålla barnen tysta eller gå med dem till lekparken eller åka iväg på aktiviteter när männen var på dåligt humör. Adeles berättelse är illustrativ för hur kvinnorna resonerade om hur de valde olika

strategier för att hantera våldet i olika situationer. Adele levde med en man som hon menade använde religion och föreställningar om hur kvinnor (inte) bör vara för att förtrycka henne. Adele protesterade öppet mot detta. När barnen var med försökte hon istället vara tyst, som jag tolkar det för att skydda barnen från att behöva bevittna mannens verbala attacker eller ”bråk”:

Josefin: Jag minns att du pratade om det tidigare, att du inte riktigt höll med honom om de här sakerna han sa om, en kvinnas plats, och om dig, och att du inte riktigt höll med honom om hans tolkningar av bibeln?

Adele: Ja, och det sa jag alltid till honom, jag är också kristen, men varje gång, när han tog upp det, för att undvika bråk, för varje gång jag satte mig upp mot honom så blev det ett stort bråk, och på grund av mina barn så försökte jag bara vara tyst.

Kvinnorna menade vidare att deras möjligheter att protestera öppet begränsades av att männen kunde utöva (psykiskt) våld då paret var bortresta eller på en offentlig tillställning där kvinnorna inte kunde säga emot, för att de inte ville ”ställa till med en scen” eller för att de inte hade någonstans att ta vägen. Nedanstående utdrag ur intervjun med Rebecca illustrerar hur detta kunde ta sig uttryck. Rebecca menade att hon i vanliga fall kunde protestera öppet mot mannens verbala kränkningar. I utdraget talar hon om en händelse som utspelade sig på ett hotell där hon, mannen och deras barn bodde tillsammans med familj och släkt inför en högtid. Mannen satte sig först vid ett annat bord än henne i matsalen och började högljutt, inför deras gemensamma barn och hotellets personal, kommentera henne på ett nedvärderande sätt. När familj och släkt anlände ändrade han sitt beteende:

Rebecca: Han pratade med personalen om mig, pratade med andra gäster om mig, så att jag satt ju bara och grät. Och så kommer de andra ner i matsalen, varpå han reser sig upp, och säger så här ”nämen, gud vad knäppt, jag satte mig vid fel bord! Hej, vad mysigt, kul att äta frukost ihop!”. Och då visste han ju också att jag skulle *aldrig*, ställa till med någonting, för jag kände så här, här har de bokat hotell åt hela familjen, vi ska ha mysiga dagar jag vill inte förstöra *deras* firande! Så jag bet ju ihop [*gråtfärdig ton*]. Så han visste ju hela tiden liksom, ja, hur han skulle driva mig till den här gränsen, där jag inte orkade, men där jag inte heller skulle säga någonting, för att förstöra för någon annan det var ju alltid liksom, dom värsta tillfällena.

Rebecca talade också, likt flera andra kvinnor, om hur mannen när de var på sociala tillställningar kunde viska elakheter i hennes öra, saker som bara hon hörde och som hon inte kunde svara på utan att förstöra stämningen för de andra i rummet. Liksom de andra kvinnorna som berättade om liknande händelser hanterade Rebecca detta genom att undvika mannen eller genom att ställa sig på ett sådant sätt i rummet att mannen inte skulle kunna komma åt att viska i hennes öra.

Männen kunde också utnyttja kvinnornas vilja att skydda husdjur för att få sin vilja igenom. Nedanstående utdrag skildrar hur detta kunde ta sig uttryck i kvinnornas berättelser. Julia berättade att mannen hotade att döda hennes husdjur om hon inte sa det han ville att hon skulle säga när hon talade i telefon med sin familj:

Josefin: Och det här när han, ja men visade lappar och sa vad du skulle säga till din familj [när ni pratade i telefon], kan du minnas liksom vad du kände och tänkte om det, och hur du hanterade det liksom?

Julia: Ja, jag försökte göra som han sa, den händelsen var när han hade blivit mer våldsam och hotade, det var också, jag vet nu att det är väldigt vanligt men han hotade att döda husdjuret. Han skulle slänga ut det från balkongen, och, ja, så jag gjorde vad han sa. [...] Jag försökte bara göra vad han sa, och sedan avsluta samtalet. Och försökte ha samtal med dem på de tiderna när han inte var med mig.

Detta kan jämföras med Holmbergs (2011) resonemang om att det finns samband eller överlappningar mellan mäns våld mot kvinnor och mot husdjur, och att våld mot husdjur kan förstås som en del av mannens försök att uppnå kontroll över kvinnan. Jag kan inte uttala mig om våldsutövarnas motiv då jag endast intervjuat de våldsutsatta kvinnorna. Men detta, att våldsutövare tenderar att vara strategiska i när, var och hur de utövar våldet, är något som Lundgren (2012) menar är en etablerad kunskap om mäns partnervåld (jmf. Stark, 2007). Wade (1999) menar också att våldsutövare försöker förutse och begränsa våldsutsattas möjligheter till motstånd mot våldet, eftersom våldsutövare har ett intresse av att få sin vilja igenom och samtidigt minimera risken att bli avslöjad som våldsutövare.

Julia gjorde som mannen sa på grund av hoten mot husdjuret, och sa bara det mannen ville att hon skulle säga till sin familj. Men hon ringde också sin familj i smyg, när mannen inte var närvarande. Vid hot och upplevelser av ökad fara beskrevs motståndet som mer dolt och subtilt.

Ökad fara – mer dolda, subtila former av motstånd

Ett undertema i kvinnornas berättelser om hur de hanterade våldet var att när de var rädda att de eller andra skulle bli utsatta för grövre våld så gick de från att nyttja öppen protest till mer dolda, subtila former av motstånd, som på ytan skulle kunna tolkas som anpassning. Jag tolkar det dock snarare utifrån tesen som diskuterades i teorikapitlet om hur våldsutsatta kvinnor blir riskmedvetna och gör motstånd på ett sätt som inte ökar risken för ytterligare våld för dem eller andra (jmf. Hydén, 2005; Scott, 1990; Wade, 1997). I enlighet med Rajah och Osborns typologi (2022) har jag valt att kalla detta för dolt motstånd. Kvinnornas rädsla handlade inte endast om rädsla för grövre fysiskt våld, utan också om en vilja att korta händelseförloppet eller minska graden av sexuellt eller psykiskt våld. I situationer då kvinnorna inte ansåg sig ha möjligheter att

undkomma våldet och trodde att öppen protest skulle leda till värre former av våld, så kunde motståndet alltså istället ske dolt, ibland inombords. Följande citat visar hur detta kunde ta sig uttryck vid sexuellt våld:

Angelica: Så att jag tror att jag hanterade det med att bara, låta honom göra det han ville, när han ville. Och alltså min strategi var att liksom, stoppa huvudet i en kudde och gråta, väldigt tyst, om jag behövde under tiden. Det som blir, det som är svårt att förklara men (...) inom dig, när någon rör på dig mot din vilja så, *inom dig*, så skriker ju hela ditt väsen att, du vill fysiskt bara putta bort honom det är ju en naturlig reaktion så här ”bort från mig!” Men det är som att du vet att jag, jag kunde inte göra det för det skulle få kanske värre konsekvenser, var jag rädd för.

Kvinnorna talade vidare om hur de istället för att protestera öppet kunde ”tassa på tå” när männen betedde sig hotfullt, och rädslan för fysiskt våld var närvarande eller ökade. Utdraget nedan illustrerar detta:

Jasmine: Ja men han har ju liksom slagit håll i väggar, slagit knytnäven i kylskåpsdörren, i lysknappar, smällt igen bildörrar, knutit handen eller näven framför en (...) Framför [mitt] barn också (...) Kastat saker kring sig. Man har kunnat höra, både jag och, innan separationen jag och vårt barn kunde höra på vilket humör han var på när han satte nyckeln i dörren.

Josefin: Mm, just det. Så ni lärde er båda att liksom, känna av hans humör och hur, hur gjorde ni då, skulle du säga?

Jasmine: Vi tassade ju på tå.

Att ”tassa på tå” kan jämföras med Erikas berättelse om hur hon utvecklade en strategi som hon benämnde som lågaffektivt bemötande för att skydda sig mot mannens hot och våld:

Josefin: Och hur kom det sig att du liksom kom fram till den här, strategin att hantera honom, tror du?

Erika: Från början så var det ju bara en överlevnadsstrategi, så jag har ju haft jätte- jättesvårt, efteråt, att faktiskt kunna visa känslor. [...] Så att det har jag ju fått jobbat på. Nu kan jag ju det liksom. Men så att det är ju inte sunt, men jag tror att det blev som en överlevnadsstrategi, att bara stänga av. För att, för att liksom ja men den här gås-, allting han sa det bara någonstans rann av. För att kunna liksom överleva. Sen är det ju också det att det här är en man eller en människa som är, våldsam och hotar, för han brukade ju också säga att han hade lust att slå in skal-len på mig, bara för att testa hur det kändes liksom. Och att bemöta en sådan människa gör man ju bäst genom att, vad heter det då? affektivt, bemötande liksom. (J: ja just det, lågaffektivt). Lågaffektivt bemötande, det är ju bara liksom, att inte göra så mycket över huvud taget. För att det inte ska hända så mycket.

Erika berör i utdraget hur hon försökte möta mannen med lågaffektivt bemötande där hon inte visade känslor, i förhoppningen att mannen inte skulle göra verklighet av sina dödshot. Denna strategi liksom att försöka ”tassa på tå” för att undvika våld menar jag bör förstås som överlevnadsstrategier utifrån resonemangen som diskuterades i teorikapitlet om hur våldsutsatta vid fara tenderar att utveckla dolda former av motstånd (Hydén, 2005; Scott, 1990; Wade, 1997). Som Erikas berättelse illustrerar kunde dessa överlevnadsstrategier dock skapa problem för kvinnorna efter relationen avslutats, t.ex. i form av känslomässig avstängdhet. Samtidigt ”fungerade” strategin i situationen; enligt Erika minskade mannen trakasserierna och eskalerade inte sitt våldsutövande då hon inte visade några reaktioner.

Noteras bör vidare att varken Erika eller de andra kvinnorna stannade särskilt länge i detta tillstånd av eskalerat våld som tvingade dem att ”tassa på tå” eller utveckla andra former av subtila motståndsstrategier för att skydda sig. I denna fas beskrev kvinnorna nämligen hur de varmare känslorna för männen svalnat och ersatts av rädsla och avsky, och uppbrottsprocessen hade påbörjats. Samtidigt kunde det dolda motståndet upplevas som anpassning eller ”medberoende” snarare än motstånd av kvinnorna själva. Ronja berättade exempelvis om hur hennes man använde både fysiskt våld och olika ”skrämseltaktiker” gentemot henne. Hennes sätt att hantera dessa blev att försöka läsa av mannens humör och undvika att han skulle ”trappa upp”, särskilt under perioden strax före uppbrottet då mannens våld eskalerade. Ronja talade om dessa strategier i termer av medberoende:

Ronja: Alltså man höll en låg profil, alltså jag kunde ju lära mig att se *direkt* jag kunde ju veta liksom redan på sms, okej, det kommer bli tjafs ikväll, kvällen blir tjafsigt. Det gäller att ligga lågt. [...] Men sen handlade det ju också om att, man upptäcker att man själv, man blir ju medberoende, att man inte ser att man själv börjar agera efter att inte, reta upp honom. Kanske inte börja prata om vissa ämnen, det kanske var vissa ämnen jag ville ta upp, som vi skulle behöva diskutera men nej, det går inte ikväll för han är på krigsstigen. Jag får vänta lite och se på vilket humör är han imorgon.

Det går att problematisera termen medberoende i detta sammanhang. Jag ifrågasätter naturligtvis inte Ronjas upplevelse, utan snarare begreppet medberoende. Det antyder nämligen att Ronja var en del av problemet genom att agera som hon gjorde, när hon i själva verket inte hade särskilt mycket annat att välja på givet att öppen protest enligt Ronja brukade leda till att mannen trakasserade henne i timmar. Det mest strategiska i den situationen torde vara att försöka se till att mannen inte hetsar upp sig, för att på så vis undvika att utsättas för våld. För Ronjas del verkar detta ha varit en medveten strategi, då hon i slutet av utdraget berättar hur hon valde att inte diskutera vissa saker beroende på mannens humör.

Det fanns vidare endast två exempel i de intervjuade kvinnornas berättelser som skulle kunna tolkas som motstånd i form av användande av våld i enlighet med Rajah och Osborns typologi (2022). Det var alltså vanligare att kvinnorna berättade om mer dolda, subtila former av motstånd än om att själva ha använt våld för att hantera mannens våldsutövande. Två kvinnor berättade att de vid något tillfälle hade försvarat sig och barnen fysiskt då deras män attackerade dem. En av kvinnorna beskrev händelsen på följande vis:

Angelica: [Han] lägger ner hen [barnet] på mage på golvet och sätter sig gränslösa över hen, och tar ett nackgrepp, på hens hals, så att hen liksom, ansiktet pressas ner så här, och hen skriker ju, och gråter [...]. Så jag reser mig upp och bara, tar tag i hans axlar och jag drar bort honom, från barnet, lyfter upp barnet i min famn [...]. Och går med hen i famnen [*snabb inandning*] och bara hör hur han liksom *vrålar* bakom mig och hur han kommer närmare och jag vet att jag var så rädd, det enda jag tänkte var att ”jag kommer att få en spark i ryggen kommer jag då att tappa balansen och landa på barnet, eller kommer jag tappa barnet?” [...] Och han bara *vrålade* liksom han var helt *vansinnig* och skrek att jag hade slagit honom, och jag ska minsann inte slå honom framför hans barn.

Angelica beskriver hur hon trots rädsla agerade för att försvara sitt barn. Min tolkning är att Angelica (liksom den andra intervjupersonen) agerade i självförsvar och att deras strategier snarare än att kallas för användande av våld bör benämnas som våldsamt motstånd (Johnson, 2008), då de båda beskrev hur de (och deras barn) utsattes för ett omfattande och skadligt våld av männen.¹⁸

Det bör också noteras att de två kvinnor som talade om ett mindre systematiskt, mer situationellt våld talade om färre motståndsstrategier. De talade exempelvis inte om dolt motstånd, vilket antagligen hänger samman med att de endast upplevt ett fåtal våldshändelser under relationen som skrämmande eller hotfulla. De beskrev i större utsträckning istället konflikter där männen uttryckte sig sexistiskt om exempelvis arbetsfördelning i hemmet, vilka de hanterade genom öppen protest. Möjligen är det så att där det finns våld finns det också motstånd, och där det finns mindre våld finns det kanske mindre motstånd (då man helt enkelt inte behöver utveckla lika omfattande motståndsstrategier). Tidigare forskning tyder också på att allvarligt våld leder till

---

¹⁸ Intervjupersonerna beskrev hur deras män blev starkt provocerade av detta självförsvar, och hävdade att kvinnorna utsatt dem för våld. En av kvinnorna menade att den polisanmälan hon gjorde gentemot mannen lades ner eftersom mannen hävdade att det var han som var våldsutsatt och kunde uppvisa en blesyr han fått då kvinnan försökt försvara sig och barnen fysiskt från hans våld. Jag menar utifrån detta att man både i studier och i hanterande av våld inom myndigheter behöver se till hur våldet sett ut över hela relationen och inte endast till enstaka händelser. Här instämmer jag således med de feministiska våldsforskare som diskuterades i bakgrundskapitlet som menar att man behöver kontextualisera våldshandlingar och undersöka hur våldets former och mönster sett ut genom hela relationen.

fler motståndsstrategier (Anderson m.fl., 2014; Goodkind m.fl., 2004; Goodman m.fl., 2003).

Dolt motstånd snarare än kvarhållande meta-anpassning

Frågan är om det dolda motstånd som ovan skildrats verkligen bör förstås som motstånd, eller kanske snarare som anpassning eller meta-anpassning? Det dolda motståndet var dock inte den enda eller slutgiltiga strategin. Även om kvinnorna upplevde sig förminskade, kränkta och skadade av männens våld, så förmådde samtliga ändå behålla handlingsförmåga nog att bibehålla relationer, söka stöd, och även att lämna mannen. Jag menar således att de tankar, känslor och handlingar de berättade om inte bör förstås som anpassning utan snarare som motstånd, även om det ibland tvingades ske subtilt och i det dolda.

Stark (2007) menar dock att coercive control har nedbrytande konsekvenser och leder till en slags fångenskap (entrapment) som gör det svårt för kvinnorna att ta sig ur våldet. I den svenska våldsforskningen har begreppet anpassning (Lundgren, 2012) och meta-anpassning föreslagits istället för (dolt) motstånd. Enander (2008) och Holmberg och Enander (2010) fann visserligen att de våldsutsatta kvinnorna i deras studie gjorde motstånd. De menar dock att motstånd paradoxalt nog kan fungera kvarhållande, då den våldsutsatta kvinnan som aktivt protesterar demonstrerar för sig själv att hon inte alls är underordnad eller utsatt. Därmed finns heller ingen anledning att lämna relationen. Vidare menar de att motstånd riskerar att ge kvinnan en falsk känsla av kontroll avseende förmågan att få våldet att upphöra. Holmberg och Enander (2010) menar att motstånd inte heller hindrar kvinnor från att bli nedbrutna, och att motstånd därmed inte är den kraft utåt som Hydén (2001) talar om. De föreslår utifrån detta att motstånd fungerar kvarhållande i relationen och snarare bör förstås som meta-anpassning, där den våldsutsatta kvinnan trots motståndet alltså anpassar sig till den ”absurda livssituation” som mannens våld skapar.

Motståndet i intervjupersonernas berättelser verkade dock inte ge dem en falsk känsla av kontroll. De kunde visserligen uttrycka att de vid olika tidpunkter närt hopp om att det de gjorde, t.ex. att tidigt i relationen förmå mannen att söka terapi, skulle ha önskad effekt (att våldet upphörde). Samtidigt verkade de medvetna om faran de levde i. Jag menar vidare, som jag ska återkomma till i kommande kapitel, att kvinnorna hade svårt att se sig som våldsutsatta på grund av samhällets snäva definition av partnervåld och vem den våldsutsatta kvinnan är, snarare än att motståndet i sig bevisade för dem att de inte var våldsutsatta. Kvinnorna kunde också göra dolt motstånd och på ytan ”anpassa sig” för att undvika grövre våld, och samtidigt behålla förmågan att handla för att lämna relationen.

Ett sådant exempel är Linda som berättade att hon började använda hörselkåpor hemma för att slippa lyssna på mannen. Detta skulle kunna tolkas som

meta-anpassning. Linda talade samtidigt om hur hon utvecklade andra strategier för att få stopp på våldet, som att ringa polisen:

Linda: Men när mina strategier liksom utvecklades från att jag slutade lyssna, till att jag ibland gick runt med *hörselkåpor* hemma, jag bara gick därifrån, liksom. Lyssnade på hög musik, gick med hörselkåpor och sa ”okej jag ringer 112, ska du fråga en gång till, så ringer jag 112!”, och så ringde jag 112! Och polisen kom. [...] Så att då kunde dom ju inte, då kom dom bara och liksom, ”ja hur var det här då?”, och konstaterade att det liksom inte, inget hade gått sönder och ingen var blodig och, och pratade lite men det gjorde jag som en ja, för att stoppa det hela, och det funkade ganska bra [...].

Josefin: Du sa att det funkade ganska bra den här strategin, på vilket sätt då?

Linda: Ja att det inte eskalerade då. Utan att då stannade det där liksom. Och då vågade han inte fortsätta. För då sa jag att jag ringer 112 igen.

Linda stannade inte heller kvar i relationen på grund av ovan nämnda motståndsstrategier, utan menade att hon var inne i en uppbrottsprocess. Flera av kvinnorna berättade om liknande strategier mot slutet av relationen; hur de försökte vara borta från hemmet med barnen, eller hur de lyssnade på musik eller ljudböcker i hörlurar då de var hemma för att stänga ute mannen. Dessa handlingar kan snarare tolkas som dolt motstånd än kvarhållande meta-anpassning, särskilt givet att det var strategier kvinnorna utvecklade i slutet av relationen, då de påbörjat sin uppbrottsprocess. Även Lovisas berättelse är illustrativ för detta. Hon upplevde att hon inte hade någonstans att ta vägen då huset var mannens och hon var rädd för att hon och barnen därmed skulle bli bostadslösa vid en separation. Hon var också rädd att det skulle bli ett ”helvete” om hon lämnade mannen. Samtidigt växte känslor av hat eller avsky inför mannen, vilket Lovisa dock inte vågade visa utåt. Hon började istället i hemlighet fantisera om att mannen skulle dö:

Lovisa: Så att det växte ett äckel, och ett hat inne i mig men jag vågade ju inte visa det utåt för då visste jag ju inte, ja vad skulle hända med barnen och bostad till mig, och så. [...] Och, detta låter jättehemskt, men faktiskt att ibland så fantiserade jag att han skulle dö, för jag visste om jag skulle lämna, vilket helvete det skulle bli.

I brist på möjligheter att kunna lämna relationen var Lovisas motstånd dolt, det ägde rum i känslor och fantasier. Samtidigt började hon också planera och agera för att kunna lämna mannen. Hon sökte egen bostad, men dolt samtidigt detta från mannen:

Lovisa: Sedan var det också en lång praktisk process [innan jag kunde lämna]. Och det är inte så himla lätt att få tag på boende, och jag kände också att det skulle vara en viss typ av boende där jag kunde känna mig trygg. Att jag skulle kunna vara, ja onåbar. Att ingen ska kunna se in,

det ska vara svårt att ta sig in, ja men att jag skulle känna mig skyddad. Och också att det måste vara osynligt utåt att jag söker boende. Jag hade på den tiden en handväska där det var ett litet, en liten dragkedja i sömmen, på ena kanten där det var liksom en ficka som gick horisontellt in i, så att i den lilla fickan, där hade jag liksom min kommunikation om lägenheter, med telefonnummer och adresser, fastighetsägare och kontaktuppgifter, och så. För jag visste liksom att allt mitt gick igenom [av honom], mejl, och telefon, och sådant. Så i den fickan hade jag liksom min, min väg ut. Så att jag planerade för det.

Jag tolkar Lovisas beskrivning av hur hon i hemlighet planerade för uppbrott och aktivt sökte bostad, men gömde alla spår av detta i det dolda facket i handväskan, som ett exempel på ett dolt motstånd. Detta kan jämföras med Hydén (2001) som menar att våldsutsatta kvinnor till det yttre kan behöva vara fogliga eller anpassa sig till den våldsutövande mannens önsknings, men att de i det inre kan skapa sig ett eget utrymme där de dels fantiserar om att mannen ska dö, dels planerar för att lämna mannen (jmf. även Larance m.fl., 2019). Jag menar utifrån detta, i likhet med Enander (2008), Holmberg och Enander (2010) och Hydén (2001, 2005), att motstånd och anpassning är en falsk dikotomi, men föreslår alltså att detta ska förstås som dolt motstånd snarare än meta-anpassning.

Stödsökande och betydelsen av omgivningens gensvar

Ett undertema var slutligen att kvinnorna sökt stöd både tidigt under relationen (oftast från vänner, anhöriga och familjeterapeuter) och i samband med uppbrott (då kvinnojour, socialtjänst och/eller polis också kunde kontaktas), samt att kvinnorna på olika vis var strategiska i sitt stödsökande. I enlighet med Rajah och Osborns (2022) typologi betraktar jag kvinnornas försök att söka stöd/hjälp som motståndshandlingar, då de syftade till att skydda sig från våldet och få våldet att upphöra. Genom att fortsätta tala med exempelvis vänner och familj motsatte sig kvinnorna också männens försök till isolering. Majoriteten av kvinnorna hade även under relationens gång sökt stöd från par- eller familjeterapeuter. Kvinnorna resonerade strategiskt om betydelsen av kön hos terapeuten. Flera valde att gå till en manlig terapeut eftersom de trodde att det skulle kännas mindre provocerande för mannen:

Lovisa: Men vid flera tillfällen så frågade jag honom om vi kunde gå till någon och prata. Men att han ville inte det, för han tyckte att han hade, det fanns inget problem, det enda problemet som fanns det var att jag var gnällig. Så att om jag bara ändrade på mig så skulle allt vara bra. I slutet där, så hade jag bokat en man [familjeterapeut] för han hade svårt för kvinnor. [...] Så att, jag trodde att en del av det att han inte ville gå och prata med någon, det var att det var en kvinna. Så då hittade jag en manlig familjeterapeut och bokade tid och sa ”nu har jag bokat tid och följer inte du med så går jag själv”. Men då följde han faktiskt med. Men det blev inte bra det (...) det framstod liksom då som att, han

var en annan person än vad han var, för att han la fram det som att han gör allt han kan, att det bara är jag som är missnöjd.

Kvinnorna menade dock, som utdraget skildrar, att de inte fått giltiggörande gensvar från dessa terapeuter, det vill säga gensvar där männens beteende definierades som våld (eller ens problematiskt). Kvinnorna menade inte heller att terapin gjorde att våldet minskade eller upphörde. Detta ligger i linje med internationell forskning som funnit att en av de motståndsstrategier som våldsutsatta kvinnor inte rankar som särskilt effektiva i att få våldet att upphöra är att försöka få mannen att söka terapi (Anderson m.fl., 2014; Goodman m.fl., 2003; Irving & Liu, 2020). Flera av kvinnorna hade under relationens gång också sökt terapi för egen del med anledning av det dåliga psykiska måendet som männens våld orsakade dem. De fick inte heller där hjälp att definiera sina erfarenheter som våld. Snarare upplevde kvinnorna, likt Lovisa i utdraget nedan, att det var svårt att få gehör för sina upplevelser av våld från terapeuterna:

Josefin: Hur upplever du dom kontakterna [med terapeuterna], vad fick du med dig därifrån?

Lovisa: Alltså, det är så svårt att förklara för någon, som inte har levt i en sådan här relation själv, hur det är. Det hade varit lättare om, ja men att säga ja men han slår mig, för då vet många vad det är. Men när det är psykisk misshandel, som liksom leder till att man (...) tappar sig själv, att man tror nästan man är galen för att det blir sådana diskussioner så jag fullständigt, jag fattar inte vad som händer. Den typen av psykisk ohälsa som det liksom ledde till för mig, det är väldigt svårt att formulera för någon som inte har upplevt det själv.

Kvinnorna uttryckte också att de önskat att andra yrkesverksamma de mött hade gett mer giltiggörande gensvar, t.ex. att de hade uppmärksammat eller frågat om våldet och erbjudit stöd:

Linda: När jag föder mitt barn, och jag har stora blåmärken på låren, och rumpan och jag vet inte exakt var men flera stora blåmärken. *Ingen* säger någonting! *Ingen* ställer en fråga. [...] *Ingen* fråga om hur det var hemma eller liksom, om det fanns någon annan anledning till att jag mådde dåligt. [...] Jag hade svarat på det! Om någon hade frågat! Men jag var inte där för att ta upp det själv. Men jag hade velat ha frågan. ”Hur har ni det hemma? Hur är barnets pappa mot dig? Får du stöd?” Den frågan hade jag velat ha. Men jag fick aldrig den.

Under relationens gång hade kvinnorna också försökt söka stöd från anhöriga eller vänner. Kvinnornas syn på relationen och tidigare erfarenheter av stöd inverkad dock på deras beslut att berätta om våldet. De valde t.ex. att inte berätta särskilt mycket om våldet för anhöriga, exempelvis föräldrar, om de upplevde att dessa var för ”sköra” för att kunna bära berättelsen. Annorlunda

uttryckt så försökte kvinnorna skydda sina nära anhöriga från de mest smärtsamma berättelserna eller detaljerna, som utdraget nedan illustrerar:

Josefin: Funderade du på om det fanns någon som du kunde prata med och söka stöd från?

Ronja: Ja men sen har jag ju min moster har jag ju bollat väldigt mycket med och så, så hon visste väldigt mycket. Min mamma har jag inte anförtrott mig så väldigt mycket till för hon är mer skör. Alltså hon är mer orolig och jag ville inte oroa henne.

Detta ligger i linje med Boethius och Åkerström (2020) som fann att de våldsutsatta kvinnorna i deras intervjustudie vägde in hur de trodde att personer i omgivningen skulle reagera innan de valde att berätta om våldet. Förväntningar på effektiviteten av omgivningens gensvar hade också betydelse för valet av vem kvinnorna anförtrodde sig åt, som nedanstående utdrag skildrar:

Rebecca: När den där psykologen sa att du borde ringa kvinnojouren så kände jag så här, ja men vad sjutton ska dom göra för att hjälpa mig, hur ska dom kunna hjälpa mig, därifrån? Hur ska jag liksom, få bort den här mannen? Hur ska jag få bort honom ur mitt liv? Och det tror jag är en sådan här sak som, jag lyssnade på några experter som var i morgonsoffan i TV4-nyheterna och då sa dom ju också liksom ”ja, men det är så viktigt att det första steget är att man vågar berätta för någon, och vågar anförtro sig för någon, någon nära vän eller någon familjemedlem.” Men då tänker jag på dom vännerna till mig som jag har berättat för, genom åren. Och till och med då liksom arbetsgivarna där jag jobbade, som jag berättade för hur det var, och hur jävligt det var och att han, ja men allt han gjorde.[...] Och det här vet mina vänner om. Och trots det så var det ingen som, kunde hjälpa mig.

Citatet illustrerar hur tidigare erfarenheter av gensvar kunde hindra kvinnorna från att berätta igen och/eller för andra om våldet, då tilliten till andra och deras möjlighet att faktiskt hjälpa till att få våldet att upphöra kunde blivit negativt påverkad. Min tolkning är att Rebecca tvekade inför att kontakta kvinnojouren på grund av tidigare erfarenheter av bristande gensvar då hon berättat om våldet – hon tvivlade därför på om kvinnojouren verkligen kunde hjälpa henne att skydda sig och få bort mannen ur hennes liv.

Kvinnorna som hade utländsk bakgrund talade även om en bristande tillit till myndigheterna och en rädsla för att socialtjänsten skulle omhänderta deras barn om de sökte stöd. Adele menade också att hon valde att inte polisanmäla mannen eftersom hon upplevde att mannen hade ett övertag gentemot henne då han till skillnad från henne var svensk och kunde språket:

Adele: Jag har faktiskt mött två kvinnor från mitt hemland, här i Sverige då tyvärr, och båda två hade förlorat vårdnaden om sina barn för att deras män, jag vet inte spelade sina kort rätt. Och det är anledningen till att jag blir så arg och frustrerad samtidigt för jag vet att de där männen jag vet att de var väldigt våldsamma mot sina kvinnor. Men ändå så

vinner de [männen], för att det är deras land. Och det är den stora anledningen till att jag aldrig bemödade mig med att gå till polisen när han utsatte mig för allt det där. För jag tänkte att, även om du går till polisen, så är det ändå hans land. Han pratar svenska bättre än du, så han kommer att kunna prata på ett sätt som du inte förstår, och du kommer att förlora.

Rädsla att inte bli trodd eller att bli diskriminerad i mötet med myndigheter gjorde det således svårare för kvinnor som hade utländsk bakgrund att söka skydd och stöd från olika myndigheter. Detta har också tidigare forskning i andra länder visat (Liang m.fl., 2005; Overstreet & Quinn, 2013; Sokoloff & Dupont, 2005).

Inte bara förväntningarna på utan också den upplevda kvalitén i gensvaret hade betydelse för vilka kvinnorna valde att anförtro sig åt. De talade i positiva ordalag om att möta någon som lyssnade utan att döma. De som kvinnorna istället upplevde som dömande eller som oombett kom med goda råd kunde de istället välja att inte anförtro sig åt, som utdraget ur intervjun med Linda illustrerar:

Linda: Det här är *så* viktigt att folk vet om! För jag förlorade ju väldigt många vänner under den här, processen. Men, och det var framförallt en vän som har funnits där hela tiden. Som *bara* har lyssnat, utan att döma och utan att *någonsin* liksom ”men varför stannar du? och du måste göra så här!” eller, eller haft några som helst liksom krav på mig eller, utan som bara funnits där och liksom, svarat i telefon när som helst, gått långa promenader med barnvagn, och sagt liksom ”nej gud vad hemskt!”, ”fy faan”, ”han är vidrig”, ”det här är inte okej”, liksom. Men aldrig (...) aldrig dömt *mig* på något sätt. Och där har det varit en balansgång liksom med, med vänner och jag kan säga att dom vänner som har gjort eller sagt någon antydning åt liksom, någonting dömande mot mig har jag, har jag brutit med, eller inte pratade med mer, under den här perioden [under relationen].

Kvinnorna kunde således också välja att bryta med personer i omgivningen som de upplevde som ”dömande”. Samtidigt förlorade de då möjligheten att kunna få stöd av dessa personer, ett stöd som hade kunnat underlätta att bryta eventuell normalisering och internalisering av våldet och påskynda uppbrottet, som jag ska återkomma till i nästa kapitel.

Stöd från kvinnojourer, socialtjänst eller polis sökte kvinnorna längre in i relationen, ofta i samband med uppbrottet. Detta hänger antagligen ihop med att kvinnorna tidigt i relationen inte definierade det de utsattes för som våld (jmf. Liang m.fl., 2005). De kvinnor som utsatts för grovt fysiskt våld och som uttryckte stark rädsla talade om skydd och stöd, inte minst placering i skyddat boende, som centralt för att deras motstånd skulle bli effektivt, det vill säga att de skulle lyckas lämna sina män utan att utsättas för grövre, dödligt våld. I kapitel 8 fördjupas analysen av kvinnornas upplevelser av detta stöd.

Sammanfattande slutsatser

I kvinnornas berättelser återkom majoriteten av de former av motstånd som Rajah och Osborn (2022) urskiljer. Kvinnorna talade om olika former av öppen protest, som dock hindrades av att männen nyttjade sociala situationer, barn eller husdjur för att kringskära deras handlingsutrymme. Rädslan för att bli utsatt för grövre våld ledde till mer dolda former av motstånd, som kunde äga rum i det inre i form av tankar, känslor, och i planer på att lämna. Det fanns få exempel i kvinnornas berättelser på motstånd i form av att själv använda våld. Detta kan förstås utifrån tidigare kvantitativ forskning som visat att våldsutsatta kvinnor själva rankar ”undvikande”, egen säkerhetsplanering samt stödsökande som de mest effektiva strategierna i att få våldet att minska. Att själv använda våld rankas som en av de minst effektiva strategierna (Goodman m.fl., 2003; Irving & Liu, 2020; Parker & Gielen, 2014; Renner & Hartley, 2021; Ridell m.fl., 2009). Analysen tyder således på att våldsutsatta kvinnor kan bli riskmedvetna och utveckla strategier i form av dolt motstånd som ”fungerar” i bemärkelsen skyddar dem från våldet i stunden.

Analysen visar vidare hur de våldsutsatta kvinnorna trots våldsutövarens försök till isolering kunde försöka tala om våldet med personer i omgivningen. De behövde dock uppleva att dessa orkade bära deras berättelser om de skulle söka stöd från dem. De behövde också uppleva att de faktiskt skulle kunna ingripa och få ett slut på våldet. Rädsla att möta diskriminering kunde utgöra ytterligare ett hinder för kvinnor med utländsk bakgrund att söka stöd. Detta ligger i linje med Liang m.fl. (2005) som menar att våldsutsatta kvinnor tar tidigare erfarenheter i beaktande då de väljer vilka de ska söka stöd från. Analysen belyser också vikten av att omgivningen inte upplevs ha en dömande attityd. Ett giltiggörande gensvar, där den våldsutsatta får hjälp att definiera våldet som våld, framstår istället som viktigt när våldsutsatta söker stöd. Omgivningens gensvar kan således betraktas som en omständighet som sätter ramarna för våldsutsatta kvinnors motstånd mot våld, och som kan påverka huruvida motståndet blir effektivt i bemärkelsen hjälper kvinnan att skydda sig och få våldet att upphöra.

Kvinnornas motstånd innefattade mer än bara anpassning för överlevnad (jmf. Lundgren, 2012) och innebar ”en kraft utåt”, varför jag menar att det inte bör förstås som meta-anpassning som håller kvinnor kvar i relationen (jmf. Enander, 2008; Holmberg & Enander, 2010). Samtliga intervjupersoner hade nämligen gjort motstånd genom att försöka lämna relationen (jmf. Rajah & Osborns, 2022). Nästa kapitel analyserar kvinnornas berättelser om dessa uppbrott.

7. Uppbrottet – en villkorad motståndsprocess

Detta kapitel besvarar den resterande delen av avhandlingens första frågeställning om vilka omständigheter som sätter ramarna för kvinnornas handlingsutrymme vid uppbrott. Analysen genererade ett huvudtema; att uppbrottet inte gick snabbt att genomföra, utan var en *process* som villkorades av en rad olika kvarhållande respektive frigörande faktorer. Samtidigt var det en *motstånds*-process (jmf. Hydén, 2001), där kvinnorna fattade beslutet att (och kämpade för att kunna) lämna för att få våldet att upphöra. Uppbrottet beskrevs av några som en process präglad av känslomässig ambivalens och flera uppbrottsförsök innan de lyckades lämna för gott (jmf. Enander, 2008; Holmberg & Enander, 2010). Majoriteten av kvinnorna talade dock om en uppbrottsprocess som var utdragen av andra skäl, t.ex. svårigheter att finna en egen bostad. Analysen genererade flera underteman i form av olika kvarhållande faktorer (som försvårade eller fördröjde uppbrott) och frigörande faktorer (som påskyndade eller underlättade uppbrott).¹⁹

Normalisering, internalisering och betydelsen av (o)giltiggörande gensvar

Internalisering och normalisering av våldet kunde göra det svårare för kvinnorna att se våldet som våld, och fördröja uppbrottet. Samtidigt framstod det i kvinnornas berättelser som att omgivningens gensvar kunde påverka deras internalisering eller normalisering av våldet. Giltiggörande gensvar, hjälp att sätta ord på våldet och lägga skulden hos mannen, kunde hjälpa dem att bryta internalisering och normalisering och påskynda uppbrottet. Ogiltiggörande gensvar kunde istället förstärka normaliseringen av våldet och fördröja uppbrottet.

Begreppet internalisering är en central del av våldets normaliseringsprocess enligt Lundgren (2012), och innebär att den våldsutsatta under relationens gång

---

¹⁹ Vissa forskare talar om vändpunkter i relation till frigörande faktorer (Scheffer Lindgren, 2009; Holmberg & Enander, 2010). I kvinnornas berättelser gick det inte att urskilja en tydlig vändpunkt som förklarar varför eller när de lämnade. Snarare samverkade olika faktorer och händelser på ett komplext vis – många ”droppar” fick till sist bägaren att rinna över och flera faktorer kunde fungera såväl kvarhållande som frigörande.

införlivar mannens verklighetsförståelse i sin egen, särskilt hans åsikt att våldet är hennes fel. Internalisering diskuteras också av Holmberg och Enander (2010) som något som kan göra det svårare för våldsutsatta kvinnor att lämna. Internaliseringen sker enligt Lundgren (2012) dels på grund av isolering, dels på grund av växlingen mellan våld och omtanke. Kvinnorna talade dock som tidigare nämnts om hur de motsatte sig männens försök till isolering. Däremot menade de att det kunde vara svårt att värja sig från männens externalisering av våldets orsaker. Exempelvis talade kvinnorna om hur de tidigt i relationen kunde tro på männens tal om att våldet grundade sig i männens dåliga uppväxter och hysa förhoppningar om att de skulle upphöra med våldet genom att gå i terapi. De som utsattes för gaslighting hade också svårt att värja sig mot detta och menade att de under relationen ibland upplevde att det kanske var som männen sa, att de var ”överkänsliga” eller höll på att bli galna.

Internaliseringen framställdes dock sällan som fullständig. För att belysa detta görs nedslag i analysen av berättelserna från två kvinnor som beskrev internalisering tydligare än de andra intervjupersonerna, Angelica och Emelie. Båda talade om hur deras män i någon mån växlade mellan våld och omtanke och försökte isolera dem från vänner och familj. Angelica talade under intervjun om hur hon utvecklade olika strategier för att hantera mannens våld och skydda sig så gott hon kunde. Utöver att försöka skapa distans till mannen försökte hon också, när han började attackera henne verbalt och ”förhöra” henne om tidigare relationer, argumentera emot eller vägra tala om detaljer i tidigare förhållanden (öppen protest). Detta ledde inte till att mannen upphörde att attackera henne. Angelica började istället känna sig skyldig till mannens utbrott och försökte då anpassa sig till hans krav, något som inte heller fick våldet att upphöra:

Angelica: [...] Idag skulle jag väl säga att det var nästan som ångest liksom över att jag kände att jag såhär, gud jag gör, för att det var jättemycket skuldbeläggande alltså, jag kände såhär att jag fick verkligen den här mannen att må dåligt bara genom att vara den jag är. Och för mig var det fruktansvärt att bära, att jag skadade en annan människa så till den grad att han mätte liksom psykiskt dåligt, bara av min existens. [...] Men på något sätt så var det ju som att jag hela tiden försökte, jag gjorde allt vad jag kunde för att försöka (...) bli den här bra personen som han ville ha, för då trodde jag någonstans att det kanske skulle, han skulle må bättre och hela den här behandlingen som han utsatte mig för, skulle upphöra.

Det Angelica beskriver kan förstås utifrån Lundgrens (2012) definition av internalisering, då hon verkar ha förmåtts att ta på sig den skuld som mannen lade på henne för hans mående och våldsamma beteende. Jag tolkar det som att detta bidrog till att Angelica valde att försöka anpassa sig till mannens krav, vilket Lundgren (2012) beskriver som en överlevnadsstrategi som våldsutsatta kvinnor utvecklar. Parallellt med internalisering kunde kvinnorna dock också

beskriva hur de på olika sätt ifrågasatte männens externalisering, och hur personer i omgivningen var betydelsefulla i detta. Angelica menade att hon visserligen förlorade kontakten med många vänner under relationen med mannen. Samtidigt talade hon om hur en slags kärna som mannen inte kom åt växte sig starkare inom henne och gjorde att hon trotsade hans försök till isolering:

Angelica: Men så var det den här kärnan som han aldrig riktigt kom åt och jag vet inte var den kommer ifrån, men den fanns alltid där och den växte sig starkare sedan, senare liksom i en del av livet när barnen började bli större, då blev den här kärnan starkare och starkare och då kanske jag lite mer kom in i det här där jag så här, ”Nej, det finns mer i livet, än bara att vara hemma! Jag tänker skaffa mig ett kvalificerat jobb. Jag tänker börja träna igen”, som jag alltid hade gjort innan men jag fick inte fortsätta träna. ”Jag tänker skaffa nya vänner!”

När jag frågade hur Angelica lyckats bevara denna kärna, trots mannens våld och dess nedbrytande konsekvenser, svarade Angelica att hon använt en anhörig som ett slags inre rättesnöre. Detta verkar ha hjälpt henne att bryta normaliseringen av våldet:

Josefin: Hur tror du att du gjorde för att, bevara den kärnan ändå, i dig?

Angelica: (...) Jag vet inte den bara fanns där, jag vet att jag kände att den fanns där och jag vet, jag hade en släkting, hon har alltid känts som en väldigt trygg punkt i min barndom. Och ibland kan jag känna att såhär, när saker händer och sådär hemma, så kunde jag föreställa, när jag liksom tappade bort för att som sagt jag höll på att bli knäpp och jag, ibland visste inte om det som hände och det här låter ju konstigt men, jag visste inte om det som hände var, normalt eller inte, om det var fel eller om det var jag som inbillade mig att det var fel. Så då kunde jag använda henne, då som ett rättesnöre, där jag i vissa situationer kunde säga såhär okej, om hon klev in nu, precis i den här sekunden, hemma hos oss, hur skulle hon reagera och vad skulle hon säga? Och då vet jag såhär, ja men hon skulle säga ”ja men det här är fel, så här får det inte gå till”.

Detta verkar även ha gjort att Angelica stod emot våldets nedbrytande konsekvenser i någon mån och kunde bryta isoleringen, och därmed internaliseringen. Hon berättade hur hon fick andra människor att spegla sig i, vilket skapade en dissonans mellan den personen hon tvingades vara hemma under mannens förtryck, och den hon kunde vara med andra människor i mer jämlika relationer. Detta förstod Angelica också som en del av sin frigörelseprocess, det vill säga hennes uppbrott från mannen:

Angelica: Så alla dom här små stegen börja jobba, skaffa en vän, två vänner, börja träna, allt det stärkte ju mig tills jag började inse att, den personen jag var, på den arbetsplatsen, den rimmade inte längre med den personen jag var när jag klev genom hemmet, det var som att jag var två olika personer. Och den skarven blev bara tydligare och tydli-

gare och tydligare, och då tror jag att, jag har ju gått på samtal hos kvinnojouren hon beskrev det som att ”du började liksom frigöra dig redan då. Alla dom här små stegen var din frigörelseprocess”.

Flera av kvinnorna talade om liknande erfarenheter av att ha använt familj eller vänner för att ”checka av” om mannens beteende var acceptabelt eller inte. De talade också om hur familj, vänner och yrkesverksamma var viktiga för deras beslut (och framgång) i att lyckas lämna mannen. Så var också fallet för den andra intervjupersonen som tydligt talade om internalisering. Emelie talade liksom Angelica om hur mannen ständigt kritiserade henne och hennes vänner och familj. Han började också använda fysiskt våld längre in i relationen, när barnen kommit. Emelie började till sist känna att det var som mannen sa, att det var hon som var anledningen till hans våld, även det fysiska våldet:

Emelie: Jag skämdes, jag ville verkligen inte prata med någon om det [fysiska våldet], annars pratar jag alltid med mina kompisar och min mamma och sådär, vi pratar om precis allt. Men jag tordes inte för jag tyckte att det var så pinsamt. Och sen så kommer jag ihåg att han, han la skulden på mig, och sa att jag hade liksom retat honom, om jag inte hade sagt emot, eller om jag inte hade, då hade ju inte han blivit arg och då hade ju inte det här hänt. Och då kände jag att då var det mitt fel, och då vågade jag inte ta upp det med någon, och berätta hur dålig jag var, som hade retat honom.

Emelie tycks ha internaliserat mannens förklaringar till våldet, och detta verkade skapa en känsla av skam som gjorde det svårare för henne att tala med sina vänner och familj om hur hon hade det (jmf. Lundgren, 2012). Samtidigt lyckades Emelie behålla vänner under relationen. Hon berättade om hur särskilt en av vännerna vid ett tillfälle vågat fråga och lyssna på Emelies svar om blåmärkena på hennes armar, och hur detta var startskottet för hennes uppbrottsprocess. Emelie menade också att vännerna varit centrala när hon kort därefter beslutade sig för att lämna mannen:

Emelie: Men jag hade ju inte klarat det utan, utan det stödet jag haft. För när jag verkligen lämnade honom och gick, då tog jag det med mina kompisar på en gång, som är så nära. Och så berättade jag bara nu, nu är det vinna eller försvinna, nu kör jag! Så jag berättade allt, jag la korten på bordet. Och efter det så har jag haft, det bästa stödet man skulle kunna tänka sig att någonsin ha. Dom har inte vikit [från] min sida en enda gång.

Angelicas och Emelies berättelser inger hopp, då båda trots långvariga relationer, männens våld och försök till isolering, och sin internalisering ändå lyckades behålla relationer till utomstående. Deras berättelser illustrerar hur gen-svar från personer i omgivningen kunde vara viktiga för kvinnornas möjligheter att skapa ett större livsutrymme, och lyckas lämna våldsutövaren.

Giltiggörande gensvar som frigörande faktor

Även för de intervjupersoner som inte talade lika tydligt om internalisering hade omgivningens gensvar betydelse för deras möjlighet att sätta ord på våldet, och att kunna göra uppbrott. Kvinnorna talade främst om att det var vänner och familjemedlemmar som gett dem ett giltiggörande gensvar. Erika är en av de som talade om hur en vän hjälpte henne att bryta normaliseringen av våldet genom att ge en annan referenspunkt till hur en relation bör vara:

Erika: Så då började hon att liksom så frön i huvudet, just när vi gick på våra långa promenader. Då gick hon och pratade om hennes relation. Om hur dom hade det och hur hennes man var mot henne och, fick väl mig att inse hur skev min relation var. För att jag trodde ju inte att jag var misshandlad, det fanns ju inte på min världskarta. Jag trodde ju att jag var känslig och att jag var, liksom, känslig som var ledsen över hur han betedde sig liksom. Så det var väl hon som fick upp ögonen för, hur han var. Och det var då jag började bli rädd. Jag var ju inte rädd innan liksom. Utan det var ju någonting, jag var ju så himla normaliserad i hur det var. Utan det var när hon började jämföra min relation med hennes relation, på ett sätt jag inte förstod först, och höll mig kvar, medvetet. Och när han ringde och var arg så hjälpte hon mig på något sätt, hon hjälpte mig att sms:a till honom och konfronterade honom liksom.

Vännen gav ett giltiggörande gensvar i det att hon signalerade att mannens beteende inte var acceptabelt. Erika berättade också senare under intervjun att fröet vännen sådde gjorde att hon inom kort kontaktade en kvinnojour för stöd, vilket också bidrog till att hon lyckades lämna mannen.

Även yrkesverksamma inom exempelvis hälso- och sjukvård kunde nå fram till kvinnorna, åtminstone i de fall där de ställde direkta frågor om våldutsatthet (så kallad screening). Så var fallet för Pauline som levte i en längre relation där hon utsattes för grovt psykiskt, fysiskt och sexualiserat våld. När hon fick frågan om våld inom mödravården berättade hon om våldet:

Josefin: Men här så får du den här frågan, om hur du har det i din relation då, är det det dom frågar där?

Pauline: Nej det är ett frågeformulär, och då står det alltså specifikt frågor liksom har du varit utsatt för våld? Ett antal korta frågor men där man då kan bocka i ja eller nej och då bockar jag ju i ja på alla. (J: ja, just det) Och då blir ju hennes fråga ”ja är det något, är det något du vill berätta i lite mer detalj?” Och då liksom bara, ja men då brister det ju för mig, totalt. Och hon märker ju det och [säger] ”jag ska bara gå och prata med mina kollegor och boka av alla mina besök för resten av dagen, så jag har tid att sitta här med dig.” Och sen sitter ju hon, hon sitter ju där och gråter, och säger att ”så här ska ingen, alltså ingen ska behöva utstå det helvete du har utstått” hon sa att ”bara så du vet nu så ringer jag socialtjänsten med en gång.”

Den yrkesverksamma som Pauline mötte gav ett giltiggörande gensvar både i det att hon frågade om våld, och i det att hon signalerade att hon tog Paulines

berättelse på allvar. Hon hjälpte även till med kontakter till socialtjänsten som placerade Pauline och barnen i skyddat boende. Pauline separerade från mannen under tiden i det skyddade boendet. Frågorna om våld och den yrkesverksammans hanterande av svaren var således betydelsefulla för Paulines uppbrott. Att yrkesverksamma frågar om våld verkar kunna göra att våldsutsatta kvinnor berättar, i alla fall om kvinnorna (likt Pauline) bedömer att de behöver hjälp eller skydd för att lösa situationen (jmf. Boethius & Åkerström, 2020; Liang m.fl., 2005).

Kvinnorna talade även om hur utbildningar i våld i nära relationer på arbetsplatser och kampanjer om våld i nära relationer i sociala medier kunde bidra till insikten om att det de utsattes för faktiskt var våld. Detta kunde också påskynda uppbrottet. Angelicas berättelse är illustrativ för detta. Hon började som ovan nämnts sin uppbrottsprocess då hon började arbeta och knyta nya sociala relationer. En utbildning i våld i nära relationer på arbetsplatsen stärkte henne i processen:

Angelica: I samma veva bytte jag jobb, började jobba på en arbetsplats, och dom hade en policy om att alla nyanställda måste gå en obligatorisk utbildning i våld i nära relation. En så här kortare utbildning bara, på två timmar eller vad det var. [...] Så, jag inser att jag passar in i alla, i flera av dom här kategorierna för hon beskrev ju då såhär det där är psykiskt våld det här är fysiskt våld det här är latent ekonomiskt sexuellt [våld] och jag började inse att såhär, oj, jag är utsatt för det här! [...] Åkte hem och ringde kvinnofridslinjen, kommer jag ihåg och frågade eller bara beskrev såhär några exempel, det här och det här händer hemma hos mig vad, vad är det, liksom. Och hon svarade mig ”du är utsatt för *grovt* psykiskt våld. Du behöver söka stöd hos en kvinnojour”. Och jag började gå på samtal hos en kvinnojour i smyg, utan att han visste om det.

Utbildningen om våld på arbetsplatsen ledde som slutet av utdraget visar till att Angelica sökte stöd för sin utsatthet, ett stöd som hjälpte henne att lämna mannen. Analysen av kvinnornas berättelser tyder således på att omgivningens giltiggörande gensvar kunde ha betydelse för att kvinnorna skulle kunna sätta ord på och förstå sina erfarenheter som just våld. Det var också en av de (frigörande) faktorer som gjorde att kvinnorna började se relationen i ett annat ljus, och planera för att lämna den.

Ogiltiggörande gensvar som kvarhållande faktor

Ogiltiggörande gensvar från familj, vänner och yrkesverksamma kunde istället försvåra kvinnornas möjligheter att bryta normalisering och internalisering, och även fördröja uppbrottet. Linneas berättelse om betydelsen av det ogiltiggörande gensvaret från en familjeterapeut är illustrativt för detta:

Linnea: [...] jag lämnade in dom [skilsmässopapprena], först då gick vi i den här familjeterapin, och då hade man ju ändå sex månaders betänketid, och så var det den här familjeterapin där han också fick erkännande då i att, att det var mig det var fel på liksom det var jag som var känslig och överreagerade. (J: jaha?) Och jag tänkte att jaha ja det kanske jag är, och så försökte jag att, så då drog jag tillbaka den [ansökan om skilsmässa].

Linnea menar att hon utsattes för ett omfattande och systematiskt psykiskt våld och att mannen ofta betedde sig hotfullt och skrämmande. Hon upplevde dock att familjeterapeuten gav stöd åt mannens tolkning eller externalisering; att det var henne det var fel på, inte honom. Detta ogiltiggörande gensvar gjorde att Linnea drog tillbaka sin ansökan om skilsmässa, och uppbrottet fördröjdes således.

Familjemedlemmar kunde också ge ogiltiggörande gensvar där våldet omskrevs till konflikter eller inte alls benämndes. Det förekom flera exempel i kvinnornas berättelser på ogiltiggörande gensvar från omgivningen som bidrog till att normalisera våldet genom att sända signalen att våldet inte var så allvarligt, att kvinnan överdrev, eller till och med att kvinnan inte borde polisanmäla eller lämna mannen. Ett sådant exempel är det gensvar från sin familj som Miriam berättade om. Hon tvingades från början in i äktenskapet av sin familj. När hon senare försökte söka stöd hos dem, ska de uttryckligen ha sagt åt henne att vara tålmodig och stanna hos sin man, trots att de visste att hon blev slagen:

Josefin: Så hur kom det sig att du beslutade dig för att gå till socialtjänsten? Vad fick dig att vara så modig?

Miriam: Ja på grund av sättet han behandlade mig och barnen på, den sista tiden var så hemsk. Det blev farligare, för mina barn. Så jag behövde ta mig därifrån. [...] Och min släkting sa att jag skulle gå till socialtjänsten, den släktingen bor i ett annat land [än resten av familjen]. Min familj stöttar mig inte alls. De förolämpade mig, de sa att jag skulle stanna, att jag måste lyssna på min man, sådana saker.

Josefin: Mm, hade du stöd från någon annan, jag menar, förutom din släkting och socialtjänsten?

Miriam: Nej. Min familj var emot mig, de sa att jag skulle ha tålmod och bara, även om jag blev slagen och han var så hemsk mot mig, så sa de att jag skulle stanna, i hemmet. Så jag bröt relationen med min familj också, när jag kom ut därifrån.

Kanske valde Miriam trots familjens gensvar att lämna mannen av det skäl hon vidrör i utdraget, att det gällde hennes och barnens säkerhet. Miriam berättade nämligen att hon utsattes för grovt fysiskt våld från mannen. Som utdraget visar beskrev hon också stödet från en släkting som hade brutit kontakten med familjen som viktigt för hennes uppbrott. Släktingen gav henne information om hur hon kunde kontakta socialtjänsten för att få stöd. Hon fick

där omedelbar hjälp att lämna mannen genom en placering i skyddat boende. Miriam utsattes för våld av sin partner men också för så kallat hedersrelaterat våld från sin familj. De hade exempelvis tvingat henne att gifta sig med mannen. De kvinnor som inte levde i hedersrelaterade kontexter talade inte om erfarenheter av att ha blivit tillsagda av sina familjer att stanna hos sina män när de fick kännedom om grovt fysiskt våld. Däremot menade de att deras familjer ibland kunde ta mannens parti i ”konflikten”. Flera av kvinnorna talade också om hur de försökte söka stöd från mannens föräldrar för att få våldet att upphöra. Föräldrarna hade enligt kvinnorna tagit sin son i försvar, och försökte ibland även förmå dem att inte polisanmäla mannen. Moa var en av de intervjupersoner som hade mött ogiltiggörande gensvar då hon berättade om våldet för mannens mamma:

Moa: Det var hans mamma jag berättade för en gång men, där fick jag faktiskt aldrig någon respons och jag tror att hon visste egentligen men hon var inte intresserad av att, att förstå vad det faktiskt, hon kanske inte *ville* förstå, hur illa det var.

Som Moa tangerar i utdraget så kan de ogiltiggörande gensvaren delvis förstås utifrån att det kan vara för smärtsamt för anhöriga att ta till sig vidden av våldet, och erkänna att en son eller nära vän utövar våld. När jag frågade Moa om det fanns något som skulle ha kunnat underlätta för henne att lämna tidigare, återkom hon till betydelsen av omgivningens gensvar och hur ett mer giltiggörande gensvar skulle ha kunnat hjälpa henne att bryta känslan av att det var henne det var fel på (med andra ord internaliseringen):

Moa: Det fanns ju några som visste men det var ju aldrig några som vågade ta ställning heller, eller verkligen vågade, ställa mig mot väggen det har jag aldrig upplevt det som att, att någon har gjort. Ställt mig mot väggen och frågat mig ”men Moa hur har du det egentligen?” För folk visste, folk såg! Folk såg när vi var på kalas att, det var inte bra, dom såg att det var farligt. Mina grannar har jag, fick hämta honom vid några tillfällen när det var så illa här hemma att dom tog hem honom men sedan, sedan lades alltid locket på liksom. Och jag kanske hade önskat att, att någon kom hem och satte sig och frågade rent ut, ”hur har du det? Vi är oroliga för dig”. [...]

Josefin: Verkligen, lite mer civilkurage skulle behövas.

Moa: Ja, jag tror man är så rädd för det ibland. Men jag tror också att det vore bra för att det skulle stärka personen i sin tveksamhet, om utifrån att det är mig det är fel på. Jaha, det är fler som ser att, det här inte är okej, då kanske mina tankar inte är så konstiga i alla fall.

Analysen tyder således på att ogiltiggörande gensvar från omgivningen riskerade att normalisera våldet, och fördröja uppbrottet.

Svårigheter att se sig som våldsutsatt

Ett annat undertema var att svårigheter att definiera det de utsattes för som våld gjorde det svårare för kvinnorna att se sig som våldsutsatta, och därmed kunna söka stöd och lämna. De själva och det omgivande samhället gjorde dels för snäva definitioner av vad våld är, dels av vem eller hur ”den våldsutsatta kvinnan” är.

Vikten av en vid definition av partnervåld...

Även de intervjupersoner som utsatts för fysiskt och sexualiserat våld menade att de länge hade svårt att se sig själva som våldsutsatta. Sexuellt våld definierades nämligen primärt som överfallsliknande våldtäkter där fysiskt våld används, och fysiskt våld definierades av både kvinnorna och deras män som grov misshandel med slag mot ansiktet som lämnar blåmärken. Våldet såg dock sällan ut så. Följande utdrag illustrerar hur kvinnorna resonerade om det fysiska våldet:

Emelie: Ja alltså första gången [han slog mig] så blev jag nog chockad. Alltså att han verkligen så här, ja men han har väl ryckt och slitit och hållit fast och så där men när det vart liksom en regelrätt, jag tror att många, många inte ser misshandel som en misshandel förrän man har blivit slagen. Att det är där många kanske tänker liksom att, ja men hon har blivit slagen då är hon misshandlad. Men allt det här andra, innan, inte är misshandel och jag har tänkt likadant. För jag vart jättechockad första gången, för det var nästan såhär, för jag har inte upplevt att jag har varit, liksom utsatt före.

Trots förekomst av fysiskt våld (där mannen ”ryckt och slitit” och hållit fast) tidigare i relationen, var det först när slagen kom som det blev möjligt för Emelie, liksom för flera andra av de intervjuade kvinnorna, att se sig som våldsutsatta. De kvinnor som inte utsattes för fysiskt våld i form av slag hade ännu svårare att definiera det de utsattes för som våld. Flera talade om hur de upplevde att detta var en strategi från männens sida. De menade att männen ”visste var gränserna gick” och var ”för smarta” för att lämna några bevis i form av fysiska skador som kvinnorna hade kunnat visa upp för andra:

Rebecca: Jag vet inte hur många gånger som jag önskade att han skulle slå mig, på riktigt. Och jag vet att jag, vid två tre tillfällen liksom, ställde mig upp och sa ”men slå då”, varpå han hånlog och sa ”knappast, för då har du någonting att visa upp”. Så han var så fruktansvärt medveten om, att jag inte kom någonstans, jag hade ju inte kunnat ringt till polisen och sagt ”jag har ont i hjärta och själ” liksom. Det går ju inte att visa upp. [...] Men jag vet inte hur många kvällar jag har legat och, och inte kunnat sova för att jag känt att, jag kan ju inte ringa. Det finns ingen som kommer tro på det jag säger.

Ovanstående utdrag antyder dels att de våldsutövande männen, ur kvinnornas perspektiv, ansåg att det primärt är det fysiska våldet som ”räknas” i relation

till exempelvis polisanmälan och bevisföring. Det illustrerar även hur kvinnorna själva upplevde att det främst var det fysiska våldet som ”räknades”. Kvinnorna som trots allt polisanmälde våldet menade också att det endast var det fysiska våldet som togs på allvar i brottmålsprocesserna (jmf. Brännvall, 2016). Kvinnorna talade också om alltför smala definitioner av partnervåld som hinder för dem att söka stöd och få ett ”legitimt skäl” att separera. Utdraget från intervjun med Lena illustrerar detta. Hon tog (liksom majoriteten av de andra intervjupersonerna) kontakt med en kvinnojour först i samband med det uppbrottet:

Josefin: Du hade själv ingen tanke under den här tiden [under relationen] på att kontakta någon kvinnojour?

Lena: Nej! Jag förstod ju inte vad, vad det var. Alltså det fanns inte i mitt huvud att jag var, utsatt för något speciellt. Det var ju som jag sa då att när jag fick det här rådet att söka [stöd hos kvinnojouren] då, jag förstod inte vad jag *där*, vad ska jag dit att göra? [...] Så det, det fanns inte i min värld, att det fanns ett namn för vad man, jag vet inte. Jag såg inte det där som våld utan, jag vet inte, jag tänkte inte i dom banorna.

Josefin: Nej jag förstår, och när tänkte du liksom att man kontaktar en kvinnojour? Vad ska krävas för det, så att säga?

Lena: Ja men det är väl det här yttre [fysiska] våldet. Och det var väl, det var väl också kanske någonting man egentligen, väntade på också, en anledning, men, han visste ju vart gränserna gick. Han sa ju det många gånger, att ”ja jag har ju i alla fall inte slagit dig, så du kan inte anmäla mig”.

Föreställningen att det psykiska och sexuella våld hon utsattes för inte ”räknas” som våld hindrade Lena från att söka stöd av kvinnojouren. Jag menar också att hennes uttalande om att hon egentligen gick och väntade på ”en anledning” kan tolkas som att fysiskt våld hade kunnat ge henne en anledning att anmäla (och lämna) mannen tidigare.

Utdraget ur intervjun med Angelica illustrerar hur svårigheter att se annat än slag som våld även kunde förekomma hos yrkesverksamma som intervjupersonerna sökte stöd hos:

Angelica: Jag tog kontakt med en sådan här parterapeut och jag vet att första gången jag ringde henne, alltså jag bara grät, jag bara bröt ut i tårar bara såhär ”vi behöver hjälp, vi behöver komma i samtal” och jag vet att hon frågade mig, ”slår han dig?”, det var liksom bland dom första frågorna hon ställde, och jag, jag kommer inte ihåg vad jag berättade för henne, men jag vet att jag svarade nej på den frågan, för han slog ju inte mig, inte då.

Det är möjligen spekulativt, men det kan ändå vara intressant att ställa sig frågan vilken skillnad det kunde ha gjort för Angelica och hennes uppbrotts-

process om denna terapeut hon mötte tidigt i relationen gjort en vidare definition av våld. Giltiggörande gensvar där våldet benämns kan som sagt hjälpa våldsutsatta kvinnor att förstå våldet som våld, och därmed underlätta deras uppbrott och frigörelse från våldet (jmf. Brännvall, 2016).

...och av vem den våldsutsatta är

Även definitioner av vem eller hur våldsutsatta kvinnor är kunde försvåra för kvinnorna att identifiera sig som våldsutsatta. Att merparten av kvinnorna i denna studie var födda och uppvuxna i Sverige, hade högre utbildning och saknade missbruksproblematik kan ha haft betydelse. Svårigheterna rörde sig nämligen dels om föreställningar om att partnervåld främst förekommer i t.ex. familjer med ”invandrarbakgrund” eller där det finns missbruksproblematik. Det kunde också handla om att ”den våldsutsatta kvinnan” förknippades med egenskaper som svaghet eller passivitet. Utdraget ur intervjun nedan illustrerar hur både klass, etnicitet och en dikotomi mellan offerskap och aktörskap kunde finnas i både kvinnornas egna föreställningar och hos yrkesverksamma de mötte:

Pauline: Det är ju också förutfattade meningar men, jag såg absolut inte mig själv som det [våldsutsatt] för innan har jag varit en, ja men smart, drivande välutbildad kvinna från ett, bra samhällsskikt. Och med bra förutsättningar, bra uppväxt, föräldrar, allting. Så jag tänker att det, ja men andra från andra socioekonomiska grupper, utan utbildning, ja, utan kunskap om det och då tänkte jag att det var dom, som hamnade där. Och att det var dom man liksom tänkte, svaga, veka kvinnor. Men själv har jag alltid sett mig som stark, ja men drivande, framåt.

Josefin: Har du någon gång mött på dom föreställningarna från någon av dom aktörerna som du har sökt stöd hos eller liksom kommit i kontakt med, så att säga?

Pauline: Ja faktiskt till och med min advokat bara, ”hur hamnade du med honom som är så snygg och välutbildad?” [...] Och innan har det varit ännu mer att man tänker att våld är förekommande mer i, ja men i invandratäta regioner eller grupper, men det är det ju inte alls utan det är ju, vem som helst i vilket samhällsskikt som helst. Ja men det är ju det man ser ja men media belyser mycket också så fort det är någonting, ja men det är nog dom där, invandrarna.

Könsmaktperspektivet på våld, i vilket det understryks att våldsutövare och våldsutsatta kan vara ”vem som helst”, verkar inte genomsyra hela samhällets förståelse av partnervåld. I de intervjuade kvinnornas berättelser återkom ibland snarare ett psykologiskt perspektiv eller avvikelseperspektiv på våldet (jmf. Mellberg, 2004; Westerstrand, 2010) då det främst antogs ske i andra, särskilt utsatta grupper.

Kvinnorna uttryckte som sagt även att de hade svårt att se sig som våldsutsatta på grund av föreställningar om den våldsutsatta kvinnan som svag eller

passiv. Majoriteten av kvinnorna berörde detta i sina svar på de frågor i intervjuerna som handlade om huruvida de upplevt föreställningar eller fördomar om vem den våldsutsatta kvinnan är, hos sig själv eller andra. Utdraget nedan är illustrativt för detta:

Lena: Det säger ju många, har ju många sagt till mig också, att dom kunde ju inte *förstå* hur *jag*, av alla, med skinn på näsan, kunde hamna där. Det, jag tycker själv att jag har skinn på näsan liksom, och hela mitt yrkesliv har jag ju varit den här som, ja men du vet, jag har haft olika förtroendeuppdrag, verkligen sagt vad jag tyckt, ja men du förstår. [...] Jag kände mig inte som den här nedtryckta, eh förtappade [*skratt*] varelsen. Jag såg mig inte som en sådan.

Att våldsutsatta kvinnor kan ha svårt att identifiera sig som offer eller våldsutsatta på grund av konnotationerna till passivitet, svaghet och underordning kan vidare ses i ljuset av att positionen som våldsutsatt kvinna krockar med rådande jämställdhetsdiskursers ideal om en jämställd, icke-underordnad femininitet (jmf. Enander, 2010; Lindberg, 2006).

Känslor som kvarhållande och frigörande

Känslor kunde vara såväl kvarhållande som frigörande faktorer i kvinnornas berättelser om sina uppbrott. Vissa känslor fördröjde kvinnornas uppbrott, i relationens tidiga skede exempelvis kärlek, hopp och medlidande. Våldet ledde dock till att kvinnorna utvecklade känslor som hat och rädsla inför männen, vilket var en av faktorerna som gjorde att de började överväga att lämna. De emotionella ”banden” skiftade mellan kvinnornas berättelser, alla hade inte exakt samma känslomässiga band till sina våldsutövande män (jmf. Holmberg & Enander, 2010, s.66).

Känslor kunde fungera kvarhållande...

Medlidande kunde fördröja kvinnornas uppbrott (jmf. Holmberg & Enander, 2010). Kvinnorna beskrev främst medlidande med männen i början av relationen, antagligen eftersom det var då som männen började bete sig illa och konfronterades av kvinnorna. Männen behövde då ge olika förklaringar till varför de betedde sig som de gjorde (t.ex. på grund av deras svåra uppväxt), förklaringar som väckte kvinnornas sympati och hopp om att relationen gick att förbättra:

Linda: Och han var också ganska hjälpsökande gentemot mig *och* han gick i terapi själv, och vi hade ganska mycket samtal om det här. Så att, parallellt med att han kunde få dom här utbrotten och må dåligt, så kunde vi också ha långa, ganska konstruktiva samtal om det. Där han liksom problematiserade det och pratade om det, varför han mådde så dåligt och vi, vi gick långa promenader där vi liksom, ”Hur kan det vara

så här” och han berättade om sin uppväxt [...] och det var, han tyckte själv att det här var problematiskt. Det gjorde att jag liksom, jag tänkte att det här var någonting vi kunde jobba med, och prata om.

Holmberg och Enander (2010) menar att hopp om att mannen ska förändra sig är ett emotionellt band som försvårar uppbrott. Så var det alltså också för de kvinnor som talade om hopp i denna studie. Särskilt i början av relationen när kvinnorna försökte förmå männen att förändra sig genom att resonera med dem eller förmå dem att söka hjälp så fanns det ett hopp om faktisk förändring, ett hopp som gjorde att de stannade i relationen.

Till de emotionella sammansatta banden som Holmberg och Enander (2010) tidigare funnit skulle man också enligt min analys kunna lägga utmattning (vilket tangerar nedbrytning i Lundgrens terminologi, 2012). Kvinnorna menade att våldet de utsattes för påverkade deras psykiska och fysiska hälsa negativt. Detta beskrevs av några av kvinnorna som något som fördröjde uppbrottsprocessen. I perioder mådde de helt enkelt för dåligt för att orka ta tag i allt som behövs göras i samband med en separation. De kvinnor som talade om detta hade vid dessa tillfällen små barn som de menade att de tog hand om själva då männen inte var särskilt engagerade i föräldrskapet. Detta kan ha bidragit till känslan av utmattning.

...men kärleken dog i takt med våldet

Majoriteten av kvinnorna talade om kärlek i början av relationen, men beskrev samtidigt hur denna kärlek dog i takt med männens våld. Detta emotionella band menade kvinnorna således att de brutit före det fysiska uppbrottet. Några talade inte om kärlek till männen, exempelvis den intervjuperson som tvingats in i äktenskapet av sin familj. Kärlek var således inte ett kvarhållande känslomässigt ”band” för alla, i relationens alla faser.

Kvinnornas känslor för männen förändrades då våldet eskalerade och blev grövre psykiskt och/eller fysiskt. Ett utdrag ur intervjun med Angelica skildrar detta. Angelica har precis berättat om tillfällena då mannen började bli fysiskt våldsam mot henne inför hennes barn och hårdhänt mot barnen, varpå jag frågar vad hon tänkte och kände inför honom i de stunderna:

Angelica: Jag vet att jag började mer och mer, [känna] avsmak för honom, efter att barnen föddes. Liksom så här att han var grotesk. Jag tyckte att han bara var liksom, irriterande (...) började bli mer och mer irriterad på honom, arg. Sen kanske inte det var någonting jag nödvändigtvis kunde visa.

Detta var en fråga i intervjuguiden, om intervjupersonens tankar eller känslor för männen förändrades under relationens gång. Angelicas svar skildrar ett genomgående mönster i svaren på frågan; att kärleken ersattes av andra känslor som rädsla och avsmak eller avsky då våldet eskalerade. Det var dock som Angelica också nämnde sällan känslor som kvinnorna vågade visa utåt, inför

männen. Hatet tycktes dock vara en frigörande faktor, då kvinnorna talade om hur de började önska och planera för uppbrott när det infann sig. När kvinnornas rädsla ökade kunde de också börja önska att mannen skulle dö i en olycka, så att de skulle få en väg ut:

Moa: Men det kan jag säga att (...) ja, det är min önskan, jag trodde att jag skulle komma ur det genom att han, ja det är så illa att jag trodde faktiskt att han, jag önskade att han skulle köra ihjäl sig ska jag säga dig. Det var, det var min enda utväg. [...] Så jag, det var så illa att jag önskade att han aldrig mer kommer hem. Men till slut insåg jag det att, han kommer aldrig, han kommer att komma hem jag måste göra det här själv. [...] Men man är så rädd för att ta sig ur det liksom man vågar inte man är så rädd, så jag vet när det kom mejl och grejer när han hade flyttat och sådär, jag var så rädd när det kom ett mejl så fingrarna darade på tangenterna jag kunde inte, jag kunde inte pricka rätt. Så det, nej det var, men det var som jag sa jag insåg att han kommer inte att köra ihjäl sig och jag *måste* ta tag i det här själv.

Moa beskriver en stor rädsla för mannen, en rädsla som höll henne kvar i relationen, men som också ersatte de varmare känslor hon hade i början av relationen. Moa insåg att hon trots sin rädsla behövde agera för att lämna mannen, vilket hon också gjorde. I det avseendet var rädsla en frigörande faktor i kvinnornas uppbrottsprocesser (vilket Holmberg & Enander, 2010 också tangerar, se även Hydén 1999, 2001). Däremot kunde rädslan också i vissa fall fungera kvarhållande. Flera av kvinnorna menade att de tvekade inför att lämna på grund av rädsla att männen skulle använda mer eller grövre våld. Det kan dock diskuteras om detta bör förstås som våldsutövarens hot, snarare än ett emotionellt band hos den våldsutsatta kvinnan. Det bör också påpekas att det sällan var så enkelt att kvinnorna slutade känna kärlek och istället började känna rädsla eller avsky och därmed enkelt kan göra uppbrott. Flera andra faktorer påverkade som sagt möjligheten att kunna lämna.

Analysen tyder sammanfattningsvis liksom Enanders (2008) och Holmberg och Enanders (2010) på att känslor kunde verka kvarhållande i bemärkelsen hindra eller fördröja kvinnornas uppbrott. Men den fann också att känslor som exempelvis rädsla eller hat kunde påskynda uppbrottet. Detta ligger i vissa avseenden nära Anderson och Saunders (2003) beskrivning av uppbrottsprocessens faser,²⁰ där den våldsutsatta kvinnan efter att ha försökt hantera våldet

---

²⁰ Resultatet skiljer sig dock i vissa delar från Anderson och Saunders (2003) skildring av uppbrottsprocessens faser. De menar att våldsutsatta kvinnor i processens första fas försöker hantera våldet men också fjärrar sig från sig själv och andra, att de i en andra fas börjar benämna våldet och utvecklar fler strategier för att motsätta sig våldet, och därefter i en sista fas slår sig fri och lämnar. Kvinnorna i denna studie hade istället ofta haft kontakter och relationer kvar med vänner och familj, och ett giltiggörande gensvar kunde hjälpa dem att benämna våldet. Kvinnorna utvecklade också redan från början strategier för att hantera och motsätta sig våldet.

på egen hand börjar benämna våldet och alltmer aktivt motsätta sig det, för att sedan lämna relationen.

Betydelsen av kärnfamiljsnormer och barn

Ett undertema var också att normer om att hålla ihop kärnfamiljen och att undvika skilsmässa kunde fördröja kvinnornas uppbrott. Kvinnorna talade exempelvis om känslan av att behöva ha en ”legitim ursäkt” eller skäl för att lämna relationen. Skilsmässa sågs nämligen som något negativt, ibland av personer i omgivningen, ibland även av kvinnorna som kunde uppleva det som att skilsmässa innebar att de misslyckats med parprojektet och att leva upp till normer om ”den lyckade/lyckliga kärnfamiljen”. Det var ibland svårt att utträna om det var hos kvinnan själv eller i omgivningen som normer om skilsmässa låg. Antagligen är detta ofta överlappande, som i intervjun med Lena. Lena menade att hon var uppväxt i en familj där ”man inte skiljer sig”. När hon upptäckte att mannen skuldsatt dem, upplevde hon att detta blev ett ”trumfkort” som hon kunde använda som legitimt skäl att lämna mannen:

Lena: Det märkliga var ju att när jag upptäckte det här med skulderna, egentligen så, under dom här, många gånger under dom här åren, så ville jag ju ha en riktig anledning till att kunna lämna honom. Jag hade nästan önskat att han, att jag kom på honom med att vara otrogen, men jag hade ju liksom ingenting jag kunde ta på. Och så *kom* det här då med skulden, så det var ju, det blev blandade känslor. Dels så blev jag ju jävligt besviken över, ja men att hur han hade betett sig mot mig under tiden. [...] Samtidigt som jag tyckte att det var skönt att jag kunde få, nu hade jag ett trumfkort.

I andra fall var det tydligare att normerna om skilsmässa pålades kvinnorna utifrån:

Angelica: Jag kämpade jättemycket med den här känslan, efter skilsmässan av att jag var en dålig kvinna som hade tagit beslut om att skilja mig. För att hans föräldrar och hans syskon var ganska pådrivande, precis i uppbrottsprocessen, med att ringa mig och tala om för mig att, man gör inte så här. Kvinnor skiljer sig inte det är *jättedåligt* och det är ett tecken på att man är en dålig kvinna.

Normer om skilsmässa kan vara extra starka i vissa sammanhang, t.ex. i religiösa sammanhang och vid så kallat hedersrelaterat våld (jmf. Björktofta, 2019; Nason-Clark, 2004; Westenberg, 2017). Så var fallet för ovanstående intervjuperson, liksom för intervjupersonen som utsatts för tvångsäktenskap.

I kvinnornas berättelser om sina uppbrottsprocesser kunde barnen omtalas som både kvarhållande och frigörande. Frigörande i senare skeden av relationen då mannen riktade våldet mot dem eller om kvinnan upplevde att barnen tvingas bevittna våldet mot henne. Kvinnorna menade att detta påskyndade

och stärkte dem i beslutet att lämna (jmf. Holmbergs & Enander, 2010). Att barnen drabbades av våldet såg kvinnorna som oacceptabelt. I andra skeden i relationen kunde barnen fördröja uppbrottet. Innan kvinnorna upplevde att männen eskalerat våldet så kunde barnen vara ett skäl att hålla ihop familjen. Några talade även om hur rädslan för att mannen efter skilsmässan skulle vara själv med barnen fördröjde uppbrottet:

Linnea: Och det var ju ganska snart som jag insåg att, att det här vill jag inte ha, men jag levde många år i det för att jag var rädd för barnen. [...]

Josefin: Mm, men det var barnen som, som du känner höll dig kvar ändå?

Linnea: Ja för jag kände så här att, jag skyddade ju dom mot hans våld, och var ju där och gav dom trygghet när han var arg. Och jag var ju rädd att dom skulle hamna i skottzonen om jag inte var där.

De kvinnor som resonerade på detta vis hade en bild av att lagstiftning och juridiska processer om vårdnad i Sverige strävar efter gemensam vårdnad snarare än mot att skydda barn från fortsatt umgänge med våldsutövande pappor. De var övertygade om att barnen efter skilsmässan skulle behöva bo varannan vecka hos pappan (vilket de sedermera behövde göra). En kvinna menade även att mannens hot att föra barnen utomlands hindrade henne från att lämna:

Josefin: Försökte du någon gång, liksom lämna den här relationen?

Miriam: Nej eftersom han hotade med att han skulle ta mina barn och föra dem utomlands, om jag lämnade honom. Varje gång jag sa att jag behövde skilja mig, sa han att han skulle föra mina barn utomlands, att han skulle ändra deras namn, deras pass och ID, så jag vågade inte.

Miriam menade som tidigare nämnts att hon tvingats in i äktenskapet med mannen av sin familj, och att hon aldrig känt någon kärlek för honom. Hennes kvarhållande faktorer rörde sig således inte om känslor utan främst om materiella eller strukturella faktorer. De kvarhållande faktorerna såg som sagt inte likadana ut för alla kvinnor i studien.

Ekonomi och egen bostad grundläggande för möjligheten att lämna

Grundläggande i kvinnornas berättelser om deras möjligheter att kunna lämna var också ekonomiskt (o)beroende av mannen och möjligheten att hitta en egen bostad. De kvinnor som hade svag ekonomi och var mer beroende av mannens ekonomi eller bostad beskrev detta som ett centralt hinder för dem att lämna relationen. Så var exempelvis fallet för Lena, som blev nekad bostadslån av banken och som insåg att hon inte skulle ha möjlighet att hitta en

hyresrätt då hon inte stått i kö tillräckligt länge. Hon talade också om hur betydelsefullt det var för henne då hon till sist fick ett lånelöfte som gjorde att hon kunde skaffa en egen bostad och flytta ifrån mannen:

Lena: Så då fick jag ju kontakt med en annan en bankkvinna på samma bank, och fick komma på samtal och, ja alltså, jag riktigt, jag satt bara och grät hos henne. Och att, hur hopplöst det var och sådär. Och hon liksom, henne glömmer jag ju aldrig! Hon liksom, hon sa ”jamen jag ska försöka hjälpa dig, vi ska titta på det här”. Så hon trollade med siffror och, ja men liksom hon såg till att (...) hon såg till att jag, hon kunde ge mig ett lånelöfte!

Däremot fördröjdes Lenas möjlighet att flytta på grund av ett framflyttat tillträdesdatum till den nya bostaden. Mannen utnyttjade detta och ställde upp olika förnedrande regler Lena behövde följa för att hon och barnen skulle få bo kvar i huset i väntan på tillträdet till den nya lägenheten. En snabbare hjälp att finna en egen bostad hade kunnat skydda Lena från detta våld från mannen. Även Moa menade att mannen ”hade henne som i ett skruvstäd” på grund av ekonomin, och talade om risken att förlora sitt hus som en central kvarhållande faktor:

Moa: Och han hade mig som i ett skruvstäd, han hade huset, han visste hur mycket den betydde för mig han visste hur svag jag var, jag låg under utbildning så jag hade inte sådär jättemycket bra betalt och huset kostade en del, han renoverade massor så det blev rätt dyra kostnader på huset och han visste att jag skulle aldrig ha råd att sköta det själv. Så han låste liksom in mig hela tiden i ett hörn, och jag blev bara mindre, och mindre, och mindre.

Moa fick snabbare hjälp än Lena. Hon fick stöd av en kvinnojour under perioden hon gjorde uppbrott från mannen, och menade att deras stöd var viktigt då de hjälpte henne att inse att hon skulle kunna klara sig ekonomiskt även utan mannen. Hon fick också direkt ekonomiskt stöd från en anhörig som gjorde att hon kunde behålla huset efter separationen, vilket gjorde uppbrottet möjligt.

För vissa kvinnor var det ekonomiska våldet mer omfattande och utgjorde ett ännu större hinder för att kunna lämna. Så var exempelvis fallet för Miriam, som migrerat med mannen till Sverige. Mannen tog både hennes pass och pengar när de anlände till Sverige, och skuldsatte henne genom att ta lån i hennes namn:

Miriam: Ja och du vet när jag kom hit [till Sverige], så sa de att jag skulle få pengar från, från Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, och jag visste ingenting om sådant och, han sa hela tiden att vi får inga pengar här i Sverige så han tog alla mina pengar, från Migrationsverket och banken också, han tog allt. När jag kom hit hade jag lite smycken, han tog guldet också, tog det och sålde det och tog pengarna. Så, ja, han

kontrollerade allt. [...] och han tog lån i mitt namn, och han tog bostadsbidrag i mitt namn och allt det här behöver jag nu betala tillbaka. Och jag har ingenting!

Miriam's möjligheter att finna bostad och försörja sig på egen hand om hon lämnande var således små. Miriam lyckades dock kontakta socialtjänsten och fick då hjälp att komma till ett skyddat boende med barnen, och lyckades på så vis lämna mannen.

Att få ekonomiskt stöd och stöd i att finna en egen bostad i samband med uppbrott beskrevs således som grundläggande för möjligheterna att kunna lämna och göra sig fria från männen. Även kvinnorna med bättre ekonomisk situation talade om möjligheten att klara sig ekonomiskt efter uppbrottet och möjligheten att finna en bostad som viktiga grundläggande aspekter som behövde vara ordnade för att uppbrottet skulle vara möjligt. De hade dock bättre förutsättningar att klara sig ekonomiskt och finna egen bostad på egen hand, utan socialarbetares hjälp. Ekonomiska faktorer var för flera av kvinnorna också betydelsefulla för valet att inleda relationen. Detta kan jämföras med Agevall (2012) som talar om sårbarhetens beroende i relation till kvinnors möjligheter till sorti ur relationen. Agevall nämner utöver känslomässigt beroende också hur faktorer som gemensamma investeringar (inte minst ekonomiska) som gjorts i relationen försvårar uppbrott. Även forskning i andra länder har funnit att ekonomi och bostad är viktigt i våldsutsattas uppbrottsprocesser (Anderson, 2007; Anderson & Saunders, 2003; Barnett, 2001; Velonis m.fl., 2017).

Sammanfattande slutsatser

Detta kapitel har analyserat kvinnornas uppbrott som motståndsprocesser (jmf. Hydén, 2001), villkorade av olika kvarhållande och frigörande faktorer. Barnen och viljan att skydda dessa från våld kunde beskrivas både som frigörande och kvarhållande faktorer. Känslor kunde också vara både frigörande och kvarhållande i kvinnornas berättelser. I relationens tidiga skede kunde kärlek, hopp och medlidande göra att kvinnorna inte övervägde att lämna. Våldet verkade dock leda till att kvinnorna utvecklade känslor som hat och rädsla inför männen, vilket istället påskyndade uppbrottet. Ekonomiska möjligheter, inte minst att finna egen bostad, beskrevs som grundläggande frigörande eller kvarhållande faktorer i uppbrottsprocessen.

Internalisering och normalisering av våldet var visserligen kvarhållande, men kvinnorna kunde motstå detta med hjälp av omgivningens giltiggörande gensvar. Liksom Brännvall (2016) menar jag att giltiggörande gensvar på så vis kan vara en viktig del av våldsutsatta kvinnors frigörelse. Analysen hamnar i detta avseende även nära Hydéns (2015; Hydén m.fl., 2016), som intres-

serat sig för hur det sociala nätverket runt den våldsutsatta responderar på partnervåld och funnit att människor runt paret känner till våldet och har möjlighet att intervensera (jmf. även Boethius & Åkerström, 2020; Korkmaz & Överlien, 2020). Resultaten nyanserar tidigare svensk forskning om faserna i våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser. ”Att förstå” (definiera våldet som våld) är det sista steget i uppbrottsprocessen som Enander (2008) och Holmberg och Enander (2010) talar om, och som sker först *efter* att den våldsutsatta lämnat. I denna fas börjar den våldsutsatta kvinnan kognitivt inse att hon blivit miss-handlad. Analysen i detta kapitel visar att kvinnorna även under relationens gång kunde börja ”förstå” genom olika former av giltiggörande gensvar. Detta ligger i linje med internationell våldsforskning som visat att kvinnor börjar benämna våldet före de lämnar (Anderson & Saunders, 2003).

Analysen pekar dock också mot att det kan finnas svårigheter för våldsutsatta att identifiera sig som just våldsutsatta. Dessa svårigheter kan inte bara tolkas utifrån teorin om våldets normaliseringsprocess (Lundgren, 2012) och att våldsutsatta kvinnor inte inser att de är våldsutsatta på grund av normalisering av våldet. Det kan också förstås utifrån samhällets snäva föreställningar om partnervåld (som endast fysiskt våld) och om vem/hur den våldsutsatta kvinnan är (”någon annan”, svag, passiv etc.). Analysen tyder på att detta kan göra det svårare för våldsutsatta kvinnor att definiera våldet de utsätts för som just våld, vilket i sin tur kan utgöra ett hinder för dem att söka stöd för sin våldsutsatthet, ett stöd som kan behövas för att man ska kunna lämna. Detta resonemang kan jämföras med Liang m.fl. (2005) som i sin teoretiska modell över partnervåldsutsatta kvinnors stödsökande menar att ett viktigt steg i kvinnans beslut att söka stöd är att definiera (vålds)problemet som något som inte kan lösas på egen hand och som hon behöver hjälp med, och att samhället i bred bemärkelse liksom gensvar från omgivningen har betydelse för att kvinnan ska kunna definiera problemet som just våld.

Framträdande i kvinnornas berättelser var dock inte att uppbrottet innebar den efterlängtnade frigörelsen från våldet. Snarare skiftade våldet form efter separationen. Fokus för nästa kapitel är detta eftervåld.

8. Fri från (efter)våldet?

Kapitlet inleds med en definition av begreppet eftervåld, och en analys av hur det tog sig uttryck i kvinnornas berättelser. Därefter analyseras de mer positiva erfarenheter av stöd från yrkesverksamma på VINR-planeten (jmf. Domestic violence planet, Hester, 2011) som kvinnorna talade om. Nästföljande avsnitt analyserar berättelser om hur eftervåldet möjliggjordes inom organisationer på familjerättsplaneten (jmf. Child contact planet, Hester, 2011). Kapitlet berör delen av den första frågeställningen som handlar om hur kvinnorna beskriver sin våldsutsatthet, och besvarar den andra frågeställningen om kvinnornas upplevelser av stöd i samband med uppbrott och eftervåld. I detta kapitel behandlas således delen av avhandlingens syfte som handlar om betydelsen av stöd när våldsutsatta kvinnor försöker frigöra sig från våldet.

Eftervåldet – våldet tar inte slut när hon lämnar

Ett övergripande tema analysen genererade var att våldet inte upphörde när kvinnorna lämnade sina män, utan snarare skiftade form. Jag har valt att använda begreppet eftervåld för att ringa in detta fenomen. Jag stötte på begreppet under datainsamlingen, både i intervjuer med kvinnorna och med yrkesverksamma. Det har således börjat användas på stödfältet. Jag har dock även övervägt begrepp som tidigare använts inom forskningen såsom t.ex. postseparationsvåld (vilket jag dock upplever som något otympligt på svenska), och separationsvåld (som dock för tankarna till ett våld som endast sker i samband med separationen, och sedan upphör).

Definitionen av begreppet eftervåld, som baseras på analysen av intervjuerna med kvinnorna, är att utövarens våld inte upphör när den våldsutsatta kvinnan lämnar, utan snarare skiftar form och fortsätter utövas under en längre tid i form av psykiskt och ekonomiskt våld. Särskilt om gemensamma barn finns, då våldsutövaren utnyttjar dessa samt samhällets system och myndigheter för att fortsätta ha kvar makt och kontroll över den våldsutsattas liv (sutrymme). Definitionen hamnar nära den Skoog Waller föreslagit (2022), och ligger också i linje med den begreppsanalys som Spearman m.fl. (2022) gjort där ”post-separation abuse” definieras som:

[...] the ongoing, willful pattern of intimidation of a former intimate partner including legal abuse, economic abuse, threats and endangerment to children, isolation and discrediting and harassment and stalking." (Spearman m.fl., 2022, s.1).

Kvinnorna talade dels om ett grövre våld i samband med separationen, dels om ett våld som kunde pågå lång tid efter separationen.

Våldet i samband med separationen

Perioden då kvinnorna berättade att de ville separera men fortfarande bodde ihop med männen präglades enligt kvinnorna ofta av en upptrappning av samtliga former av våld. Särskilt de män som sedan tidigare nyttjat fysiskt och sexualiserat våld ska enligt kvinnorna ha ökat detta då kvinnorna sa att de ville skiljas. Kvinnorna menade även att de män som inte varit lika fysiskt våldsamma under relationen kunde yttra dödshot och våldtäktsshot och på andra vis bete sig skrämmande i samband med separationen. De talade också om hur de utsattes för "bestraffningar" eller "smutskastningskampanjer".

Våldshandlingar som är brottsliga i lagens mening kunde alltså öka i samband med separationen enligt kvinnorna, vilket tidigare forskning också visat (Caman, 2017; Ekbrand, 2006; Ellis, 1987; Hardesty, 2002; Spearman m.fl., 2023). Detta är viktigt att uppmärksamma, inte minst ur ett skydds- och säkerhetsperspektiv. Våldet i samband med separationen, liksom eftervåldet, innefattade dock fler handlingar än de direkt brottsliga. Nedanstående utdrag ur en av intervjuerna om hur männen på olika sätt "straffade" kvinnorna är representativt för sådana våldshandlingar. Lovisa menade att mannen använde barnen för att skada henne, och såg också till att hon inte fick med sig några saker från det gemensamma hemmet då hon flyttade:

Lovisa: Och då kom det ju fram då att jag hade, att jag skulle flytta, och det var ju alltså, det var jättejobbigt och leva med honom, men det värsta började ju då. [...] Och jag skulle inte ha några saker med mig därifrån, även dom sakerna som jag hade sedan innan vi träffades tyckte han liksom inte självklart att jag skulle ha med mig. [...] Men då när jag hade sagt att jag ville flytta, då menade han på att nu började varannan vecka, vilket gjorde att ja men, det var helt, helt sjukt, för då bodde vi under samma tak, men barnen togs hand om varannan vecka av oss, fast vi bodde i samma hem. [...] Och, sådana här sjuka saker liksom och, hela tiden var det till barnen då att "nej det går inte för din mamma vill skiljas" och, ja. [...] Så att när jag flyttade så hade jag ju nästan ingenting, ingen säng till barnen ingen soffa alltså det var tomt, inga lampor.

Detta kan jämföras med tidigare forskning som funnit att mäns våld i samband med separationer innefattar olika taktiker för att få kvinnan att stanna, alternativt bestraffa henne för att hon väljer att separera (Ekbrand, 2006; Mahoney, 1991). Kvinnorna talade således om hur de drabbades av männens ekonomiska våld vid separationen, inte minst vid bodelningar där männen tog merparten av alla ägodelar. Flera av kvinnorna uppgav även att de hade svårt att

få kvarsittningsrätt till den gemensamma bostaden i samband med separationen. De och barnen tvingades därför att fly eller flytta i kortare eller längre perioder, medan mannen bodde kvar i bostaden.

Vidare beskrev kvinnorna hur männen i samband med separationen ofta startade ”smutskastningskampanjer” där de kunde ringa familj, vänner, kvinnornas arbetsgivare och myndigheter för att ge ”sin version”, som kunde innefatta att kvinnan var psykiskt sjuk, labil eller en dålig fru/partner/mamma:

Pauline: Då precis i slutet när det liksom var på upphållningen, då hörde han av sig till mina föräldrar, och åkte till och med till dem en gång då och spydde galla att jag var så oordningsam och han fick minsann dra hela lasset i huset och han var så orolig och, inte alls förstod och, om mamma då kunde prata med mig då och, att jag minsann behöver vara lite bättre på att hålla ordning där hemma och jag måste fostra barnen bättre [...]. Och hans föräldrar där var det ju, ja men att jag bara var lat och dålig och, allt var fel på mig. Så min mamma bara ”åh men det är klart, kan du inte städa lite bättre då så han blir glad?” Han har ju manipulerat dom totalt där.

Spearman m.fl. (2022, 2023) talar om denna form av eftervåld som ”discrediting” (2022), eller ”mesosystem abuse” (2023). Mesosystem abuse innebär att förövaren riktar in sig på den våldsutsattas sociala nätverk och försöker isolera eller smutskasta kvinnan inför dem (Spearman m.fl., 2023). Flera kvinnor upplevde likt Pauline att smutskastningskampanjerna lyckades, dvs. att anhöriga och myndigheter kunde bli manipulerade till att tro på männens berättelser. Gemensamt för smutskastningskampanjerna var också att männen enligt intervjupersonerna var måna om att vrida berättelsen till sin fördel då de riskerade att avslöjas som våldsutövare:

Lena: Och så fort han liksom har känt sig, nämen, vad ska jag säga? Hotad eller, avslöjad kanske, avslöjad skulle jag vilja säga det heter, då har ju hoten kommit liksom om att, hur han ska liksom sprida rykten om mig, bland mina grannar och skolan och, ringa rektor och berätta om mig. (...) Han har liksom påstått, ja, att jag har gjort någonting mot barnen att jag har, haft karlar hemma och jag har, gjort saker alltså förstår du?(J: ja) [...] Ja du vet det har varit lågvattenmärken så det har bara visslat om det. Och som han har tagit upp i soc-utredningar.

Smutskastningskampanjerna startades enligt kvinnorna i samband med separationen då våldet avslöjades, men kunde alltså pågå långt efter separationen.

Eftervåldet

Våldet fortsatte också i olika former efter separationen då kvinnan flyttat ut, främst i form av psykiskt och ekonomiskt våld. Männen kunde enligt de intervjuade kvinnorna nyttja myndigheter samt barnen för att fortsätta kontrollera eller skada dem. Det ekonomiska våldet kunde också enligt kvinnorna fortgå en lång tid efter separationen (jmf. Ulmestig & Eriksson, 2017). Ibland vågade

kvinnorna inte protestera. Ibland kunde de, likt Jasmine i utdraget nedan, resonera att ekonomisk skada var ett pris de var villiga att betala för att bli fria från männen:

Jasmine: Jag stod ju med lån och skulder, och han tyckte att han skulle ha allt, alla fina saker i bohaget. Det slutade med att jag släppte allt. [...] Då när jag insåg, när jag fick till mig det, att det finns inget slutdatum, han kan [hålla på] tills ni dör, om ni inte får den här bodelningen avklarad, det var då jag bara ”Okej ta allting!” [...]

Men, det var ju samma sak när det gällde underhållsbidraget. Att jag fick det *aldrig* innan den sista [i månaden], jag fick tjata [...]. Så då skickade jag in en ansökan till Försäkringskassan och då fick jag massor med hot från honom, omkring det [...], jag bara ”ja men alltså du förstår inte att, då slipper vi ju ha någon kontakt med varandra, om det här. Då blir det bara via, statliga verk som tar hand om det, vi slipper prata om det mer!” Och sen fick jag då ett hånande meddelande efter beslutet han bara ”din dumma jävel, du kunde ha fått 2500 varje månad, men nu får du 1500, för att du valde Försäkringskassan”. Det var värt det, jag slipper dig!

Detta ligger i linje med forskare i Sverige (Fernqvist m.fl., 2023; Tegler m.fl., 2022) och Australien (Natalier, 2018) som funnit att underhållsstöd kan nyttjas av våldsutövare som ett sätt att fortsätta komma åt och kontrollera den våldsutsatta efter separationen. Utdraget belyser också hur våldsutsatta kvinnor kan behöva stöd i samband med separationer och eftervård så att deras rättigheter tas tillvara, då de likt Jasmine annars riskerar att ”släppa allt” för att snabbare bli fria från sina våldsutövande ex-män.

Kvinnorna menade också att männen kunde nyttja sociala myndigheter som kopplades in med anledning av barnen för att smutskasta och skada. Männen kunde exempelvis nyttja möjligheten att kommentera sociala myndigheters utredningar:

Julia: Jag hade en hel hög, [*litet skratt*] en pärm med e-post från honom, som var, han anklagade mig för helt galna saker och hur hemsk jag var som förälder och eh, påståenden. Det var en väldigt omfattande utredning från soc eller familjerätten, till den här tingsrättsgrejen [vårdnads-tvisten] och dom hade skrivit 25 sidor, om oss. Och man kunde lämna kommentarer till den här utredningen. Och det gjorde han, han lämnade 35 sidor, utan glapp, med skrivelser om barnen, om mig, och hur hemska vi var [...], det var liksom inga kommentarer det var bara massa skit egentligen.

Julia beskrev även, likt flertalet andra intervjupersoner, hur mannen flera gånger anmälde oro inför hennes ”bristande föräldraförmåga” till socialtjänsten (orosanmälan i enlighet med 14 kap. 1c § SoL). Kvinnorna talade även om hur männen hotade att anmäla dem till polisen för brott de påstod att de begått. Männen kunde också hota att ”anmäla till socialtjänsten” om kvinnorna skaffade barnvakt och gick ut med sina vänner. Kvinnorna menade

också att männen kunde vägra att ha barnen de helger de kommit överens om i syfte att hindra kvinnorna från att ha ett socialt liv. Dessa beteenden tolkade kvinnorna som sätt för männen att fortsätta kontrollera deras livsutrymme. Nämnas bör även att flera av kvinnorna berättade att männen efter separationen köpte lägenheter eller hus i samma område som dem. Kvinnorna upplevde att även detta handlade om att männen skulle kunna kontrollera dem:

Emelie: Och sen kommer han, efter att han har haft barnen en helg, så kommer han och lämnar dom och säger, barnen säger att ”pappa har hittat en lägenhet!” Ja men gud vad bra kände jag för då skulle ju jag få tillbaka huset. Så jag sa ”men gud vad bra, vad kul!”. ”Ja vi har tittat på den idag” säger dom, ”jaha men gud, vart ligger den då?” ”Ja det är grannhuset!”, säger dom. Och jag känner bara hur jag blir alldeles kall, inombords. Och jag bara ”jaha!”, så här. Och [dom] bara ”ja det är jättebra, pappa säger att det är jättebra att han bor så nära för då kan han hålla koll på dig!” För dom fattar ju inte orden bakom, ordens mening liksom. Och jag bara, tittar på dom och säger bara, ”ja men, men, vad bra”, och tittar på min exman, och han står bara och flinar. [...] Så lutar han sig fram, och så säger han att ”bara så att du vet, så är du inte fri.”

Kvinnorna upplevde samtidigt att socialtjänsternas barnenheter eller familjerätter uppmuntrade detta, alltså att mannen flyttade in i en bostad nära kvinnan, då det tolkades som att mannen var en engagerad pappa som ville bo närmare sina barn. Detta skulle dock också kunna ses som en taktik att bibehålla makt och kontroll utifrån Spearman m.fl. (2022), som menar att eftervåld innefattar sådana taktiker men att de ofta förbises av myndigheter som snarare kan tolka det som att mannen bara är en engagerad pappa.

Männens nyttjande av barnen i eftervåldet...

Kvinnorna menade även att männen nyttjade barnen för att fortsätta komma åt och skada dem, något som kunde pågå en lång tid efter separationen. De menade samtidigt att papporna under relationen varit ointresserade av barnens omvårdnad, och att de saknade förmåga att anpassa sig till barnens ålder och mognad. Kvinnorna talade också om hur deras män hade svårt att hantera att små barn kan skrika och smutsa ner, och menade att de gjordes ansvariga för att männen inte skulle störas av barnen. Männen kunde även enligt intervju-personerna favorisera ett barn och ”spela ut” syskonen mot varandra, och bestraffa barnen på ett skadligt vis om de inte lydde eller betedde sig i enlighet med deras förväntningar.

Enligt kvinnorna kritiserade och förolämpade också männen dem inför barnen, t.ex. genom att kalla dem för dålig mamma och för ord som hora eller fitta inför barnen. De kunde också säga åt barnen att de inte skulle lyssna på sin mamma, och på så vis underminera kvinnornas föräldraskap. Kvinnorna menade vidare att männen under relationen utövade psykiskt och fysiskt våld mot dem inför barnen, och att de utövade psykiskt och i vissa fall även fysiskt våld direkt mot barnen.

Efter separationen menade kvinnorna att männens intresse för barnen plötsligt ökade, och de kunde enligt kvinnorna gå in i långa tvister om vårdnad, boende och umgänge. Kvinnorna upplevde att detta handlade om att männen såg barnen som ”troféer” eller ”ägodelar”, och/eller om ett intresse av att fortsätta komma åt och skada kvinnorna:

Emelie: När jag valde att slänga ut min exman, och han insåg att det var på allvar den här gången, så informerade han mig ganska klart och tydligt att jag hade gjort mitt livs största misstag, att slänga ut honom. Och att det var inte min rätt att bestämma när det här var slut och inte. Och nu när jag, nu när jag har gjort såhär, så skulle jag få ångra det. Och han skulle se till att ta mina barn ifrån mig. [...] Så att han siktar in sig på barnen helt enkelt, att han vet att där tar jag störst skada. När han nu inte längre kommer åt mig personligen, så kommer han åt mig via barnen.

Detta, att kvinnorna upplevde att männen nyttjade vårdnadstvister för att skada dem, ligger i linje med Douglas (2018) som kallat våldsutövande mäns tendenser att nyttja rättssystemet för att fortsätta kontrollera och skada för ”legal system abuse” (jmf. Spearman m.fl., 2022).

Flera av kvinnorna menade även att deras män försökte förmå barnen att bli ”miniversioner” av honom genom att tala illa om kvinnan och förmå barnen att vara arga och kritiska emot henne. Männen kunde enligt kvinnorna också använda barnen för att kontrollera och spionera på dem. Julias berättelse skildrar detta. Hon menade att mannen ansåg sig ha rätt att bestämma huruvida hon skulle få flytta ihop med någon långt efter deras separation. Hon upplevde även att mannen använde barnen för att spionera på henne genom att förmå dem att spela in samtal och filmer hemma hos henne och sedan skicka dem till honom:

Julia: [...] Han hade också haft förhör med mina barn, som var inspelade på telefonen, ett av barnen uppmanades att gå runt i lägenheten och filma den, filma min pyjamas, min kudde, var jag har mina värdesaker. Och skicka filmerna till honom. [...] Så då gjorde jag en anmälan på det. Och då gick jag till polisen men de berättade att det här var helt lagligt, men dom gjorde en anmälan till socialtjänsten och socialtjänsten tog inte ens upp det. Dom sa till mig att det var familjeproblem, och att det här var inte alls en våldshandling.

Kvinnorna upplevde således att det kunde vara svårt att få gehör från myndigheter som de kontaktade för att få ett slut på eftervåldet. En kvinna berättade vidare att hennes ex-man gett ett av barnen en telefon som hon fruktade att han installerat spionprogram på. Hon vågade dock inte förbjuda barnet att använda telefonen eftersom mannen då kunde använda det emot henne i vårdnadstvisten och hävda att hon försvårade pappans och barnens kontakt. Detta kan jämföras med Spearman m.fl. (2023) som talar om att eftervåld innefattar

”weaponizing children”, det vill säga att på olika sätt använda barnen för att skada kvinnan.

Eftervåldet drabbade således enligt intervjupersonerna även barnen. Flera av kvinnorna menade att barnen påverkades negativt av pappans våld och att de under perioder (eller konsekvent) inte ville vara hos pappan men att kvinnorna ändå, på grund av utfall av vårdnadstvist, behövde tvinga barnen att åka till honom. Papporna kunde också enligt kvinnorna använda olika taktiker för att sätta emotionell press på barnen och ge dem dåligt samvete om de inte ville vara hos dem.

Kvinnornas berättelser om männens föräldraskap och nyttjande av barnen i eftervåldet bekräftas i tidigare forskning som visat att våldsutövande fäder kan brista i sin omsorgsförmåga och försöka undergräva den andra förälderns föräldraskap (Eriksson m.fl., 2011; James-Hanman & Holt, 2021). Forskning som undersökt pappors nyttjande av barnen i eftervåld ur den utsatta moderns perspektiv har funnit liknande resultat som de jag ovan skildrat, dvs. att männen nyttjar barnen och vårdnadstvist för att fortsätta kontrollera kvinnorna, och att detta försvårar kvinnors skydd och fördröjer deras återhämtning från våldet (Douglas, 2018; Elizabeth m.fl., 2012; Francia m.fl., 2020; Toews & Bermea, 2017). Studier av fenomenet ur barns perspektiv har också funnit liknande resultat. Nikupeteri och Laitinen (2015) och Katz m.fl. (2020) fann att barn efter separationer kunde uppleva de våldsutövande fäderna som skrämmande och hotfulla, och att papporna kunde manipulera och utnyttja barnen för att skaffa information om mamman.

...du blir inte fri förrän barnen fyller 18

Kvinnorna menade att de inte skulle bli fria från männens eftervåld förrän barnen blev vuxna och de därmed skulle slippa dela vårdnaden med dem. Lena var en av de som tvingades utstå kränkningar och glåpord från ex-mannen, både via sms och vid barnens fritidsaktiviteter. Hon upplevde att hon för barnens skull inte kunde undvika mannen:

Lena: Och just det här för att man tar hänsyn till barnen, det gör ju att den andra kan fortsätta. Den kan ju fortsätta spela det här, bakom ridån. Ända tills barnen blir så pass vuxna att man inte behöver. Så att (...) det är ju det som många ja men säger att, du blir aldrig fri. Du *blir aldrig fri*. Förrän barnen har kanske, ja inte ens när dom blir 18 år, jag vet inte när man blir fri.

Kvinnorna menade att inte heller barnen blev riktigt fria från pappans eftervåld, i och med att de fortfarande tvingades till boende och umgänge med pappan. Frågan ”varför går hon inte?” framstod vidare som problematisk i ljuset av eftervåldet. Kvinnorna använde uttryck som ”då började helvetet” för att beskriva tiden efter uppbrottet. Uppbrottet innebar som sagt inte den efterlängtnade frigörelsen från våldet:

Lovisa: När barnet är enda länken som är kvar, och gemensam vårdnad och det här, så är det dit som våldet flyttas liksom. Och det är fruktansvärt och (...) nä men och ofta när man hör i samhällsdebatten så är det liksom det där ”lämna!” och lämna men, för många är det ju därefter det, liksom börjar. Och jag var ju på väg flera gånger att gå tillbaka, för att jag klarade inte av tanken att barnet var så ledset över att vara ensam med sin pappa så jag ville skydda liksom.

Som Lovisa nämner kan det faktum att våldet inte upphör efter separationen och en vilja att skydda barnen också i värsta fall göra att våldsutsatta kvinnor överväger att gå tillbaka. ”Varför går hon inte?” framstår också som en problematisk fråga utifrån erfarenheterna av de utdragna vårdnadstvister som kvinnorna talade om. Kvinnorna som hade barn med sin våldsutövare uttryckte, likt Julia nedan, att det nästan var värre att leva som separerad än att leva tillsammans med honom:

Julia: Det är nästan värre, att inte leva med honom längre än att leva med honom. Det som han har gjort via barnen så att säga har varit jätte-jättejobbigt, särskilt när barnen har blivit äldre.

Den intervjuperson som inte hade barn med sin våldsutövare beskrev visserligen en kamp för att kunna frigöra sig, inte minst på grund av mannens ekonomiska våld. Samtidigt gick hennes frigörelse från mannens våld fortare än för de kvinnor som hade barn med sina våldsutövande män.

Männens utövande av eftervåld kan betraktas som förutsägbart i en bemärkelse. Merparten av kvinnorna beskrev som sagt att mannens våld genomsyade hela relationen och var kopplat till makt och kontroll. När kvinnan väljer att separera utmanar hon tydligt denna makt. Varför skulle mannen då plötsligt välja att sluta utöva våld? Snarare framstår det som logiskt att han upplever sin makt utmanad, och därmed känner ett behov av att straffa och skada kvinnan (jmf. Mahoney, 1991). Jag tolkar det vidare inte som att de intervjupersoner som beskrev ett situationellt våld upplevde att de varit utsatta för eftervåld i samma utsträckning som de andra intervjupersonerna, även om de också talade om utdragna vårdnadstvister. Möjligen är eftervåld vanligare vid partnervåld som snarare går att kategorisera som intim terrorism eller coercive control, som i större utsträckning innefattar makt och kontroll. Resonemanget ligger i linje med Spearman m.fl., (2022, s.4) som menar att eftervåld teoretiskt bör förstås som kopplat till intim terrorism eller coercive control, snarare än situationellt våld (se även Ornstein & Rickne, 2013).

För majoriteten av kvinnorna präglades således även tiden efter separationen av motstånd mot våldet. Istället för frigörelse talade kvinnorna om en kamp för att skydda sig och barnen från eftervåldet, en kamp där de upplevde att de behövde vara ”strategiska” gentemot både våldsutövaren och myndigheter för att få stöd och skydd både för egen och barnens del. I denna kamp

framträdde möten med yrkesverksamma på familjerättsplaneten som problematiska. Först följer dock en fördjupning i de mer positiva erfarenheterna av stöd i samband med uppbrott och eftervåld som kvinnorna berättade om.

Stöd och skydd på VINR-planeten

Majoriteten av kvinnorna hade sökt och fått stöd från kvinnojourer och socialtjänstens stödenheter på VINR-planeten. Ett huvudtema i analysen var att kvinnorna upplevt ett positivt stöd och skydd från dessa, dels eftersom de erhållit samtalsstöd som på olika sätt upplevts som hjälpsamt, dels eftersom de flesta erhållit praktiskt orienterat stöd vid uppbrott och eftervåld. Flera hade även erbjudits skyddat boende. Kvinnorna talade vidare om ett långsiktigt stödbehov då eftervåldet kunde pågå en lång tid efter separationen. De talade även om ett holistiskt stödbehov i bemärkelsen behov av både emotionellt inriktat samtalsstöd och mer praktiskt orienterat stöd. Samtalsstöd innebär stöd där kvinnan får sätta ord på och bearbeta erfarenheterna av våld, och hjälp att hantera svåra känslor våldet orsakat. Det praktiska stödet handlar om konkret hjälp med ekonomi och bostad, stöd i myndighetskontakter, och stöd samt information och rådgivning i frågor gällande separation och bodelning, vårdnadstvister och brottmål etc.

Ett betydelsefullt samtalsstöd

Ett undertema kopplat till de positiva upplevelserna av stöd var samtalsstödet kvinnorna erhållit från kvinnojourer och stödenheter. Kvinnorna uppgav att de fått ett gott bemötande och ett lättillgängligt stöd samt hjälp att sätta ord på våldet. Utdraget nedan illustrerar två av dessa aspekter. Dels betydelsen av ett ”varmt”, ”icke-dömande” bemötande, dels betydelsen av (lätt)tillgängligheten i stödet:

Lovisa: Men den här stödenheten då dom har ju varit mitt, ja mitt stöd, genom alla år. Och jag träffade henne senast i slutet av förra veckan, en kvinna som jobbar där, och jag tänkte ändå det herregud dom blir inte av med mig! Det är ändå, säg att det är nästan 10 år jag har haft kontakt med dom, i vissa perioder har det ju varit väldigt mycket, sen har det kunnat gå ett tag men, jag har alltid känt att det har varit ett telefonsamtal bort, så finns det någon där. Så det är fantastiskt (...) det stödet jag har fått däriifrån. [...] Så att stödenheten har ju varit en sådan här fantastisk, ja men värme, alltså icke-dömande, och ställt upp på alla sätt, och lättåtkomligt, man behöver liksom inte boka tid långt i förväg utan man kan bara ringa och, ingen journalföring.

Tillgängligheten handlade om att kvinnorna kunde ringa eller sms:a stödpersonen vid behov, inte bara prata vid de bokade mötena. Detta, och att stödpersonerna inte förde journaler, verkar ha skapat en känsla av att verksamheten

och stödet var lättillgängligt. Tillgänglighet handlade också om att kvinnorna uppskattade när samtalsstödet inte begränsades i tid, då kvinnorna menade att de hade ett mer långsiktigt stödbehov.

Kvinnorna talade också i positiva ordalag om hur de fått hjälp att sätta ord på sina erfarenheter som just våld. Särskilt viktigt var detta giltiggörande gensvar avseende det psykiska, ekonomiska och sexuella våldet som inte lämnade synliga skador eller ”syntes utanpå”. Kvinnorna beskrev detta gensvar som betydelsefullt för deras återhämtning från våldet. Viktigt i detta var också att inse att kvinnornas psykiska mående och lidande var konsekvenser av våldsutsattheten, och att det inte (som männen intalat dem) handlade om att de var ”överkänsliga”, ”galna” eller dylikt:

Josefin: Vad skulle du säga liksom är det viktigaste som du tar med dig därifrån, den kontakten [med stödenheten]?

Erika: Hon byggde ju upp mig igen, och fick mig att förstå att det inte var jag, som det var fel på, det var inte mig det var fel på utan att det var han som var dum liksom och det var han som, hon fick mig att se vad han utsatte mig för. Så, att det är jag ju väldigt tacksam för. Att hon satt och tjatade om att jag inte var en psykopat, [*litet skratt*] i flera månader liksom. Och just det här att man inte ska skämmas, och, ja men hela den här biten för jag skämdes ju, jättemycket, för jag förstod ju själv hur jävla dumt det hade blivit allting.

Betydelsen för Erika av att få syn på att mannen utsatt henne för våld kan förstås i ljuset av den gaslighting som skildrades i förra kapitlet. Gensvaret från stödenheten verkar ha utgjort ett slags motvikt mot denna gaslighting, en motvikt som kvinnorna likt Erika kunde uppleva som stärkande och skuldavlastande. En viktig del av det giltiggörande gensvaret handlade om just skuldavlastning. Kvinnorna upplevde att detta skedde då yrkesverksamma förmedlade att våldsutövare använder liknande strategier och att vem som helst kan utsättas för våld, vilket gav kvinnorna en känsla av att de inte var ensamma och att våldet inte var deras fel. Kvinnorna uttryckte, likt Emelie och Lena nedan, att detta var en central aspekt av det samtalsstöd de erhållit:

Josefin: Och vad liksom skulle du säga har varit mest hjälpsamt eller liksom betydelsefullt i kontakten med kvinnojouren för dig?

Emelie: Vad som har betytt absolut mest, det är en enda mening som jourkvinnan sa och det var: ”Du är inte ensam, och det är inte ditt fel.” För att jag har, och jag tror många andra kvinnor också man klandrar sig själv. Så enkelt är det bara. Och man känner sig ensam.

Josefin: Och vad tar du med dig från dom enskilda samtalen [på stödenheten]?

Lena: [...] Just det här att man fick den här kunskapen, jag hade inte förstått vilken typ av person jag hade levt med. Att det fanns ett namn på det.

Josefin: Mm, vad betydde det för dig?

Lena: Ja, det betydde att jag kunde söka vidare, mera kunskap. Jag lånade böcker och sökte på nätet och, liksom bara checkade av, att allting stämde och, och började förstå hur den [han] är funtad, ja och att det inte är mig det är fel på.

Detta bekräftas även i Erikssons m.fl. (2021) intervjustudie där de våldsutsatta kvinnorna menade att det varit skuldavlastande för dem att få kunskap om hur våldsutövare fungerar. Samtalsgrupper upplevdes också som skuldavlastande då de hjälpte kvinnorna att se att de inte var ensamma om sina upplevelser och att våldet var våldsutövarens ansvar. Särskilt viktiga beskrevs dessa samtalsgrupper av de intervjupersoner som hade svensk medelklassbakgrund och som hade svårt att identifiera sig som våldsutsatta. De menade att samtalsgrupperna gav dem en möjlighet att inse att andra kvinnor hade varit utsatta för liknande våld av sina män:

Josefin: Vad var det som var hjälpsamt där [i kvinnojourens samtalsgrupp]?

Linda: Ja men det var ju fantastiskt att sitta med andra, och dela erfarenheter, och få upp ögonen för att vi, vi har ju suttit, och det har ju även hänt i sådana här Facebookgrupper som jag är med i, att man har liksom trådar där man ”men är vi, har vi varit tillsammans med samma person?” Alla får dom här aha-upplevelserna, ”men dom [förövarna] är *exakt* likadana!” [...] och vi, alla, ja vi satt där jag vet inte hur många vi var kanske femton på kvinnojouren och typ alla hade bott i hus och alla hade haft så här, ja det var drömhuset och det var så perfekt och han var liksom, ja det var chefer i socialtjänsten och det var poliser och det var, männen alltså, det var alla möjliga perfekta snubbar liksom.

Josefin: Ja, kan du sätta ord på vad det innebär, att få höra det?

Linda: Ja men jätte-, för man känner sig ju väldigt ensam [...] Och dessutom så finns det ju allt det här, skuld, skuldkänslorna att det var, det här är mitt fel, det här är någonting som bara händer mig. Och jag fick ju också, jag tror att jag kanske kände väldigt mycket så att det här, det här händer verkligen bara en viss typ av kvinnor och *absolut inte* mig.

Inom könsmaktsperspektivet görs poängen att våldsutövare och våldsutsatta kan vara vem som helst, men samtidigt att utövarens våld följer vissa mönster. Detta perspektiv menar Hester (2011) historiskt präglat arbetet på VINR-platen. När det förmedlas i stödet till våldsutsatta kvinnor kan det alltså upplevas som skuldavlastande.

Hälften av kvinnorna talade under intervjuerna om hur yrkesverksamma de mött refererat till teorier som utgår från ett könsmaktsperspektiv, exempelvis

Duluth-modellens ”makt- och kontrollhjul”, teorin om våldets normaliseringsprocess (Lundgren, 2012), eller teorin om traumatiska band (Holmbergs & Enander, 2010). Användandet av teorier kunde upplevas som positivt eftersom det skapade igenkänning och förmedlade att kvinnorna inte var ensamma i sina erfarenheter utan att våldet kan drabba vem som helst:

Lovisa: Precis i början när jag fick kontakt då med den här stödenheten, då visade dom mig en liten bild på det här makt- och kontrollhjulet, den här teorin då som man har visualiserat i form av en cirkel med olika dimensioner av makt och kontroll och så, den gav mig ganska mycket faktiskt. Att man då på något sätt då, nej men det var flera, flera aspekter på det. Det ena är ju liksom att men det är fler människor som känner eller som har upplevt detta, så många att man till och med liksom har teoretiserat kring det. Och så skönt liksom att, känna igen sig i den här modellen och, och den andra liksom dimensionen av det blir ju att man flyttar det ifrån sig själv, att man lite, ja men när man kan teoretisera, man ställer sig lite utanför och tittar in.

Kvinnorna talade om teorierna som kunskap eller ”fakta om våld” som de förmedlats i början av stödkontakten. Några menade att de uppmuntrats att passa in sina erfarenheter av våldet i teorierna. Vissa upplevde detta som oproblemiskt, andra (exempelvis en av kvinnorna som hade utsatts för situationellt parvåld) hade svårare att relatera sina erfarenheter till teorierna.

Kvinnorna hade med andra ord generellt fått giltiggörande gensvar i samtalsstödet, en hjälp att definiera sina erfarenheter som våld och signaler att våldet togs på allvar och var utövarens ansvar, inte deras. Intressant att notera är att kvinnojourernas och stödenheternas samtalsstöd i dessa delar beskrevs likartat av kvinnorna, då forskning funnit att kvinnojourer respektive socialtjänst har visat sig ha olika stödiideal eller ”doxa” (Helmersson, 2017). Som jag ska återkomma till i kapitel 9 skulle detta delvis förstås utifrån att de kan utgå från och använda samma teorier i stödet.

Mer än samtalsstöd – hjälp att få (efter)våldet att upphöra efterlystes

Kvinnorna önskade dock att de utöver samtalsstödet hade fått mer konkret hjälp i att få mannens våld att upphöra, och att insatser även riktats mot honom:

Linda: Så att, samtalsstöd finns och det är jättebra, när man väl får det, i alla fall det jag har fått. Men det stöd jag hade *velat* ha *då* var, jag frågade flera gånger ”Men kan ni inte komma hem till mig? Kan ni inte komma hem till oss? Jag vill ha ett hembesök! Jag vill att ni kommer och ser, hur det *är*” och sen, *jag* ville inte åka till ett skyddat boende med mitt barn! Det skulle vara väldigt otryggt för barnet. Kan ingen komma och plocka honom?! Varför kan inte han, förflyttas någonstans?

Kvinnorna uttryckte således att samtalsstöd visserligen var viktigt i samband med separationen och för bearbetandet av erfarenheten av våldet. De önskade

dock att samhället också skulle hjälpa dem att skydda sig och sina barn från eftervåldet:

Angelica: Jag har väl kommit till en punkt där jag känner att så här, jag behöver inte medlidande längre från, eller inte medlidande så här men, det är det man möts lite av att så här, ja en kvinnojour, jag ringer ju dom fortfarande idag sporadiskt och bollar vissa saker och då är det som att (...) Ja dom, dom förstår, och jag känner verkligen att dom förstår liksom, men det är inte det jag behöver längre jag behövde det då, i uppbrotsprocessen då behövde jag någon som liksom kunde förstå vad jag varit med om. Men idag behöver inte jag det längre idag behöver jag liksom någon som kan ge, alltså jag behöver handfast konkret förändring. Jag behöver att mina barn skyddas från våldet.

Kvinnorna upplevde dock ofta, som jag ska återkomma till i kommande avsnitt, att denna hjälp saknades. Yrkesverksamma på kvinnojourer och stödenheter på VINR-planeten har inte själva rådighet över detta. För att eftervåldet ska upphöra krävs det en samverkan mellan organisationer på olika ”planeter” (jmf. Hester, 2011).

Praktiskt orienterat stöd vid uppbrott och eftervåld

Ett undertema kopplat till de positiva erfarenheterna av stöd på VINR-planeten var också betydelsen av ett mer praktiskt orienterat stöd för kvinnornas uppbrott och skydd från eftervåldet. Behovet av detta stöd aktualiserades i samband med uppbrottet, då kvinnorna upplevde sig behöva stöd i ekonomiska frågor, bostadsfrågor, och i juridiska frågor. Ett mer direkt ekonomiskt stöd och hjälp att hitta en egen bostad beskrevs också som centrala delar av det praktiskt orienterade stödet, särskilt av de som hade sämre ekonomiska förutsättningar. Kvinnorna uppskattade också när de fick råd i hur de kunde hantera våldsutövaren i relation till barnen. Utdraget ur intervjun med Erika nedan illustrerar detta:

Erika: Dom [på stödenheten] hjälpte mig liksom med vad jag hade för, för rättigheter och skyldighet gentemot [honom], för att för mig har det alltid varit väldigt viktigt att aldrig förbjuda honom att träffa sitt barn, för det spelade han på så fort, han kontaktade ju själv soc för att han inte fick komma och sova med mig och sitt barn. Och då talade han om för mig att jag förhindrade honom att träffa sitt barn. Så att många gånger så kontaktade jag ju stödenheten alltså, även fast jag inte hade [samtals]tid, och bara liksom frågade ”har han rätt till det här?” ”Nej, du kan neka honom det. Utan vill han komma och träffa sitt barn, då kan ni träffas mitt på dagen, mellan dom tiderna”. Så att dom hjälpte mig väldigt mycket att, att få mig att förstå vad jag hade för rättigheter och vad jag kunde neka och hela den här biten.

Detta är ett exempel på hur yrkesverksamma på VINR-planeten kunde agera för att hjälpa kvinnan att skydda sig från mannens eftervåld, eller annorlunda

uttryckt att underlätta hennes motstånd. Om Erika inte blivit upplyst om sin rätt att neka mannen att komma hem och sova hos henne är det möjligt att hon känt sig tvingad till att acceptera mannens krav, vilket skulle ha gjort det möjligt för honom att fortsätta utöva våld mot henne.

Stöd i form av information om rättigheter och möjligheter i samband med skilsmässa och bodelning upplevdes också som viktigt i samband med uppbrottet. Angelicas berättelse om stödet från kvinnojouren i samband med hennes uppbrott är representativt för detta:

Angelica: Jag gick i samtal [på kvinnojouren], hon var jättebra så hon stärkte mig och kunde också guida mig i alla dom här, praktiska momenten liksom. Jag såg till att få ett bodelningsavtal, som han skrev på, där jag liksom tog många av möblerna och så här, vi försökte sälja huset och han, han gick *med* på det så ibland kan jag tänka så här, undrar om han, att jag var så pass snabb att han fattade inte riktigt att jag menade allvar. Han trodde att såhär jaja men det här är något tillfälligt. Och sedan efter sex månader så gick ju skilsmässan igenom.

Några intervjupersoner upplevde dock att de saknade praktiskt orienterat stöd i samband med uppbrottet, främst från socialtjänstens stödenheter. Detta skulle kunna förstås utifrån tidigare forskning som visar att socialarbetare på stödenheter värdesätter samtalsstöd framför det mer praktiskt orienterade stödet, då behandlingsarbetet förknippas mer med professionalitet och status (Helmersson, 2017). Jasmine menade att detta gjorde att hon gick med på mannens krav och ”släppte allt” i bodelningen, i hopp om att slippa vidare kontakt med sin våldsutövare:

Jasmine: Jag bara släppte allt, efter mycket om och men alltså jag gav mig inte, det tog ett halvår för mig från det att vi började diskussionen tills det att jag kände själv att, fan jag bara släpper den här skiten det är, det är inte värt det! Där hade jag behövt mer hjälp. Alltså vad man har för rättigheter och (...) ja bli kvitt människan! Att bli *helt* fri.

Kvinnorna uttryckte också att de ibland saknat stöd i myndighetskontakter. Lena upplevde inte att hon fick detta stöd från stödenheten, något hon var kritisk till:

Lena: Alltså när du lämnar en sådan här våldsrelation det är ju så *otroligt* mycket som händer och som du själv, du är så försvagad, du är så nedtryckt, du har ingen tro på dig själv, du hamnar i en värld som du aldrig har varit i, och helt plötsligt så ska du, helt plötsligt får du kontakt med *alla* myndigheter som du *aldrig* har behövt vara i kontakt med förut, och som du är lite rädd för. Det är inte *alls* roligt att bli granskad av socialtjänsten. Det är inte *alls* roligt att stå där inför en polisanmälan, och du ska nysta i det här med ekonomin och det är bostadsbidrag och det är krångel med underhåll och vårdnadsbidrag och, och allt, hela batteriet! När du är som i mest stress, och kanske, hamnar i utmattningsdepression och alltihopa, då ska du *själv*, nysta i det här. Där borde det finnas någon hjälp.

Utdraget berör också hur praktiskt orienterat stöd kan vara viktigt i samband med uppbrott och eftervård då våldsutsatta kvinnor kan befinna sig i kris eller utmattning. Då kan det upplevas som extra påfrestande att behöva navigera i kontakter med myndigheter. Även de kvinnor som hade svensk bakgrund och högre utbildning talade om detta som påfrestande.

Stöd i skyddat boende – skyddad men isolerad?

Analysen av kvinnornas erfarenheter av stöd på skyddat boende genererade ett huvudtema: att kvinnorna upplevde sig vara temporärt skyddade från (efter)våldet, men att de samtidigt befann sig i en slags ”bubbla”, isolerad från det vanliga livet. Kvinnorna menade att det var socialsekreterare på barnenheter eller kvinnofridsenheter som försökte förmå dem att acceptera placering i skyddat boende då våldet ökade i samband med separationen. Kvinnorna upplevde att dessa erbjudanden ibland handlade om att socialtjänsten ville ”ha ryggen fri” och se till att inget ytterligare våld förekom genom att förmå dem att ta med barnen till skyddat boende. Detta kan förstås utifrån Hesters (2011) tre-planets-modell och barnskyddsplanetens logik, där socialtjänstens barnenheter tenderar att lägga ansvaret för att skydda barnen på den våldsutsatta mamman snarare än den våldsutövande pappan (Hester, 2011). Utdraget nedan illustrerar hur kvinnorna upplevde att socialtjänsten ”hotade” att omhänderta barnen om de inte accepterade en placering i skyddat boende:

Linda: Och då ringer hon och säger att jag måste till ett skyddat boende, hon har fixat det till mig nu så nu ska jag göra det! [*suck*] Och jag har liksom inte, jag har blivit *erbjuden* det tidigare och tackat nej för att jag, jag ville inte rycka upp barnet från förskolan. Och jag ville inte sitta i det! Jag hade mina föräldrar som jag kunde fly till [...] Vilket skulle vara mycket tryggare för både barnet och mig, än att liksom åka till ett skyddat boende någonstans. Men jag skulle dit! [...] Och hon sa att jag måste åka dit och det kommer en taxi idag och vi hämtar upp ditt barn på förskolan med taxi. Annars kommer vi, någon att hämta ditt barn och placera det.

Flera av kvinnorna angav liksom Linda att de inte ville rycka upp barnen som ett skäl till varför de inte ville acceptera en placering på skyddat boende. Det var kvinnor med hög utbildningsnivå och kännedom om det svenska systemet som talade om att de vågat argumentera emot och tacka nej till socialtjänstens rekommendationer om skyddat boende:

Linda: Och jag hade ju haft så mycket kontakt med socialtjänsten och, jag är inte *helt* eh, obevandrad i socialtjänstlagen ändå även om jag inte har såhär alltså men, inte så att jag har jättekoll men jag hade ändå så pass mycket koll att jag kunde säga ”så här kan ni inte göra, jag vill prata med din chef, och det här är liksom inte, det här kan inte vara för barnets bästa och jag kan omöjligt se att det här, att ni följer socialtjänstlagen nu”.

De kvinnor som tackade ja till placeringen och hade erfarenhet av skyddat boende beskrev vistelsen som ett slags vakuum eller ”bubbla” där de var avskurna från det liv de levt innan, ett liv där de själva och barnen kunnat arbeta eller gå i skolan och träffa vänner och familj. Vistelsen på det skyddade boendet präglades dessutom av ovisshet och känslor av maktlöshet inför situationen och framtiden:

Ronja: Men det är ju en sorg, att man lever i den bubbla man gör, i det att man får pausa, som jag upplever det man får pausa sitt liv, man får pausa kontakt med vänner, familj, ja allt det här som andra har. [...] Jag kan inte umgås med någon här [på det skyddade boendet] [...] Även om jag har personal här som jag kan gå och få hjälp av så är jag ju, det är jag och mina barn i vår lägenhet just nu så det är klart att det är en bubbla. Du är liksom i ett vakuum litegrann, och du vet inte hur länge du blir här. Och var ska du ta vägen sen? Var ska du bo? Var ska jag bygga upp mitt nya liv? Hur kommer det bli? Kommer det bli umgänge med pappan? [...] För det jobbigaste är ju att det är människor som är över ens huvud och bestämmer, över en. Dels hur du ska ha det, dels hur länge jag får vara här, dels om jag får behålla mina barn.

Boendets säkerhetsregler och rutiner innebar vidare att kvinnorna inte hade samma möjlighet till sociala kontakter, och bidrog till känslan av att befinna sig i en ”bubbla”. Eva, som placerades i ett boende med hög säkerhetsnivå där hon inte fick gå ut på flera veckor, liknade upplevelsen av att inte få lämna boendet vid att sitta i fängelse:

Josefin: Du nämnde också, om vi går över till det här skyddade boendet då, att du kände dig ganska så isolerad i början där, att du faktiskt inte fick gå ut på ett par veckor alltså du var ganska isolerad fysiskt där?

Eva: Ja det var vi ju, det var en innergård där som man kunde gå till men man fick inte gå utanför den liksom. Och jag försökte gå ut varenda dag med barnen dit alltså, och försökte vara kreativ så att vi kunde leka lite och så där, så att det var ju, det kändes ju verkligen som att vi var ju typ i fängelse och straffade på något sätt. Och på ett sätt var det ju någon form av straff, samtidigt var det ju frivilligt på något sätt.

Denna inskränkning i rörelsefriheten motiverades antagligen av behovet av skydd, men för Eva framstod den som oproportionerlig i relation till hennes utsatthet och hotbild från mannen. Hon upplevde nämligen inte att hon var särskilt våldsutsatt, utan snarare att barnen var det och behövde skyddas från pappan. Samtidigt menade hon att hon både av socialtjänsten och det skyddade boendet övertygades om att hon var våldsutsatt och behövde acceptera en placering i skyddat boende.

Några av kvinnorna fick av säkerhetsskäl inte heller använda sociala medier i det skyddade boendet, vilket också upplevdes som avskärmande från det normala sociala livet. En av intervjupersonerna berättade även att hon och barnen av säkerhetsskäl inte fick berätta vad de egentligen hette eller var de bott

före de kom till det skyddade boendet. De uppmuntrades istället att använda fingerade namn och bakgrundshistorier. Hon beskrev de fingerade namnen och bakgrundshistorierna som förvirrande och jobbigt att behöva ”ljuga” om, vilket också gjorde det svårare att etablera nya sociala kontakter. Detta kan jämföras med Skoog Wallers (2022) studie där kvinnorna uttryckte att de upplevde att kontakten med andra försvårades av att leva med skydd, vilket enligt Skoog Waller (2002) bidrog till deras känsla av ensamhet.

Samtidigt uttryckte kvinnorna lättnad och tacksamhet över att få vistas på skyddat boende, särskilt de som bodde på skyddat boende med anställd personal som de upplevde gav ett omfattande (och holistiskt) stöd. Restriktionerna i exempelvis användande av telefoner och sociala medier verkar ha gjort att de upplevde sig vara temporärt skyddade från mannens eftervåld. Det framstod samtidigt som orättvist för kvinnorna att de och barnen behövde fly och tvingas till begränsad kontakt med familj och vänner och att leva med skyddade personuppgifter, samtidigt som den våldsutövande mannen kunde fortsätta leva sitt liv som vanligt. Kvinnorna uttryckte också att de drömde om att de efter tiden i det skyddade boendet skulle kunna flytta med sina barn till en ny ort och etablera nya liv fria från våld. Samtidigt befann de sig i vårdnadstvister. Deras drömmar om ett liv fritt från våld, långt borta från våldsutövaren, avgjordes varken av dem eller det skyddade boendet utan av yrkesverkssamma på familjerättsplaneten.

Möjliggörande av eftervåld på familjerättsplaneten

Ett huvudtema i kvinnornas tal om erfarenheter av stöd var dock att eftervåldet *möjliggjordes* av (bristen på) hantering av våldet på familjerättplaneten. Kvinnorna uttryckte chock och besvikelse över skillnaderna i stödet från yrkesverkssamma på de olika planeterna, och talade om dessa skillnader med hjälp av metaforer som ”det var som natt och dag”, ”helt olika världar”, eller som Lovisa i utdraget nedan som ”en kall och en varm hand”:

Lovisa: Det kändes väldigt konstigt, att fastän att det är samma förvaltning, familjerätt och stödenheten, så på den ena, det är som en kall och en varm hand liksom. Den ena [stödenheten] liksom bjuder på fika, och när vi hade den där [samtals]gruppen så var det liksom, [...] vi var sex sju och det var två stycken socionomer, och vi pratade och sen bröt vi för lite fika, och det var ja smörgåsar thé kaffe och skålar med godis framme på borden. Då tänkte jag herregud, för det var ungefär samma historia, dom här männen alltså det skiljer sig inte jättemycket, dom skiljer sig inte jättemycket åt [...]. Och så sitter vi där och försöker reparera oss, och så har vi ofta sådana sår, kopplade till hur polisen har hanterat det, och hur soc, ja andra delen av socialtjänsten har hanterat det här, det här att man vill gärna se någon rättvisa, mellan mamma och pappa liksom, snarare än att se vad det är som försiggår i familjen. Så att, det har verkligen varit liksom, ja kallt och varmt där.

Jag tolkar det som att stödenheter och kvinnojourer upplevdes som ”varma” inte bara på grund av det empatiska bemötandet utan också då de som Lovisa berör i utdraget gav stöd i en miljö som uppfattades som trygg och inte myndighetslik (som talet om fiket ovan antyder), och där skuldavlastning kunde ske genom att likheter i förövarnas våld uppdagades. Samtidigt som detta beskrevs som läkande, så uttryckte kvinnorna likt Lovisa att andra yrkesverkssamma genom sin brist på hantering av eftervåldet istället tillfogade ytterligare sår.

I följande avsnitt fördjupas analysen av underteman kopplade till huvudtemat: hur kvinnorna upplevde att våldet omskrevs till konflikter som ägt rum i dåtid och att de uppmanades att samarbeta med sina våldsutövare, men hur de kunde förhålla sig olika till kraven på samarbete och att behandla våldet som något som inte hade relevans i nutid och framtid.

Ömsesidigande av våld och krav på samarbete

Majoriteten av kvinnorna menade att de utsatts för ett omfattande, ensidigt och skadligt våld, ett våld som fortsatte i olika former även efter separationen. Samtidigt upplevde de att betydelsen av detta våld reducerades då det ”ömsesidigades” i mötet med socialtjänstens familjerättsenheter, det vill säga omskrevs till bråk, konflikter eller samarbetssvårigheter (jmf. Coates & Wade, 2004):

Lena: Ja det här med familjerätten liksom som, ja men jag sa det förra gången men jag kan inte trycka på det nog det här att man tenderar till att se det som en konflikt, eller att, ja men det här ”lika goda kålsupare” eller, ”inte ens fel att två träter”. När det i själva verket handlar om ett systematiskt våld liksom. Men att jag tror det blir för jobbigt för dom, att ta i det, så då blir det väl lättare att se det som en vanlig skilsmässa där det blir ett litet gruff, som går över efter en fas liksom.

Nedanstående utdrag ur intervjun med Julia är illustrativt för hur kvinnorna upplevde sig skuldbelagda när våldet ömsesidigades. Kvinnorna menade att detta skedde inom familjerättsenheter och i tingsrättsförhandlingar om vårdnad, boende och umgänge. Några kvinnor, däribland Julia, upplevde det även från andra delar av socialtjänsten som de hade kontakt med utifrån barnens situation:

Julia: Jag och min före detta man blir beskrivna som sådana här, konfliktföräldrar. Och det ser man upprepade gånger i all dokumentation jag har, socialens bedömningar, utredningar, även den här familjehandlaren som mitt barn träffar nu, att jag får den här benämningen, att jag är någon slags konflikt-, konfliktperson, [...] Dom är så angelägna om att det här är min konflikt. Att jag får sitta där med min konfliktpåse och känna mig, skuldbelagd egentligen för att jag har dragit upp det här, jag har en konflikt.[...] Och det, det är det som kanske gör att det känns så mycket som, socialen jobbar på 50-talet [*litet skratt*] det är lite så, för

när man läser i dom här gamla, eller ser en film som handlar om 50-talet, och så du vet någon slår sin fru och så kommer polisen och bara ”ja men, ja fru Karlsson du har faktiskt orsakat det här” och det, det är så det känns!

Kvinnorna uttryckte också att de kände sig svikna när våldet ömsesidigades:

Lena: Så att det var ingenting, utan det var mera att man hade ”samarbetsproblem”. Och det var, och jag *hatar* det där ordet. Jag hatar, alltså, varenda gång jag har läst det där då ser jag rött. För då blir ju jag bedömd på samma sätt som honom. Och jag anser att när det finns, någon typ av våld, så är man ju inte jämbördiga. Man kan inte säga att man är, lika dåliga kålsupare båda två. Och att man ska ta sig i kragen?! (J: nej) Nej! Vem ska ta sig i kragen? Jag som blir misshandlad, jag ska ta mig i kragen? (J: nej) Nej så att jag kände mig verkligen *sviken*.

Detta gensvar står i kontrast till det giltiggörande gensvar kvinnorna upplevde hos stödenheter och kvinnojourer på VINR-planeten, där de istället fick hjälp att lägga ansvaret för våldet på våldsutövaren (och därmed avlastades från känslor av skuld och skam).

Utdraget nedan illustrerar vidare hur kvinnorna upplevde att våldets betydelse reducerades då yrkesverksamma uttryckte att de ville vara neutrala eller ”objektiva” och därmed inte ”kolla bakåt i tiden”, det vill säga till perioden då relationen pågick och våldet utövades:

Josefin: Det är som att dom inte har någon historik ju, du har ju ändå bott på kvinnojour och allt som sagt.

Julia: Ja och socialtjänsten sa till mig senaste gången att dom kollar aldrig på historik för dom vill få en objektiv, bedömning vid varje utredning. Så jag bad dom att gå och kolla, till och med den här familjerättsutredningen, den är fem år gammal men det finns mycket i den. Och det står där att dom misstänker att barnen utsätts för våld. Men det ville dom inte göra för varje utredning måste vara objektiv och dom får inte kolla bakåt i tiden på gamla utredningar eller anmälningar.

Oviljan att ”titta bakåt” är en del av arbetssättet inom familjerättsplaneten enligt Hester (2011), där man istället vill fokusera på hur kontakten mellan föräldrar och barn kan fungera framåt i tiden. Forskning har som tidigare nämnts funnit att socialtjänsten ibland förstår våldet i termer av familjekonflikter snarare än som ensidigt och allvarligt våld (Helmersson, 2017; Mattsson, 2017, 2013). Om våldet betraktas som konflikter framstår det som mer rimligt att kvinnorna uppmanas att lägga konflikten bakom sig och titta framåt. Om det inte anses finnas ett offer och en förövare utan snarare två parter som träter, blir det också oproblematiskt att förmå dem att samarbeta för barnets bästa.

Ur de intervjuade kvinnornas perspektiv var dock detta samarbete problematiskt då det innebar en fortsatt kontakt med våldsutövaren, en kontakt där eftervåldet möjliggjordes. Kvinnorna upplevde det påtvingade samarbetet

som otrött och hotfullt och uttryckte ibland, likt Rebecca i utdraget nedan, att de upplevde att våldsutövaren nyttjade dessa tillfällen för att trycka ner dem. Rebecca hade likt flera andra intervjupersoner tidigare erbjudits skyddat boende av de socialsekreterare som arbetade på socialtjänstens våldsenhet. Dessa verkade inte ha samverkat med kommunens barnenhet eller familjerättsenhet i riskbedömning och säkerhetsplanering. Rebecca tvingades nämligen då barnenheten hade barnsamtal att sitta tillsammans med den våldsutövande ex-mannen i väntrummet och uthärda glåpor från honom. Hon menade också att hon behövde sitta i ett litet rum med honom under samarbetsamtalen på familjerättsenheten, under vilka hon inte vågade göra annat än att gå med på det mannen ville:

Rebecca: Så att efter det mötet, sedan när dom [familjerättssekreterarna] sa att ”men vad duktig du var, det här gick ju jättebra”, men jag hade ju inget val! ”Ni förstår inte, han har hotat mig till livet, och han sitter inte ens fem centimeter ifrån mig! Vad ska jag göra? Ska jag inte gå med på det han säger just nu?” så jag sa ”Ni måste ju, samköra det här, med att titta upp vad är det som har hänt, liksom vad är bakgrunden till att den här familjen är här överhuvudtaget?” Jag vill inte ha en klapp på axeln liksom ”äh vad duktig du var”, nej, det var katastrof! Och då försökte dom också säga så här, ”Jo men, han hade ju inte vågat brusa upp inför oss.” ”Ja men ni har ju ingen aning om vem ni har att göra med! Det gör han utan problem. Och hade han ryckt tag i mig, i halsen, så hade ni aldrig hunnit fram till honom. Och han är alldeles för stark för att ni ens ska ha en chans, att slita bort hans händer.” Och det tyckte jag var en sådan här, riktig sådan här katastrofkänsla, att man liksom [suck], man tvingas in i någon typ av samarbete, utan att dom har bakgrunden till händelsen. Och utan att jag hade någon väg ut.

I den version av föreskrifterna för socialtjänstens arbete med våld i nära relationer som gällde då merparten av kvinnorna i studien erhöll stöd fastslås det (liksom i den uppdaterade versionen av föreskrifterna) att socialnämnden ska samverka internt och externt så att inte insatser motverkar varandra. Insatserna till olika individer i familjen ska också samordnas, och i detta arbete ska behovet av trygghet och säkerhet för våldutsatta beaktas (3 kap. 9-10 §§ SOSFS 2014:4). Detta verkar dock inte ha implementerats överallt, ur de intervjuade kvinnornas perspektiv. I fallet ovan (liksom i flera av kvinnornas fall) verkade det saknas en sådan samverkan, och kvinnorna upplevde att de försattes i situationer där de fortsatte att utsättas alternativt fruktade att utsättas för våld. Detta ligger i linje med Spearman m.fl. (2022) som menar att det familjerättsliga systemet tenderar att nyttjas av män som ytor för att utöva (efter)våld.

Det förekom få berättelser om upplevelser av att familjerättsplaneten omöjliggjort eftervåld. Lena var en av få som upplevde att det fanns en medvetenhet på familjerättsenheten att samarbetsamtalen riskerade att bli en arena för mannen att utöva eftervåld. Lena gavs rådet att undvika ögonkontakt med mannen under samarbetsamtalen, och att gå i samtalsstöd på stödenhet för att

orka med samtalen. Lena menar dock att samarbetsamtalen till sist ledde till att hon fick enskild vårdnad. Mannen använde nämligen de veckobrev som föräldrarna skulle använda för att kommunicera om barnen till att smutskasta Lena. Dessa brev lästes av socialarbetarna. Enligt Lena var mannen även aggressiv och otrevlig inför och gentemot dem under de gemensamma samtalen, vilket hon menar bidrog till att de rekommenderade enskild vårdnad.

Familjerätten kan således ur våldsutsattas perspektiv delvis omöjliggöra eftervård, exempelvis genom att ha rutiner där den våldsutövande mannens kommunikation med den våldsutsatta kvinnan måste gå genom myndigheten, och genom deras utredningar som har betydelse för tingsrättens beslut om vårdnad, boende och umgänge. Noteras bör dock att det inte är familjerätten utan tingsrätten som fattar det slutgiltiga beslutet om vårdnad, boende och umgänge i vårdnadstvister.²¹ Flera intervjupersoner berättade att de fått rådet av sina juridiska ombud att inte tala om våldet i vårdnadstvisten i tingsrätten då det uppfattades som smutskastning att berätta om mannens våld. Även om uppgifter om våld gavs upplevde kvinnorna att våldet ”tappades bort” och inte tillmättes betydelse i tingsrättens bedömningar. Denna bild bekräftas i Jämställdhetsmyndighetens kartläggning (2022) av i vilken utsträckning och på vilka sätt våld kommer till uttryck i vårdnadstvister i tingsrätten. 804 domar granskades och i 64 % av målen förekom uppgifter om våld. I flera mål avfärdades berättelserna om våld då uppgifterna inte ansågs vara styrkta. I både riskbedömningar och i målens avgörande fästes enligt Jämställdhetsmyndigheten (2022) större betydelse vid samarbetssvårigheter än påståenden om våld. Ibland omskrevs även våldet till samarbetssvårigheter, vilket Jämställdhetsmyndigheten (2022, s.10 & s.13) kritiserar.

Olika sätt att förhålla sig till familjerättsplanetens arbetssätt

Kvinnorna kunde förhålla sig på lite olika sätt till de ovan nämnda kraven på samarbete och på att behandla våldet som något som bara berörde det förflutna. Majoriteten talade om hur de deltog i olika stödgrupper i sociala medier och att de där fick tips och råd från andra kvinnor om hur de skulle hantera vissa delar av socialtjänsten eller rättsväsendet. Några följde dessa råd och

---

²¹ Tingsrätterna faller avgöranden i vårdnadstvister. Familjerättsenheternas uppdrag är att hjälpa föräldrar upprätta överenskommelser om vårdnad, boende och umgänge på frivillig väg, exempelvis genom så kallade samarbetsamtal. Om föräldrarna inte kan komma överens behöver föräldrarna ansöka om stämning. Ärendet blir då ett mål i tingsrätten – en vårdnadstvist. Föräldrarna kan då behöva anlita juridiska ombud, som de bekostar själva. Tingsrätten kan uppdraga familjerättsenheterna att genomföra samarbetsamtal. De kan också ge dem i uppdrag att genomföra vårdnads- boende- och umgangesutredningar, som utgör ett underlag för bedömningen av vad som är bäst för barnet (<https://www.domstol.se/amnen/familj/foraldrar-och-barn/vardnad-boende-och-umgange/>). På det sättet kan familjerättsenheternas arbete ha betydelse för utfallet i vårdnadstvister.

försökte bli ”mer strategiska” i mötet med familjerätten och tingsrätten i samband med vårdnadstvister. Detta innebar att de avstod från att berätta om våldet. Att tala om våldet riskerade nämligen att tolkas som smutskastning, enligt kvinnorna:

Lovisa: Familjerätten då känner jag att där, ja från början var jag ingen strateg, men att jag fick börja, tyvärr börja bli det. För att jag kände, här vill man ha vissa typer av svar, för att bli hörd. Och att jag då fick (...) [*suck*] ja men det spelar ingen roll vad pappan har gjort mot mig, utan det fick jag hålla tyst om, för att annars skulle det räknas som smutskastning. Så att jag var, väldigt tyst, om det. Fastän det visst har *jättestor* betydelse, för barnen. Och barnen blev liksom väldigt utsatta, också. Men att jag fick vara, ja jag tänkte att jag får vara tyst om vad han gör mot mig, för att det inte ska räknas som smutskastning för dom vill inte att föräldrar smutskastar varandra.

Att uppvisa samarbetsvillighet snarare än att uttrycka känslor av upprördhet, ilska eller att ”hysa agg” gentemot våldsutövaren och vad han utsatt henne för var också något som majoriteten av kvinnorna upplevde som ett krav från familjerättsplaneten. Några försökte, likt Erika i utdraget nedan, anpassa sig till dessa krav och uppvisa samarbetsvillighet snarare än ”besvärliga” känslor i mötet med dessa myndigheter:

Erika: Jag har väl alltid liksom haft, jag har ju läst om andra som har, som det inte har gått bra för, och sen så har jag liksom läst om vad dom har gjort i sin process och så har jag väl förstått hur man inte ska eh, vara. På något, jag vet inte jag har liksom lyckats, ja men som till exempel när vi, när vi kom till familjerätten han och jag, för han ville ju ha dit mig, och då istället för att sitta liksom och hysa agg över vad han hade utsatt mig för, för att det hade jag förstått på dom som jag hade lyssnat på, att det funkar inte. Då tycker dom liksom bara att man är jobbig.

Erika uttrycker här att hon inte gjorde sig ”jobbig” då hon varken talade om våldet hon utsatts för eller uttryckte ”besvärliga” känslor inför våldet eller den våldsutövande ex-mannen. Erika upplevde att strategin var framgångsrik i någon mån, då familjerätten vidtog åtgärder som skyddade henne från mannens eftervård i samband med myndighetens möten. Exempelvis behövde de inte sitta i samma väntrum och kontakten mellan Erika och mannen gick genom familjerätten. Att anpassa sig till familjerättsplanetens hantering av partnervåld kunde således innebära fördelar. Å andra sidan innebar Erikas uppvisande av samarbetsvillighet att hon också behövde vara ”umgängesstöd” då pappan träffade barnet, något Erika gick med på då hon ville skydda barnet när hen träffade sin pappa. Under tiden för intervjun träffade Erika sin våldsutövare ensam när han kom för umgänge med barnet, tillfällen som Erika uttryckte oro över då hon aldrig kunde vara säker på att mannen skulle bete sig lugnt och inte bli hotfull eller våldsam.

Intressant att notera i detta sammanhang är att Isabella, som till skillnad från merparten av de andra intervjupersonerna hade utsatts för ett situationellt parvåld, var den intervjuperson som beskrev kontakten med familjerätt och tingsrätt i mest neutrala termer. Hon uttryckte inte samma aversion mot att tvingas till samarbetsamtal som de andra intervjupersonerna. Hon gjorde sig inte heller ”besvärlig” genom att tala om våldet eller kräva separata möten för henne och mannen i kontakterna med familjerätten. Hon passade därmed in mer i familjerättsplanetens arbets sätt, vilket kan ha bidragit till att hon inte upplevde kontakten med familjerätten som lika problematisk.

De kvinnor som valde att inte tystna om våldet utan snarare fortsatte hävda att det ägt rum och som även krävde skydd och stöd för sig och sina barn, upplevde istället att de betraktades och hanterades som besvärliga klienter på familjerättsenheterna (och ibland även på barnenheterna). De uttryckte ibland att de upplevde att de hade ”hamnat i krig med soc”. De hade vissa aspekter gemensamt som verkar ha skapat friktion i kontakten. Utöver att de vägrade att samarbeta med mannen och vägrade tystna om våldet, så talade de dessutom om att pappan begått sexuella övergrepp mot barnen. En annan aspekt var att de verkade utmana hierarkin mellan socialarbetare och klient genom att protestera mot socialarbetarnas handläggning och bemötande.

De kvinnor som berättade om sexuella övergrepp från pappan gentemot barnen upplevde att de blev misstänkliggjorda och anklagade av barnenheter och familjerättsenheter för att ljuga och manipulera barnen. En av dessa kvinnor berättade om hur hon hamnat i en situation där hon upplevde att socialtjänsten inte trodde henne och att hon ”fått dem emot sig”. Hon menade att familjerätten i en första utredning dokumenterade det hon berättade om våldet mot henne och barnen. Men när hon började berätta om indikationer på sexuella övergrepp mot barnet så ”vände” de helt i frågan. Detta trots att det enligt kvinnan inkom orosanmälningar gällande barnet från skola och sjukvård. Kvinnan menade att socialtjänstens barnenhet i sin utredning skrev att hon manipulerade barnet till att berätta om övergreppen. Hon menade att socialtjänsten hotade att omhänderta barnet och placera det hos pappan istället, som de beskrev som ofarlig:

Ronja: Så socialtjänsten gör en utredning, där dom ändrar och tar inte med någonting om våld i nära relation, dom tar inte in orosanmälningarna, dom där upprepade orosanmälningarna som kommit in från professionella personer, dom anser att jag har manipulerat fram dom. Så att dom, hotar med att ta barnen ifrån mig. Till pappan. [...] Ja för pappan bedömde dom, var helt ofarlig. Han är tryggheten själv för barnen. [...] Soc är ju efter mig då, alltså jag är 100 % ärlig nu, soc är efter mig och vill verkligen, jag upplever det som att dom vill ta barnen ifrån mig.

Noteras bör att detta är Ronjas berättelse och att jag inte kan uttala mig om hur socialtjänsten faktiskt hanterat hennes ärende. Ett sätt att förstå upplevelserna av att bli misstänkliggjord i mötet med socialtjänsten är dock att just

sexuella övergrepp mot barn är det våld som ses som mest ”besvärligt”. Det har varit ett känsligt och tämligen tabubelagt ämne i samhället (Carlsson, 2009; Mellberg, 2004), vilket kan bidra till att det betraktas som svårt att hantera. I Erikssons avhandling (2003) behandlades ämnet incest av familjerätterns socialarbetare snarare som misstankar än en realitet, och kopplades ibland ihop med föreställningar om att kvinnor kan hitta på anklagelser om sexuella övergrepp för att vinna fördelar i vårdnadstvister. Så upplevde också kvinnorna i denna studie att familjerätten hanterade deras berättelser om sexuella övergrepp mot barnen.

En annan aspekt som kvinnorna menade skapade problem för dem i mötet med barnenheter och familjerätter var om de stod upp för sina rättigheter, ”sa vad de tyckte och tänkte”, och på olika sätt argumenterade emot socialarbetarna och deras handläggning. En av de intervjupersoner som uttryckte att hon ”hamnat i krig” med socialtjänsten verkar både ha försökt förmå barnenhet och familjerätt att ”titta bakåt” och ta hänsyn till mannens våld, och spelat in möten med socialarbetarna och begärt ut och kommenterat felaktigheter i deras journalanteckningar. Våldsutövaren skickade samtidigt enligt kvinnan kontinuerligt in orosanmälningar om hennes psykiska instabilitet som hon upplevde att hon var tvungen att bemöta och försvara sig mot. Mannens anklagelser och gaslighting fortsatte enligt kvinnan genom socialtjänsten, som hon upplevde försökte vrida allt till hennes nackdel:

Linnea: Dom vänder på *allting* som jag har gjort, det här att barnet har spelat in sina samtal [med socialtjänsten] det var ju mitt ombud som sa det. Då säger dom att, det här gör mamman för att hon kontrollerar barnet, men då skriver vi att, nej, vi kontrollerar inte barnet, vi kontrollerar *er*. Men, det bara bortser dom ifrån. Och sen så har jag ju skickat in, bevis på hans lögner. Nej då säger dom så här att, det är ett sjukligt beteendemönster hos mig att jag har ett kontrollbehov, kallar dom det! När jag försvarar mig mot hans lögner med bevis! Då är det ett kontrollbehov hos mig och ett beteendemönster som dom kan se! Dom vänder på precis allt!

Jag kan inte uttala mig om socialtjänstens bedömningar då jag inte har intervjuat berörda socialsekreterare eller haft tillgång till deras utredningar. Däremot framstår det som om Linnea kan ha tolkats som ”besvärlig” inte bara för att hon talade om våldet och gick emot familjerättsplanetens vilja att endast ”titta framåt”, utan också för att hon utmanade den inbyggda maktrelation som finns mellan socialarbetare och klient (jmf. Lipsky, 2010; Skau, 2018) genom att spela in samtal med socialtjänsten och begära ut och kommentera deras utredningar för att kontrollera deras arbete.

Att inte vara ”strategisk” och anpassa sig till familjerättsplanetens arbets sätt beskrevs således som kostsamt för flera av de intervjuade kvinnorna. De kvinnor som upplevde sig ha hanterats som besvärliga upplevde sig inte bara behöva hantera mannens eftervåld, utan också kontakter med socialtjänsteheter där de mötte ett ogiltiggörande gensvar där våldet inte bara omskrevs till

konflikter utan där kvinnorna också menade att de kunde anklagas för lögn, manipulation eller umgängessabotage. Detta ligger i linje med Nikupeteri (2017) som i sin intervjustudie med finska kvinnor utsatta för stalking fann att kvinnorna kunde uppleva att de positionerades som "alienerande" föräldrar och besvärliga klienter av socialarbetare på familjeområdet. Det kan även jämföras med Laing (2017) som menar att familjerättssystemets bristande hantering av eftervård kan innebära en sekundär viktigmisering för våldsutsatta kvinnor, bland annat då de upplever sig bli tvingade till tystnad och att de miss-tänklighörs om de försöker berätta om våldet (Laing, 2017).

Kvinnorna menade som sagt att de våldsutövande männen bedrev smutskastningskampanjer mot dem i samband med separationen. Detta mötte enligt kvinnorna inte samma starka reaktioner hos socialtjänstens barn- och familjerättsenheter som när kvinnorna berättade att deras män utsatt dem och/eller barnen för våld. Enligt kvinnornas upplevelse fanns det således olika utrymme eller måttstockar för män/pappor respektive kvinnor/mammor när det kom till smutskastning, och generellt i bedömning av föräldraskapet:

Pauline: Så då känner jag liksom systemet är inte byggt för oss. [...] En pappa kan komma med precis vad som, medans en mamma, jag måste vara någon, superhjärte! [...] Han som miserabel eller våldsutövande förälder, han kan göra vad som och det spelar ingen roll men sen som mamma måste man vara, ja en superhjärte i kvadrat och lite till. För att bedömas [lika].

Observeras bör återigen att jag inte intervjuat yrkesverksamma inom familjerätt eller barnenheter. Tidigare studier har dock visat att det finns könade föreställningar om föräldraskap inom familjerätten och att (våldsutsatta) mammor kan ha ett begränsat handlingsutrymme jämfört med (våldsutövande) pappor (Eriksson, 2003; Eriksson & Hester, 2001). Mammor anses vara huvudansvariga för barnen och deras skydd, och därmed anses det också vara de som har makt att kunna "umgängessabotera" (Eriksson, 2003; Eriksson & Hester, 2001).

I tomrummet mellan planeterna

Ett tema i analysen av kvinnornas upplevelser av stöd var slutligen att de hamnade i ett slags tomrum mellan "planeterna" när dessa drog åt olika håll. Yrkesverksamma på de olika planeterna upplevdes nämligen ge motstridiga rekommendationer till kvinnorna. Kvinnorna menade att polis och socialarbetare på VINR- respektive barnskyddsplaneten kunde uppmantra dem att skydda sig själva och sina barn genom att acceptera en placering i skyddat boende. Samtidigt menade kvinnorna att de i kontakterna med yrkesverksamma på familjerättsplaneten uppmanades att samarbeta med pappan, och att

de riskerade att anklagas för umgängessabotage om de försökte följa barnskyddsplanetens rekommendationer och skydda barnen från pappan.

Evas berättelse skildrar hur detta kunde gå till. Eva menade att socialtjänstens kvinnofridsenhet och barnenhet uppmanade henne att acceptera en placering i skyddat boende tillsammans med sina barn. Under tiden i skyddat boende uppmuntrades Eva att tänka på att flytta från hemorten av säkerhetsskäl. I utredningen om vårdnad, boende och umgänge som familjerätten gjorde vändes detta emot henne och man varnade för risken att Eva skulle föra bort barnen, och menade att hon påverkade och manipulerade barnen:

Eva: När vi hade ny utredare på familjerätten, där vändes allt plötsligt. Där blev jag helt plötsligt, allt blev ifrågasatt, jag blev anklagad för att påverka barnen och manipulera barnen ungefär [...] Så jag tycker det är så väldigt konstigt det här att det är så otroligt vattentäta skott mellan den här kvinnofridsenheten, som stöttade mig, och så den här barnenheten [familjerättsenheten]. Helt vattentäta skott som att det var helt två skilda världar som att de inte hade något med varandra att göra, och på den ena enheten på samma kommun så sitter dom och säger att ”ja du *är* våldsutsatt det här är ju våld så det här är inte okej, och du måste skydda barnen!”, och på andra då ”jaha, är det verkligen våld det här eller har du hittat på det här? Ord står mot ord här”.

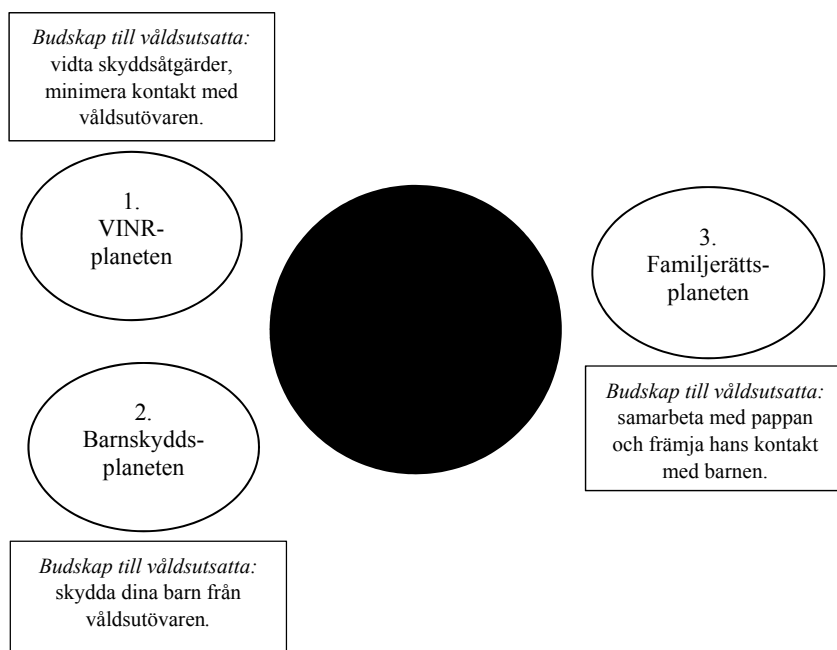
Eva verkar, likt flera andra intervjupersoner, ha fallit mellan olika planeters sätt att förstå och hantera våldet – de enheter inom socialtjänsten (på VINR- och barnskyddsplaneten) som betraktade våldet som våld och uppmuntrade Eva att skydda sig och barnen, och den familjerättsenhet (på familjerättsplaneten) som istället enligt Eva ifrågasatte berättelsen om våld och eftersträvade kontakt mellan föräldrar och barn. Kvinnorna upplevde även diskrepanser mellan polismyndighetens arbete på VINR-planeten och socialtjänstens arbete på familjerättsplaneten:

Lena: Och då, i det här, då kom jag i två läger. För att då när det blev en polisutredning om det här, då hette det att jag skulle inte besvara honom, utan jag skulle ha noll kontakt. [...] *Samtidigt* så var det en soc-utredning om huruvida, vilken relation vi hade till varandra och huruvida vi kunde samarbeta, och vilken dialog vi hade med varandra. Så ja, hur tänker du att jag skulle ha gjort? Nej, hur än jag gjorde så gjorde jag ju fel!

Polisen står här för VINR-planetens logik, där våldsutsatta kvinnor förväntas agera för att skydda sig själva från våld och inte ha kontakt med våldsutövaren (jmf. Hester, 2011). Detta hamnar i konflikt med familjerättsplaneten som samtidigt förväntar sig att kvinnan/mamman ska ha kontakt med och samarbeta med mannen/pappan om barnen. Kvinnorna upplevde vidare att yrkesverksamma i de olika organisationerna inte verkade samverka med varandra, trots att de ibland arbetade i samma ärende eller inom samma myndighet:

Lena: Och ibland så tänker jag, i och med att det är samma förvaltning dom här, stödenheten och familjerätten, så tänker jag, pratar dom inte med varandra? För att det finns ju en sådan djup förståelse, på den ena sidan [stödenheten], men, den andra [familjerätten] (...)

Som tidigare nämnts fastslår Socialstyrelsens föreskrifter att socialnämnden ska samverka såväl internt som externt så att inte insatser motverkar varandra. Utifrån de våldsutsatta kvinnornas perspektiv implementerades inte alltid dessa föreskrifter. Snarare hamnade kvinnorna mellan olika ”planeters” disparata sätt att hantera (efter)våld. Det skapas således ett slags tomrum eller svart hål (jmf. Hester, 2011) när planeterna drar åt olika håll, som figuren nedan illustrerar. I detta tomrum lämnades kvinnorna ensamma i att skydda sig och barnen från våld, och i att hantera de disparata rekommendationerna.

Figur 2. Tomrummet mellan planeterna

Sammanfattande slutsatser

I detta kapitel har kvinnornas berättelser om eftervåld och erfarenheter av stöd analyserats. Analysen visar att kvinnorna upplevde att våldet kunde fortsätta utövas och möjliggöras i olika bemärkelser även efter deras uppbrott. Majoriteten av kvinnorna uttryckte att männen i detta eftervåld nyttjade barnen och olika myndigheter för att fortsätta komma åt att skada dem.

Ett centralt fynd är att våldsutsatta kvinnor som har barn med sina våldsutövande ex-män kan uppleva stödet från yrkesverksamma i olika organisationer eller ”planeter” (jmf. Hester, 2011) vid eftervåld som väsensskilt, som ”natt och dag”. Analysen tyder på att kvinnorna från yrkesverksamma på VINR-planeten (kvinnojourer och stödenheter) upplevde att de fått lära sig att de var utsatta för våld, att detta är våldsutövarens ansvar och att de inte skulle känna skuld, samt att de skulle skydda sig och barnen från våldet. Stödet kan sägas bidra till kvinnors frigörelse genom att bemötande och skuldavlastning i samtalsstöd bidrog till kvinnornas psykiska återhämtning från våldet. Det praktiska stödet som flera av kvinnorna talade om kunde vidare bidra till frigörelse genom sin betydelse i uppbrottsprocesser, samt genom skydd från ekonomiskt (efter)våld.

Från familjerättsplaneten uppfattade kvinnorna istället att budskapet var att det inte rörde sig om våld utan en konflikt som de var ansvariga för att lösa och därmed delvis var skyldiga till. Eftersom våldet sågs som konflikter som ägt rum tidigare erbjöds kvinnorna sällan skydd under myndighetsmöten med våldsutövaren. Här mötte kvinnorna således ett ogiltiggörande gensvar som de upplevde försvårade frigörelsen från eftervåldet (jmf. Eriksson, 2003). Kvinnorna upplevde också att budskapet var att de *inte* skulle skydda sig eller barnen från våldet, utan istället samarbeta med pappan och främja kontakt mellan pappan och barnen. De hamnade därmed i ett slags tomrum mellan ”planeternas” disparata rekommendationer om skydd respektive samarbete och kontakt.

Kvinnorna förhöll sig olika till kraven på samarbete och att tona ner betydelsen av våldet. De som inte anpassade sig efter kraven på samarbete och som fortsatte hävda att våldet ägt rum och krävde skydd för sig och barnen upplevde att de blev ”besvärliga” och ibland att de ”hamnade i krig med soc”. Analysen i detta kapitel tyder således på att våldsutsatta kvinnor kan uppleva att deras motstånd mot mäns eftervåld och kamp för frigörelse från våldet undergrävs av familjerättsplanetens arbetssätt.

Nästkommmande kapitel behandlar stödet till våldsutsatta på VINR-planeten ur de yrkesverksammans perspektiv.

9. Kunskapsanvändande i stödet till våldsutsatta kvinnor

Detta kapitel behandlar avhandlingens tredje frågeställning om hur yrkesverksamma på VINR-planet uppfattar våldsutsatta kvinnors stödbehov, särskilt delfrågan om vilken kunskap de utgår från och använder i stödarbetet. Utgångspunkten är att stödet är en del av kvinnors frigörelse från våld då det kan bidra till att kvinnor skyddas från våldet och får hjälp i att återhämta sig från dess negativa konsekvenser. Analysen tyder på att yrkesverksamma på VINR-planet verkar på ett stödfält med en paradigmatiske praktikteori, och att detta får implikationer för hur stödbehov tolkas och för hur stödet utformas.

Eklekticism *och* paradigmatiske praktikteori

Ett övergripande tema analysen genererade var att de yrkesverksamma förhöll sig eklektiskt till vilka teorier (och arbetssätt) de använde i stödarbetet i stort, men att de också utgick ifrån och använde en gemensam ”grundkunskap” om partnervåld i vissa centrala delar av stödarbetet. Den gemensamma kunskapen om partnervåld hämtades främst ur ett par teorier från den svenska feministiska våldsforskningen. Dessa teorier var således paradigmatiske när det kom till att förstå partnervåldet. I detta och kommande avsnitt diskuteras också hur de tog sig uttryck i praktiken, hur de användes i psykoedukation²² (som ansågs vara en central del av stödet) och för att informera kvinnan om att hon är våldsutsatt samt att lära henne skydda sig själv. Teorierna utgjorde således en (paradigmatisk) praktikteori som guidade delar av de yrkesverksammas praktik och bidrog till att de fokuserade på vissa stödbehov (jmf. Payne, 2021).

Nödvändig eklekticism

När jag under intervjuerna frågade vilka teorier och metoder de använde i stödarbetet i stort följde en lång uppräknings av arbetssätt som exempelvis den

---

²² Studiedeltagarna uttryckte (implicit eller explicit) att psykoedukation innebar att informera om och lära ut kunskap om våld.

norska modellen för arbete med våldsutövare Alternativ till Vold (ATV), kognitiv beteendeterapi (KBT), Acceptance and Commitment Therapy (ACT), Motiverande samtal (MI), Utväg Skaraborgs gruppverksamhet för våldsutsatta, samtalsmodellen Samtal om frihet, samt även systemteori, nätverksarbete, mindfulness, yoga och miljöterapi. De yrkesverksamma hade i detta avseende ett eklektiskt förhållningssätt till vilka arbetsätt de använde sig av. Med eklektiskt menar jag att de hämtade och kombinerade arbetsätt från olika teorier och metoder som inte nödvändigtvis var förenliga med varandra. De menade vidare, som intervjuutdraget nedan illustrerar, att de i stödarbetet använde och kombinerade delar ur sina tidigare yrkeslivserfarenheter och utbildningar:

(Kvinnojour2, intervju)

Y1: Alltså jag arbetar ju utifrån tanken att göra en skillnad, en positiv skillnad, och jag har jobbat så länge för jag jobbade 20 år innan också med behandling av ungdomar och missbruk, så jag har plockat russin kan man säga, ur dom kakor jag har mött under dom många år jag har jobbat. Så jag har med mig ganska mycket, jag tänker systemteoretiskt, och så tänker jag lösningsfokuserat, och så tänker jag lite KBT, och så idag, sen några år nu så jobbar vi ju ganska mycket med Response-Based Practice, att tala motstånd. Så jag har många russin som jag har plockat ut och gör, en egen modell av det tror jag, som jag inte vet vad den skulle heta. Men ge hopp, ge kunskap, mer pedagogik än terapi kanske. Lära ut, det jag har lärt mig, till dom som behöver det.

I slutet av utdraget berörs också hur psykoedukation eller att lära ut ansågs vara en central del av stödet. Payne (2021) menar att socialarbetare kan inta ett eklektiskt förhållningssätt till det stora utbud av praktikteorier som finns tillgängliga, och urskiljer en rad olika praktikteorier som är mer eller mindre applicerbara på en svensk kontext, t.ex. psykodynamisk teori, MI, systemteori, KBT etc. De yrkesverksamma kunde således i stödarbetet generellt förhålla sig eklektiskt till vilka teorier eller metoder de använde, och några av de praktikteorier som Payne (2021) urskiljer användes (t.ex. KBT och MI). De kunde själva uttrycka att de arbetade eklektiskt när det kom till arbetsmetoder:

(Stödenhet2, intervju)

Josefin: Jag är lite nyfiken på om ni skulle kunna berätta om ni jobbar med några särskilda teorier eller metoder eller så i ert stöd till partner-våldsutsatta vuxna?

Y3: Ja det är den där eviga socionomfrågan [*skratt*]

Y1: Men teorierna det är ju liksom, vi är ju rätt eklektiska men sen tänker jag makt och kontroll, som vi tänker att det handlar mycket om. Men annars så tycker jag nog att vi, alltså har ett eklektiskt förhållningssätt och sen tänker vi ju någonting om, om makt och kontroll och, (Yrkesverksam3: patriarkala strukturer) [...]

Y3: Och sen arbetsmetoderna, vi plockar ju in MI-samtal när det behövs, plockar in nätverksarbete, eller nätverksteori när det behövs liksom det beror ju lite på vad samtalet idag handlar om. Så att det är väl den klassiska, det är lite av varje, och man får anpassa sig.

Y4: Ja men könsmaktsordningen tänker jag att vi utgår ifrån, också.

Y3: Ja normaliseringsprocessen såklart.

Y2: Det känns som att vi håller oss ganska ajour med vad forskning kring våld säger här och nu.

Deras användande av olika arbetssätt kan som utdraget berör även betraktas som pragmatiskt, då de använde det som de hade kommit över, för de situationer eller individer de tyckte att de passade. De nämner även att de trots eklekticismen utgick från teorier om (köns)makt genererade ur feministisk våldsforskning. Dessa ansågs, som berörs i slutet av utdraget, ligga i linje med forskning om våld och omnämndes ibland som ”våldskunskap”. När de yrkesverksamma talade om forskning eller kunskap om våld var det i relation till teorier som exempelvis våldets normaliseringsprocess och traumatiska band. Teorierna omnämndes som odiskutabel eller förgivettagen kunskap om partnervåld, vilket antyder att de var paradigmatiska (jmf. Kuhn, 2010).

De yrkesverksamma var alltså i ett avseende selektiva i sitt val av praktikteori (jmf. Payne, 2021); när det kom till vilka teorier som ansågs vara grunden för att förstå partnervåldet (och, som jag ska återkomma till i nästa avsnitt, som användes i psykoedukation). I det övriga stödarbetet rådde istället ett mer eklektiskt förhållningssätt till praktikteorianvändningen (Payne, 2021). Även socialarbetarna på relationsvåldscentrum i Erikssons m.fl. (2021) studie menade att de både arbetade utifrån en gemensam kunskapsbas om våld *och* använde olika ”verktyg” de hämtat från sina individuella yrkeserfarenheter och utbildningsbakgrunder (jmf. Helmersson, 2017). Detta skulle kunna förstås mot bakgrund av att de, liksom de yrkesverksamma i denna studie, arbetar i specialiserade verksamheter inom vilka man enligt Payne (2021) tenderar att ha mer selektiva strategier i kunskapsanvändandet. Socialarbetare som arbetar i mindre specialiserade verksamheter, exempelvis skolkuratorer (Isaksson & Sjöström, 2017) och barnutredare inom socialtjänsten (Mattsson, 2017), har visat sig ha svårare att redogöra för en gemensam teoretisk bas för arbetet. På stödfältet som avhandlingen undersöker verkar det dock alltså finnas en sådan.

Några uttryckte att de ansåg att det var problematiskt att det saknades enhetliga arbetsmodeller för stödet till våldsutsatta. De hade därför försökt systematisera och likrikta verksamhetens stöd genom att skapa en gemensam ”verktygsbank” och arbeta utifrån en gemensam modell:

(Stödenhet6, intervju)

Y1: Och lite så här att vi försökt göra en slags mall för vad man ska ha med sig när man har gått här, och det är ju liksom vad är våld, det är

[våldets] konsekvenser, det är normaliseringsprocessen, dom traumatiska banden. Göra typ en livslinje.

Y2: Vi har ju jobbat ett tag så vi har ju märkt vad som är viktigt för våra utsatta att faktiskt, prata kring och få kunskap om för att kunna bearbeta och gå vidare.

Y4: Det är lite, tyvärr så tycker jag att det ser ut som att det handlar om liksom erfarenhet just i arbetet med våldsutsatta, att det inte finns liksom, en behandling att utgå ifrån utan att många verksamheter har behövt jobba upp sin egna liksom, modell eller metod för att möta våldsutsatta.

Det eklektiska användandet av teorier och arbetssätt i stödet till våldsutsatta kan alltså delvis förstås utifrån att det saknas enhetliga evidensbaserade modeller för stödet till våldsutsatta kvinnor. Liksom skolkuratorerna i Isaksson och Sjöströms (2017) studie var de yrkesverksamma i denna studie i den bemärkelsen fångade mellan ökade önskemål om evidensbaserad praktik, och en verklighet där det saknas evidensbaserade metoder för stödarbetet. Kopplat till det teoretiska ramverket om gatubyråkrater kan man samtidigt säga att detta gör handlingsutrymmet att utforma stödet relativt stort (jmf. Lipsky, 2010). Eklekticismen kan även förstås utifrån inställningen till kunskap och metodanvändande i socialt arbete. Några framhöll nämligen att alliansen med eller relationen till klienten var viktigare än (samtals)metoder (jmf. Perlinski m.fl., 2012). Tidigare studier har funnit att socialarbetare i kommunal sektor kan värdera teoretisk eller vetenskaplig kunskap, medan de i ideell sektor i högre utsträckning kan värdera mellanmänskliga relationer och möten (Hammaré, 2013). Denna skillnad gick inte att skönja i denna studie. Yrkesverksamma på stödenheterna var visserligen de som använde begreppet evidens, men även på kvinnojourerna underströk man att stödarbetet var baserat på (vålds)forskning.

I utdraget ovan kan man också skönja den paradigmatiska praktikteorin, då en central del av stödet ansågs vara att den våldsutsatta kvinnan fick med sig viss kunskap (som gjorde det möjligt för henne att kunna bearbeta sina erfarenheter och gå vidare). Närmare bestämt handlade det om kunskap om vad våld är och dess konsekvenser, kunskap som ofta illustrerades genom våldets normaliseringsprocess och de traumatiska banden.

Paradigmatisk praktikteori i psykoedukation

De yrkesverksamma menade alltså att psykoedukation var en central del av stödet till våldsutsatta kvinnor, och att vissa teorier skulle användas där. Psykoedukation om våldets mönster och mekanismer (hur våldet ser ut och varför det kan bli så svårt att lämna) och om våldets konsekvenser (vanliga, ”normala” reaktioner på våld) antogs göra det lättare för kvinnan att ”bear-

beta” sina erfarenheter av våldet. Det antogs också avlasta kvinnan från känslor av skuld och skam. Psykoedukation ansågs vara en viktig, grundläggande del av stödet oavsett om kvinnan som sökte stöd fortfarande levde i relationen, höll på att göra uppbrott, eller om hon redan lämnat relationen.

I motsats till den eklekticism som förekom gällande arbetssätt i stödarbetet i stort, så sade sig intervjupersonerna i samtliga verksamheter använda samma (könsmakts)teorier i psykoedukation: våldets normaliseringsprocess, traumatiska band, Duluthmodellens makt/kontroll- och jämställdhetshjul samt ”våldscykeln” eller ”våldscirkeln”. Ur dessa teorier hämtade de yrkesverksamma olika bilder eller metaforer som de visade upp och talade med de våldsutsatta kvinnorna om. De kunde t.ex. riva sönder eller vika ihop ett A4-papper för att illustrera hur livsutrymmet krymper under våldets normaliseringsprocess. Vecken i det hopvikta pappret symboliserade hur skadorna eller ”ärren” som våldet skapat alltid finns kvar. Traumatiska band illustrerades med hjälp av färgglada, hoptrasslade trådar som representerade de olika känslomässiga band som våldsutsatta kvinnor kan ha till sina förövare. ”Trasslet” visades upp för kvinnan för att åskådliggöra hur svårt det är att lämna och göra sig fri från sin förövare. Illustrationen hade hämtats från Holmbergs och Enanders bok (2010) och ”trådarna” var således: kärlek, rädsla, hat, medlidande, skuld, hopp, viljan att förstå mannen, beroende och internalisering. Några sa att de modifierat illustrationen något och lagt till banden ”barn” och ”heder”.

Duluthmodellens makt- och kontrollhjul respektive jämställdhetshjul kunde också ritas eller visas upp. Makt- och kontrollhjulet illustrerar hur våldet ser ut i relationen, jämställdhetshjulet hur en jämställd relation bör se ut. ”Våldscykeln” ritades eller visades upp för kvinnan för att illustrera våldets cykliska upprepningar, där våldshändelser antogs följas av en smekmånadsfas, en upptrappningsfas och en ny våldshändelse. Syftet med att använda bilder eller metaforer kunde vara rent edukativt eller upplysande. Duluthmodellens makt- och kontroll- respektive jämställdhetshjul kunde exempelvis användas för att upplysa våldsutsatta om hur en jämställd relation bör se ut, och hur man bör eftersträva att leva:

(Stödenhet6, intervju)

Y3: Jag tänkte också på en annan grej det finns ju det här makt- och kontrollhjulet, jag vet inte hur mycket ni andra använder det? (flera av kollegorna: ja). Det är väl också ganska gammalt det vet jag inte ens vem som gjort från början, men det kanske du vet Josefin, makt- och kontrollhjulet det finns en uppdaterad version av det i alla fall. (J: mm) Ja där det är lite mer hen och så där. Och sen finns det ju något som heter jämställdhetshjulet som också tycker jag kan vara ganska bra, det är ganska många [kvinnor] tycker jag som också har fotat det, för det är lätt att se okej så här ska det inte vara, men hur, vad ska jag titta efter eller vad ska jag, vad är motsatsen till makt våld och kontroll? Ja men det är jämställdhet. Och det, och hur kan man vara då? Det tycker jag också har varit väldigt, för oftast så vet man, så här vill jag inte ha det,

jag vill inte leva i våld, men vad, vad vill jag då, hur ska jag, vad är motsatsen?

I utdraget impliceras att våldsutsatta kvinnor inte riktigt vet hur en mer jämställd relation kan se ut, och att den yrkesverksammas roll därmed blir att upplysa kvinnorna om detta med hjälp av verktyg som makt- och kontroll- respektive jämställdhetshjulet. Utdraget skildrar också hur teoriernas feministiska ursprung inte alltid var uttalat och hur de yrkesverksamma kunde använda könsneutrala versioner där det exempelvis stod hen istället för han (om våldsutövaren) och hon (om den våldsutsatta).

Syftet med att använda olika bilder eller metaforer kunde också vara att skapa igenkänning hos den våldsutsatta kvinnan och signalera att den yrkesverksamma förstod vad hon varit med om, samt att normalisera hennes reaktioner på våldet:

(Skyddat boende1, intervju2)

Y1: Men att också hjälpa dom att förstå, jag jobbar ju utifrån det traumatiska bandet och uppbrottsprocessen och normaliseringsprocessen, det är ju mina, jag har färdiga upptryckta lappar med vad är våld, sen är ju dom sällan utsatta för våld, som du vet, [*litet skratt*] det kommer ju efter ett tag när dom förstår, när vi fått jobba med det. För jag behöver ju hjälpa dom att, i mitt jobb redan direkt när dom kommer att kunna, jag kan beskriva lite vad jag tror att dom kan sitta i och vad dom upplever och så läser jag av dom vad dom svarar upp och så pratar vi mer om vissa delar. Och sen att dom förstår att, att jag pallar att höra deras berättelse. Och det absolut viktigaste är att deras reaktioner är normala utifrån det dom har levt i och upplevt. Psykoedukation har jag lärt mig att det så fint heter. Den är ju så himla viktig när vi möts. Att man får förstå att dom här konstiga, att man inte kommer ihåg saker att man inte orkar göra saker att ja men allt det här är reaktioner på det man levt i.[...]

Y2: Jag tänker att dom finns med genom hela processen, att man förstår både normaliseringsprocess, uppbrottsprocessen och traumatiska band, olika beroende på hur långt man har kommit alltså att förstå, få kunskap om vad man har varit med om, jag är normal.

Y1: Normal utifrån det man har varit med om.

Detta, att den våldsutsatta kvinnan fick kunskap om våldets mönster och mekanismer och att hennes reaktioner på våldet var normala, omtalades som en viktig del i kvinnans bearbetande av erfarenheterna av våldet. I utdraget ovan definierades detta som liktydigt med psykoedukation.

Intervjupersonerna talade även om hur de använde teorier (eller bilder och metaforer hämtade ur teorierna) som våldets normaliseringsprocess, traumatiska band samt ”våldscykeln” som förklaringsmodeller till varför det kan vara svårt att lämna. Detta antogs avlasta den våldsutsatta kvinnan från känslor av skuld eller skam:

(Stödenhet4, intervju)

Y2: Ja men våldscykeln tänkte jag på för jättemånga upplever jag känner jättemycket skuld i, varför man har stannat kvar och hur kunde jag vara så dum och det här med, med dels med normaliseringsprocessen också förstås men dels med våldscykeln och liksom att man ser det som en, en process liksom det är så här det *är*, det är inte du, att det är ofta ganska hjälpsamt.

(Kvinnojour1, intervju1)

Y3: Sedan tänker jag ändå mycket det traumatiska bandet och så är bra för att ta bort skuld och skam, för många gånger har kvinnor framförallt när dom har barn väldigt mycket skuld och skam att man stannat så lång tid, och då kan man förklara det, alltså på det sättet som vi pratar om kallt och varmt, han är samma person fast han är snäll och elak och det är olika band du har, och det är inte bara att klippa dom och, det ger dom ett teoretiskt stöd för att ta bort den där skammen lite, som är jättestark.

Här framträder ytterligare en aspekt som den paradigmatiska praktikteorin hjälpte de yrkesverksamma att åstadkomma; att förmedla kunskap som kunde avlasta kvinnan från känslor av skuld och skam. Noteras bör att det inte spelade roll vilken verksamhet intervjupersonerna arbetade inom, till skillnad från i Helmerssons studie (2017) kunde yrkesverksamma på stödenheter också betona vikten av skuldavlastning. De yrkesverksamma menade att teorierna fungerade skuldavlastande eftersom de var genererade ur forskning baserad på många kvinnors erfarenheter, och att de därmed kunde ge kvinnan en känsla av att hon inte var ensam och att det inte var henne det var fel på. Detta kan jämföras med de våldsutsatta intervjupersonerna som kunde uppskatta att få höra att deras erfarenheter var så vanliga att det fanns forskning om dem (se kapitel 8).

De yrkesverksamma menade också att skuld eller skam kunde läggas på den våldsutsatta från omgivningen för att hon inte lämnat eller satt tillräckligt med gränser gentemot våldsutövaren. Kvinnan ansågs därmed behöva teorier som det traumatiska bandet för att kunna informera sin omgivning om varför det kan vara svårt att lämna:

(Stödenhet6, intervju)

Y4: Jag upplever ju också att just det traumatiska bandet, det är ju väldigt många som tar kort på den, för att det också blir en hjälp för dom att förklara för dom som finns runtomkring, när dom tycker ”men varför går du inte?” och ”du är för snäll mot honom” eller, ”du måste sätta ner foten” och allt vad det kan vara. Och att det blir en hjälp för dom att förklara, varför det blir så svårt. Så där tycker jag att många får den här, och just det här att det lyfter bort lite det här med skulden och skammen över att vara i den här situationen.

Frågan ”varför går hon inte” är ständigt aktuell (Dunn, 2005). Som personen i utdraget berör behöver yrkesverksamma som möter våldsutsatta hitta sätt att besvara frågan både för våldsutsatta och för det omgivande samhället. Förklaringarna behöver enligt Dunn (2005) lyfta skuld från våldsutsatta kvinnor för att de inte ”bara” lämnar, och därmed bidra till att de ses som offer värdiga omgivningens sympati och stöd. Den paradigmatiska praktikteorin verkade fylla denna funktion för de yrkesverksamma.

Den paradigmatiska praktikteorin kastar också ljus över andra delar av deras förståelse och hantering av våldsutsatta kvinnors stödbehov. Ett undertema analysen genererade var nämligen att yrkesverksamma menade att våldsutsatta kvinnor i början av stödkontakten, före psykoedukation inleddes, behöver informeras om att de är våldsutsatta. Ett annat undertema var att de menade att våldsutsatta kvinnor behöver stöd i att lära sig att skydda sig själva. Dessa tolkningar av stödbehoven kan förstås i ljuset av att de utgick från att kvinnor normaliserar och förminskar våldet, och därmed på olika sätt behöver upplysas om sin utsatthet.

Kvinnan behöver informeras om att hon varit utsatt för våld...

I början av stödkontakten menade de yrkesverksamma att det var viktigt att göra en vid definition av partnervåld, och på så vis hjälpa kvinnan att sätta ord på sina erfarenheter som våld:

(Kvinnojour2, intervju)

Y1: Nästan alla mina samtal börjar med det, ”jag vet inte om det här är rätt, jag kanske tar upp tiden för någon annan som har det värre” [...], och det är väldigt väldigt väldigt vanligt. Och det har ju att göra med det här med självkänslan, och uppfattningen om vad som har hänt, och vad som är okej och inte. Och vem som bär ansvaret. [...] Men det tycker jag är jättevanligt, även i telefonen när dom ringer, ”jag vet inte om jag har ringt rätt”, kan vara väldigt osäkra ofta.

Josefin: Hur hanterar ni det?

Y1: Jag kallar en spade för en spade. Men det brukar, jag brukar säga att vi kan väl göra så här att jag berättar för dig vilken typ av våld vi arbetar med här, och sen kan vi ju se när vi är klara om det är någonting som faller ihop liksom [stämmer överens]. Och så tar jag fysiskt våld, psykiskt våld, materiellt våld, sexuellt våld, ekonomiskt våld latent våld, och så pratar jag en stund om varje, och vad hon uppfattar att det är, och vad jag uppfattar att det är, och när vi har gjort det, då brukar det stå klart, och hon blir ganska ledsen. För här är det ju då ofta fysiskt psykiskt sexuellt materiellt det är ju ofta inslag av många våldsformer. Så då är vi klara med dom tvivlen. Och jag understryker det, du hör hit, du har varit utsatt, det är inte okej.

I utdraget antyds att kvinnorna som ringer tvekar inför kontakten med kvinnojouren på grund av deras självkänsla, men också att kvinnornas uppfattning

om vad som hänt och om vad som är okej och inte kan vara vacklande. Här kan man skönja den paradigmatiske praktikteorin, då våldsutsatta kvinnor antas normalisera våldet och därmed inte inse att det är oacceptabelt. Den framträder också i slutet av utdraget där intervjupersonen säger att hon understryker att kvinnan varit utsatt och att det inte är okej. Detta kan jämföras med Losekes (1992, 2003) resonemang om hur kvinnojourer konstruerat den våldsutsatta kvinnan som utsatt för ett grovt eskalerande våld, en konstruktion som gör att bara de utsatta för det grövre våldet får stöd. Detta gick inte att skönja i denna studie, där yrkesverksamma på kvinnojourer alltså snarare menade att de gjorde vida våldsdefinitioner och bekräftade att kvinnorna hörde till deras målgrupp, oavsett hur grovt våldet var.

Intervjupersonerna menade vidare att ett gott bemötande av våldsutsatta präglades av respekt och lyhördhet samt att visa att de trodde på och lyssnade in kvinnans berättelse:

(Stödenhet1, intervju)

Josefin: Vad skulle ni säga liksom är dom viktigaste aspekterna i ert bemötande, av era klienter?

Y2: Jag tror det är ju det här att visa respekt och att vara lyssnande och att uttrycka, få, kunna ge det här förtroendet för personerna, här är någon som bryr sig om mig, någon som lyssnar på mig och så där.

Y1: Och så den här känslan av att bli trodd.

Det fanns dock utmaningar när ideal kring att vara lyhörd skulle omsättas till praktik. Även om det ansågs vara viktigt att lyssna in den våldsutsatta, så antogs psykoedukation och kunskapsförmedling vara en central del av stödet och de våldsutsatta som pratade (för) mycket behövde därmed hejdas eller ”gränsas”:

(Stödenhet7, intervju)

Y1: Förr, när man var ny, då höll man sig lite i den här samtalsmodellen om man säger, idag ska jag prata om det här och imorgon ska jag prata om det och, ja i övermorgon det här, men nu är det såhär dom kommer in i rummet, sätter sig i stolen, man ger den information man behöver och sedan så lyssnar man in och så fyller man på dom när man hör liksom att, ja där kom normaliseringsprocessen, där kom traumatiska banden, då *ger* man det där och då om man säger, så att det kan liksom bli i början på samtalsserie det kan bli i slutet av en samtalsserie, det är inte så här, så här som man kanske gjorde mer när man var nybörjare liksom att man följde någon slags mall, utan nu blir det väldigt individanpassat. Men sen har vi dom här flödarna [*litet skratt*] dom som kanske pratar jättemycket och dom kanske man måste hjälpa att liksom, ja, gränsa lite.

Utdraget belyser också hur strukturerade samtalsmodeller eller att följa ”mallar” kunde tillskrivas nybörjare inom yrket. Mer erfarna personer antogs istället utgå från och följa kvinnans berättelse. Samtidigt passades berättelsen in i den paradigmatiska praktikteorin. Intervjupersonen beskriver hur hon visserligen lyssnade till kvinnans berättelse, men att hon lyssnade efter normaliseringsprocessen och de traumatiska banden och att hon kunde ”fylla på” eller ”ge” (vilket jag tolkar som en hänvisning till psykoedukation).

Jag menar således att antagandet att våldsutsatta kvinnor behöver informeras om att de varit våldsutsatta kan förstås utifrån den paradigmatiska praktikteorin. Kvinnorna betraktades i ljuset av teorier där våldsutsatta antas normalisera och internalisera våldet. Därmed blir det viktigt att hjälpa dem att bryta normaliseringen genom att sätta ord på våldet och förmedla att det inte är okej.

... och stötts i att lära sig att skydda sig själv

Ett annat undertema var att de yrkesverksamma på olika sätt arbetade med att lära kvinnan att skydda sig själv från ytterligare våld. Detta ansågs vara viktigt oavsett i vilken fas den våldsutsatta kvinnan sökte stöd, men särskilt i samband med uppbrott då hotbilden antogs öka. Till skillnad från i Helmerssons studie (2017) betonades säkerhetsarbete inte bara i stödenheternas behandling, utan i samtliga verksamheter. Yrkesverksamma på kvinnojourer och stödenheter som arbetade i öppen stödverksamhet (och inte i skyddat boende) talade om riskbedömningar och säkerhetssamtal där kvinnan utbildades i att kunna skydda sig som en viktig del av stödarbetet, särskilt i början av kontakten. Yrkesverksamma på kvinnojouren talade å ena sidan om hur de litade på kvinnans egen förmåga att bedöma risker i sin situation:

(Kvinnojour2, intervju)

Y1: Jag har stor tillit till kvinnorna själva och deras kunskap om, om sina män, eller sina ex-män, och om sin egen säkerhet också, jag litar väldigt mycket på, om hon säger ”Jag kan gå till ICA, det är okej, jag är inte rädd för det”, då har jag hög tillit till att hon kan gå till ICA, och inte behöver kanske vara rädd för just det.

Å andra sidan kunde de uttrycka att våldsutsatta kvinnor förminskar våldet de varit med om på grund av normalisering och internalisering:

(Kvinnojour1, intervju2)

Josefin: Händer det någon gång att dom stödsökande liksom gör andra bedömningar av sin situation och risk och så än vad ni gör?

Y1 & Y2: Ja! [skratt]

Y3: Kanske inte hela tiden men, 80 % skulle jag säga, förminskar dom våldet. Det tänker jag är ett sätt, som gjort att dom klarat av att stanna

kvar i relationen. Att nej men så farligt är det inte, att det blir förmins-
kande och att dom gör bedömningen att det här klarar jag själv.[...]

Josefin: Hur hanterar ni dom situationerna då, går det att säga någonting
om det, om det nu är så vanligt tänker jag?

Y1: Ja det handlar ju då om, lite det vårt huvuduppdrag är ju att vara,
spegla upp och vara bollplank så att kvinnor och tjejer kan sätta ord på
sin situation och, utifrån att sätta ord på, ta sin situation på mer allvar.
Så det hör ju till grunduppdraget att vi säger så här, vi säger ”vad säger
du om jag kallar det här för våldtäkt” eller att ”han nästan haft liksom,
nästan mördat dig att det är mordförsök” om vi liksom lägger dom hårda
orden, som faktiskt är där men som inte sägs, och sen pratar omkring
då hur mår hon när vi säger så, vad är hennes reaktion kan hon ta till sig
det? [...] Så det är ju något vi förväntar oss, att det är normaliserat och
internaliserat.

Detta, att våldsutsatta kvinnor antogs förminska våldet på grund av normali-
sering och internalisering, återkom hos yrkesverksamma på stödenheterna.
Dessa talade om att de kunde använda riskbedömningar som ett verktyg för
att få kvinnor att ”förstå allvaret” och övertyga dem om att de levde farligare
än de själva ansåg:

(Stödenhet4, intervju)

Y1: Sen tänker jag också ibland när det är lite så här, vilken insats ska
vi ge typ, eller när klienten själv inte riktigt förstår allvaret eller, typ
så där. [...]

Y2: Ja precis det [riskbedömningen] blir ju en ganska bra kartläggning,
och sen tänker jag också som du var inne på, när man inte riktigt, att
man kan få klienten att förstå allvaret. Men just det här när dom bara
”men det är bara det här och det här” och då kan vi bara men titta här,
vi ska se det mer generellt, så är det här alltså liksom allvarlig risk för,
för liksom kanske till och med dödligt våld.

Särskilt framträdande var dock säkerhetsarbete och ambitionen att övertyga
våldsutsatta om sin utsatthet bland yrkesverksamma i skyddat boende. Det kan
delvis förstås mot bakgrund av skyddade boendens grunduppdrag, och mot
bakgrund av att den placerande socialtjänstens uppdrag kunde innehålla mål
som handlade om att kvinnan skulle utbildas i säkerhetstänkande. Analysen
av insamlade uppdrag från socialtjänst till skyddade boenden visade nämligen
att samtliga uppdrag innehöll mål som handlade om att ”utbilda klienten i sä-
kerhetsfrågor” så att skyddet skulle upprätthållas och att klienten inte skulle
”röja sig”. Även andra säkerhetsrelaterade uppdrag som att genomföra riskbe-
dömning och ansöka om sekretessmarkering var vanligt förekommande. So-
cialtjänstens uppdrag kan betraktas som en aspekt som sätter ramarna för de
yrkesverksamma (gatubyråkraternas) handlingsutrymme. Jag menar dock att
arbetet med att lära kvinnan skydda sig själv också kan förstås utifrån den
paradigmatiska praktikteorin – kvinnorna ansågs inte vara fullt ut kapabla att

inse faran i sin situation eftersom de yrkesverksamma utgick ifrån att våldsut-satta kvinnor förminskar våldet på grund av normalisering.

Säkerhetsarbetet i de skyddade boendena var mer intensivt i början av kvin-nans placering, men pågick under hela placeringen och i samband med utflytt. Både kvinnojourerna och de privatägda skyddade boendena som ingick i stu-dien berättade att de gjorde riskbedömningar med standardiserade bedöm-ningsinstrument som FREDA eller SARA. I samband med detta hade persona-len också säkerhetssamtal eller ”skyddshandledning” med kvinnan för att ge henne insikt om olika åtgärder hon behövde vidta för att skydda sig själv från våld och för att inte röja sig eller boendets adress för någon utomstående.²³

På de skyddade boendena fanns det även säkerhetsrutiner och regler som de placerade kvinnorna informerades om och förväntades följa. Tjugosex så-dana dokument (från en kvinnojour och två privatägda skyddade boenden) har analyserats. Säkerhetsreglerna fanns nedskrivna i dokument som kvinnan be-hövde skriva under och samtycka till i samband med placeringen. Om kvinnan bröt mot reglerna kunde placeringen avbrytas. Reglerna krävde således en följsamhet från kvinnorna. Flera av säkerhetsreglerna kan betraktas som själv-klara; exempelvis att kvinnorna inte fick röja det skyddade boendets adress eller vilka som bor där för andra, och olika typer av trivsel- och städregler för boendet. Vid placering uppmantrades kvinnan även att stänga av sin mobilte-lefon helt eller stänga av platstjänster, byta telefonnummer och abonnemang, byta till kontantkort, och/eller lämna in sin telefon för säkerhetsgenomgång. Reglerna innebar också rekommendationer om begränsningar i användande av sociala medier. Kvinnorna och deras barn uppmanades också att undvika att bli fotograferade och att använda appar där de kunde bli igenkända. Reg-lerna innebar vidare att varken kvinnan eller barnen fick ta emot besök i det skyddade boendet.

Utöver säkerhetsregler fanns i de analyserade dokumenten också en rad ”trivselregler” och rutiner för orosanmälan till socialtjänsten. Det kan kopplas

---

²³ Noteras bör att det fanns vissa skillnader mellan verksamheterna i säkerhetsarbetet. Kvinno-jourerna talade inte om säkerhetsanordningar som skalskydd, övervakningskameror och över-fallslarm utan snarare om vikten av att arbeta med kvinnans ”inre skydd” gentemot våldsutö-varen. Ett av de skyddade boendena som drevs i privat regi hade en tydligare säkerhetsprofil med skalskydd och anställda säkerhetssamordnare som erbjöd skyddshandledning, säkra trans-porter, säkerhetsplaneringar för olika typer av tillfällen etc. En annan skillnad var att kvinno-jouren uppmantrade kvinnorna att umgås med andra kvinnor i det skyddade boendet och med kvinnor som nyligen flyttat ut, och jouren anordnade sociala aktiviteter där detta kunde ske. På det skyddade boendet med säkerhetsprofil talade man om att kvinnorna kunde känna sig en-samma och isolerade, men menade att det kunde skapa problem om de umgicks med varandra då de kunde pressa varandra till att röja sina egentliga namn och bakgrundshistorier. Under ett av personalmötena jag observerade på detta boende diskuterade personalen om kvinnorna bör skriva under ett papper där de lovar att inte fråga andra kvinnor om deras egentliga namn och historier, eller berätta sitt eget. Jag tolkar detta i ljuset av att boendet hade ett i jämförelse med kvinnojourerna mer gediget säkerhetsarbete, och att säkerhet i detta fall prioriterades högre än kvinnornas behov av gemenskap.

till en större (men för avhandlingen relevant) diskussion om stödfältet. Reglerna angav bland annat att kvinnan inte fick dricka alkohol eller använda andra droger på boendet, och att hon skulle berätta om eventuella mediciner hon tog i syfte att ”undvika missförstånd”. Ett av de skyddade boendena omnämnde detta som ”skötsamhetskrav”. Personalen hade enligt de analyserade dokumenten möjlighet att låsa upp och gå in i kvinnans rum eller lägenhet om kvinnan inte öppnade när de ringde på. Det fanns även skriftliga rutiner om orosanmälan till socialtjänsten gällande barnen, och på de observerade mötena diskuterades flera gånger frågan om orosanmälan och hur personalen skulle observera kvinnors föräldraskap och rapportera om detta till socialtjänsten.

Kvinnojourernas professionalisering och allt tätare samarbete med socialtjänsten har uppmärksammats av forskare som menar att fokus på social förändring och empowerment alltmer kommit att ersättas av professionaliserade ideal där kvinnorna anses behöva behandling och där regler och kontroll kring säkerhet, ”skötsamhet” och föräldraskap fått allt större utrymme (Gregory m.fl., 2021; Helmersson, 2017; Lehrner & Allen, 2009). Sådana regler förekom i såväl dokument som på observerade möten på skyddade boenden i denna studie, oavsett om utföraren var ideell kvinnojour eller privatägt företag. Arbetet på skyddade boenden kan således idag präglas av att yrkesverksamma som gatubyråkrater behöver förhålla sig till socialtjänstens lagstiftning och uppdrag (jmf. Lipsky, 2010), vilket gör olika typer av regler och kontroll mer relevanta.

Både under intervjuer och observerade möten i de skyddade boendena förekom dock tal om kvinnor som ville avsluta placeringen och åka hem. Kvinnorna följde inte heller alltid säkerhetsreglerna. Med andra ord hände det att kvinnorna motsatte sig personalens försök att förmå dem att skydda sig själva. Yrkesverksamma på de privatägda skyddade boendena talade om detta, det vill säga att kvinnan ville lämna det skyddade boendet, som ”sammanbrott”. De kunde även under de observerade personalmötena använda ord som ”compliance” (följsamhet, medgörlighet) om sina klienters (o)vilja att efterleva boendets olika säkerhetsregler eller vilja att avsluta placeringen.

När jag frågade om detta under intervjuerna, menade intervjupersonerna att ”sammanbrott” inte var särskilt vanliga men att de förekom i fall där socialtjänsten förmått kvinnan att acceptera placeringen genom att ”hota” att omhänderta barnen enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) eller när socialtjänsten placerade kvinnan ”i panik”, det vill säga som en nödlösning i en akut situation. Ibland instämde de yrkesverksamma delvis med kvinnans snarare än socialtjänstens bedömning. Samtidigt menade de att kvinnorna ibland inte riktigt insåg sin egen utsatthet och hotbild, och att de behövde övertygas om att de verkligen var våldsutsatta:

(Skyddat boende1, intervju2)

Y1: Sedan brukar jag, jag brukar skicka lite foton till kvinnan när dom har telefon om dom har telefon med funktion där dom kan ta emot bilder. Per Isdals definition av våld. Den kan man ju använda också om, när dom är väldigt ambivalenta och dom liksom inte är utsatta för våld, när dom är här av fel orsaker. Då är den jättebra. [...]

Josefin: Just det, vad är det som händer då liksom när dom får se den definitionen skulle ni säga?

Y1: Jag tänker att, ja men ofta blir det rent fysiskt så hajar dom ju till när dom förstår att våld är så mycket mer, jag brukar också förklara att ordet våld låter alldeles för tufft och jobbigt, och så brukar vi bryta ner det lite för dom är ju [enligt dom själva] sällan fysiskt våldsutsatta när dom väl kommer hit, fast dom kan vara sönderslagna. Utan man får hjälpa dom att se vad det är. Just med Per Isdal det blir som en kick eller vad ska man säga? [...] Den är en bra ingång. Jag ska använda den imorgon när jag ska till vårt nya skyddade boende med en kvinna som absolut inte förstår varför hon är här. Hon vill inte hit men dom skulle LVU:a barnen annars. Hon är ju tvingad, men hon är ju jätteutsatt.

De uttryckte också under intervjuer och observerade möten att kvinnor som inte övertygades om att de verkligen var våldsutsatta (och behövde stanna på boendet) var normaliserade, och att de behövde arbeta för att medvetandegöra dem om våldet. Nedanstående utdrag är hämtat från ett möte på ett av de skyddade boendena, där deltagarna diskuterar hur de ska hantera en kvinna som vill avsluta placeringen. De diskuterar huruvida ett skyddat boende verkligen är rätt insats givet att kvinnan själv inte menar att hon har ett skyddsbehov, men diskuterar också möjligheten att kunna medvetandegöra och ”avnormalisera” kvinnan för att få henne att inse att hon faktiskt är våldsutsatt:

(Skyddat boende1, observation av internhandledningsmöte2)

Y10: Ja vi har ju den här mamman med väldigt lite compliance [...]. Vi har ju haft flera möten med socialtjänsten [...] Vi skulle ju haft planeringsmöte sist och då liksom gå igenom uppdraget och så men det blev ju tillbaks på ruta ett med att, ”varför tvingar ni mig att vara här?”. Och det är ju jättesvårt för hon vill ha socialtjänstens tillåtelse att åka hem och dom säger vi kan inte ge dig det, för vi är oroliga. [...]

Y9: Vi har en kvinna som inte själv anser sig ha ett skyddsbehov och då är det egentligen skit samma hur mycket soc anser det, för vi kan inte jobba med riskbedömning och inte riskhantering. [...] Jag anser att dom är felplacerade, egentligen.

Y7: Och vi har lyft det [med socialtjänsten]. Men nu vill socialtjänsten att vi tillsammans med samtalsbehandlare jobbar med henne, så att hon kommer till den insikt som, (Y10: medvetandegör henne), medvetandegör, för socialtjänsten anser att det finns ett skyddsbehov utifrån en lång tid av utsatthet, i två relationer egentligen, men lång tid under den senaste. Så, dom vill ju att hon ska få den förståelsen.

Y1: [...] Men alltså finns det inget skyddsbehov.

Y10: Nej skyddsbehov jag menar, egentligen rent krasst, han är inte i närheten, hon har inget starkt skyddsbehov [...] Det jag tänker är att hon behöver mycket stöd, hon behöver ju också stöd i att avnormaliseras. [...] Jag tänker i samtal om vi lyckas avnormalisera henne, då tror jag vi kommer börja komma någonstans, tänker jag.

I utdraget märks att de yrkesverksamma behövde förhålla sig till den placerande socialtjänstens tolkningar av kvinnornas stödbehov. Jag tolkar det även som att deras förståelse av kvinnor som ”normaliserade” möjliggjorde för dem att hantera kvinnor som ville avsluta placeringen genom att försöka ”medvetandegöra” eller ”avnormalisera” dem och få dem att stanna kvar på boendet (vilket också låg i linje med den placerande socialtjänstens önskemål).

Alternativa praktikteorier, eller paradigmskifte?

I hälften av verksamheterna talade de yrkesverksamma inte bara om normaliseringsprocess, internalisering och anpassning utan också om hur de såg att våldsutsatta kvinnor gjorde motstånd. Några nämnde att de hämtat idéer om motstånd från den kanadensiska samtalsmodellen Response-Based Practice och en av dess upphovspersoner (Allan Wade, som hållit föreläsningar om modellen i Sverige de senaste åren). Att tala om motstånd var något intervjupersonerna menade att de börjat med i stödarbetet på senare tid, till skillnad från normaliseringsprocess och traumatiska band som man hade arbetat med ”hela tiden”. De menade att motstånd kunde vara viktigt att lyfta i stödsamtalen med kvinnorna för att avlasta dem från skuld:

(Stödenhet6, intervju)

Y1: Jag tänker också att vi jobbar mycket med motstånd, alltså att uppmärksamma att kvinnor har gjort motstånd, för jag tänker att det är lite olika perspektiv där dels att man vill, vill ju också se dom som, att dom är ett offer att det inte är deras fel att dom är liksom utsatta och så, men jag tänker också det jag mycket mer på sista tiden också jobbar med är det här med att dom faktiskt har gjort motstånd, och verkligen letar efter det här att dom inte bara är ett offer utan också liksom, ja att dom har gjort jättemycket för att stå upp för sig själva att skydda sig själva att skydda sina barn och så. Och det tycker jag också har varit väldigt skuldavlastande för kvinnorna när dom också ser att nej jag är inte bara ett litet offer som det är jättesynd om, utan jag har också liksom styrka och så, jag har verkligen kämpat även om man självklart också är liksom utsatt. Jag tänker där att vi faktiskt börjat få ihop det att man inte måste välja sida.

Intervjupersonen berör att ”det är lite olika perspektiv” och att de i pratet om motstånd (till skillnad från i arbetet med de andra teorierna) försöker synliggöra andra delar av den våldsutsatta än offerskapet. I slutet av utdraget säger personen också att de har ”börjat få ihop det” och att ”man inte måste välja sida”. Under intervjun hade intervjupersonerna precis före utdraget diskuterat

hur de använder teorin om våldets normaliseringsprocess och traumatiska band i stödarbetet, vilket jag tolkar som den andra delen de försökt föra samman motståndsdelen med. Jag tolkar det som att teorierna till en början betraktades som lite knepiga att få ihop. Kanske, som personen i utdraget berör, för att offerskap och aktörskap eller ”styrka” sågs som dikotomt, dvs. att det fanns en motsättning mellan att vara våldsutsatt och offer å ena sidan, och att å andra sidan att ha ”kämpat” och gjort motstånd mot våldet (jmf. Christie, 1986; Loseke, 2003).

Detta, våldsutsatta kvinnors offerskap kontra aktörskap, har som jag skildrade i kapitel 3 också debatterats inom våldsforskningen av förespråkare för normaliseringsprocessen (Lundgren, 2012) och mer motståndsinriktade forskare (Hydén, 1999, 2001, 2005). Möjligen framträder således här en utmanande praktikteori som till skillnad från den paradigmatiska inte betonar våldsutsattas offerskap i termer av normalisering, utan också deras aktörskap och motstånd mot våldet.

Arbetet med att försöka ”få ihop” de olika teorierna kan också betraktas som en del av eklekticismen, som försök att förena teorier som egentligen är svåra att förena på grund av motsägelsefulla element. Ibland talade de yrkesverksamma nämligen om internalisering och motstånd på ett något motsägelsefullt vis. De kunde exempelvis säga att de arbetade med teorin om våldets normaliseringsprocess och antagandet att kvinnan internaliserar mannens världsbild och blir ”hjärntvättad”, och att de samtidigt utgick från att kvinnan gjorde motstånd mot mannen:

(Stödenhet2, intervju)

Y1: Alltså vi använder oss av Allan Wade tänker jag mycket så hur, hans tankegångar på det. [...] Jag vände kinden till så att han inte kom åt eller vid stryptag då drog jag mig bakåt eller, vad det var för någonting, att kunna se det som, då gör du motstånd, jättebra! Och bara det här inre, hur man tänker runt det, att man kan tänka ”din jävla skithög!” alltså att kunna tänka det, säga det har man ju inte vågat. [...]

Y3: Vid dom där, när man liksom tar fram dom där banden [de traumatiska banden], så blir det ju ofta en fråga om ja men det här med internalisering, vad betyder det? Eller liksom vad menar ni med det? Då brukar jag beskriva det som att man tänker att, du tog över hans uppfattning av hur världen och du är. Och många beskriver ju det själva som en hjärntvätt liksom och det är ju egentligen ett ganska bra uttryck där att man, ens hjärna blir, ens uppfattning om saker och ting blir liksom kidnappad.

Y1: Jag brukar ju säga att han har ju tvingat dig att, att tänka som han, han har ju talat om för dig hur du ska tänka. Det är ju hans sätt att behålla kontroll och ha makten kvar över dig.

Här framträder en motsägelsefullhet. Om kvinnan har blivit hjärntvättad av våldsutövaren till att ta över hans uppfattning och tänka som han, så torde det vara osannolikt att hon samtidigt tänker att han är en skithög.

Ibland fanns det en skillnad i intervjuerna mellan yngre, nyexaminerade personer som sade sig utgå från och arbeta mer med idéer om motstånd, och personer som arbetat längre i yrket och som ”höll fast” mer vid den paradigmatiska praktikteorins begrepp som normalisering och internalisering. Detta skulle kunna antyda att idéerna om motstånd rör sig om en alternativ, utmanande praktikteori som kan komma att medföra ett paradigmskifte (jmf. Kuhn, 2010, som menar att utmanande paradigm framförs av yngre personer på fältet).

Yrkesverksamma i två av verksamheterna menade dock att skuldavlastning inte var en viktig del av deras stöd, eller att könsmaktsteorier utgjorde en kunskapsgrund för arbetet. En av dessa verksamheter var ett av de privatägda skyddade boendena. Den andra verksamheten var en stödenhet där de yrkesverksamma menade att det var en myt att kvinnor i högre utsträckning än män är utsatta för partnervåld. De sade sig istället utgå från olika psykologiska teorier i stödarbetet som objektrelationsteori, anknytningsteori och psykodynamisk teori, och ambitionen var att deras behandling skulle leda till beteendeförändringar hos kvinnorna. De menade vidare att våldsutsatta kvinnor visserligen normaliserar våldet, men utgick inte från teorin om våldets normaliseringsprocess utan menade istället att våldet normaliseras i barndomen:

(Stödenhet 5, intervju)

Y2: Jag tycker det är svårt, innan jag började jobba med det här, då liksom hade man ju hört den här normaliseringsprocessen, det är ju ett sådant här allmänt vedertaget, förklaringsmodell, ute i samhället om man säger om varför, vem som helst kan hamna i våldsrelationer och så vidare, det har man ju hört. Men det jag kan tycka nu när jag har jobbat ett tag, så kan jag tycka det här begreppet är det jag har nästan minst, hjälp och använder minst i dom här ärendena i alla fall, dom här biståndsärendena. För jag tycker liksom det där normaliseringsbegreppet det kanske är aktuellt att använda om man tar en person, en kvinna som har vuxit upp om du säger i socialt välordnade förhållanden, i en sund och frisk och hälsosam familj, man har aldrig någonsin, stött på det här med våld och så vidare. Och så träffar man en partner och för första gången någonsin, så händer det någonting,

Y1: Och hur man bryter ner och så där.

Y2: Ja men att det liksom, men den typen av klienter har vi knappt, utan, alla klienter vi har dom har med sig massor, sedan innan. Så det går liksom inte att använda det där normaliseringsbegreppet som förklaring på våra kvinnor. Det är inte så hjälpsamt. [...]

Y1: Ja så det är ju det jag menar det är redan normaliserat, för dom flesta vi möter här. Redan från barndomen. För jag kan säga att, vi har

en hög siffra på att, det är inte vem som helst som kommer hit, dom flesta har något med sig. På ett eller annat sätt.

Intervjupersonerna uttrycker att normaliseringsprocessen är en allmänt vedertagen förklaringsmodell. De förhöll sig således i någon mån till den paradigmatiska praktikteorin. Samtidigt värjde de sig från delar av teorin om våldets normaliseringsprocess; att våldet kan drabba vem som helst, och könsmaktsaspekten. De antog liksom de andra yrkesverksamma i studien att våldsutsatta kvinnor normaliserar våldet, men menade alltså att detta sker i barndomen snarare än i relationen med den våldsutövande mannen. Min tolkning är att de delvis tog avstånd från teorin om normaliseringsprocessen då de utgick från en psykologisk förståelse av partnervåld. I psykologiska förståelser av våld antas, som diskuterades i kapitel 2, våldet inte vara ett strukturellt könsmaktsproblem som vilken kvinna som helst kan drabbas av. Snarare betonas individuella och psykologiska riskfaktorer för att utöva eller utsättas för våld. Denna våldsförståelse skulle kunna förstås i ljuset av arbetsgruppens sammansättning på den aktuella stödenheten. Flera var socionomer men hade tidigare arbetat inom sjukvård eller familjebehandling. De verkade med andra ord nu inom VINR-planeten, där man förstår våldet som ett jämställdhetsproblem (Hester, 2011), men hade alltså tidigare arbetat i verksamheter där andra våldsförståelser kan finnas. De nyttjade också en alternativ praktikteori till den jag urskilt som paradigmatiska, psykodynamiska praktik med fokus på relationer respektive anknytning. Payne (2021) menar att denna typ av praktikteori är kopplad till mål för socialt arbete som går ut på social sammanhållning och bevarande av ordning snarare än social förändring. Samtidigt förhöll de sig (eklektiskt) till den paradigmatiska praktikteorin, då de utgick ifrån begreppet normalisering men modifierade det och frikopplade det från könsmaktsanalysen som Lundgrens (2012) teori medför.

Gemensamma kunskapskällor, gemensam praktikteori

Det var något förvånande hur genomgående den paradigmatiska praktikteorin ändå var, då tidigare forskning pekat mot att socialtjänst och kvinnojourer utgår från olika perspektiv på våld och arbetar utifrån olika ”doxa” (Helmersson, 2017). Denna likhet i användandet av (könsmakts)teorier kan delvis förstås i ljuset av att verksamheterna verkar inom samma stödfält där personal rör sig mellan verksamheterna. Yrkesverksamma på privatägda skyddade boenden kunde t.ex. ha arbetat inom stödenheter, yrkesverksamma på stödenheterna kunde tidigare ha arbetat på kvinnojourer etc. Antagligen tar man med sig sina teorier och arbetsätt när man byter arbetsplats.

Jag menar också att likheten kan förstås utifrån att de yrkesverksamma uppgav att de hämtade sin kunskap om våld från samma källor. Utöver de stödsökande kvinnorna och kollegorna nämndes även Nationellt centrum för kvin-

nofrid (NCK), Länsstyrelserna och Socialstyrelsen som viktiga källor till kunskap. Hos NCK och Socialstyrelsen framhålls normaliseringsprocessen och traumatiska band som en central del av kunskapen om partnervåldets mönster och mekanismer.²⁴ Socionomutbildningen eller andra högskoleutbildningar nämndes sällan som källor till kunskap om våld (jmf. Mattsson, 2017), vilket inte är särskilt märkligt då majoriteten hade tagit examen före examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer infördes. Att klienter och kollegor ses som viktiga kunskapskällor är för övrigt inte unikt utan har också konstaterats i tidigare studier (Bergmark & Lundström, 2011; Mattsson, 2017; Perlinski, 2013). Citatet nedan är representativt för materialet i sin helhet då både våldsutsatta kvinnor, NCK och Socialstyrelsen nämns som viktiga kunskapskällor:

(Kvinnojour3, intervju)

Josefin: Vilken har liksom varit din viktigaste källa då till kunskap om, om våld i nära relationer?

Y1: Jag skulle säga Socialstyrelsen, både våldshandboken tycker jag är, absolut NCK:s också, webbutbildning [är] väldigt väldigt lättisam och bra. Jag tycker att när informationen är lättillgänglig, då orkar folk läsa den. Folk orkar inte läsa en hel, handbok på typ x-hundra sidor liksom. [...] Sen rent faktamässigt, rent faktiskt vem som har lärt mig att möta våldsutsatta, jag hoppas på ett respektfullt sätt, det är ju tyvärr learning by doing, skulle jag säga.

Yrkesverksamma på kvinnojourerna nämnde även riksförbunden som viktiga källor till kunskap, då de kunde ge litteraturtips om området grundkunskap:

(Kvinnojour1, intervju2)

Y2: Ja jag tänker att den kunskapen som jag har om våld i nära relationer som jag har lärt mig av mötet med våldsutsatta som beskriver själva, den kunskapen, den vet jag inte om den finns att läsa sig till [...] I så fall tänker jag, att det är den litteraturen som vi har fått till oss av både liksom Roks och det som vi, fått läsa oss till genom liksom litteraturtips som finns här på arbetsplatsen och så, [...] alltså den litteraturen som vi erbjuder för nyanställda dom böckerna som vi har läst, om

---

²⁴ Vid tiden för studien (2022-06-13) på NCK:s kunskapsbank i texter om våldets uttryck och mekanismer samt uppbrottsprocessen: <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/> Se även: <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/uppbrottsprocessen/> Samt i NCK:s ”Webbkurs om våld” som i juni 2022 hade genomgått av 100 000 personer, och som innehåller ett kapitel som heter ”våldets mekanismer – normalisering och uppbrott” där teorin om våldets normaliseringsprocess och traumatiska framhålls som centrala. De yrkesverksamma hänvisade också ibland till Socialstyrelsens Handbok för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot våld i nära relationer (2016), vilken innehöll ett kunskapsavsnitt om ”våld och bindningar i parrelationer” som baserades på våldets normaliseringsprocess och teorin om uppbrottsprocess och traumatiska band.

liksom normaliseringsprocessen eller, ja eller ”Varför går hon?” alla dom grund-, egentligen som vi anser vara grunden till att förstå mekanismerna och förstå grunden.

Av citatet framgår också det paradigmatiske draget i praktikteorin, då teorin om våldets normaliseringsprocess och uppbrottsprocessen/de traumatiska banden sågs som ”grunden” för att förstå (partner)våldet och dess mekanismer. Slutet av utdraget antyder att de nyanställda i verksamheten fick ta del av denna grundkunskap som en del av introduktionen i arbetet. Kvinnojourernas yrkesverksamma menade vidare att Roks lade större vikt vid kunskap om våld i form av kvinnornas berättelser och teorin om våldets normaliseringsprocess och traumatiska band, än vid högskoleutbildningar:

(Kvinnojour4, intervju)

Y1: Men grunden tänker jag är det här att vi ska tro på kvinnan, vi ska lyssna vi ska finnas där för henne, jag tänker det är grundstenen i Roks. Och liksom normaliseringsprocessen och, traumatiska banden det är väl liksom det vi utgår från i synen på hur vi ska jobba. Några andra metoder kräver inte dom [Roks], dom kräver inte att vi ska ha en högskoleutbildning eller så det krävs inte utan mer kunskap om våldet så att vi kan bemöta och hjälpa dom bearbeta.

Majoriteten av de yrkesverksamma i denna studie var således selektiva i sitt val av kunskap om (partner)våld, och valde de teorier som lyfts fram av viktiga kunskapsaktörer på fältet. I detta avseende kan man säga att de är följsamma gentemot nationell policy (jmf. Lipsky, 2010), då de nyttjar de teorier eller den kunskap som nationella kunskapsaktörer förmedlar är central i förståelsen av partnervåldsutsatta kvinnor. Detta kastar också ljus över den minoritet som inte sade sig använda dessa (könsmakts)teorier i stödarbetet. De hade vid tiden för intervjun, till skillnad från majoriteten av de andra i studien, inte genomgått NCK:s kurser (eller andra högskolekurser i våld) eller arbetat på stödfältet särskilt länge. Snarare lutade de sig mot yrkeslivskunskaper och våldsförståelser hämtade från andra fält.

De yrkesverksamma kunde inte alltid svara på varifrån de hämtat metaforer och begrepp de använde, t.ex. ”våldscykeln”. Den skulle kunna komma från Leonore Walkers ”Battered woman’s syndrome” eller Margareta Hydéns avhandling, alternativt från våldets normaliseringsprocess såsom den framställts i NCK:s webbutbildning för yrkesverksamma.²⁵ Endast i undantagsfall (och främst av personer på kvinnojourer) nämndes Eva Lundgren som upphovsperson till teorin om våldets normaliseringsprocess. Det är inte särskilt märkligt

---

²⁵ NCK:s webbkurs om våld har en illustration över våldscykeln (med ”våldsfas”, ”reparationsfas” samt ”uppbyggnadsfas”) i kapitel 3, Våldets mekanismer – normalisering och uppbrott, avsnitt ”Våldets normaliseringsprocess” (2022-11-21).

att de inte alltid kunde svara på detta. Trevithick (2008) menar att socialarbetare införlivar teoretisk kunskap i den praktiska kunskapen, men att denna kan vara ”tyst” och svår att sätta ord på. Osmond och O'Connor (2004) menar vidare att socialarbetare inte alltid uttrycker sin kunskap på ett sätt som överensstämmer med etablerade (vetenskapliga) teorier eller begrepp. Istället kan kunskapen uttryckas genom berättelser, exempel eller metaforer. Osmond och O'Connor (2004) menar att detta kan kopplas till att socialarbetare i sitt vardagliga arbete (till skillnad från i akademiska sammanhang) sällan behöver använda begrepp och teorier, än mindre upphovspersonernas namn. I mötet med klienterna skulle en sådan akademisk "jargong" tvärtom kunna skapa onödig distans eller hierarki.

Det var främst yrkesverksamma på kvinnojourerna som uttryckligen talade om teorierna i termer av *feministisk* forskning. På flera av stödenheterna hade man modifierat exempelvis makt- och kontrollhjulet och jämställdhetshjulet i syfte att göra dem könsneutrala. De använde också könsneutrala termer på sin verksamhet och på de våldsutsatta klienterna, och kunde som ovan nämnts tala om normalisering av våld samtidigt som de tog avstånd från teorin om våldets normaliseringsprocess och dess idéer om hur våldet handlar om manlig makt och kontroll. De teorier som utgör den paradigmatiske praktikteorin verkar således delvis ha separerats från sina feministiska rötter. Den paradigmatiske praktikteorin baseras alltså på teorier hämtade från feministisk våldsforskning, dock utan att andra antaganden från könsmaktsperspektivet nödvändigtvis följer med som t.ex. idéer om våld som ett sätt för män att uppnå makt och kontroll, eller idéer om att mäns våld är det dominerande våldsproblemet som också genomsyrar fler arenor än bara nära relationer.

Sammanfattande slutsatser

Analysen i detta kapitel tyder på att yrkesverksamma på VINR-planeten kan utgå från en paradigmatiske praktikteori i delar av stödarbetet med våldsutsatta kvinnor. Tidigare forskning om stödfältet har urskilt separata doxa för kvinnojour och socialtjänst (Helmersson, 2017). Som jag ska återkomma till i nästa kapitel fanns visserligen liknande skillnader som de Helmersson (2017) identifierat mellan dessa verksamheter. Men analysen tyder alltså på att det även finns en paradigmatiske praktikteori med en gemensam grundkunskap om partnervåld. Kärnan i denna är att partnervåldet antas ske i cykler och ta sig uttryck i form av makt och kontroll, och att våldsutsatta kvinnor normaliserar och internaliserar våldet och hålls kvar i relationen av känslomässiga, traumatiska bindningar. Det ansågs vara viktigt att genom psykoedukation informera våldsutsatta kvinnor om detta i syfte att normalisera reaktioner på våldet och avlasta känslor av skuld och skam. Som tidigare nämnts är möjlighet att återhämta sig från våldets konsekvenser en del av frigörelse från våld. Skuldavlastning kan betraktas som en del av denna återhämtning. De yrkesverksamma

menade vidare att våldsutsatta kvinnor behöver informeras om att de är våldsutsatta och få stöd i att lära sig att skydda sig själva. Ett sätt att se informationen om våld är att de arbetade med att ge ett giltiggörande gensvar, en möjlighet att få erfarenheter av våld bekräftade genom en vid våldsdefinition och en hjälp att sätta ord på våldet. Detta kan ses som en del av återhämtningen från våldet, och kan således också kopplas till frigörelsebegreppet.

På skyddat boende behövde personalen dock hantera kvinnor som gjorde motstånd mot deras försök att få dem att skydda sig själva. T.ex. förekom det att kvinnor ville avsluta placeringen. Ett sätt för de yrkesverksamma att hantera detta var att förstå dem som i behov av ”avnormalisering”. Andra tolkningar är dock möjliga. Kvinnorna hade ibland förmått acceptera placeringen under ”hot” från socialtjänsten. Deras ovilja att stanna kvar på boendet skulle kunna förstås i ljuset av detta. Kanske kan de också (likt de kvinnor jag intervjuat) anse att det finns bättre lösningar än att de och barnen placeras på skyddat boende och därmed tvingas lämna sin hemort, skola etc.? Möjligen bidrar den paradigmatiska praktikteorin till att denna typ av tolkningar utsluts. Lite tillspetsat skulle man kunna säga att våldsutsatta kvinnor därmed riskerar att positioneras som mindre vetande i relation till yrkesverksamma (som anser sig besitta kunskap om våld och som till skillnad från kvinnorna inte är ”normaliserade”). Detta resonemang kan jämföras med Steen (2003, s.74) som argumenterat för att våldsutsatta kvinnor riskerar att hamna i en underordnad position i relation till professionella hon söker stöd ifrån, om dessa utgår från normaliseringsprocessen och att våldsutsatta kvinnor inte riktigt har förmåga att inse sitt eget bästa.

Eftersom de yrkesverksamma talade om att de på senare tid börjat inkorporera teorier om motstånd i sitt stödarbete, skulle man dock kunna hävda att den paradigmatiska praktikteorin börjat utmanas. Samtidigt kunde teorierna förenas på ett eklektiskt vis. Analysen tyder vidare på att den paradigmatiska praktikteorin ursprungligen genererats ur feministisk våldsforskning men används i modifierad, könsneutral form av yrkesverksamma i verksamheter där man arbetar utifrån en mer könsneutral våldsförståelse. I kapitel 11 förs en mer utförlig diskussion om detta.

Trots den gemensamma paradigmatiska praktikteorin så framträdde det också skillnader i hur yrkesverksamma i de olika verksamheterna talade om hur de tolkade och hanterade våldsutsatta kvinnors stödbehov i samband med uppbrott och eftervård. I nästa kapitel analyseras dessa skillnader.

10. Stödet vid uppbrott och eftervåld

Detta kapitel behandlar avhandlingens tredje frågeställning om hur yrkesverksamma beskriver sitt arbete (och handlingsutrymme) vid stöd i samband med uppbrott och eftervåld. För att kvinnor ska kunna frigöra sig från våldet behöver det upphöra. En viktig del av detta kan vara att kvinnor ges stöd att lämna våldsutövaren. Stöd kan också behövas efter uppbrott för att kvinnan ska kunna hantera eventuellt eftervåld. Detta kapitel analyserar dels skillnader i individ- kontra strukturinriktat arbete då stöd ges i uppbrottsprocesser, dels i inställningen till att ge praktiskt stöd bland yrkesverksamma på VINR-planeten. Det analyserar även skillnader i yrkesverksammas möjlighet och inställning till att ge långsiktigt stöd. Analysen visar hur såväl arbetsvillkor som olika våldsförståelser och stödideal kan ha betydelse för hur stödet utformas.

Individ- eller strukturinriktat stödarbete vid uppbrott

Ett tema analysen genererade var att yrkesverksamma primärt sade sig *se* strukturella hinder för våldutsatta kvinnors uppbrott, samtidigt som de sade sig *arbeta* främst med känslomässiga hinder i stödet. De ansåg sig inte alltid ha möjlighet eller mandat att påverka de mer strukturella hindren. Detta verkar ha skapat känslor av frustration eller maktlöshet som kunde hanteras på lite olika vis, genom att försöka bedriva ett mer strukturinriktat socialt arbete, eller genom att ”individualisera” hindren.

Stöd vid uppbrott – viktigt men svårt

Att ge stöd i uppbrottsprocessen ansågs vara en central uppgift, men samtidigt ofta svårt eller frustrerande. På min fråga om vilka hinder de såg för våldutsatta att lämna sina förövare räknade intervjupersonerna upp en rad yttre eller strukturella (snarare än känslomässiga) hinder såsom ekonomi, bostadsbrist och bristande stöd:

(Stödenhet4, intervju)

Josefin: Jag undrar liksom vilka hinder ni ser att det finns för våldutsatta att lämna sina förövare idag?

Y3: Ekonomiskt bistånd.

Y1: Ja, jag tänker barn, och så jag tänker bemötande av andra delar på socialtjänsten skulle jag säga eller myndigheter, tänker jag kan vara ett hinder.

Y2: Och bostäder.

Y1: Ja precis, gud!

Y3: Sedan tycker jag det är, antingen ska man gå in 100 %, eller är det typ ingenting. Lite så, jag tycker vi inte alltid har den här, mittemellanvägen att underlätta för att lämna men ändå kunna bo kvar i stan liksom. Och det är synd, och då stannar många kvar. [...]

Y1: Ja vi har, jag och min kollega har ett ärende där hon hade kontaktat ekonomiskt bistånd nu för hon var redo att lämna, men hon fick ju jättedåligt bemötande så hon ringde tillbaka och grät för att, ja hon får ju ingen hjälp. Så, hon blir ju kvar.

Y2: Ja och vi har ju, utifrån socialtjänsten så finns det ju jättemycket besparings-, det finns det säkert i alla kommuner men det är ju, det finns ju heller inga pengar, folk får ju inte kosta något, och det är ju jättesvårt!

Till en början förvånade det mig att intervjupersonerna talade om hur de främst såg strukturella hinder för våldsutsatta att lämna sina förövare, givet den paradigmatiske praktikteorin och att de tidigare under intervjuerna betonat att de arbetade med de traumatiska banden som primärt handlar om de känslomässiga, inre hindren för uppbrott. De sade sig dock främst arbeta med de traumatiska banden i skuldavlastande syfte genom att ge kvinnan en förklaring till varför det kan vara så svårt att lämna. Att faktiskt *bryta* de känslomässiga banden ansågs vara svårare. Intervjupersonerna menade nämligen att kvinnorna ofta var känslomässigt ambivalenta till uppbrottet, och förutsatte att de därmed skulle ”gå tillbaka” flera gånger, det vill säga lämna relationen för att sedan återvända. Intervjupersonerna menade att deras stöd i dessa lägen bestod i att inte skuldbelägga kvinnan när hon valde att återvända. De kunde också använda missbruksmetaforer då de talade om kvinnor som ”gick tillbaka”:

(Stödenhet4, intervju)

Y1: Ja men det tänker jag ju ändå att det känns som att, att det är bra att man ändå kan normalisera det liksom att det är inte något ovanligt att man stannar eller att man går tillbaka flera gånger.

Y3: Jag kan tänka att det är lite som med missbruk jag menar, i missbruk tar man ju återfall och det är inget konstigt. Och det är samma sak här, går dom tillbaka så gör dom, men då blir det väl nya tag sen då. [...]

Y1: [...] Och där gäller det ju att stå ut för det kan jag ju tänka kan vara frustrerande också, när dom har, jag tänker om dom kommer, jag tänker dom här som kommer ibland, slutar, kommer tillbaka, dom lämnar inte det är liksom samma sak där tänker jag också att, att i stödet, stå ut. Jag tänker att det är inte helt enkelt, liksom att jobba med det heller. För man måste ju stå ut kanske med sin egen frustration ibland.

Åkerström (1995) och Andersson och Lundberg (2001) menar att kvinnojourer i Sverige konstruerat våldsutsatta kvinnor i termer av (med)beroende. Missbruksmetaforer kunde alltså också förekomma hos yrkesverksamma på stödenheter i denna studie. Utdraget illustrerar också hur intervjupersonerna kunde uppleva stödet i uppbrottsprocesser som frustrerande då de upplevde att kvinnan kunde vara ambivalent till uppbrottet. De verkade dock inte alltid koppla ihop kvinnornas svårigheter att lämna eller val att gå tillbaka med de strukturella hinder som de själva identifierade för kvinnor att kunna lämna relationen, utan tolkade det snarare som en känslomässig eller inre ambivalens hos kvinnan. Detta kan förstås i ljuset av den paradigmatiska praktikteorin som diskuterats i föregående kapitel, då teorin om de traumatiska banden (Holmberg & Enander, 2010) innefattar idéer om känslomässig ambivalens till uppbrott. När yrkesverksamma identifierade en sådan ambivalens menade de att de kunde använda MI (motiverande samtal) för att utforska ambivalensen och de känslor som antogs hålla kvinnan kvar hos mannen:

(Stödenhet3, intervju)

Y1: Och där är ju dom här traumatiska banden jättebra. För att se liksom, ja men vad finns kvar då? Vilka band har du kvar till honom? Och där kan man jobba lite MI, med skalor och, hur stark är den här känslan, om man säger kärlek till exempel [...]. Och så kan man gradera det, 0-10, nej men det var tia det var en elva, ja men jag förstår det, vad härligt, vad var det du fastnade för hos honom? Och få tillåtelse att prata om det där. [...] Liksom välja, det är du som måste ta det beslutet, hur du ska ha det. Men att få prata om dom här banden som finns då, men vad var det som hände när började det minska från, från tio? Ja men det var ju då när han gjorde det här, och då hände det och ja då började det minska då kanske det var en femma och nu är det en tvåa.

Detta är ett exempel på hur intervjupersonerna beskrev att de arbetade för att hjälpa kvinnan att bryta de känslomässiga banden till våldsutövaren, även om det ansågs svårt. Jag tolkar det som att de försökte hjälpa kvinnan att inse att hon inte längre är lika bunden av kärlek till mannen genom att be henne gradera på en skala hur stark känslan av kärlek är, och hur den minskat på grund av våldet. Ambitionen verkade således vara att med MI och de traumatiska banden som verktyg hjälpa kvinnan att känslomässigt frigöra sig från förövaren. Lauri (2016, 2019) har gjort en något mer kritisk analys av användandet av MI i arbete med våldsutsatta. Han analyserar användandet av MI utifrån ett governmentality-perspektiv, och menar att klienten i MI positioneras som ett subjekt med ansvar för att lösa sina egna (sociala) problem. Socialarbetarens och välfärdsstatens ansvar för de sociala problemen riskerar istället att hamna i bakgrunden (Lauri, 2019). Detta resonemang gick även att skönja i de yrkesverksammans tal om sitt användande av MI, då det kunde omtalas som ett verktyg för att lägga tillbaka ansvaret för att lösa problem på kvinnan:

(Stödenhet4, intervju)

Y1: För det är väl det jag tänker blir också så här, det motiverande tänker jag, för dom klienterna är liksom svårast, dom klienterna som kommer med en förväntan om att man ska lösa deras problem, för jag tänker vi kan ju inte lösa någonting, jag tänker att det måste dom ju göra själva. För jag tänker har man dom förväntningarna då är det inte konstigt heller om man blir besviken.

Att hjälpa våldsutsatta kvinnor att lösa de mer strukturella hindren för uppbrott ansågs (ännu) svårare, då intervjupersonerna upplevde sig maktlösa att påverka dessa. Detta går att skönja redan i det första citatet i detta avsnitt, särskilt mot slutet där intervjupersonen uttrycker att stödet i uppbrottsprocesser försvåras av socialtjänstens besparingskrav ("folk får ju inte kosta något"). Även om de traumatiska banden kunde anses vara svåra att bryta, så omtalades alltså de mer strukturella hindren för uppbrott som ännu svårare att arbeta med:

(Stödenhet6, intervju)

Y4: Jag tänker många av de här delarna det är sådant som vi faktiskt *kan* jobba med tillsammans, och påverka, och stötta och så, som min kollega sa att kärlek kan vara svårt och det är samma sak med rädsla, och barn. Men det jag ser som svårast det är ju samhälls-, det är ju det här med samhällsskyddet alltså, skyddet utifrån. Dom kan gå i hur många samtal som helst hos oss och känna sig hur starka som helst och ha gjort upp med alla dom här traumatiska banden, men, det innebär ju inte att dom kan gå vidare och bli fria, om dom har barn, ekonomi och sådant som finns kvar.

I utdraget uttrycks också implicit att huvuduppdraget betraktas som individinriktat (samtals)stöd, där kvinnor blir stärkta och ges stöd i att bryta känslomässiga band till våldsutövaren. Detta kan förstås utifrån den paradigmatiska praktikteorin, men kan också ses i ljuset av att personen arbetade på en stödenhet och att socialt arbete inom socialtjänsten i Sverige har kommit att bli individ- eller casebaserat snarare än strukturinriktat (Nygren, 2016). Strukturinriktat arbete innebär alltså att man inte endast arbetar med samtalsstöd till individen, utan också med att försöka förändra de omständigheter som påverkar individen (i detta fall yttre eller strukturella hinder för att lämna relationer med våldsutövande män).

Även eftervård omnämndes som ett svårt område att arbeta med. Liksom de intervjuade kvinnorna menade de yrkesverksamma att våldsutsatta kvinnor inte blir fria bara för att de lämnar, vilket kan göra att de går tillbaka:

(Stödenhet6, intervju)

Y4: Och jag tänker också det här, när dom väl lämnar, och dom tänker så här nu ska jag äntligen bli fri, och så inser dom att dom behöver hantera våldsutövaren för att han också är pappa till barnen, att det jobbet och den energin det tar, är inte riktigt värt det. Så att då börjar man diskutera med sig själv, men jag kan ju lika gärna gå tillbaka, jag är ju

ändå inte fri. Så det tycker jag ofta man har diskussioner att, ja men jag ger upp, jag kan lika gärna flytta tillbaka då kanske han blir nöjd och glad och då kanske det blir lugnt igen. Och då blir det lugnt för våra barn. Ja och då blir man så där men, hur liksom i längden kommer du bli lycklig? Nej, det kommer jag ju inte. Och då inser dom ju att det kan jag ju inte göra. Men att det är så otroligt svårt det här eftervåldet.

Inte bara känslomässig ambivalens utan också eftervåld antogs alltså kunna få kvinnor att överväga att gå tillbaka. Samtidigt uttryckte de yrkesverksamma att eftervåldet var ”otroligt svårt” och att de saknade verktyg för att påverka det. Detta, liksom andra strukturella problem som kunde försvåra kvinnornas uppbrottsprocesser, kunde skapa känslor av frustration och maktlöshet:

(Kvinnojour4, intervju)

Josefin: Är det någonting som ni tycker är svårt eller frustrerande i ert arbete med våldsutsatta kvinnor?

Y1: Nej inte med kvinnorna men det runtomkring! [*skratt*] Men just det här med bostäder, polisen, ja vissa poliser och jag tänker också domstolarna, tänker jag är det största problemet. Och att, ja men systemet [...]. Så mer där är frustrationen på samhället. Och då kan man känna sig otroligt hjälplös när man sitter i samtal med kvinnor.

(Stödenhet6, intervju)

Y1: Som vi sa förut [finns] frustration kring hur andra bedömer och alltså jag tänker samhället och domar och sådana saker. [...]

Y4: Det finns en sådan maktlöshet i det också, för det är ingenting vi kan påverka.

Varför de yrkesverksamma sade sig *se* strukturella hinder för våldsutsatta kvinnors uppbrott, samtidigt som de sade sig *arbeta* främst med känslomässiga hinder i stödet, menar jag således inte bara kan förstås utifrån den paradigmatiske praktikteorin utan också utifrån att de helt enkelt inte ansåg sig ha möjlighet eller mandat att påverka de mer strukturella hindren. De upplevde således sitt handlingsutrymme som begränsat (jmf. Lipsky, 2010). De hantlade dock detta på lite olika vis, genom att ibland försöka bedriva ett mer strukturinriktat socialt arbete där de också försökte arbeta med de strukturella hinder som försvårade kvinnornas uppbrott och frigörelse, eller genom att ”individualisera” hindren.

Betydelsen av organisationens ramar och utgångspunkter

Ekonomiska hinder för våldsutsatta kvinnor att lämna kunde i vissa fall individualiseras, det vill säga omtalas som individuella problem eller tillkortakommanden hos kvinnorna snarare än som strukturella, sociala problem. Yrkesverksamma på ett av de skyddade boendena menade t.ex. att kvinnorna

som placerades hos dem redan brutit de mer känslomässiga banden, och att den primära kvarhållande faktorn var ekonomi. De talade dock inte om detta som ett strukturellt hinder eller ett jämställdhetsproblem, utan snarare i termer av klienternas bristande förmåga eller vilja att lära sig sköta ekonomin:

(Skyddat boende2, intervju)

Josefin: Min nästa fråga är om ni liksom anser att det finns hinder för våldsutsatta att lämna sina förövare och, vilka hinder ni i så fall ser?

Y2: Ja, alltså dom hindren som är väldigt konkreta är faktiskt ekonomiskt, att klara sig ekonomiskt. Det är egentligen det som gör att, om man klarar ekonomin bara, det är faktiskt det som gör att dom inte går tillbaka, till våldsrelationen. Men där har vi ju sett många gånger att det blir för jobbigt att, lära sig allting runt det här med ekonomin och själv bli, familjens ledare, från att inte haft så mycket ansvar förut. [...] Och det kan göra, när det är för jobbigt att klara sig själv, och börja den här utvecklingen till att bli självständig och klara sig själv, det kan göra att dom accepterar våldet, och flyttar hem.

De kunde också uttrycka frustration inför kvinnornas bristande förmåga att ta till sig av personalens försök att lära dem att sköta sin ekonomi (snarare än frustration inför samhällets bristande stöd, ojämställdhet eller andra strukturella hinder som kan försvåra kvinnors frigörelse). Lipsky (2010) menar att individualisering av klientens problem är ett sätt att skydda gatubyråkraten från känslor av misslyckande i arbetet. Som ovan nämnts sågs stödet vid uppbrott som svårt och frustrerande. Tendenserna att individualisera faktorer som förhindrar uppbrott skulle kunna förstås i ljuset av denna frustration och viljan att undvika känslor av misslyckande i arbetet. Lauri (2016) menar vidare att New Public Management (NPM) kommit att prägla socialt arbete och att ett samhällsideal som betonar individens ansvar kommit att influera relationen mellan socialarbetare och klient. Detta kan leda till att socialarbetare distanserar sig från klienterna, och att ansvaret för att lösa (sociala) problem förskjuts mot klienten. Lauri (2016) menar att en äldre syn på sociala problem därmed återuppstått, där problemen ses som utfall av dålig karaktär och individuella val snarare än strukturer.

Detta synsätt menar jag går att skönja i resonemangen om hur våldsutsatta kvinnor går tillbaka för att de inte förmår lära sig ”bli självständiga” och sköta sin ekonomi. Det återkom dock inte i intervjuerna med kvinnojourens yrkesverksamma. Detta kan delvis förstås utifrån att synsättet kan kopplas till deras våldsförståelse. Intervjupersonen i utdraget ovan förstod inte våldet som ett könsmaktsproblem. Ojämställdhet mellan könen sågs alltså inte som relevant för att förstå partnervåld, eller kvinnors (ekonomiska) svårigheter att lämna. Ekonomiska svårigheter sågs därmed istället som ett individuellt problem. Individualisering av sociala problem förekom även på den stödenhet som tydligast tog avstånd från en könsmaktsförståelse av våldet. De utgick istället från en psykologisk våldsförståelse och menade att de som vuxit upp i hem där

våld förekommit söker sig till våldsamma partners på grund av (social) hereditet (ärfthighet):

(Stödenhet5, intervju)

Y1: Det gör ju någonting med barn som bevitnar och växer upp i våldsamma miljöer och sedan som du säger [refererar till kollega] har en hereditet av att kanske söka en likasinnad man, eller kvinna, som då utövar våld. Alltså det finns ju ofta ett sammanhang och ett samband tycker jag, när man liksom grottar ner sig i dom familjerna vi träffar.

De uttryckte inte heller frustration över myndigheter eller strukturer som skapar problem för våldsutsatta kvinnor i uppbrottsprocesser, utan snarare inför kvinnornas brister. Kvinnorna uppfattades t.ex. ibland sakna ”friska sunda referenser” på grund av sin uppväxtmiljö och utbildningsnivå. Fall där kvinnor hade en annan social status kunde dock också uppfattas som ”svårjobbade” vid uppbrott:

(Stödenhet5, intervju)

Josefin: Är det någonting som ni tycker, upplever är frustrerande eller svårt i ert arbete? (...) med de här klienterna?

Y1: Att de är så präglade av sin sociala, det sociala från sina uppväxter tycker jag är frustrerande. Dom har inga andra friska sunda referenser. Så att det är så svårt ibland, det kan jag tycka är svårt. (...) Dom är själva så begränsade. Det är låg utbildningsnivå många gånger [...]

Y2: Sedan tänker jag också ändå dom här som vi träffar som ändå har jobb och bra jobb och liksom, bättre sociala förutsättningar så är det ju ändå liksom, skammen och skulden som hindrar och där, det kan vara svårt att få dom att t.ex. lämna en våldsam relation, för att, rädslan av att tappa den sociala statusen är också en svårighet liksom. Och det blir lite svårjobbat. När den sociala statusen, fast det kan vara hög farlighet, vi kan ju liksom inte tvinga vuxna människor till, att bli omhändertagna liksom, det tycker jag är en svårighet.

Ett sätt att beskriva detta problem (med svårjobbade fall) skulle kunna vara att kvinnor på grund av ojämsställda löner och ojämsställd fördelning av omsorg om barn och hemarbete tenderar att ha sämre ekonomi än män, vilket kan utgöra ett hinder när de försöker lämna (jmf. Stark, 2007). I utdraget görs istället kvinnornas rädsla att tappa ”social status” till problemet. Med andra ord sker en slags individualisering av ett socialt problem. Jag menar som sagt att analysen av problemen som individuella snarare än strukturella kan kopplas till de yrkesverksammas våldsförståelse. Intervjupersonerna på ovanstående stödenhet menade t.ex. att det är en myt att kvinnor är mer utsatta för partnervåld än män. På min avslutande fråga under intervjun om de ville skicka med mig något sa dock en av intervjupersonerna att våld är en jämställdhetsfråga:

(Stödenhet5, intervju)

Y1: Jag vill verkligen bara skicka med dig att det här med bristande jämställdhet är verkligen ett problem i samhället fortfarande. [...] Och så att det är bristande jämställdhet i samhället och mellan oss människor det är ju ett hinder både för vår behandling och för människor att kunna utvecklas och leva självständigt. Kvinnor är ju verkligen en del i det här själva, dom ser ju inte ens själva hur dom bidrar och upprätthåller, ojämsställdet. Dom intar ju en underordnad position gentemot män, själva, i smått och i stort. Och det ser vi ju inte ens själva. Så, man önskar ju att det där med jämställdheten kunde komma framåt lite snabbare och lite mer i vardagen, för det tror jag skulle vara en bidragande lösning till, det här med våld.

Samtidigt som våld beskrivs som ett (o)jämsställdhetsproblem är det inte strukturerna eller de våldsutövande männen som ska förändra sig för att problemet ska upphöra. Istället antyds att de våldsutsatta kvinnorna bör sluta underordna sig. Således menar jag att det inte gjordes en (strukturell) könsmaktsanalys av våldet, utan snarare en psykologisk tolkning där individens brister anses vara orsaken till (vålds)problemen. Utifrån ett sådant perspektiv blir det också logiskt att det sociala arbetet inriktas mot att arbeta med individen snarare än strukturerna.

Intervjupersonerna kunde också resonera att de valde att lägga energin på att arbeta med individen de hade framför sig i samtalsrummet snarare än att försöka arbeta med strukturella hinder för kvinnornas frigörelse, som de ansåg sig ha liten möjlighet att påverka och som snarare ansågs vara politikernas ansvar. Detta förekom även på kvinnojourer:

(Kvinnojour2, intervju)

Josefin: Och hur liksom, hur upplever ni era möjligheter att jobba med dom här olika, faktorerna [som ni anser hindrar kvinnor från att lämna]?

Y3: Vi driver ju opinion, vi kampanjar och drar vårt strå till stacken när det gäller att uppmärksamma dom här frågorna.

Y2: Kvinnor hittar ju till oss och hör av sig och så, men sen är det ju det här med att socialtjänsten ska bedöma då att dom behöver, har skyddsbehov och placerar dom.

Y1: Mm, fast jag tänker också, det jag inte har i min hand kan jag inte hålla. Utan jag har fokus på dom som *kommer* till mitt rum. Kvinnor och barn och män. Dom som *kommer* in till mig, där skjuter jag hårdast. Och sen, så är det saker jag ser, att det var ju tråkigt att jag inte nådde eller kunde, eller att socialtjänsten fungerade så illa där, men jag låter sällan det fastna för då skulle man ju bli knäpp. [...] Och vill man förändra det där då får man väl gå in och bli politiker, och det tänker jag *inte* bli.

Intervjupersonerna berör dock att de också försökte bedriva ett opinionsbildande arbete för att påverka (yttre, strukturella) hinder för våldsutsatta

kvinnor att lämna. Yrkesverksamma inom några av verksamheterna (kvinnojourerna och de stödenheter som sade sig utgå från könsmaktsperspektiv på våldet) menade således att de även försökte bedriva ett mer strukturinriktat socialt arbete. De menade t.ex. att de försökte påverka samverkansaktörer som socialtjänsten för att förbättra bemötandet av och stödet till våldsutsatta kvinnor. De menade också att bristen på bostäder hindrade våldsutsatta från att lämna, och att de därför ibland försökte påverka lokalpolitikerna i frågan.

Intervjupersonerna på en av stödenheterna berättade också om olika sätt att hantera sin frustration över andra myndigheter och enheter som de menade skapade hinder för kvinnor att lämna. De försökte t.ex. etablera kontakter med enskilda personer inom myndigheterna som de visste ”var bra”, och hänvisade kvinnorna till dessa. De försökte även, med hjälp av kvinnojouren då de själva upplevde en lojalitetskonflikt gentemot sin arbetsgivare, uppmuntra kvinnor att skicka in klagomål på andra enheter inom socialtjänsten:

(Stödenhet4, intervju)

Y1: Där tänker jag också att vi har ju använt oss en del av kvinnojouren, jag tycker det är jätteviktigt att man lämnar in klagomål på socialförvaltningen. Och där blir det ju kanske lite svårt att hjälpa till att skriva klagomål för att man ändå jobbar där, och där har ju kvinnojouren stöpat in så vi har hänvisat dit och hjälpt till med en kontakt för att, ändå sådär att kvinnorna ska få möjlighet att klaga på bemötandet och där vi också har kunnat vara, vara ett stöd i att det här ser vi att du ska kunna klaga på, inte bara bemötandet utan även andra saker. *Någonting* för att ändå så här (...) alltså det är ju *hemskt* när kvinnorna försöker ta steget, försöker lämna, och sen är det liksom dom som ska *hjälpa* dom som *blir hindret!*

Tummers m.fl. (2015) menar att copingstrategier där gatubyråkraterna tänjer på regler, går utanför det formella uppdraget och/eller nyttjar egna personliga resurser för klienternas räkning förekommer. Att hjälpa kvinnor att klaga på den egna förvaltningen menar jag kan ses som ett exempel på detta, där den yrkesverksamma allierar sig med klientens intressen snarare än arbetsgivarens eller organisationens. Visst påverkansarbete eller strukturinriktat socialt arbete kunde alltså även förekomma på stödenheterna. Dessa var dock i minoritet; två av de sju enheterna som ingick i studien talade om denna typ av arbete. Intervjupersonerna i dessa verksamheter kunde uttrycka frustration inför strukturella hinder och samverkansaktörer som gav ett dåligt bemötande eller bristande stöd. Men de talade också om lojalitetskonflikter med arbetsgivare och kollegor inom socialförvaltningen och att de upplevde att de blev ”besvärliga” då de ständigt ”tjatade” om våld i nära relationer (jmf. Ekström, 2016).

Kvinnojourerna kan således genom sin oberoende roll som ideell organisation i civilsamhället sägas ha större handlingsutrymme att bedriva strukturinriktat arbete jämfört med de som arbetar inom socialtjänsten eller endast på

socialtjänstens uppdrag i privatägt skyddat boende. Kvinnojourernas yrkesverksamma hamnar inte i lojalitetskonflikter med sin arbetsgivare, och deras arbete har som nämndes i kapitel 2 historiskt byggts upp runt våldsutsatta kvinnors stödbehov och att förbättra deras situation inte bara genom individuellt stöd utan också genom påverkansarbete på olika nivåer. Kvinnojourernas yrkesverksamma talade också under intervjuerna om ett stödideal där de försökte gå nära kvinnans egna tolkningar av sitt stödbehov när de utformade stödet, och problematiserade att de i verksamhetsgrenen skyddat boende (till skillnad från i den öppna stödverksamheten) behövde förhålla sig till hur den placerande socialtjänsten formulerade målen för stödet. I den andra delen av verksamheten, den öppna stödverksamheten, är kvinnojourerna dock inte utförare av socialtjänst och behöver inte dokumentera sina insatser etc. Kvinnojourer styrs vidare av en ideell styrelse och är en ideburen verksamhet, inte en del av en (social)förvaltning där styrningsformer som NPM kommit att få allt större inflytande. Det är däremot socialtjänsten, som nästa avsnitt belyser.

Praktiskt stöd grundläggande eller hinder för behandling?

Yrkesverksamma i olika verksamheter uttryckte även olika inställning till (och möjlighet) att erbjuda praktiskt stöd. Samtidigt menade samtliga att våldsutsatta kvinnor i samband med uppbrott och eftervåld ofta har ett stort praktiskt stödbehov, t.ex. gällande stöd i myndighetskontakter, hjälp med olika typer av ansökningar (inte minst gällande stadigvarande boende), och medföljande stöd till socialtjänst, polisförhör, rättegång etc. Yrkesverksamma på kvinnojourer och skyddade boenden såg det som en viktig, grundläggande del av sitt uppdrag att erbjuda sådant stöd. Yrkesverksamma på flera av stödenheterna menade istället, likt de i Helmerssons studie (2017), att det praktiska stödet kunde stå i vägen för psykoedukation eller behandling. Likt socialarbetarna i Erikssons (m.fl., 2021) studie var det inte uppenbart för dem vilken aktör i samhället som egentligen hade ansvar för att möta kvinnornas behov av praktiskt stöd:

(Stödenhet5, intervju)

Y2: Så det här basala, trygghetsbehoven är inte tillfredsställda först. Och då blir det ett hinder för oss i behandlingen. Vi vill ju att dom ska bearbeta och ägna sig åt personlighetsutveckling och sådana saker och, prata känslor, men det är inte så himla lätt när man inte vet, om man har en bostad om två månader. [...] Det känner jag i alla fall, jag skulle önskat att mer utav den där basala tryggheten var tillgodosedd innan dom kommer till oss. Eller om behandlingen ska ske parallellt under tiden som man försöker tillgodose det här så, att det är liksom mera uttalat då, att vi startar en behandling samtidigt som ni håller på med

det där. Men klienterna är ju väldigt utelämnade, dom är ju väldigt ensamma, dom får försöka fixa sitt boende, ofta är det så, det är ju få klienter som får hjälp med boende av, det samhälleliga.

Intervjupersonen uttrycker att våldsutsatta kvinnor kan ha behov av stöd i att exempelvis finna en bostad, men att de sällan får detta stöd utan får försöka lösa det själva. Samtidigt talar hon i något vaga termer om att ansvaret för detta stödbehov ligger hos ”det samhälleliga”. Man skulle kunna tänka sig att socialtjänstens myndighetsutövande enheter skulle ses som huvudansvariga för bostadsfrågan, och att yrkesverksamma på stödenheterna därmed skulle samverka med och hänvisa kvinnor med behov av bostad till dem. Så var dock alltså inte fallet. De yrkesverksamma uttryckte ibland istället, som utdraget illustrerar, att deras uppdrag var att erbjuda en behandling där våldet bearbetades och den våldsutsatta kvinnan fick tala om känslor och ägna sig åt personlighetsutveckling. Detta kan delvis förstås i ljuset av den professionaliserade behandlingsdoxa som Helmersson (2017) menar präglar socialtjänstens stödenheter, och där behandling eller terapeutiskt arbete ses som ”finare” och har högre status än praktiskt stöd. En annan tolkning kan göras utifrån Lipskys (2010) begrepp *creaming*. Lipsky (2010) menar att gatubyråkrater på grund av bristande resurser ibland sorterar bort klienter med svårast bekymmer, och istället inriktar arbetet mot klienter vars behov organisationen lättare kan tillgodose. Kanske sorterade stödenheterna således bort klienterna med stora praktiska stödbehov, då de ansåg sig ha lättare att möta de som endast hade behov av behandling. Praktiskt stöd beskrevs nämligen som tidsödande. Det var också främst yrkesverksamma på stödenheterna som talade om tidsbrist och bristande resurser i arbetet. De talade exempelvis om hur de var för få, och att de upplevde ökade krav på dokumentation och mätbarhet:

(Stödenhet2, intervju)

Y1: Sedan känner vi att just som vi har det nu så är det mycket som är bra men vi är för trångbudda, och för få och det är liksom pressat och, mycket dokumentation och allt ska mätas också i den liksom eran och det samhället vi lever i, att allt bara ska mätas hela tiden det är ju hopplöst.

Talet om ökade krav på dokumentation och mätbarhet kan kopplas till NPM:s ökade inflytande över socialtjänstens sociala arbete (jmf. Lauri, 2016). Stödenheternas yrkesverksamma kunde även tala om hur de hade kö till verksamheten och att de därför hade stängt den ”öppna ingången”. Det innebar att våldsutsatta nu behövde biståndsbeslut för att få tillgång till stödet:

(Stödenhet2, intervju)

Y1: Vi har ju jobbat så här sedan ett par år tillbaka med enbart uppdrag. För några år sedan så stängde vi vår öppna ingång.

Josefin: Just, och hur ser ni på den, utvecklingen?

Y1: Ja, den är, alltså vi gjorde så därför att vi hade sådant tryck och vi höll på att jobba ihjäl oss. Eller har gjort under många år egentligen. Så att då stängde våran chef den öppna ingången och sa att det går inte, och vi måste få kontroll, typ så. Men, vi saknar ju jättemycket den öppna ingången. [...] Vi vill ha både och.

Lipsky (2010) benämner denna strategi som ”ransonering” av stödinsatser (jmf. Ekström, 2016 som talade om detta som ”begränsning”). Tummings m.fl. (2015) menar att denna typ av copingstrategier nyttjas när socialarbetare upplever för hög arbetsbörda. Eftersom stödenheternas yrkesverksamma i större utsträckning talade om hög arbetsbörda, är det rimligt att tänka sig att de utvecklade strategier som ransonering och creaming för att hantera detta. Eller ibland kanske snarare verksamheten – i utdraget ovan framställdes beslutet att stänga verksamhetens öppna ingång som fattat på chefsnivå, och intervjupersonerna beklagade det då de även ville kunna arbeta på öppen ingång. De menade nämligen att kvinnor som inte vill ha kontakt med socialtjänsten kunde komma att avböja stöd om det krävdes biståndsbeslut. Gatubyråkrater gör ibland inte vad de vill utan vad de kan, som Brodtkin (1997) uttryckt det. Vissa *ville* dock arbeta mer med behandling, som intervjupersonerna i det första utdraget i detta avsnitt. Jag menar därför att både synen på sitt grunduppdrag som behandling (vilket tyder på behandlingsdoxa, jmf. Helmersson, 2017) och bristande resurser för arbetet behöver beaktas för att förstå varför stödenheternas yrkesverksamma ibland tar avstånd från praktiskt stöd.

Yrkesverksamma i skyddat boende talade i högre grad om att de arbetade med praktiskt orienterat stöd. Detta kan delvis förstås utifrån att praktiskt orienterat stöd var en del av de uppdragsbeskrivningar som socialtjänstens myndighetsutövande del skickade till de skyddade boendena i samband med placering. Både kvinnojourer och privata aktörer som drev skyddat boende hade även volontärer/jourkvinnor (endast kvinnojourer) och/eller anställd personal som t.ex. boendestödjare (kvinnojourer och privata aktörer) som arbetade med de mer praktiskt orienterade stödbehoven. Dessa funktioner saknades i kvinnojourernas och stödenheternas öppna stödverksamheter. De skyddade boendena kan också själva avgöra hur många placeringar de tar emot. Det uppstår därmed inte några ”köer” till verksamheten.²⁶

Jämförelsen mellan de yrkesverksammas möjligheter att erbjuda praktiskt stöd kan därmed verka orättvis, då skyddade boenden kan ha större möjligheter att göra detta än stödenheter. De som arbetade i kvinnojourernas öppna stödverksamhet arbetade dock under liknande villkor som stödenheterna. Ändå menade de att praktiskt stöd var en grundläggande del av deras uppdrag.

---

²⁶ Tvärtom menade kvinnojourerna att de såg en utveckling där det krävdes allt grövre våld för att kvinnor skulle beviljas en placering på skyddat boende av socialtjänsten, och att färre kvinnor därmed beviljades placering. Detta skulle kunna vara en strategi från gatubyråkrater på socialtjänstens myndighetsutövande sida att ”ransonera” stöd/skyddsinsatser. Det är dock ett område för framtida studier.

De såg det som sin roll att stötta kvinnorna i myndighetskontakter så att deras rättigheter tillvaratogs och menade att detta var en del av att ”stå på kvinnans sida” och att arbeta utifrån kvinnans perspektiv, något de betonade var en grundinställning som de arbetade utifrån i stödet. Detta stödideal kan ha bidragit till att de hanterade sitt handlingsutrymme på ett annat sätt än stödenheternas yrkesverksamma.

I de uppdrag till utförare av skyddat boende som analyserats framhölls vidare ett holistiskt stödbehov där både samtalsstöd och praktiskt orienterat stöd ingick. Mål om olika former av praktiskt stöd återkom i samtliga uppdrag, t.ex. stöd i kontakt med myndigheter och i rättsprocesser, stöd i att göra olika myndighetsansökningar samt att ställa sig i bostadskö eller ansöka om bostad i annan kommun genom 2 kap. 8 § SoL. Uppdragen kan ses som formell policy som de behöver förhålla sig till (jmf. Lipsky, 2010), det vill säga en riktlinje utifrån som påverkar hur stödet utformas. Man skulle kunna invända att socialtjänstens myndighetsutövande enheter kanske skriver andra typer av uppdrag till socialtjänstens stödenheter. Kanske innehåller uppdragen bara mål om behandling? Tyvärr fick jag inte möjlighet att analysera några sådana uppdrag från stödenheterna. Jag frågade dock under intervjuerna om de arbetade på uppdrag av socialtjänsten och hur uppdragen brukade vara utformade. Uppdragen uppfattades ofta vara för generellt utformade. Stödenheternas yrkesverksamma menade att det förekom formuleringar som att målet med stödet var att klienten ska få ”en god livskvalitet” eller ”leva ett liv fritt från våld”, vilket lämnade stort utrymme för tolkningar av hur stödet skulle utformas:

(Stödenhet2, intervju)

Y1: Många uppdrag är ganska så generella alltså dom innehåller dom här rubrikerna som vi har sagt nu, så det blir ju ändå oftast att man behöver trätta ner det litegrann. För ibland kan man få väldigt brett uppdrag, som egentligen omfattar hon ska ha, eller ja för det är ju mest kvinnor då, en god livskvalitet. Och vad innebär det?

Y2: Eller ett liv fritt från våld.

Y1: Ja och då tänker vi att vi kan ju inte stoppa förövaren, eller förövarna. Så det blir liksom ibland att man smalar ner och vara mer konkret. Samtidigt kan ju det vara bra för då blir det ju också en viss frihet i jobbet att det inte är detaljstyrt, utan det är faktiskt mellan den utsatta och mig, som kan göra upp en plan, också.

Vagheten i uppdragen lämnar (handlings)utrymme för yrkesverksamma att göra egna tolkningar av våldsutsattas stödbehov. Jag menar att ovanstående vaga målformuleringar inte utesluter utförande av praktiskt stöd. De öppnar snarare upp för olika tolkningar av uppdraget, och sådana förekom också bland stödenheterna i studien. Några uppgav som ovan diskuterats att de främst arbetade med behandling. Vid en av stödenheterna arbetade personalen både med myndighetsutövning och utförande av stöd. Yrkesverksamma på

denna stödenhet menade inte att deras enda uppdrag var behandling, och tog inte heller avstånd från att utföra praktiskt stöd utan menade att detta behövdes då andra enheter inom socialtjänsten inte gav det:

(Stödenhet1, intervju)

Y1: Och då liksom valde vi en metod där vi som socialsekreterare har möjlighet att gå in och hjälpa till mer praktiskt, än vad man gör på många andra enheter inom socialtjänsten. Försörjningsenheten skulle aldrig åka ner och, åka hem till någon och plocka ner lampor. Men ibland gör vi det liksom. [...] Och det handlar ju liksom om en kunskap och förståelse för målgruppens behov. Där vi vet att det finns inte så himla många andra som gör sånt här, och därför så får vi ibland göra det. [...] Ja, och sedan så försöker vi ju lägga så mycket vi kan på andra parter, och köpa tjänsterna av skyddsjourer, för att det är ju så tidsödande för oss själva och vi har jättemycket liksom.

I slutet av utdraget nämns att de också försöker lösa det praktiska stödet genom att exempelvis köpa tjänsten av utförare av skyddat boende, då det praktiska stödet uppfattas som ”tidsödande”. På enheter där man både arbetar med myndighetsutövning och utförande av stöd kan yrkesverksamma således anse att praktiskt stöd ingår i uppdraget, men uppleva att de inte alltid hinner med det. I kommuner där man valt att dela upp myndighetsutövning och utförande av stöd på olika enheter är det möjligt att det istället uppstår en mer renodlad ”behandlingsdoxa” hos stödenheter, där man väljer att inte alls utföra praktiskt stöd (jmf. Helmersson, 2017).

Långsiktigt stöd vid eftervård – skillnader i varaktighet och utformning

Ett tema var slutligen att de yrkesverksamma menade att kvinnorna de mötte ofta hade behov av långsiktigt stöd då våldet (och dess konsekvenser) fortgick långt efter uppbrottet. Samtidigt hade de olika förutsättningar och inställning till att möta detta behov. Yrkesverksamma på stödenheter och skyddade boenden ansåg sig inte alltid ha möjlighet att ge ett långsiktigt stöd på grund av för korta placerings- eller insatsbeslut från socialtjänstens myndighetsutövande del. Flera stödenheter menade också att de hade kö till verksamheten och att de därför behövde ha en viss ”genomströmning” av klienter. Några stödenheter avgränsade därför stödet till en samtalsserie på fem-tio samtal, och erbjöd därefter gruppsamtal. Yrkesverksamma i dessa verksamheter uttryckte ibland att de önskade att de kunde vara med och stötta och ”lotsa” våldsutsatta längre i kontakt med myndigheter och olika rättsprocesser. Det rymdes dock inte inom deras uppdrag då de upplevde en press från arbetsgivaren att behöva ”stänga ner” ärendena relativt snabbt. Samtidigt såg de ett långsiktigt stödbehov hos en del av de våldsutsatta kvinnorna, och en risk att

de skickades runt till olika enheter utan att någon riktigt tog ansvar för detta behov:

(Stödenhet7, intervju)

Y3: Ja vissa behöver väldigt långvarigt typ kontaktpersonsstöd. Väldigt långvarigt. Så det är ju, det finns, jag tror också att många, för jag känner mig alltid så här stressad att man ska stänga ner ärenden, relativt fort. I alla fall i våra, våra journalsystem. Att man ska göra det här och det här och det här och sen är det bra, sedan ska man stänga ner. [...]

Y1: Det är ju ingen quick fix brukar vi säga, utan det här är ju liksom, det tar tid. Sedan är det ju vissa ärenden där man kan chop-chop-chop och sedan är de liksom färdigt, men många det blir ju så massiva konsekvenser och där behöver man mycket stöd över lång tid. Som det kanske inte riktigt finns någon förståelse för.

Y3: Nej, jag tänker att det finns någon tanke om att vi ska göra en viss del sedan så är det färdigt sedan ska någon annan ta över, ungefär eller då ska andra parter i samhället ta över, det är bara det att det är lite oklart vilka dom här parterna är [*skratt*]

Y1: Det finns ju en sådan här tydlig tendens som är ganska tydlig en sådan här dumpningsrisk liksom att ärendena går runt runt ibland att man dumpar lite så här, nej men nu har vi försökt men vi har inte lyckats då skickar man till nästa, det där kan ju gå lite runt så.

”Dumpningsrisken” som intervjupersonerna talar om kan förstås utifrån Lipsky (2010) som menar att gatubyråkrater kan hantera arbetets bristande resurser genom "referrals" där klienter skickas vidare när socialarbetaren inte anser sig kunna hjälpa. Att skicka klienten vidare blir en slags symbolisk hjälp, ett sätt för gatubyråkraterna att visa (och känna) att de faktiskt försökt hjälpa till. Ekström (2016) kallar istället detta för ”överföring av ansvaret” till andra aktörer. Jag menar att begreppen tar sikte på samma fenomen, och att detta fenomen går att skönja i utdraget ovan. Intervjupersonerna var dock inte okritiska till ”referrals”, utan uttryckte att de önskade större möjlighet att ge ett mer långsiktigt stöd. Socialarbetare har, återigen, inte nödvändigtvis alltid möjlighet att göra vad de vill utan gör ibland vad de kan utifrån vad verksamheten tillåter (jmf. Brodtkin, 1997).

Skillnader i det långsiktiga stödets utformning

Yrkesverksamma på kvinnojourerna menade att de såg det som en del av sitt uppdrag att stötta kvinnan långsiktigt i eftervåldet, både i kontakten med myndigheter och gentemot den våldsutövande mannen. Liksom yrkesverksamma i privatägda skyddade boenden kunde de uttrycka frustration över korta placeringstider, ibland tre månader i taget, vilket gjorde det svårare att erbjuda långsiktigt stöd. I den öppna stödverksamheten var de däremot fria att själva avgöra hur länge kvinnan skulle få stöd. Kvinnojourernas yrkesverksamma kunde dock också uttrycka att det var svårt att stötta kvinnorna i eftervåldet,

då deras stöd i vissa avseenden motverkades av familjerättsplanetens arbets-sätt. De kunde exempelvis tala om hur de uppmuntrade kvinnan att skydda sig och barnen, samtidigt som kvinnan på grund av utfall i vårdnadstvister be-hövde låta barnen träffa pappan:

(Kvinnojour1, intervju2)

Y3: Sedan tänker jag ibland, att vi inte kan göra så mycket vi kan bara hålla med henne, när det gäller umgänget och pappan och pappans rätt till barnen och, men han är till och med dömd för han misshandlat mig och barnen, men det är ändå umgänge. Men det finns en gräns till hur vi kan stötta henne i det.

Y1: Ja regelverken går emot varandra och där delar vi kvinnans frustrat-ion med att försöka, hitta vad kan du göra vad måste du göra och hur kan du tänka framåt, okej nu sätts ditt barn i umgänge, hur jobbar vi i framtiden för att hon inte ska bli utsatt, ja, vad behövs. Och det är ju väldigt, vad ska man säga tungt att sitta bredvid som stöd när det brister så mycket eller när man vet att så här okej, nu kommer det hända mer saker här men ingen kan skydda just nu utan, det är så här lagarna ser ut det är så här regelverket ser ut. [...]

Y3: Precis, och det är där det är jobbigt för det krockar när vi som jour vill bekräfta henne i att nej barnen behöver inte träffa pappan, men vi måste kanske vara dom första som säger att jo, han har rätt till det. Ni har varit skyddade men nu måste dom träffa honom.

I utdraget berörs det jag diskuterade i kapitel 8 om hur våldsutsatta kvinnor hamnar i tomrummet mellan olika planeters (disparata) arbetssätt. Detta åter-kom alltså även i intervjuerna med yrkesverksamma, då de som utdraget visar kunde uppleva att deras försök att stötta kvinnans kamp för att skydda sig och barnen från eftervåld försvarades av familjerättsplanetens arbete. De behövde här arbeta med att översätta eller kommunicera nationell policy (regelverk kring vårdnad och umgänge) till kvinnan, en uppgift de beskrev som tung och jobbig.

Intervjupersonerna på några av stödenheterna och på ett av de privatägda skyddade boendena menade att kvinnornas långsiktiga stödbehov snarare än stöd i att skydda sig från eftervåld bestod i ett eget förändringsarbete. I detta förändringsarbete erbjöds kvinnan stöd i att identifiera hur hon ville leva sitt liv framledes. Målet var också att hon skulle nå en ökad ”självisikt” och und-vika att utsättas för våld i en ny relation:

(Stödenhet5, intervju)

Y2: Men det beror ju på, man använder ju det man har utifrån var kli-enten befinner sig till exempel, var i processen den är, är det kristeori eller är det bearbetande eller är det, hur akut är det, har dom tagit sig förbi det värsta och det handlar om personlighetsutveckling och bete-ndeförändringar till exempel sedan mot slutet och, eller under också

så handlar det ju mycket om självinsikt och, medvetandegöra och motiverande samtal till beteendeförändringar. Och där kommer ju självfallet KBT och, i alla fall jag använder ACT. [...] Så att det kommer framåt för man vill ju att dom här människorna ska få, öka fokuset på sig själv och, inte hamna i sådana här relationer igen. Utan ha lärt sig någonting från den här erfarenheten och få till ett bättre liv.

Intervjupersonen uttrycker att hon önskar att stödet ska leda till ”självinsikt” och ”beteendeförändringar” hos den våldsutsatta kvinnan. Dessa aspekter antogs påverka huruvida kvinnan skulle komma att bli våldsutsatt igen, och förväntades leda till att kvinnan skulle ”ha lärt sig något” från erfarenheten och ”få till ett bättre liv”. Att lägga betoning på eget förändringsarbete kan vara problematiskt, då det kan tolkas som att ansvaret för våldet delvis läggs på den våldsutsatta. Brodtkin (2012, s.944) menar att detta, att förskjuta ansvaret för problemet på klienten, kan vara funktionellt ur ett organisatoriskt perspektiv då det gör att trycket eller kraven på verksamheten minskar genom att individen görs ansvarig för lösningen på det sociala problemet, inte organisationen (jmf. Lauri, 2019).

Ett sätt att förstå olikheterna i utformningen av det långsiktiga stödet är även olika stödideal och våldsförståelser. Kvinnojourens yrkesverksamma talar om hur de försökte ”stå på kvinnans sida” och gå nära hennes perspektiv och behov i stödet, särskilt i den öppna stödverksamheten. I verksamhetsgrenen skyddat boende var de istället utförare av socialtjänst, något de problematiserade. Dels eftersom det gjorde det svårare för dem att å kvinnornas vägnar kritisera socialtjänsten, dels då det utmanade deras ideal att utforma stödet på kvinnans uppdrag snarare än socialtjänstens:

(Kvinnojour1, intervju1)

Y1: Ja det är ju en frustration och en utmaning för vårt stödarbete att både samverka och upprätthålla, vilket är otroligt viktigt att upprätthålla en bra samverkan med socialtjänsten [...] och samtidigt också våga vara med och belysa bristerna, utifrån att vi är från civilsamhället och att vi står på kvinnans sida, och barnens sida, vi står liksom envist där och flyttar inte den positionen utan där hon är där är också vi. [...] Ja där det lite svårt, lite klurigare, vi vill ju att det ska vara kvinnan som ska vara vår uppdragsgivare men det är ju socialtjänsten i det fallet [vid placering i skyddat boende], samtidigt är vi ju högst medvetna om att hon redan är i beroendeställning till oss, därför att vi, vi är socialtjänstens förlängda arm där hon har landat hos oss, så bara den utgångspunkten till skillnad från fria samtal är ju annorlunda. Och där sitter vi ju med att vi behöver tolka och förklara varför socialtjänsten vill att vi ska göra vissa saker, och att kvinnan ska vara med på tåget i dom sakerna, och varför vi vill titta på vissa saker.

Noteras bör att socialtjänsten ska utforma uppdraget tillsammans med den berörda klienten, men att intervjupersonerna upplevde det som att det var *socialtjänstens* uppdrag och att de behövde förklara eller ”tolka” uppdragets mål

för kvinnan. Tummers m.fl. (2015) menar att vissa copingstrategier går att kategorisera som att gatubyråkraten arbetar för klientens intressen genom att tänja på regler eller formella uppdrag. Jag tolkar det som att kvinnojourernas yrkesverksamma gör detta när de problematiserar att de ibland behöver arbeta på socialtjänstens uppdrag snarare än endast kvinnans, trots att de formellt sett är utförare av socialtjänst. Yrkesverksamma på stödenheter eller skyddade boenden problematiserade inte på samma sätt att de arbetade på socialtjänstens uppdrag. Några av stödenheternas yrkesverksamma uttryckte också att de ibland uppfattade kvinnan som svår att relatera till och tro på, t.ex. då kvinnan uppfattades förminska sin egen del i våldsproblematiken:

(Stödenhet6, intervju)

Y4: Vissa personer är ju svårare att vad ska man säga knyta an till, förstå, och man hör att det har varit rörigt och man kan ju själv tvivla på vad som är vad, ibland. (...) Men det, när vi får den känslan och börjar, när jag får den känslan och börjar tänka men gud det är jättejobbigt att jobba med henne och jag vet inte vad liksom, det är så mycket som hon själv också gör och, det är klart att vi hamnar lite i det här med trovärdighet, inte att dom ljuger men att deras bild kanske inte riktigt, jag uppfattar inte situationerna på så samma sätt som dom gör. Och att man kanske tycker att dom förstorar saker ibland och förminskar sin egna del, man hamnar i lite sådana, inre konflikter, och att kanske man vet också att myndighet tycker att det här är en skitjobbig mamma, och man tänker att ja jag förstår att dom tycker det utifrån hur hon betar sig.

De som arbetade på stödenheter kunde också möta par där både mannen och kvinnan hävdade att de var våldsutsatta och där det uppstod ett dilemma gällande vem man egentligen skulle tro på:

(Stödenhet6, intervju)

Y3: Alltså när man har den personen som man har i samtal framför sig så, så kan jag ju, så måste jag ju på något sätt välja att tro på den. Jag kan ju inte *förmedla* att jag inte tror på den personen, det går ju inte. Men jag tänker också att vi hamnar ju, när vi har en hel familj här när vi har både en våldsutövare och en våldsutsatt som hör ihop är före detta eller är tillsammans, så kan vi ju naturligtvis hamna i det här, det blir jättesvårt för, om deras berättelser inte går ihop eller, om dom nu måste göra det för jag tänker man har olika bilder av, hur saker och ting fungerar.

I slutet av utdraget uttrycker intervjupersonen att det kan vara svårt att avgöra om man verkligen ska tro på den våldsutsatta, givet att våldsutsatt och våldsutövare kan ha olika berättelser eller bilder av relationen. Här menar jag att man kan skönja den familjekonfliktorienterade våldsförståelse som vissa forskare menar kommit att prägla delar av socialtjänsten (Helmerson, 2017; Hoppstadius, 2018, 2020; Mattsson, 2013, 2017), och som Mattson (2011)

också kallar systemteoretisk. Några av stödenheternas yrkesverksamma menade alltså att de ibland behövde väga mellan olika perspektiv, och kunde uttrycka att de uppfattade att kvinnan förminskade sin egen del i våldsproblematiken. Det antyder en mer (könsneutral) familjekonfliktsorienterad våldsförståelse, utifrån vilken det blir logiskt att få alla parter i familjen att reflektera kring och förändra sitt beteende – och att inrikta det långsiktiga stödet mot ”eget förändringsarbete”. Jag menar således att kvinnojourernas och stödenheternas yrkesverksamma inte bara tolkar och hanterar våldsutsatta kvinnors långsiktiga stödbehov olika på grund av olika arbetsbördor och resurser för arbetet, utan också på grund av olika våldsförståelser och stödideal.

Sammanfattande slutsatser

Att yrkesverksamma sade sig se strukturella hinder för våldsutsatta kvinnors uppbrott, samtidigt som de sade sig arbeta främst med känslomässiga hinder, kan inte bara förstås utifrån den paradigmatiska praktikteorin som diskuteras i föregående kapitel. De ansåg sig nämligen inte alltid ha möjlighet att påverka de mer strukturella hindren. Några menade dock att de ändå försökte bedriva ett mer strukturinriktat socialt arbete, andra ”individualiserade” hindren. Analysen tyder på att detta kan förstås utifrån verksamheternas olika villkor, våldsförståelser och stödideal där kvinnojourerna utifrån ett könsmaktsperspektiv historiskt byggts upp för att förbättra våldsutsatta kvinnors situation inte bara genom individuellt stöd utan också påverkansarbete på olika nivåer. Kvinnojourerna är också (delvis) en del av civilsamhället, och säger sig arbeta utifrån stödideal som innebär att ”stå på kvinnans sida”. Socialtjänsten har istället historiskt kommit att inriktas mer mot individ- eller casebaserat arbete (Nygren, 2016; Payne, 2021), och arbetsvillkoren kan i högre grad vara präglade av NPM och krav på effektivitet, ”genomströmning”, dokumentation etc. (jmf. Lauri, 2016). Kvinnojourerna kan därmed sägas ha bättre förutsättningar att stå emot den diskurs som Lauri (2016) menar kommit att influera socialtjänsten, där sociala problem tenderar att individualiseras.

Analysen belyser även hur de yrkesverksamma hade olika förhållningssätt till praktiskt stöd. Stödenheternas yrkesverksamma avgränsade ibland sitt uppdrag till endast behandling, vilket kan förstås utifrån ett stödideal centrerat kring behandling (jmf. Helmersson, 2017), men också utifrån copingstrategier som creaming (Lipsky, 2010) där köer till verksamheten och krav på genomströmning av klienter ledde till svårigheter att hinna möta mer omfattande praktiska stödbehov. Stödenheternas krav på ökad genomströmning gjorde även att de behövde tidsbegränsa stödet. Att tidsbegränsa stödet till våldsutsatta kan vara problematiskt, då avhandlingen tyder på att kvinnor kan vara utsatta för eftervåld under många år (jmf. Kelly m.fl., 2014, som menar att stöd behöver ges åtminstone två år efter separationen).

För att kunna frigöra sig från (efter)våldet kan våldsutsatta kvinnor behöva både holistiskt och långsiktigt stöd. Analysen pekar dock alltså mot att hur länge en partnervåldsutsatt kvinna får stöd och vilken typ av stöd hon erbjuds långsiktigt (praktiskt orienterat stöd i eftervåld eller stöd i eget förändringsarbete) kan variera beroende på i vilken verksamhet kvinnan erhåller stöd. Vidare kan det finnas diskrepanser mellan yrkesverksammas och våldsutsatta kvinnors egna förståelser av stödbehov i samband med uppbrott och eftervåld. Kvinnor kan, beroende på var de söker stöd, möta yrkesverksamma som primärt erbjuder stöd i att bryta känslomässiga band eller som endast erbjuder behandling. Samtidigt är det inte säkert att alla våldsutsatta kvinnor som söker stöd i samband med uppbrott upplever sig ha känslomässiga band till sina våldsutövare (se kapitel 7) eller (vilket jag diskuterade i kapitel 8) att deras stödbehov vid uppbrott och eftervåld endast är behandling.

11. Avslutande diskussion

Denna avhandling har undersökt hur partnervåldsutsatta kvinnor beskriver sina strategier för att hantera och göra uppbrott från mäns våld, och betydelsen av stöd när de försöker frigöra sig från våldet. Avhandlingen har även undersökt hur yrkesverksamma på VINR-planeten beskriver att de tolkar och hanterar våldsutsatta kvinnors stödbehov i samband med uppbrott och eftervård. I detta kapitel diskuteras resultaten och dess implikationer för vidare forskning och för det sociala arbetets praktik.

Nya perspektiv på anpassning och motstånd...

Avhandlingen har hörsammat Rajah och Osborns (2022) och Hydéns (2005) efterlysning av forskning om våldsutsatta kvinnors motstånd, särskilt betydelsen av stödsökande och dolt motstånd. Resultaten tyder på att motståndet anpassades efter de faror, möjligheter och hinder som kvinnorna såg i sin situation (se kapitel 6). Det rörde sig således om ett anpassat motstånd. Analysen fann flera aspekter som påverkade kvinnornas handlingsutrymme, t.ex. våldsutövarens strategier och hot, normalisering/internalisering, rädsla för diskriminering, och ogiltiggörande gensvar. Avhandlingen belyser betydelsen av omgivningens gensvar vid stödsökande, och tyder på att yrkesverksamma och personer i det privata nätverket kan ha möjlighet att nå våldsutsatta kvinnor och ge giltiggörande gensvar som stöttar deras motstånd och frigörelse från våldet. Gensvar som upplevs som dömande eller där våldet omskrivs till konflikter riskerar att få motsatt effekt. Rädsla att möta diskriminering hos myndigheter kan vidare göra att vissa våldsutsatta kvinnor väljer att inte söka stöd. Detta kan vara viktigt för yrkesverksamma som ger stöd till våldsutsatta att ta hänsyn till (t.ex. när de försöker förstå varför och när våldsutsatta väljer att söka stöd och hur de ska nå fler våldsutsatta).

Avhandlingen belyser också det dolda motståndet och hur det varken behöver vara "kvarhållande" eller öka risken för våld (jmf. Holmberg & Enander, 2010), då våldsutsatta kvinnor kan bli riskmedvetna och göra mer subtilt motstånd vid ökad fara och samtidigt planera och agera för att lämna relationen. Detta resultat har implikationer för det sociala arbetet med våldsutsatta kvinnor, där det exempelvis vid säkerhetsplanering skulle kunna vara hjälp-

samt att utforska vilka motståndsstrategier individen utvecklat och anser fungera. Att tala om motstånd kan också underlätta i samtal med våldsutsatta kvinnor som fortfarande lever kvar i relationen, då det kan hjälpa till att synliggöra att kvinnan önskar att våldet ska upphöra. Detta ligger i linje med Hydéns (2005) resonemang om hur rädsla kan betraktas som motstånd och en signal om att kvinnan önskar att våldet upphör, och som en drivkraft för uppbrott. Samtal om motstånd kan också utgöra underlag för diskussioner om hur ett eventuellt uppbrott kan ske på säkrast sätt – vad behöver kvinnan för stöd för att hennes motstånd ska bli effektivt på kort och lång sikt, det vill säga att hon och eventuella barn skyddas från våldet?

Den kunskap avhandlingen bidrar med om våldsutsatta kvinnors motstånd kan även vara användbar för yrkesverksamma som ger skuldavlastande stöd. Kvinnorna i studien talade om att de upplevde att de inte ”gjort tillräckligt” för att få våldet att upphöra och om känslor av skuld och skam kopplat till detta (jmf. Enander, 2010). Yrkesverksamma som stöttar våldsutsatta kvinnor i återhämtning från våld har möjlighet att hjälpa kvinnorna att få syn på att de faktiskt gjorde det de upplevde att de kunde göra i situationen för att skydda sig eller andra. De kan också hjälpa till att synliggöra de omständigheter som satte ramarna för motståndet och möjligheten att få våldet att upphöra (inklusive hinder för att lämna relationen), samt att ansvaret för våldet och dess upphörande ligger på den som utövar det. Sådant stöd kan vara en del av kvinnors frigörelse (som inkluderar återhämtning från våldets negativa konsekvenser). Resonemanget ligger i linje med Roche och Wood (2005), som menar att socialarbetare kan utgöra en motvikt till den skuld och skam som åläggs våldsutsatta kvinnor (från t.ex. våldsutövaren) genom att tillsammans med kvinnorna undersöka deras berättelser om motstånd och hjälpa dem att skapa nya narrativ och identiteter som är fria från skam. Motståndet synliggör nämligen att kvinnorna inte alls ”tillät” våldet (Roche & Wood, 2005).

Avhandlingen tyder vidare på att kvinnor kan vara utsatta för omfattande, skadligt och ensidigt våld från manliga partners, och samtidigt göra motstånd. Coercive control begränsar visserligen kvinnors livsutrymme (jmf. Sharp-Jeffs m.fl., 2018; Stark, 2007), men omöjliggör alltså inte nödvändigtvis deras aktörskap. Resultaten innebär således en slags syntes mellan å ena sidan Lundgrens (2012) betoning av manlig makt och kontroll och fokus på våldets nedbrytande konsekvenser, och å andra sidan Hydéns (1999, 2001, 2005) betoning av våldsutsatta kvinnors motstånd.

Mäns våld mot kvinnor har också, trots kvinnornas motstånd, många skadliga konsekvenser för såväl kvinnor som barn. Kvinnorna i studien vittnade om hur de på olika sätt och både kort- och långsiktigt tog stor skada av det våld de utsattes för. Några talade om att de utvecklat PTSD och kände att de överlevde snarare än levde, och beskrev svårigheter att börja läka då eftervåldet inte upphörde. Våldsutsatta kvinnor kan således behöva olika typer av stöd för att hantera våldets negativa konsekvenser, och i att kunna släppa strategier

som utvecklats för att hantera våldet som var funktionella då relationen pågick, men som efter relationen avslutats kan innebära negativa konsekvenser (t.ex. känslomässig avstängdhet). Sådant stöd kan betraktas som en del av återhämtningen – och frigörelsen – från våldet.

...och på våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser

En central aspekt av begreppet frigörelse är att våldet upphör. Att lämna våldsutövaren var för kvinnorna i denna studie en motståndsstrategi som syftade till att uppnå detta. Avhandlingens resultat pekar mot att våldsutsatta kvinnors uppbrott kan betraktas som motståndsprocesser (jmf. Hydén, 2001) villkorade av flera faktorer. Kapitel 7 skildrade hur känslor kunde vara såväl frigörande som kvarhållande i kvinnornas uppbrottsprocesser. Känslor som kärlek och hopp förhindrade uppbrott, särskilt i relationens tidiga skede. Kvinnorna beskrev hur de istället utvecklade rädsla och hat mot sina våldsutövande män när faran ökade och de tvingades till dolt motstånd, och hur detta fick dem att börja önska och planera för uppbrott. De blandade alltså inte alltid ihop våldet med kärlek (vilket föreslås av Lundgren, 2012), och kärlek och hat beskrevs inte alltid som ”band” som ledde till ambivalenta uppbrott där kvinnorna gick tillbaka flera gånger (vilken Enander & Holmberg, 2008 fann).

Avhandlingens resultat tyder även på att det inte bara är de känslomässiga banden som kan behöva klippas av för att våldsutsatta kvinnor ska kunna lämna. En alltför smal våldsdefinition där endast det fysiska våldet ”räknas” kan t.ex. göra det svårare att identifiera sig som våldsutsatt, liksom föreställningar att det främst är andra kvinnor som utsätts för våld (kvinnor som är svaga/passiva, som kommer från andra socioekonomiska och etniska bakgrunder etc.). Det framstår utifrån detta som att bilden av partnervåld och ”den våldsutsatta kvinnan” behöver förändras. Om fler ska kunna se sig själva som våldsutsatta i behov av stöd så behöver våldets hela omfattning tas på allvar, inte bara det grävsta fysiska våldet. Det framstår också som viktigt att inte betrakta offerskap och aktörskap som dikotomt, utan erkänna både våldsutsatta kvinnors offerskap, lidande *och* motstånd (jmf. Holmberg & Enander, 2010; Hydén, 2001).

Avhandlingens resultat pekar vidare mot att internalisering och normalisering av våldet kan fördröja uppbrott, men även att våldsutsatta kvinnor kan motstå detta med hjälp av omgivningens giltiggörande gensvar. Även här menar jag att avhandlingen bidrar med en slags syntes mellan Lundgrens (2012) betoning av normalisering och internalisering å ena sidan, och å andra sidan Hydéns (2015, 2016) betoning av omgivningens gensvar. Avhandlingen tyder således även på att det sista steget som Enander och Holmberg (2008) identifierar i uppbrottsprocessen, ”att förstå” och sätta ord på våldet som våld, kan påbörjas redan under relationens gång. Detta inger hopp. Vänner, familj och

yrkesverksamma som intervenerar och ger giltiggörande gensvar kan hjälpa till att bryta normalisering och internalisering, och därmed ha betydelse för våldsutsatta kvinnors möjligheter att påbörja en uppbrottsprocess och frigöra sig från våldet.

Även normer om kärnfamilj och skilsmässa kan dock göra det svårare att lämna, särskilt för de kvinnor som har barn med sina våldsutövare och för kvinnor i exempelvis vissa religiösa kontexter. Avhandlingens resultat tyder också på att ekonomiska möjligheter och möjlighet att finna egen bostad är grundläggande för att kunna lämna. Detta kan dock vara svårare för kvinnor med sämre ekonomiska förutsättningar. Våldsutsatta kvinnors handlingsutrymme kan således se olika ut och hindren för att lämna (eller de kvarhållandena faktorerna) kan variera. Avhandlingen belyser således vikten av ett intersektionellt perspektiv på kvinnors motstånd i form av uppbrott samt av individuella bedömningar av stödbehov. Detta har relevans för privatpersoner och yrkesverksamma i socialt arbete som stöttar våldsutsatta kvinnor i uppbrottsprocesser. Det kan vara relevant att undersöka vad just den individ man har framför sig upplever som hinder för att kunna lämna, och hjälpa individen undanröja dessa hinder. Detta kräver dock en yrkesroll som också tillåter både samtalsstöd, praktiskt orienterat stöd och ett mer strukturinriktat socialt arbete, det vill säga att yrkesverksamma ges möjlighet att exempelvis utbilda och bedriva påverkansarbete kring strukturella hinder de ser (t.ex. brist på bostäder eller hur våldet hanteras vid vårdnadstvister).

Kvinnorna i denna studie levde i heterosexuella relationer och majoriteten hade barn med sina våldsutövare. Fler studier behövs om motstånd samt kvarhållande respektive frigörande faktorer som präglar uppbrottsprocesser för personer i andra skärningspunkter mellan t.ex. ålder, kön, sexualitet, etnicitet och klass (t.ex. för kvinnor utan barn, personer i samkönade relationer, i hindersrelaterade kontexter etc.).

Stödet till våldsutsatta kvinnor vid uppbrott och eftervåld

Upplevelser av (bristande) stöd vid eftervåld

Kapitel 8 diskuterade hur kvinnor som har barn med sina våldsutövande ex-män och som utsätts för eftervåld kan uppleva sig ha ett långsiktigt, holistiskt stödbehov. Både samtalsstöd som innefattar giltiggörande gensvar och skuldavlastning och ett mer praktiskt orienterat stöd kan upplevas som viktigt. Stödet kan bidra till kvinnornas frigörelse från våldet genom att giltiggörande gensvar i samtalsstöd kan underlätta psykisk återhämtning från våldet. Det praktiska stödet kan bidra till frigörelse från våld genom sin betydelse i uppbrottsprocesser, samt genom skydd från olika former av eftervåld.

Kvinnorna i studien önskade att de utöver samtalsstöd hade fått mer konkret hjälp från samhällets sida med att få männens våld att upphöra, och att insatser även riktats mot männen. Förändringen i socialtjänstlagen (5 kap. 11a § SoL) som trädde i kraft i augusti 2021 där socialtjänstens ansvar för arbetet med våldsutövare skärptes skulle kunna göra att socialtjänsten framöver riktar fler insatser mot våldsutövare. Det skulle kunna vara positivt ur våldsutsatta kvinnors perspektiv, t.ex. om det leder till att kvinnor och barn slipper fly från sina hem och bo i skyddat boende. Kvinnorna i studien talade nämligen inte endast om positiva erfarenheter av att bo i skyddat boende och leva med skyddade personuppgifter (jmf. Skoog Waller, 2022). Ett område för vidare forskning är hur ovanstående förändring i socialtjänstlagen implementeras i praktiken.

Ett centralt fynd i avhandlingen är vidare att våldsutsatta kvinnor som har barn med sina våldsutövande ex-män upplever stödet från yrkesverksamma i olika organisationer eller ”planeter” som väsensskilt. Från yrkesverksamma på VINR-planeten (kvinnojourer, stödenheter) kan kvinnor uppfatta att de får lära sig att de är utsatta för våld och att detta är våldsutövarens ansvar, att de inte ska känna skuld, och att de ska skydda sig och barnen från våldet. Från familjerättsplaneten (familjerätter, tingsrätter) kan kvinnor istället uppfatta att budskapet är att det inte rör sig om våld utan en konflikt som de är ansvariga för att lösa och därmed delvis är skyldiga till. De kan också uppfatta att budskapet är att de inte ska skydda sig eller barnen från våldet utan samarbeta med pappan/våldsutövaren och främja kontakten mellan honom och barnen. Från yrkesverksamma på familjerättsplaneten upplevde sig kvinnorna i denna studie således möta ett ogiltiggörande gensvar som försvårade frigörelsen från eftervåldet.

Avhandlingen tyder på att kvinnor kan utveckla olika strategier för att hantera kontakten med familjerättsplaneten. De som fortsatte hävda att våldet ägt rum och krävde skydd och stöd för sig och sina barn upplevde att de gjorde sig besvärliga, eller till och med att de ”hamnade i krig med soc” och blev anklagade för t.ex. umgängessabotage. Avhandlingen tyder också på att det kan vara lättare för kvinnor som utsatts för situationellt våld att anamma en annan strategi och inte tala om våldet, och därmed ha mer friktionsfria kontakter med yrkesverksamma på familjerättsplaneten. Eftersom endast ett fåtal intervjupersoner talade om situationellt våld är det dock ett område som bör utforskas mer i framtida studier.

Att familjerättssystemet kan ha svårigheter att hantera mäns eftervåld har belysts av forskare i andra länder, som funnit att våldsutsatta kvinnor upplever att våldet tappas bort och att de lämnas oskyddade från fortsatt våld (Elizabeth m.fl., 2012; Francia m.fl., 2020; Hay, 2023; Holt, 2017, 2020; Humphreys & Thiara, 2003; Jaffe m.fl., 2003; Laing, 2017; Zeoli m.fl., 2003). I Sverige behandlade Maria Eriksson det utförligt i sin avhandling 2003. Denna avhandling tyder på att lite verkar ha förändrats i positiv bemärkelse ur våldsutsatta kvinnors perspektiv sedan dess.

Eriksson (2023) menar samtidigt att avståndet mellan planeterna eller praktikdomänerna har minskat på senare tid, då arbetet mot våld i nära relationer reglerats tydligare. De skärpta rekommendationerna verkar dock inte alltid ha implementerats i det sociala arbetets praktik. Majoriteten av intervjupersonerna i denna studie hade haft kontakter med socialtjänsten efter 2009 då de allmänna råden trädde i kraft, alternativt 2014 då föreskrifterna för socialtjänstens arbete med våld i nära relationer infördes. Föreskrifterna fastslår att socialtjänsten ska samverka internt och externt så att insatser inte motverkar varandra. Denna avhandling tyder dock på att yrkesverksamma i vissa avseenden, ur våldsutsatta kvinnors perspektiv, verkar arbeta på olika ”planeter” där insatser faktiskt motverkar varandra (t.ex. när VINR-planeten upplevs förorda skydd och familjerättsplanetens kontakt och samarbete). Avhandlingen pekar således mot att Hesters (2011) tre-planets-modell (ur våldsutsatta kvinnors perspektiv) fortfarande är applicerbar i en svensk kontext, trots skärpt lagstiftning och tydligare riktlinjer.²⁷

Eriksson (2023) menar vidare att det uppstått en grupp ”vårdsprofessionella” i praktikdomänen Våld i nära relationer i Sverige. Samtidigt hålls domänerna eller planeterna fortsatt isär organisatoriskt eftersom socialtjänstens arbete fortsatt utförs på olika enheter (vårdsenheter, barnenheter, familjerättsenheter etc.). Ekström (2016) menar dock att denna typ av specialisering i sig inte nödvändigtvis är ett problem inom socialtjänsten, om socialarbetare ges förutsättningar att samverka över enhetsgränser och lyckas uppnå en samsyn i hur våldet ska betraktas och hanteras. Detta verkar dock alltså fortsatt vara en knäckfråga.

Ett sätt att förstå familjerättsplanetens arbetssätt vid (efter)våld är enligt Eriksson och Hester (2001) vidare konstruktionen av mäns föräldraskap, där närvarande fäder ses som eftersträvansvärt samtidigt som faderskap och våld åtskiljs. Att problematisera närvarande fäder kan vara särskilt svårt i Sverige, givet diskurser och nationell policy om jämställt föräldraskap (jmf. Eriksson, 2003). Avhandlingen tyder på att familjerättsplanetens våldsförståelse också behöver beaktas när man försöker förstå svårigheter att hantera (efter)våld. Om våld inte ses som våld utan som ömsesidiga konflikter blir det oproblematiserat att eftersträva kontakt och samarbete. Detta resonemang ligger i linje med Hay m.fl. (2023), som i sin intervjustudie med våldsutsatta kvinnor i Au-

---

²⁷ Avhandlingen tyder dock också på att arbetet på VINR-planeten i en svensk kontext inte alltid utgår från ett könsmaktsperspektiv på våld (jmf. Hester, 2011). Privatägda skyddade bostäder och stödenheter kan t.ex. utgå från andra våldsförståelser. Hester (2011) och Eriksson (2007) menar vidare att barn tidigare inte uppmärksammats på VINR-planeten. Eriksson (2023) påpekar dock att socialtjänsten idag måste förhålla sig till barnfridsbrottet. Avhandlingen pekar också mot att det kan ha skett en förändring i VINR-planetens arbete med barn. Verksamheterna sade sig ha ett barnperspektiv och erbjöd t.ex. stödsamtal till barn och gjorde orosanmälningar till socialtjänsten.

stralien fann att familjerättssystemet tenderade att förstå våldet som situationellt våld eller konflikter, vilket Hay m.fl. (2023) menar kan bidra till en "pro-contact culture". Det är också möjligt att familjerätternas socialsekreterare upplever att det är tingsrätterna som förmår dem att verka för samarbete genom att ålägga dem att genomföra samarbetsamtal, och att familjerättsenheterna skriver vårdnads-, boendes- och umgängesutredningar där våldet framgår men att våldet ändå "försvinner" i tingsrätternas domar. Detta bör undersökas i framtida studier.

En annan aspekt att ta hänsyn till är att lagstiftning som exempelvis Barnkonventionen och Föräldrabalken (1949:381) utgör en viktig ram för arbetet på familjerättsplaneten. I 6 kap. 2a § Föräldrabalken anges att barnets bästa ska vara avgörande för frågor om vårdnad, boende och umgänge, och att man i bedömningen av vad som är bäst ska fästa vikt både vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp och vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Barnkonventionens 9 § fastslår att barn inte ska skiljas från sina föräldrar, utom när det är nödvändigt för barnets bästa. 19 § anger att barn ska skyddas från alla former av våld och övergrepp. Det finns således en slags konflikt inbyggd i lagstiftningen mellan å ena sidan kontakt och å andra sidan skydd från våld.

Yrkesverksamma har dock visst handlingsutrymme när lagstiftning ska omsättas till praktik. Som gatubyråkrater har de möjlighet att (om)forma policys (Brodkin, 2012; Lipsky, 2010). Ett viktigt område för vidare forskning är därmed hur yrkesverksamma betraktar implementeringen av lagstiftningen och Socialstyrelsens föreskrifter, liksom hur de förhåller sig till "tre-planetsproblemet" och samverkan gällande insatser i (efter)våldsärenden. Vad menar de står i vägen för samverkan och samsyn? Finns det kommuner där samverkan upplevs fungera bättre, vilka framgångsfaktorer identifierar yrkesverksamma själva i så fall för detta? Det framstår som angeläget att yrkesverksamma på de olika planeterna finner vägar att samverka i större utsträckning, så att inte våldsutsatta kvinnor och barn lämnas oskyddade från fortsatt våld när planeterna drar åt olika håll (jmf. Hester, 2011).

Forskning om skyddat boende och tillståndsplikt behövs

Kvinnorna i studien beskrev tiden i skyddat boende som ett slags socialt vakuum, ibland till och med som ett fängelse. Vistelsen präglades också av en rad olika skötsamhets- och säkerhetsregler (jmf. Gregory m.fl., 2021; Helmersson, 2017; Lehrner & Allen, 2009). Syftet med säkerhetsreglerna är gott, då de syftar till att skydda från ytterligare våld. De innebär samtidigt att våldsutsatta kvinnors frihet begränsas i vissa avseenden, exempelvis i sociala kontakter. Forskare har varnat för att ökat fokus på kontroll och följsamhet gentemot regler kan leda till upplevelser av kontroll och "dis-empowerment" snarare än empowerment och frigörelse för våldsutsatta kvinnor (Gengler m.fl.,

2021). Forskning behöver följa denna utveckling i Sverige, både på skyddade boenden drivna av kvinnojourer och privata aktörer.

Avhandlingen tyder vidare på att kvinnor kan känna sig tvingade att acceptera en placering i skyddat boende då socialtjänsten uppfattas ”hota” med omhändertagande av barnen. Detta kan förstås utifrån barnskyddsplanets fokus på skydd av barn, vilket framstår som viktigt. Samtidigt kan det upplevda tvånget framstå som paradoxalt ur kvinnornas perspektiv, då insatsen skyddat boende torde vara avsedd att inte bara skydda från fortsatt våld utan också öka våldsutsattas livsutrymme (som ofta har kringskurits av våldsutövaren). De kvinnor i denna studie som hade hög utbildningsnivå och kännedom om det svenska systemet vågade tacka nej till socialtjänstens rekommendationer om skyddat boende. Framtida studier bör utforska huruvida kvinnor med lägre utbildningsnivå eller utländsk bakgrund (och som inte har samma kännedom om lagstiftningen och sina rättigheter eller av andra skäl, t.ex. rädsla för diskriminering) i större utsträckning riskerar att förmås acceptera placeringar i skyddat boende på grund av påtryckningar från socialtjänsten.

I regeringens lagrådsremiss *Ett fönster av möjligheter – stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende* (2023) föreslås förändringar som framtida forskning behöver följa, t.ex. implikationer då barn får eget placeringsbeslut (och inte längre medföljer den våldsutsatta föräldern till skyddat boende) samt den tillståndsplikt för skyddat boende som föreslås träda i kraft i mars 2024. Vilken analys görs av våldsutsattas skydds- och stödbehov i de kvalitetskrav som införs, och hur påverkar dessa stödfältet? Delar av kvinnojourerörelsen har uttryckt kritik mot tillståndsplikten och menar att kvinnojourer riskerar att utkonkurreras av privatägda skyddade boenden då allt fler kommuner väljer att placera i dessa snarare än i kvinnojourernas skyddade boenden (Daham, 2023; Roks, 2020b, 2023).

Kvinnoujourernas yrkesverksamma uttryckte ett stödideal som innebar att de försökte stå på den våldsutsatta kvinnans sida och gå nära kvinnornas egna tolkningar av stödbehov. I Ekström och Hvenmarks (2023) studie av hur kvalitet på skyddat boende konstrueras av chefer och beslutsfattare i svenska kommuner förväntades dock de skyddade boendena inte vara för omhändertagande och bli en talesperson för kvinnan gentemot socialtjänsten. Istället förväntades de vara följsamma utförare av insatser som kommunen betalat för (Ekström & Hvenmark, 2023). Detta menar jag kan krocka med kvinnojourernas ideal att ”stå på kvinnans sida”, ibland även gentemot socialtjänsten. Lauri och Lauri (2023) fann vidare att privatägda skyddade boenden försöker framställa sig som att de kan erbjuda annat/mer (tillgängligt) stöd än ideella kvinnojourer, och att de på så vis konkurrerar med kvinnojourerna. Kommer de privatägda skyddade boendena därmed att bättre kunna anpassa sig till de placerande socialtjänsternas (och tillståndspliktens) krav? Samtidigt fann Lauri och Lauri (2023) att de privatägda skyddade boendena framställde våldsutsattas stödbehov som individuella och att behoven inte kopplades samman med erfarenheter av könsbaserat våld.

Detta gör det angeläget för framtida forskning att följa vad som kommer hända med kvinnojourerna i framtiden. Om de inte anpassar sig till socialtjänstens (och tillståndspliktens) krav och förväntningar, kommer de i framtiden fortsätta få placeringar och därmed kunna fortsätta driva verksamheten skyddat boende, eller riskerar de ideella kvinnojourerna att försvinna från stödfältet? Eller kommer de tvärtom att anpassa verksamheten mer efter tillståndsplikten, och än mer byråkratiseras och likna socialtjänsten (jmf. Helmersson, 2017)? Vad kan detta i så fall innebära, t.ex. för det mer strukturerade sociala arbetet mot mäns våld mot kvinnor?

Paradigmatisk praktikteori separerad från sina feministiska rötter, men kopplad till evidensrörelsen

Avhandlingens resultat tyder på att yrkesverksamma som arbetar med stöd till våldsutsatta kvinnor på VINR-planeten kan utgå från en parigmatisk praktikteori, och att detta får vissa implikationer för hur de tolkar våldsutsatta kvinnors stödbehov och för hur de utformar stödet. Mer forskning behövs för att undersöka utbredningen av den identifierade parigmatiska praktikteorin på stödfältet, men också huruvida alternativa praktikteorier som exempelvis teorier om motstånd kommer att medföra ett paradigmskifte (jmf. Kuhn, 2017) eller om den kommer att infogas i det rådande paradigmet på ett eklektiskt vis (jmf. Payne, 2012).

Analysen tyder på att den parigmatiska praktikteorins antaganden om normalisering kan möjliggöra tolkningar där yrkesverksamma anses veta bättre än den våldsutsatta kvinnan hur farlig hennes situation är och vad hon egentligen behöver. Det finns således en risk att det utvecklas idéer (och praktiker) där hierarkin mellan stödperson och våldsutsatt kvinna/klient förstärks snarare än utmanas (jmf. Skau, 2018). Risken för detta är möjligen större när den parigmatiska praktikteorin separeras från sina feministiska rötter och används i verksamheter som inte arbetar utifrån ett feministiskt, emancipatoriskt ideal där man aktivt eftersträvar att reducera hierarkier (jmf. Helmersson, 2017). Det kan således finnas anledning att reflektera över implikationerna av vissa teorier om våldsutsatta och våldets mekanismer – paradigmet kan behöva synliggöras och prövas. Kanske kan andra tolkningar än normalisering och internalisering övervägas när våldsutsatta kvinnor inte håller med om yrkesverksammas (risk)bedömningar av deras utsatthet, eller när de tvekar inför att lämna relationen? Som kapitel 7 skildrade kan våldsutsatta kvinnor exempelvis ha svårt att se sig som våldsutsatta på grund av för smala definitioner av våld och av vem den våldsutsatta kvinnan är (snarare än på grund av normalisering), och det kan finnas flera andra kvarhållande faktorer som gör det svårt att lämna relationen.

Det är dock naturligtvis möjligt att yrkesverksamma möter kvinnor som av olika skäl förminskar våldets allvarlighet, och det framstår som rimligt att

våldsutsatta kvinnor som söker samtalsstöd eller placeras i skyddat boende får vägledning i hur de ska upprätthålla olika skyddsåtgärder. Stöd i att få våldet att upphöra är också en del av kvinnors frigörelse från våldet. De yrkesverksamma som intervjuats talade dock om att de hamnade i situationer där den våldsutsatta kvinnan förminskade våldet och riskerna i sin situation och att de behövde lägga ner tid på att övertyga henne om att hon levde farligare än hon trodde. Det kanske skulle skapa mindre friktion och spara tid om man istället utgick från att våldsutsatta kvinnor har utvecklat strategier för att skydda sig, och tillsammans med kvinnan arbetade med att utforska dessa.

Yrkesverksamma menade vidare att de ibland modifierade teorierna de använde, vilket ligger i linje med Payne (2021) som menar att yrkesverksamma socialarbetare tenderar att (om)forma praktikteorier när de används i praktiken. De använde inte heller alla delar av t.ex. teorin om våldets normaliseringsprocess (Lundgren, 2012), och antagligen inte alltid på det sätt som teorins upphovsperson avsett. I vissa avseenden separerades (praktik)teorin från sina feministiska rötter. Lundgren (2012) talar t.ex. inte om normaliserade kvinnor, utan *våldets* normaliseringsprocess. Begrepp som ”normaliserad” och ”avnormalisering” förekom dock i intervjuer och observationer. Normaliseringen tycks alltså ibland göras till en egenskap eller ett tillstånd inom kvinnan som yrkesverksamma behöver råda bot på. Som tidigare nämnts var det också få som talade om de delar av teorin om våldets normaliseringsprocess som handlar om mäns strukturella överordning eller våldet som ett sätt för män att skapa (överordnad) maskulinitet.

Att använda (vetenskapliga) teorier i praktiskt socialt arbete är komplext. Payne (2021) talar om reflektion som viktig för att koppla samman teori och praktik, exempelvis genom att man i dialog med kollegor får möjlighet att reflektera över den egna praktiken. En central del av reflektionen är att kunna granska sina egna antaganden om sociala problem och de klienter man möter, och antagandenas implikationer för praktiken (jmf. Healy, 2022; Johansson & Herz, 2012). Samtidigt måste det finnas tid och utrymme för denna reflektion.

En relevant fråga är vidare vilka mål för socialt arbete den paradigmatiska praktikteorin kan kopplas till. Payne (2021) kopplar som sagt praktikteorierna till de olika målen för socialt arbete i IFSW:s definition. En del av den paradigmatiska praktikteorin kan kopplas till empowerment, då de yrkesverksamma menade att våldsutsatta kvinnor genom psykoedukation ska nå ökad insikt om sin utsatthet och därmed frigöras (psykiskt/kognitivt) från våldet. Det handlar dock således inte om strukturell förändring, utan snarare ett individinriktat socialt arbete där kvinnan ska bidra till sin egen frigörelse genom insikt om sin våldsutsatthet och sina känslomässiga band till våldsutövaren. Detta kan jämföras med Lauris (2019) diskussion om användandet av MI i arbetet med våldsutsatta, där våldsutsatta kvinnor positioneras som (starka) subjekt som samtidigt förväntas ha ett eget ansvar att göra rätt val och på så vis undvika att utsättas för våld. Socialtjänstens ansvar för (strukturell) förändring blir därmed inte lika centralt. Att ansvaret förskjuts från socialarbetare

till klienter menar Lauri (2019) kan upplevas som en lättnad för socialarbetare som de senaste decennierna kommit att uppleva alltmer pressade arbetsvillkor.

En annan relevant fråga är hur den paradigmatiska praktikteorin uppstått, och varför den blivit just paradigmatiske. Möjligen kan Lauris (2019) resonemang om arbetsvillkor vara en del av förklaringen. I kapitel 2 diskuterade jag hur kvinnojoursrörelsen var en viktig aktör i formerandet av mäns våld mot kvinnor som socialt problem, och i kapitel 3 skildrades hur forskare menar att kvinnojoursrörelsen behövt konstruera våldsutsatta kvinnor som nedbrutna och passiva offer utsatta för grovt, eskalerande våld (Andersson och Lundberg, 2001; Loseke, 1992, 2003). Den paradigmatiske praktikteorin kan således betraktas som rester från kvinnojoursrörelsens och könsmaktsperspektivets tidigare dominans över kunskapsfältet (jmf. Andersson & Lundberg, 2001; Mattsson, 2017). Idag sprids den av andra kunskapsaktörer (t.ex. NCK och Socialstyrelsen).

Samtidigt tyder avhandlingen på att teorierna ibland separeras från upphovspersonerna och de feministiska rötterna, och används i modifierad, könsneutral form av yrkesverksamma i verksamheter där man inte arbetar utifrån en könsmaktsförståelse av våld. En tolkning är att yrkesverksamma inom socialtjänsten och skyddade boenden har anpassat sig till den paradigmatiske praktikteorin för att framstå som professionella eller att de ”kan våld”, då de verkar i en tid då evidens och att arbeta evidensbaserat blivit allt viktigare. Särskilt gäller detta kanske företagen som driver skyddat boende, då de som jag nämnde i bakgrundskapitlet inträtt på stödfältet på senare tid (och mött kritik från kvinnojoursrörelsen för att sakna kunskap om våld). För att framstå som seriösa blir det rationellt att utgå från och använda den kunskap om våld som nationella kunskapsaktörer förmedlar.

På en mer övergripande nivå kan man vidare säga att staten inte bara styr det sociala arbetet genom lagstiftning och kvalitetsutvärderingar utan också genom kunskapsstyrning (jmf. Alm, 2015; Rexvid, 2016). I det avseendet har staten lyckats. Yrkesverksamma i studien arbetade kunskapsbaserat i det att de använde (bästa tillgängliga) kunskap från nationella kunskapsmyndigheter. Att arbeta kunskaps- eller evidensbaserat har också blivit allt viktigare inom socialt arbete. En grundtanke i evidensrörelsen är vidare att de interventioner som verkligen har visat sig ha positiva effekter på individens problem är de som ska användas (Bergmark m.fl., 2011; Bohlin & Sager, 2011). Å ena sidan framstår det som oproblematiske och etiskt viktigt att stödet till våldsutsatta kvinnor är baserat på bästa tillgängliga kunskap, och att insatserna som ges faktiskt fungerar. Kanske bör socialt arbete med våldsutsatta kvinnor därmed standardiseras i högre grad?

I dagsläget finns det dock få standardiserade metoder eller effektutvärderade insatser när det kommer till socialt arbete med våldsutsatta vuxna (SBU, 2016; 2023). Det finns visserligen standardiserade riskbedömningsmetoder, och psykologisk behandling av avgränsade problem som exempelvis PTSD som visat sig ha effekt (dock inte enbart/specifikt för våldsutsatta kvinnor)

(SBU, 2022). Våldsutsatta kvinnor kan dock själva (som skildrats i kapitel 8) också se andra stödbehov, t.ex. stöd i myndighetskontakter och rättsprocesser, direkt konkret ekonomiskt stöd, stöd i att finna egen bostad samt i att hantera eftervåld och få det att upphöra. Denna invändning har tidigare framförts, det vill säga att sociala problems komplexitet gör det svårt att applicera medicinska standarder på interventioner inom socialt arbete (Alm, 2015; Rexvid, 2016). En risk med ett ensidigt fokus på standardiserade metoder är således att holistiskt och strukturellt eller samhällsinriktat socialt arbete får än mindre utrymme (jmf. Johansson & Herz, 2012; Lauri, 2016; Petersén & Olsson, 2015, jmf Payne, 2021). Det skulle antagligen inte vara gynnsamt för våldsutsatta kvinnors frigörelse från mäns partnervåld, som även kan kräva ett sådant socialt arbete.

Bristande likvärdighet i stödet vid uppbrott och eftervåld – är handlingsutrymmet problemet?

Avhandlingen visar hur yrkesverksamma kan se strukturella hinder för våldsutsatta kvinnors uppbrott, och samtidigt säga sig arbeta främst med känslomässiga hinder i stödet. De uttryckte också att de utgick från att våldsutsatta kvinnor ofta går tillbaka flera gånger innan de slutligen lyckas lämna. Detta antagande kan dock få problematiska konsekvenser. Om man utgår från att våldsutsatta kvinnor kommer gå tillbaka på grund av känslomässig ambivalens, så kanske man går miste om möjligheten att undersöka vilka hinder kvinnan själv ser för att kunna lämna. Kanske skulle kvinnan inte gå tillbaka om hon fick hjälp att lösa de hinder hon själv ser? Om man utgår från att våldsutsatta kvinnor inte lämnar för att de är normaliserade och har traumatiska band till sin våldsutövare riskerar man också att dölja de andra faktorerna som håller kvinnor kvar i relationen. Våldet blir då visserligen ett mer lätthanterligt socialt problem som kan ”lösas” genom information till och samtal med de utsatta kvinnorna. Samtidigt förändras inte de strukturer som försvårar kvinnors frigörelse från mäns våld.

Yrkesverksamma i studien sade sig vilja underlätta kvinnors frigörelse, men kände inte alltid att de hade makt eller mandat att påverka de strukturella hindren som fanns för kvinnors uppbrott och frigörelse från eftervåld. En diskussion skulle behöva föras om hur de kan ges resurser för att kunna göra detta. Här behövs också diskussioner om hur samverkan ska fungera med andra enheter inom socialtjänsten (familjerättsenheter, försörjningsstödsenheter etc.) liksom med det övriga samhället (t.ex. bostadsbolag). Alla förändringar kan inte åstadkommas av yrkesverksamma i socialt arbete. Beslutsfattare behöver också bidra till att möjliggöra kvinnors frigörelse från (efter)våld genom exempelvis bostadspolitik och förändringar i lagstiftning. Yrkesverksamma som arbetar nära de våldsutsatta kvinnorna får dock en inblick i deras

stödbehov. Utifrån detta framstår det som rimligt att de ges tid och resurser att förmedla detta vidare till politiker och beslutsfattare.

Det behöver även tydliggöras var ansvaret för praktiskt stöd till våldsutsatta kvinnor ligger. Avhandlingen tyder på att yrkesverksamma som arbetar på socialtjänstens stödenheter av olika anledningar kan värja sig från att ge praktiskt stöd. Samtidigt var det oklart för dem var ansvaret för det praktiska stödet låg (jmf. Eriksson m.fl., 2021). De skillnader som identifierats mellan verksamheterna i betoningen av praktiskt stöd är inte generaliserbara i statistisk mening. De tyder dock på att huruvida en våldsutsatt kvinna som söker stöd endast får samtalsstöd eller om hon också erbjuds ett mer praktiskt orienterat stöd kan variera utifrån vilken verksamhet hon råkar få stöd i. Våldsutsatta som söker stöd i samband med uppbrott och eftervåld kan befinna sig i kris och uppleva svårigheter i att orka sköta olika stöd- och myndighetskontakter samtidigt. Ur deras perspektiv finns det således få fördelar med att behöva gå till flera olika personer eller verksamheter för att få hjälp med praktiskt orienterade stödbehov respektive samtalsstöd. Däremot kan det ur verksamhetens perspektiv vara rationellt, särskilt vid oklara uppdrag och bristande resurser, att avgränsa sitt arbete till endast samtalsstöd eller behandling.

Avhandlingen visar även att stödet av olika skäl kan tidsbegränsas, på grund av korta placeringsbeslut (i skyddat boende) eller krav på snabbare ”genomströmning” av klienter (inom stödenheter). Yrkesverksamma kan i vissa verksamheter (kvinnojourers öppna stödverksamheter) erbjuda stöd i eftervåldet under en längre tid, medan man i andra verksamheter (behandlingsinriktade stödenheter) istället erbjuder stöd i eget förändringsarbete. Att erbjuda stöd i eget förändringsarbete kan dock vara problematiskt, exempelvis om kvinnan har andra konkreta praktiska stödbehov som därmed förbises.

Yrkesverksamma i de studerade verksamheterna kan således sägas ha visst handlingsutrymme i utformandet av stödet till våldsutsatta kvinnor, trots socialstyrelsens riktlinjer, uppdrag från socialtjänsten etc. Å ena sidan kan detta göra att stödet inte alltid blir likvärdigt. Arbetsvillkor och resurser för arbetet, liksom olika våldsförståelse och stödideal, kan resultera i skillnader i utformning (och långsiktighet) i stödet. Å andra sidan är det inte säkert att ökad kontroll och standardisering leder till ett stöd som motsvarar våldsutsatta kvinnors komplexa stödbehov. Ökad kontroll och styrning av arbetet resulterar inte nödvändigtvis i bättre villkor för yrkesverksamma eller bättre utfall för klienterna (jmf. Evetts, 2009; Lauri, 2016).

Jag vill här understryka att min avsikt inte varit att kritisera enskilda personers eller verksamheters arbete. De strategier man som yrkesverksam utvecklar behöver förstås i relation till mer övergripande strukturer. NPM och ökade krav på kostnadseffektivitet, dokumentation och mätbarhet riskerar att bidra till att människor med störst stödbehov inte hinns med i det sociala arbetet. Lauri (2016) menar att NPM bland annat har medfört att socialarbetare förväntas spendera mindre resurser i termer av tid och pengar på klienterna. På

en mer övergripande nivå skulle således NPM kunna bidra till en arbetssituation där (coping)strategier som *creaming* (jmf. Lipsky, 2010) utvecklas, och till att våldsutsatta kvinnor riskerar att gå miste om praktiskt stöd. Även tidsbegränsningarna i stödet kan kopplas till NPM, då snabbare genomströmning av klienter och kortare placeringstider kan ses som utfall av ökade krav på kostnadseffektivitet.

Det är således inte nödvändigtvis själva handlingsutrymmet som är problemet. Om yrkesverksamma inom socialt arbete ska kunna bidra till kvinnors frigörelse från mäns partnervåld, så måste det finnas förutsättningar och resurser för arbetet. Förutsättningar att hinna reflektera över sitt arbete och vilken kunskap och perspektiv det vilar på, och resurser att faktiskt kunna möta alla stödbehov man ser. I relation till detta behövs ett större samtal om villkoren för och styrningen av socialt arbete på stödfältet.

Slutord

Det framstår i ljuset av avhandlingens resultat som att vi fortsatt behöver arbeta med att synliggöra – och möjliggöra – kvinnors motstånd och frigörelse från mäns partnervåld. I detta arbete är det inte tillräckligt att endast fråga om och upptäcka våldet, eller uppmana kvinnor att lämna sina våldsutövande män. Frågan ”Varför går hon inte?” måste utmanas, som forskare tidigare påpekat (Bruton & Tyson, 2018; Hardesty, 2002; Hydén, 1999; Mahoney, 1991). Frågan (och uppmaningen till våldsutsatta kvinnor att lämna) framstår som paradoxal i ljuset av de gensvar som våldsutsatta kan uppleva sig möta vid uppbrott och eftervåld. Det räcker inte att man lämnar, det behöver också finnas system som omöjliggör fortsatt (efter)våld.

Kanske är det således dags att vi överger frågor som ”varför går hon inte” och istället frågar oss hur vi som anhöriga, yrkesverksamma och samhälle kan hjälpa kvinnor att gå *och* att frigöra sig från eftervåldet, och hur vi kan förebygga mäns våld. I detta arbete framstår det som viktigt att insatser från olika organisationer samordnas så att våldsutsatta vuxna och barns säkerhet verkligen beaktas, att insatser också riktas mot våldsutövaren, och att vi arbetar för att förebygga våldet tidigt.

English summary

Breaking Free From (Post-Separation) Violence

Resistance, Leaving Processes and Support Needs of Female Survivors of Male Intimate Partner Violence

Background and aim of the dissertation

Intimate partner violence (IPV), especially men's violence against women, is a widespread social problem and a threat to human rights and public health (FRA, 2014; SOU 2014:49; WHO, 2018). Female survivors of IPV are defined as victims of crime entitled to support in international declarations such as Council of Europe's Istanbul Convention (2011) and the UN Declaration on the Elimination of Violence against Women (1993). 26-28 % of all women worldwide are estimated to have been subjected to physical or sexual violence from a partner (WHO, 2018). Violence against women also remains an issue in Sweden, despite efforts to prevent it. Westerstrand et al. (2022) recently found that 10 % of female respondents had been subjected to threats, physical violence, or sexual violence from a current partner, and that 37 % had been exposed to violence by a previous male partner. Thus, female survivors of male IPV continue to need shelter and support to break free and recover from violence.

The dissertation revolves around the process where female survivors of male IPV try to break free from violence. Breaking free means that violence is ended, and that survivors can recover from its harmful consequences. Survivors may try to end violence themselves. The dissertation increases knowledge on survivors' resistance, and on the importance of resistance and other aspects (such as for example social responses and support) when survivors try to break free. Such knowledge may aid social workers to better align their support with needs of survivors.

A key question in that support, and in society in general, is the question "why doesn't she leave?". However, leaving does not necessarily end violence. Research from different countries show that men's intimate partner violence towards women may continue post-separation (Ekbrand, 2006; Hardesty, 2002; Toews & Bermea, 2017; Westerstrand et al., 2022). Hence, this dissertation not only seeks to shed light on but also to problematize the question "why doesn't she (just) leave", by exploring aspects that hinder women

from breaking free from violence, and how post-separation violence is handled by social workers.

In Sweden, organizations such as women's shelters (run by NGOs or companies) and the social services are expected to offer survivors the protection and support they need to break free and recover from violence. NGO women's shelters started offering support to female survivors of male violence in the end of the 1970s. They are a part of the women's rights movement that contributed to making men's violence against women a social and political problem rather than a private family matter (Eduards, 2002; Enander et al., 2013). The social services were given increased responsibility to offer shelter and support to female survivors in the 1990s (Prop. 1997/98:55), a responsibility that has been increased through changes in the Social Services Act and through guidelines from the Swedish National Board of Health and Welfare (SOSFS 2014:4; HSLF-FS 2022:39). To meet the demands, larger municipalities in Sweden have developed specialized units working with exercise of authority and/or support in IPV cases. Furthermore, there has recently been an increase in for-profit companies that run shelters in Sweden (Socialstyrelsen, 2020b). This can be seen in the light of New Public Management's (NPM) increased influence on welfare services. NPM includes ideas of how public sector welfare services should be run in more business-like ways to decrease costs and increase effectiveness and has been linked to marketization of welfare services (Bergmark & Lundström, 2005; Lauri, 2016).

Despite the important role of the above-mentioned organizations, relatively few studies have investigated their support. Hence, the dissertation sheds light on the importance of their support when survivors try to break free from male IPV. Different aspects may shape that support. What knowledge or theories social workers utilize may influence support. Other aspects may also influence support, such as the organizational context and working conditions of social workers. Social workers may be regarded in light of Lipsky's (2010) theory of street level-bureaucracy, where policy and working conditions shape their work, but where there is also discretion when it comes to designing support interventions. This makes it relevant to explore not only how social workers interpret support needs of survivors, but also how they experience (and handle) their discretion when it comes to meeting these support needs.

Hence, the aim of the dissertation is to investigate resistance strategies used by female survivors of IPV and to shed light on the importance of support from social workers when survivors try to break free from male IPV. Furthermore, the dissertation investigates how Swedish social workers in women's shelters (run both by NGO:s and companies) and specialized social service support units interpret and handle the support needs of female survivors as they are trying to break free from violence. The overarching aim is to analyze the significance of social workers' support when survivors try to break free from male IPV.

The research questions are:

1. How do female survivors experience male IPV, and how do they deal with the violence? What aspects do they describe as enabling or hindering their resistance, especially during leaving processes?
2. How do female survivors experience support from social workers during the period they are trying to break free from violence?
3. How do social workers interpret and handle support needs of survivors trying to break free from IPV? How do they experience possibilities and difficulties in meeting these support needs? How are they handling different factors that hinder survivors from leaving and breaking free? Which knowledge or theories are used in this work?

Methods

The first two research questions are investigated through an interview study with seventeen adult Swedish female survivors of male IPV. Since the study's aim is to gain knowledge about *experiences* of female survivors, interviews are utilized (cf. Kvale & Brinkmann, 2014). Inspired by a feminist approach to interviewing (Carlsson, 2009; Hydén, 2014; Kelly, 1988), each woman was interviewed twice in order to be able to ask follow up questions and to talk about her thoughts and feelings from the first interview. The first interview lasted between one and two hours, the second 30-60 minutes. The interviews were conducted during the Covid-19-pandemic (2020-2021). Hence, interviews were conducted via safe digital platforms with end-to-end-encryption.

Survivors were recruited to the study via advertisements in social media or via shelters. The inclusion criteria was that the person would be over eighteen years and had experienced IPV. The participants were between twenty-nine and fifty-seven years and lived in different places in Sweden, in rural communities as well as in larger cities. All had ended the relationship with the abuser at the time of the interview. Some had left a few months ago, others several years ago. The relationships had lasted between two and twenty years. All but one had children with their ex-husbands/boyfriends. Two of the interviewees had grown up in countries outside of Europe, the rest in Sweden. Twelve had a college degree and fifteen were employed or studying at the time of the interview.

Fifteen had experienced violence that involved both psychological, economical, sexual, and physical violence. They had also experienced psychological and economical violence post-separation. Their experiences fit the description of Stark's (2007) concept coercive control or Johnson's (2008; 2014) intimate terrorism, since they talked about a one-sided, frequent, systematic, and harmful pattern of violence. Two of the women had instead experienced situational couples violence (cf. Johnson, 2008; 2014). They did not describe

a frequent or systematic pattern of control, but rather a couple of violent incidents during the relationship, incidents they connected to the men's substance abuse and/or mental health problems.

Thirteen of the interviewed survivors had received support from social workers in women's shelters and specialized social service units, and six had experiences of staying at women's shelters. Sixteen had also been in contact with social workers in child protection units and the family law system. At the point of the interview, only one of the women had sole custody of her children. Seven had filed at least one police report, but only one had seen her abuser tried and convicted.

The third research question is studied through fifteen group interviews with forty-nine Swedish social workers in thirteen different organizations (four NGO shelters, two shelters run by companies, seven social service support units), observations (n=9) of social worker meetings, and analysis of texts from the organizations. Maximum variation sampling was applied, aimed at capturing variation in the included organizations (cf. Creswell & Poth, 2018). Hence, shelters of different sizes connected to different umbrella organizations for NGO shelters (Roks or Unizon) were recruited, as well as social service support units in different municipalities of different sizes, and shelters run by companies of different sizes. The social workers had a mean age of forty-six years and a majority identified as female (n=46). Their work experience ranged from a couple of months to twenty years, and most had adequate university degrees.

Interviews were chosen in order to generate detailed and nuanced descriptions of social workers' interpretations of survivors' support needs, and their possibilities to meet these support needs. Observations of social workers' meetings where cases were discussed supplement the interviews since there may be differences between what you say you do in an interview, and what you actually do in social work practice (cf. Halimaa, 2001). Thus, the observed meetings offered "naturalistic" data (cf. Potter, 2002) of how social workers discuss and handle support needs in their everyday jobs. The studied texts were written assignments that social service deciding offices sent to the social workers. The assignments (n=25) contain information about the goals of support. I also collected texts (n=26) that contained rules and guidelines that gave a richer understanding of support given at shelters. Thus, I tried to achieve data triangulation (Flick, 2018; Guba, 1981) by combining interviews, observations, and analysis of texts. This data was also collected during the pandemic. Hence, interviews and observations were carried out digitally.

All data has been analyzed thematically (Braun & Clarke, 2006, 2022). The steps recommended by Braun and Clarke (2006; 2022) were followed during the analysis. First, the data corpus was transcribed verbatim. In the second step, the transcriptions were read through and the data corpus was coded manually. The third step involved searching for themes and collecting coded extracts under those. In this phase, I created a "mind map" to get an overview of

the themes, which also helped me name and review the themes (cf. Braun & Clarke, 2006, 2022). Braun and Clarke (2022) stress that their approach to thematic analysis is reflexive thematic analysis, an interpretative approach that acknowledges that themes do not simply emerge from the data, but are generated actively by the researcher during analysis. This is also the approach of the dissertation. Thus, the generated themes are connected to the aim and research questions as well as to research I had read, but were generated inductively in the sense that no pre-defined codes or codebook was applied.

In accordance with the Swedish law of ethical approval (2003:460), an application for ethical approval was sent to the Swedish Ethical Review Authority before conducting the study. The review authority stated that they had no ethical objections to the study (Decision no.2020-03444). Participants were informed about the study and conditions of participation both orally and in written text (cf. Swedish Research Council, 2017). They were also informed that they could withdraw their consent at any point. Names and details about participants have been anonymized. Interviewing survivors about experiences of violence may be sensitive. Hence, interview techniques from feminist interview research were utilized. In line with Hydén (2014), I tried to practice active listening and to listen with warmth and empathy, asking open-ended questions allowing interviewees to tell their stories. I also asked if they had people to talk to after the interviews and offered to provide them with contact information to professional counselors. Some said the interviews had been emotionally straining, but also expressed that it had been therapeutic and meaningful to contribute to research that might help improve social workers' aid to survivors (cf. Bredal et al., 2022; Buchanan & Wendt, 2018).

Theory

Firstly, Rajah and Osborn's (2022) typology of resistance is used to analyze survivors' accounts of how they handled the violence they were subjected to. The typology includes strategies such as active opposition, covert resistance, help-seeking, leaving, and using violence (Rajah & Osborn, 2022). IPV exists in a social context (cf. Hydén et al., 2016). Hence, I have tried to contextualize survivors' experiences of resistance by paying special attention to the social responses that enabled or hindered their resistance. Furthermore, Marianne Hester's (2011) "Three Planet Model" is used to understand survivors' experiences of vast differences in how social workers in different organizations handled their cases.

The concept paradigmatic practice theories, borrowed from Kuhn (1962/2017) and Payne (2012, 2021), is used to analyze how social workers (across organizational contexts) utilized the same theories in the same ways in support to female survivors. Practice theory is used in the dissertation as a concept for the theories that social workers apply in direct (support) practice (cf. Payne, 2021; Trevithick, 2008), and that shape how they deal with certain

problems (support needs of female survivors). By paradigmatic I mean currently dominating but at the same time taken-for-granted assumptions about the topic (IPV) and how to do the job (support) (cf. Kuhn, 1962/2017).

To understand differences in how social workers handled support needs, Lipsky's (2010) theoretical framework of street-level bureaucrats is applied. Faced with limited resources and too many clients, street-level bureaucrats may develop coping strategies such as creaming, a process where clients' needs are fitted into the organizational framework. Hence, street-level bureaucrats may choose to meet the needs the organization can handle, not the needs of clients with other/greater needs (Lipsky, 2010). However, street-level bureaucrats may also use their discretion to bend the rules in favor of the client (Brodkin, 1997; Tummers et al., 2015). Thus, social workers may as street-level bureaucrats develop different coping strategies and different ways to handle discretion, depending on for example the organizational context (cf. Brodkin, 1997; Ellis, 2011; Evan & Harris, 2006; Tummers et al., 2015).

Furthermore, as NPM has come to influence Swedish social work, increased demands on using standardized methods and on cost-effectiveness, measuring and documentation has been pointed out as factors that increase the workload and decrease the discretion of social workers (Carson et al., 2015; Lauri, 2016; Ponnert & Svensson, 2016). Lauri (2016) argues that NPM and a neo-liberal societal discourse that emphasizes the responsibility of the individual has had an impact on the relationship between social worker and client. As a result, social workers have become more distanced from their clients, and responsibility to solve social problems are being moved onto the individual. Yet, researchers argue that street-level bureaucrats still have discretion and that they can interpret (or resist) the above mentioned demands (Brodkin, 1997, 2011; Carson et al., 2015; Ellis, 2011; Evans & Harris, 2004; Lauri, 2016; Ponnert & Svensson, 2016; Tummers et al., 2015). In this dissertation, discretion refers to the space for social workers to define and meet support needs of survivors, a space that may be limited by many different factors. Loyens and Maesschalck (2010) discusses how discretion can be influenced by both individual decision-making characteristics, clients' attributes, organizational and extraorganizational characteristics. The dissertation is limited to analyzing organizational characteristics (such as NPM).

However, not all social workers in the study worked within the social services. Some worked in shelters run by NGOs or companies. Yet, they met clients in their daily work and often worked on behalf of the social services and complied with national policy. Furthermore, Brodkin (2012) points out that the marketization of welfare services means that street-level bureaucrats today work both in the public, private and NGO sector. Lipsky (2010) also argues that NGOs today may do social work that used to be carried out by authorities, work that is a part of street-level bureaucracy as it is regulated by the welfare state through demands on and controls of quality. For example, NGO shelters depend on the state and/or municipality for funding, and all

shelters need to consider quality criteria from them as well as from the National Board of Health and Welfare. Furthermore, as Helmersson (2017) points out, women's shelters are today performing "social service-tasks", and report heavy administrative workloads. At the same time, as will be discussed in the result section, social workers in the different organizations may still have different working conditions and perspectives of IPV, which may shape their discretion differently (and lead to different coping strategies).

Results

The results are presented in five chapters (chapters 6-10).

Adapted resistance

In chapter 6, results from the interviews with survivors are presented, showing how survivors utilized several resistance strategies defined in Rajah and Osborn's (2022) scoping review of women's resistance to IPV: active opposition, covert resistance, help-seeking and leaving. A main theme generated by the analysis was "adapted resistance". Survivors adapted their strategies to the dangers and possibilities of their situation and tended to use covert resistance strategies when faced with threats of increased violence, and thus seemed to be aware of the dangers facing them. They rarely described using violence themselves as a way to resist. This is consistent with previous quantitative studies showing that female survivors of IPV rank "avoidance", safety planning and help-seeking as the most effective strategies to deal with violence. Using violence is one of the strategies that is perceived as least effective in making the violence stop (Goodman et al., 2003; Irving & Liu, 2020; Parker & Gielen, 2014; Renner & Hartley, 2021; Ridell et al., 2009). Furthermore, survivors took expectations and previous experiences into account when deciding whom to seek help from. Some reported being prevented from seeking help due to fear of being discriminated because of their ethnic background, and/or from being afraid of the social services taking away their children.

Leaving as a process of resistance

Survivors did not only report using covert resistance strategies, they also managed to leave the relationship. Chapter 7 analyzes these leaving processes. The analysis suggests that leaving processes should be understood as resistance processes. Thus, resistance did not keep survivors from leaving (which Holmberg & Enander, 2010, have suggested) but rather enabled them to do so (cf. Hydén, 2001). Several different factors enabled and hindered the leaving processes. Survivors reported that certain emotions (love, hope) kept them from leaving early in the relationship. But as the violence continued, they developed feelings of anger, hate or fear that replaced the love they felt, which enabled them to leave. Most said they did not return several times due to emotional ties to their abusers, but described leaving processes extended by other

factors such as norms of the nuclear family, problems in finding housing, and unhelpful social responses from their social networks and from professionals. That violence was defined (by the women, their partners, and professionals) mainly as severe physical violence, and that “abused women” were perceived to be “someone else” (passive, weak, from another ethnic or class background etc.) also delayed survivors’ leaving processes. Social responses where violence and perpetrators’ responsibility were made visible helped survivors break normalization of violence, and enabled leaving processes.

Free from (post-separation) violence?

However, a main theme generated by the analysis was that violence did not end when the women left, but rather continued post-separation. Survivors expressed they needed long-term, holistic support from social workers to break free and heal from this violence. Another main theme was that they had received such support from social workers in women’s shelters and social service units at what Hester (2011) calls the “Domestic violence planet”. They appreciated being met with warmth and empathy by these social workers, and not being judged but listened to and believed in. Furthermore, they appreciated when the support was accessible. Survivors also talked of how social workers through counseling had given their experiences a name: violence. This helped them in the sense that it relieved them of guilt and shame. Seeing their experiences as violence helped them put the blame or responsibility for their suffering on the perpetrator. They also reported that relief of shame and guilt was achieved when social workers talked about common, shared strategies of perpetrators, and that any woman may be a victim of IPV.

Survivors also spoke of needing more “practical” support, such as legal advice regarding divorce and custody cases, help to navigate contacts with authorities, financial aid, help to find permanent housing, etc. Some felt they had not received such help from social service support units (cf. Helmersson, 2017). They also expressed that they wished the social services had done something about the perpetrator, so that they would not have had to go to a shelter. Survivors with experiences of staying at shelters reported that while it offered a temporary protection from (post-separation) violence, they also experienced the time spent at the shelter as a “social vacuum”, or even as being in prison.

Furthermore, an important theme generated by the analysis was that survivors experienced that social workers at family law units and courts at the “Child contact planet” (Hester, 2011) enabled post-separation violence to continue by reducing violence to conflicts, forcing survivors to co-operate with their abusers, and by striving for contact between the abuser and the children. At the same time, social workers and police on the “Domestic violence planet” would tell them to protect themselves and their children from violence. Thus, survivors would be caught between different “planets” ways to deal with post-separation violence.

How knowledge use and organizational factors shape social workers' support

In chapter 9, the main theme was that social workers may be eclectic when it comes to theories/methods used, but that there is also a paradigmatic practice theory underlying support. It consists of assumptions about IPV and (female) survivors of such violence, namely that violence occurs in “cycles” and female survivors normalize and internalize violence and are kept from leaving the abuser by emotional ties of the traumatic bond. Social workers reported that an important aspect of support was to inform survivors of this through psychoeducation. Furthermore, feminist theories such as the normalization process (Lundgren, 2012) and traumatic bonds (Holmberg & Enander, 2010) were used to relieve survivors of guilt and shame for remaining in the relationship. Social workers would also speak of survivors as “normalized”, and that another important part of their support was to “de-normalize” them and teach them how to protect themselves. “De-normalization” was also discussed as a means to convince survivors to stay at shelters.

A key theme in chapter 10 focuses on how social workers expressed that they saw several structural obstacles that hindered survivors from leaving their abusive partners but felt that their discretion to change these was limited. Not feeling that they were able to influence those obstacles, and applying the paradigmatic practice theory (that emphasized emotional obstacles), they sometimes directed support towards changing emotional obstacles. The analysis found that structural obstacles tended to be handled as individual rather than social problems in organizations where resources were limited and where violence was not understood in terms of gendered power.

Chapter 10 also shows how social workers expressed that female survivors of IPV need long-term, holistic support when trying to break free from post-separation violence. However, social workers used their discretion as street-level bureaucrats (Lipsky, 2010) differently when trying to meet these support needs. Support was sometimes limited in time due to factors beyond the control of social workers. Some social workers (in NGO women’s shelters) used their discretion to offer long-term and holistic support in post separation violence, while social workers in some social service support units only offered counseling/“treatment” (aimed at support in “self-development” and changing the individual/survivor) (cf. Helmersson, 2017).

Furthermore, the analysis suggests that social service social workers support can be understood in light of their working conditions. For example, they reported they could not always offer support long-term due to large caseloads and demands to close cases quickly, but instead had to pass along clients to other agencies (cf. Lipsky, 2010, on “referrals”). However, some social workers at social service support units said they wanted to work mainly with counseling, not with practical support. Hence, their unwillingness to offer practical support cannot only be seen as an example of “creaming” (cf. Lipsky, 2010), i.e. as a coping strategy to deal with lack of resources. Their efforts to aid

survivors in changing themselves can also be seen in the light of their view of IPV. Instead of seeing violence as a matter of gendered power and control, they sometimes saw it as a conflict between two parties, in which survivors also “played their part”. Since the support units often met both the (male) abuser and the (female) survivor, they also felt it was hard to figure out who to believe in, and sometimes felt they had to take a more (gender) neutral approach to the “conflict” where they did not take sides (cf. Helmersson, 2017; Mattsson, 2013). From a perspective of IPV as a conflict between two (equally responsible) parties, it may make more sense to offer both offenders and survivors support to change themselves.

Discussion and conclusions

New insights on survivors’ resistance and leaving processes

The dissertation shows how female survivors of male IPV may utilize many strategies to deal with and end violence. Thus, they are far from “passive”. Sometimes they may normalize or internalize violence (cf. Lundgren, 2012), but responses from social networks or professionals that defines violence and puts the responsibility on the perpetrator helps survivors break normalization and internalization and enables them to break free. These findings offer hope. Family, friends, and professionals may be able to reach survivors, enable resistance, and help them break free from violence. However, responses that survivors experience as imposing blame such as asking “why don’t you just leave?” or “how can you let him treat you like that?”, may make survivors choose not to confide. Furthermore, the results indicate that being afraid of being discriminated due to ethnic background or being afraid of the social services taking your children away may prevent some survivors from seeking support, and from leaving their abusive partner. Thus, when trying to understand why survivors (do not) seek support, it may be helpful to take survivors’ experiences or expectations of social responses into consideration.

Furthermore, the dissertation shows how female survivors of IPV may not always normalize violence but seem to be aware of the dangers of violence and develop covert resistance strategies (cf. Rajah & Osborn, 2022). Thus, resistance does not inevitably lead to a higher risk of violence, nor does it necessarily prevent survivors from leaving (which previous research has suggested, see for example Enander & Holmberg’s discussion of the concept “meta-adaptation”, 2008).

The dissertation also offers new insights into the leaving processes of female survivors of male IPV. When violence escalated, survivors did not report mixing feelings of love with violence (as suggested by Lundgren, 2012), but rather that feelings of love were replaced by feelings of fear, anger, and hate. These emotions were not bonds that tied them to their abusers (as suggested by Enander & Holmberg, 2008; Holmberg & Enander, 2010), but rather enabled them to start planning their escape from the relationship. Furthermore,

not all left and returned to their men several times due to emotional ties. Instead, survivors described leaving processes that were prolonged due to problems in finding housing and unhelpful social responses (i.e. responses that were not supportive or did not help them to break normalization of violence). Thus, acknowledging that survivors of male IPV may need holistic support when leaving abusive men may be important to social workers aiding survivors, as well as to recognize that not all survivors have the exact same support needs.

Support to survivors breaking free from (post-separation) violence

Furthermore, the dissertation shows that female survivors of IPV may experience support from social workers in different organizations as vastly different, that they are “like night and day”, or like different “planets” (cf. Hester, 2011). The current study as well as previous studies in different countries have identified several challenges for the family law system when dealing with (male) post-separation violence (Elizabeth et al., 2012; Eriksson, 2003; Francia et al., 2020; Hay, 2023; Holt, 2017, 2020; Humphreys & Thiara, 2003; Jaffe et al., 2003; Laing, 2017; Zeoli et al., 2003). Laing (2017) has suggested that these challenges risk causing secondary victimization. An urgent topic for future studies is how social workers perceive the “different planets”-problem and how they can overcome it and increase co-operation, which is stipulated by guidelines from the National Board of Health and Welfare in Sweden (HSLF-FS 2022:39). What is standing in the way of implementation of these guidelines, from a social worker perspective?

Another topic for future studies is support from women’s shelters. This study, as well as previous studies from other countries, shows that female survivors may experience disempowerment rather than empowerment by shelters’ (safety) rules and control (Gengler et al., 2021; Gregory et al., 2021; Lehrner & Allen, 2009). Thus, NGO shelters being professionalized and working closer with the social services has not only carried with it positive aspects, from a survivor perspective. Furthermore, a proposed change in legislation will soon require shelters to obtain a permit (“tillståndsplikt”). Parts of the women’s shelter movement have protested against this and warned that NGO shelters may disappear when/if the social services choose to co-operate mainly with shelters run by companies (Daham, 2023; Roks, 2023). Research should follow this development.

The dissertation also sheds light on how social workers on the “Domestic violence planet” (Hester, 2011) utilize a paradigmatic practice theory (cf. Payne, 2012, 2021) in their support to survivors of IPV. It should be noted that the social workers in this study used the theories or knowledge taught to them by national authorities such as the National Board of Health and Welfare and The National Centre for Knowledge on Men’s Violence Against Women. This also sheds light on why these feminist theories were not only used by NGO women’s shelters, but also by social services and shelter run by companies (that stated

they did not apply a gendered perspective on violence). In times of increased demands of evidence-based practice (Blom et al., 2013; Bohlin & Sager, 2011), it makes sense to use knowledge that national authorities offer.

The paradigmatic practice theory enabled social workers to relieve survivors of guilt for remaining in the relationship. However, it also came with potential problems. Social workers sometimes expressed that they felt they knew better than the survivor what was best for her (since unlike her, they had not normalized violence and could see matters more clearly). Some even expressed that they wished there were legislation that permitted the social services to commit survivors that are “normalized” and do not leave violent men. This implies a hierarchy between social worker and survivor, where the social worker is positioned as more knowledgeable. When applied this way (and when separated from its feminist roots), the paradigmatic practice theory may reinforce rather than challenge hierarchies between social workers and clients (cf. Skau, 2018). Furthermore, some assumptions of the paradigmatic practice theory could be discussed. Perhaps there are other reasons than normalization and emotional ties that can be considered when survivors do not seem able to leave? As previously mentioned, survivors may find it hard to see themselves as abused women not due to normalization, but too narrow definitions of violence and who “the abused woman” is. Furthermore, assumptions that survivors will inevitably return to abusers can be nuanced. Support needs in leaving processes may vary, and not all women that seek support from social workers will have “normalized” violence or developed emotional ties to their abusers.

It is also relevant to discuss what goal(s) for social work the paradigmatic practice theory is connected to. Payne (2021) connects practice theories to the different goals for social work distinguished in the definition of the social work profession coined by International Federation for Social Workers (IFSW): social cohesion, empowerment and liberation, social change and development. The paradigmatic practice theory is partly about empowerment and liberation. Social workers argued that survivors need psychoeducation to realise that they are abused, and thereby be liberated (cognitively) from violence. However, it is not an example of structural social change but rather of social work aimed at liberating individuals by educating them about violence.

The dissertation also shows that what kind of support is offered to female survivors trying to break free from male IPV, and how long support is offered, may differ depending on where survivors happen to be offered support (NGO:s shelters, shelters run by companies, or specialized social service units). It needs to be made clear who is responsible for the practical support needs, and for long-term support. In this study, it was primarily the NGO women’s shelters that said they offered long-term, holistic support. What will happen if they disappear from the Swedish support field?

Moreover, Swedish social workers seem to have some discretion when interpreting and handling support needs of survivors breaking free from violence. Such discretion may increase the risk of support becoming a “lottery”.

However, increasing standardization and control may not be the answer, as it may result in less emphasis on structural social work (cf. Lauri, 2016; Petersén & Olsson, 2015, Payne, 2021). Instead, social workers may need to be given more time to reflect on which theories and perspectives they base their work on, as well as adequate resources to be able to meet the support needs they see. NPM and increased demands of cost effectiveness etc. may instead increase coping strategies such as creaming or referrals and decrease chances of survivors getting access to the long-term, holistic support they may need to break free.

To conclude, the question “why doesn’t she leave?” and the assumption that leaving ends violence needs to be critically examined (cf. Bruton & Tyson, 2018; Hardesty, 2002; Hydén, 1999; Mahoney, 1991). Leaving is not enough. There needs to be a system that ensures that women who decide to leave are actually supported and protected from further violence. Efforts must also be directed towards making men that use violence stop. Another important topic for future studies is therefore to investigate how men’s violence can be treated (secondary/tertiary prevention) and prevented at early stages (primary prevention).

Referenser

- Ackerman, J. (2018). Assessing Conflict Tactics Scale Validity by Examining Intimate Partner Violence Overreporting. *Psychology of Violence, 8*(2), 207–217. <https://doi.org/10.1037/vio0000112>
- Agevall, C. (2012). *Våldet och kärleken. Våldsutsatta kvinnors begripliggörande av sina erfarenheter*. [Doktorsavhandling, Lunds Universitet].
- Allen, N. E., Bybee, D. I., & Sullivan, C. M. (2004). Battered Women's Multitude of Needs: Evidence Supporting the Need for Comprehensive Advocacy. *Violence Against Women, 10*(9), 1015–1035. <https://doi.org/10.1177/1077801204267658>
- Alm, M. (2015). *När kunskap ska styra: Om organisatoriska och professionella villkor för kunskapsstyrning inom missbruksvården*. [Doktorsavhandling, Linnéuniversitet].
- Anderson, K. L. (2007). Who Gets Out? Gender as Structure and the Dissolution of Violent Heterosexual Relationships. *Gender & Society, 21*(2), 173–201. <https://doi.org/10.1177/0891243206298087>
- Anderson, K. M., Renner, L. M., & Bloom, T. S. (2014). Rural Women's Strategic Responses to Intimate Partner Violence. *Health Care for Women International, 35*(4), 423–441. <https://doi.org/10.1080/07399332.2013.815757>
- Anderson, D.K. & Saunders, D.G. (2003). LEAVING AN ABUSIVE PARTNER: An Empirical Review of Predictors, the Process of Leaving, and Psychological Well-Being. *Trauma, Violence & Abuse, 4*(2), 163–191. <https://doi.org/10.1177/1524838002250769>
- Andersson, B. & Lundberg, M. (2001). Kvinnomisshandel som kunskapsfält – att definiera, förklara och hantera ett socialt problem. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (Red.), *Det motspänstiga offret* (s.63-91). Studentlitteratur.
- Anttila, S., Ericsson, C., Glad, J., Fredriksson, M., Olofsson, H., Smedslund, G., Klingspor, K. & Hydén, M. (2006). *Utfall och effekter av sociala metoder för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. En systematisk översikt*. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2006-110-27_200611027.pdf
- Archer, J. (1999). Assessment of the Reliability of the Conflict Tactics Scales: A Meta-Analytic Review. *Journal of Interpersonal Violence, 14*(12), 1263–1289. <https://doi.org/10.1177/088626099014012003>
- Archer, J. (2000). Sex Differences in Aggression Between Heterosexual Partners: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin, 126*(5), 651–680. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.126.5.651>
- Archibald, M. M., Ambagtsheer, R. C., Casey, M. G., & Lawless, M. (2019). Using Zoom Videoconferencing for Qualitative Data Collection: Perceptions and Experiences of Researchers and Participants. *International Journal of Qualitative Methods, 18*, 1-8. <https://doi.org/10.1177/1609406919874596>

- Barnett, O. W. (2000). WHY BATTERED WOMEN DO NOT LEAVE, PART 1: External Inhibiting Factors Within Society. *Trauma, Violence & Abuse, 1*(4), 343–372. <https://doi.org/10.1177/152483800001004003>
- Barnett, O. W. (2001). WHY BATTERED WOMEN DO NOT LEAVE, PART 2: External Inhibiting Factors—Social Support and Internal Inhibiting Factors. *Trauma, Violence & Abuse, 2*(1), 3–35. <https://doi.org/10.1177/1524838001002001001>
- Benton, T., & Craib, I. (2011). *Philosophy of Social Sciences. The philosophical foundations of social thought.* (2nd ed.) Palgrave Macmillan
- Bergman, B. (1988). *Battered wives. Why are they beaten and why do they stay?* [Doktorsavhandling, Karolinska institutet].
- Bergmark, Å. & Lundström, T. (2005). Socialvård i aktiebolagsform – om privatiseringar och marknadsreformer i svenskt socialt arbete. *Nordisk socialt arbeid (Trykt utg.) 25*(4), 325–336.
- Bergmark, A., & Lundström T. (2011). Evidensbaserad praktik i socialt arbete. Om ett programs mottagande, förändring och möjligheter i en ny omgivning. I Bohlin, I., & Sager, M. (Red.) *Evidensens många ansikten: evidensbaserad praktik i praktiken.* (s.163-182). Arkiv förlag.
- Bergmark, A., Bergmark, Å., Lundström, T. (2011). *Evidensbaserat socialt arbete. Teori, kritik, praktik.* Natur & Kultur.
- Bergstrom-Lynch, C. A. (2018). Empowerment in a Bureaucracy? Survivors' Perceptions of Domestic Violence Shelter Policies and Practices. *Affilia, 33*(1), 112–125. <https://doi.org/10.1177/0886109917716104>
- Bhaskar, R. (1998). General introduction. In Archer, M., Bhaskar, R., Collier, A., Lawson, T. & Norrie, A (eds.) *Critical Realism.* Routledge.
- Björktomta, S.-B. (2019). Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chastity. *Journal of Family Violence, 34*(5), 449–460. <https://doi.org/10.1007/s10896-019-00039-1>
- Blom, B., Morén, S., & Nygren, L. (2013). *Kunskap i socialt arbete. Om villkor, processer och användning.* Natur & Kultur.
- Boethius, S., & Åkerström, M. (2020). Revealing hidden realities: disclosing domestic abuse to informal others. *Nordic Journal of Criminology, 21*(2), 186–202. <https://doi.org/10.1080/2578983X.2020.1787725>
- Bohlin, I., & Sager, M. (2011). *Evidensens många ansikten: evidensbaserad praktik i praktiken.* Arkiv förlag.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health, 11*(4), 589–597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>
- Braun, V., & Clarke, V. (2021a). Can I use TA? Should I use TA? Should I not use TA? Comparing reflexive thematic analysis and other pattern-based qualitative analytic approaches. *Counselling and Psychotherapy Research, 21*(1), 37–47. <https://doi.org/10.1002/capr.12360>
- Braun, V., & Clarke, V. (2021b). To saturate or not to saturate? Questioning data saturation as a useful concept for thematic analysis and sample-size rationales. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health, 13*(2), 201–216. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1704846>
- Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: a practical guide.* Sage.

- Braun, V., & Clarke, V. (2023.) Toward good practice in thematic analysis: Avoiding common problems and be(com)ing a *knowing* researcher, *International Journal of Transgender Health*, 24(1), 1-6. DOI: 10.1080/26895269.2022.2129597
- Bredal, A., Stefansen, K., & Bjørnholt, M. (2022). Why do people participate in research interviews? Participant orientations and ethical contracts in interviews with victims of interpersonal violence. *Qualitative Research : QR*, 1-18. <https://doi.org/10.1177/14687941221138409>
- Brinkmann, S. (2018). The Interview. I Denzin, L.K., & Lincoln, Y.S. (Red.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*, (5th edition, s.576-599). Sage publications.
- Brinkmann, S. & Kvale, S. (2005). Confronting the ethics of qualitative research. *Journal of Constructivist Psychology*, 18(2), 157-181. <https://doi.org/10.1080/10720530590914789>
- Brodkin, E. Z. (1997). Inside the welfare contract: Discretion and accountability in state welfare administration. *Social Service Review*, 71(1), 1–33. <https://doi.org/10.1086/604228>
- Brodkin, E. Z. (2011). Policy Work: Street-Level Organizations Under New Managerialism. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 21(2), i253–i277. <https://doi.org/10.1093/jopart/muq093>
- Brodkin, E. Z. (2012). Reflections on Street-Level Bureaucracy: Past, Present, and Future [Review of *Reflections on Street-Level Bureaucracy: Past, Present, and Future*]. *Public Administration Review*, 72(6), 940–949. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2012.02657.x>
- Brownridge, D. A. (2006). Violence against women post-separation. *Aggression and Violent Behavior*, 11(5), 514–530. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2006.01.009>
- Brownridge, D. A., Ko Ling Chan, Hiebert-Murphy, D., Ristock, J., Tiwari, A., Leung, W.-C., & Santos, S. C. (2008). The Elevated Risk for Non-Lethal Post-Separation Violence in Canada: A Comparison of Separated, Divorced, and Married Women. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(1), 117–135. <https://doi.org/10.1177/0886260507307914>
- Bruno, L. (2016). *Ofridstid. Fäderns våld, staten och den separerande familjen*. [Doktorsavhandling, Uppsala Universitet].
- Bruton, C., & Tyson, D. (2018). Leaving violent men: A study of women’s experiences of separation in Victoria, Australia. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 51(3), 339–354. <https://doi.org/10.1177/0004865817746711>
- Brå (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. (Rapport 2009:12). Brottsförebyggande rådet. https://bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180002016/1371914720735/2009_12_vald_kvinnor_man_nara_relationer.pdf
- Brå (2014). *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. (Rapport 2014:8). Brottsförebyggande rådet. <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2014-05-09-brott-i-nara-relationer.html>
- Brå (2019). *Nationella trygghetsundersökningen 2019. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. (Rapport 2019:11). Brottsförebyggande rådet. https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70ec536d/1614334384243/2019_11_Nationella_trygghetsundersokningen_2019.pdf
- Brå (2019a). *Dödligt våld i Sverige 1990–2017. Omfattning, utveckling och karaktär*. (Rapport 2019:6). Brottsförebyggande rådet. https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e1dc50/1615395172351/2019_6_Dodligt_vald_i_Sverige_1990_2017.pdf
- Brå (2021). *Våld i nära relationer*. Hämtad 28 januari 2021. <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html>

- Brännvall, M. (2016). *Frigörelse med förhinder. Om polisanmälan när kvinnor tar sig ur mäns våld i nära relationer*. [Doktorsavhandling, Malmö Högskola].
- Buchanan, F., & Wendt, S. (2018). Opening doors: Women's participation in feminist studies about domestic violence. *Qualitative Social Work: QSW: Research and Practice*, 17(6), 762–777. <https://doi.org/10.1177/1473325017694081>
- Burgess-Proctor, A. (2015). Methodological and ethical issues in feminist research with abused women: Reflections on participants' vulnerability and empowerment. *Women's Studies International Forum*, 48, 124–134. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2014.10.014>
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism*. 2nd Edition. Routledge.
- Caldwell, J. E., Swan, S. C., & Woodbrown, V. D. (2012). Gender differences in intimate partner violence outcomes. *Psychology of Violence*, 2(1), 42–57. <https://doi.org/10.1037/a0026296>
- Caman, S. (2017). *Intimate Partner Homicide Rates and Characteristics*. [Doktorsavhandling, Karolinska Institutet].
- Campbell, C., & Mannell, J. (2016). Conceptualising the agency of highly marginalised women: Intimate partner violence in extreme settings. *Global Public Health*, 11(1-2), 1–16. <https://doi.org/10.1080/17441692.2015.1109694>
- Campbell, J., Rose, L., Kub, J., & Nedd, D. (1998). Voices of Strength and Resistance: A Contextual and Longitudinal Analysis of Women's Responses to Battering. *Journal of Interpersonal Violence*, 13(6), 743–762. <https://doi.org/10.1177/088626098013006005>
- Carlsson, N. (2009). *Avslöjandets tid. Kvinnors bearbetning av sexuella övergrepp*. [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet].
- Carson, E., Chung, D., & Evans, T. (2015). Complexities of discretion in social services in the third sector. *European Journal of Social Work*, 18(2), 167–184. <https://doi.org/10.1080/13691457.2014.888049>
- Christie, N. (1986). "The Ideal Victim". I Ezzat, A. Fattah. (Red.) *From Crime Policy to Victim Policy. Reorienting the justice system*. (s. 17–30). St. Martin's Press.
- Coates, L., & Wade, A. (2004). Telling it like it isn't: obscuring perpetrator responsibility for violent crime. *Discourse & Society*, 15(5), 499–526. <https://doi.org/10.1177/0957926504045031>
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- Creswell, J.W. & Poth, C.N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design. Choosing Among Five Approaches*. (4 uppl.). Sage Publications.
- Daham, O. (28 februari 2023). Larmet från Haninge kvinnojour: "Vi tvingas lägga ner". SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/larmet-fran-haninge-kvinnojour-vi-tvingas-stanga-ner>
- Davis, R. E. (2002). "The Strongest Women": Exploration of the Inner Resources of Abused Women. *Qualitative Health Research*, 12(9), 1248–1263. <https://doi.org/10.1177/1049732302238248>
- Deakin, H. & Wakefield, K. (2014). Skype interviewing: reflections of two PhD researchers. *Qualitative Research*, 14(5), 603–616. DOI: 10.1177/1468794113488126
- Dobash, R.E. & Dobash, R.P (1980). *Violence against wives: a case against the patriarchy*. Open Books.
- Dobash, R.P. & Dobash, R.E. (2004). Women's Violence To Men In Intimate Relationships. Working on a Puzzle. *The British Journal of Criminology*, 44(3), 324–349. <https://doi.org/10.1093/bjc/azh026>

- Dobash, R. P. Dobash, R. E., Cavanagh, K. & Lewis, R. (1998). Separate and Intersecting Realities: A Comparison of Men's and Women's Accounts of Violence Against Women. *Violence Against Women*, 4(4), 382-414. <https://doi.org/10.1177/1077801298004004002>
- Dobash, R. P., Dobash, R. E., Wilson, M., & Daly, M. (1992). The Myth of Sexual Symmetry in Marital Violence. *Social Problems (Berkeley, Calif.)*, 39(1), 71–91. <https://doi.org/10.1525/sp.1992.39.1.03x00641>
- Douglas, H. (2018). Legal systems abuse and coercive control. *Criminology & Criminal Justice* 18(1), 84–99. <https://doi.org/10.1177/1748895817728380>
- Dunn, J.L. (2005). “Victims” and “Survivors”: Emerging Vocabularies of Motive for “Battered Women Who Stay”. *Sociological Inquiry*, 75(1), 1–30. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2005.00110.x>
- Dutton, D. G. & Nicholls, T. L. (2005). The gender paradigm in domestic violence research and theory: Part 1—The conflict of theory and data. *Aggression and Violent Behavior*, 10(6), 680-714. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2005.02.001>
- Dutton, D.G., Hamel, J., & Aaronson, J. (2010). Gender Paradigm in Family Court Processes: Re-balancing the Scales of Justice From Biased Social Science. *Journal of Child Custody*, 7(1), 1-31. <https://doi.org/10.1080/15379410903554816>
- Eduards, M. (2002). *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Liber.
- Ekbrand, H. (2006). *Separationer och mäns våld mot kvinnor*. [Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet].
- Ekström, V. (2010). *Utvärdering av Relationsvårdscentrum – tredje verksamhetsåret*. Ersta Sköndal högskola. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:579403/FULLTEXT01.pdf>
- Ekström, V. (2016). *Det besvärliga våldet. Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. [Doktorsavhandling, Linköpings universitet].
- Ekström, V. (2017). Negotiating and justifying social services’ support for female victims of domestic violence, *Nordic Social Work Research*, 7(1), 18-29. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2016.1203813>
- Ekström, V., & Hvenmark, J. (2023). Ett pris man får betala? Om kvalitet i socialtjänstens arbete med skyddat boende. *Sociologisk Forskning*, 59(4), 447–471. <https://doi.org/10.37062/sf.59.24131>
- Elizabeth, V., Gaevy, N., & Tolmie, J. (2012). “. . . HE’S JUST SWAPPED HIS FISTS FOR THE SYSTEM” The Governance of Gender through Custody Law. *Gender & Society*, 26(2), 239-260. <https://doi.org/10.1177/0891243211434765>
- Ellis, D. (1987). Post-Separation Woman Abuse: The Contribution of Lawyers as “Baracudas,” “Advocates,” and “Counsellors”. *International Journal of Law and Psychiatry*, 10(4), 403-411. [https://doi.org/10.1016/0160-2527\(87\)90022-7](https://doi.org/10.1016/0160-2527(87)90022-7)
- Ellis, D., Lewis, T., & Nepon, T. (2021). Effects of Historical Coercive Control, Historical Violence, and Lawyer Representation on Post-Separation Male Partner Violence Against Mother Litigants Who Participated in Adversarial Family Court Proceedings. *Violence Against Women*, 27(9), 1191– 1210. <https://doi.org/10.1177/1077801220921939>
- Ellis, K. (2011). “Street-level Bureaucracy” Revisited: The Changing Face of Front-line Discretion in Adult Social Care in England. *Social Policy & Administration*, 45(3), 221–244. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2011.00766.x>

- Elman, A.R. & Eduards, M. (1991). Unprotected by The Swedish Welfare State. A Survey of Battered Women and the Assistance They Received. *Women's Studies International Forum*, 14(5), 413-421. [https://doi.org/10.1016/0277-5395\(91\)90044-1](https://doi.org/10.1016/0277-5395(91)90044-1)
- Enander, V. (2008). *Women Leaving Violent Men: Crossroads of Emotion, Cognition and Action*. [Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet].
- Enander, V. (2010). "A Fool to Keep Staying": Battered Women Labeling Themselves Stupid as an Expression of Gendered Shame. *Violence Against Women*, 16(1), 5–31. <https://doi.org/10.1177/1077801209353577>
- Enander, V. (2011). Violent Women? The Challenge of Women's Violence in Intimate Heterosexual Relationships to Feminist Analyses of Partner Violence. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 19(2), 105-123. <https://doi.org/10.1080/08038740.2011.567999>
- Enander, V. & Holmberg, C. (2008). Why Does She Leave? The Leaving Process(es) of Battered Women. *Health Care for Women International*, 29(3), 200-226. <https://doi.org/10.1080/07399330801913802>
- Enander, V., Holmberg, C., & Lindgren, A-L. (2013). *Att följa med samtiden – kvinnojourströrelse i förändring*. Atlas.
- En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Utdrag (kapitel 5, sid 109-155) ur Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid (Skr. 2016/17:10)*. https://www.regeringen.se/contentassets/f837b6325e0c4f59a4d17cb5049bee58/en-nationell-strategi-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor_utdrag-ur-skr.-2016_17_10.pdf
- Eriksson, M. (2003). *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av faders våld*. [Doktorsavhandling, Uppsala Universitet].
- Eriksson, M. (2023). Politik lagar och praktik. I Eriksson, M., Källström, Å., & Näsmann, E. (Red.), *Barns röster om våld – att lyssna, tolka och förstå* (s.27-41). Gleerups.
- Eriksson, M., Berg, L., & Wallqvist, A. (2011). *Våldsförebyggande arbete med män: en kunskapsöversikt*. Sveriges kommuner och landsting. <https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/valdsforebyggandearbetemedmanenkunskapsoversikt.30487.html>
- Eriksson, M., Bergman, A-S., Ekström, V. & Robertsson, K. (2021). *Utvärdering av Relationsvårdscentrum (RVC) i Stockholms stad*. Ersta Sköndal Bräcke Högskola. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1634186/FULLTEXT01.pdf>
- Eriksson, M., & Hester, M. (2001). Violent Men as Good-Enough Fathers? A look at England and Sweden. *Violence Against Women*, 7(7), 779-798. <https://doi.org/10.1177/10778010122182730>
- Eriksson, M., & Ulmestig, R. (2021). "It's Not All About Money": Toward a More Comprehensive Understanding of Financial Abuse in the Context of VAW. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(3-4), NP1625–1651NP. <https://doi.org/10.1177/0886260517743547>
- Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende* (SOU 2017:112). Socialdepartementet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/01/ett-fonster-av-mojligheter--starkt-barnrattsperspektiv-for-barn-i-skyddat-boende/>
- Europarådet. (2011). *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/sveriges-internationella-overenskommelser/2016/11/europaradets-konvention-om-forebyggande-och-bekampning-av-vald-mot-kvinnor-och-av-vald-i-hemmet/>

- Evans, T., & Harris, J. (2004). Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion. *The British Journal of Social Work*, 34(6), 871–895. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch106>
- Evans, T., & Harris, J. (2006). A case of mistaken identity? Debating the dilemmas of street-level bureaucracy with Musil et al. *European Journal of Social Work*, 9(4), 445–459. <https://doi.org/10.1080/13691450600958494>
- Evetts, J. (2009). New Professionalism and New Public Management: Changes, Continuities and Consequences. *Comparative Sociology*, 8(2), 247–266. <https://doi.org/10.1163/156913309X421655>
- Fauci, J.E. & Goodman, L.A. (2020). You Don't Need Nobody Else Knocking you Down": Survivor-Mothers' Experiences of Surveillance in Domestic Violence Shelters. *Journal of Family Violence*, 35(3), 241–254. <https://doi.org/10.1007/s10896-019-00090-y>
- Fernqvist, S., Flinkfeldt, M., & Tegler, H. (2023). "He Won't Pay": The Entanglement of Financial Abuse and Negligence in Swedish Child Maintenance Processes. *Violence Against Women*, 1-21. <https://doi.org/10.1177/10778012231185538>
- Fiebert, M.S. (2010). References examining assaults by women on their spouses or male partners: An annotated bibliography. *Sexuality & Culture*, 14(1), 49–91. <https://doi.org/10.1007/s12119-009-9059-9>
- Flick, U. (2018). Triangulation. I Denzin, L.K., & Lincoln, Y.S. (Red.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*, (5th edition, s.444-461). Sage publications.
- FN (1993). *Convention on the Elimination of All Forms of Violence Against Women*. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>
- FRA (2014). *Våld mot kvinnor: en undersökning omfattande hela EU. Resultat i kort-het*. FRA – Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter. <https://fra.europa.eu/sv/publication/2020/vald-mot-kvinnor-en-undersokning-omfattande-hela-eu-resultat-i-korthet>
- Foster, L.E., Becho, J., Burge, K.S., Talamantes, A.M., Ferrer, L.R., Wood, C.R., Katerndahl, A.D. (2015). Coping With Intimate Partner Violence: Qualitative Findings From the Study of Dynamics of Husband to Wife Abuse. *Families, Systems, & Health*, 33(3), 285–294. <https://doi.org/10.1037/fsh0000130>
- Francia, L., Milliar, P., & Sharman, R. (2020). Mothering – a mode of protecting rather than parenting in the aftermath of post separation family violence in Australia. *Children Australia*, 45(2), 109–116. <https://doi.org/10.1017/cha.2020.24>
- Föräldrabalk* 1949:381. Justitiedepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381
- Gemensamma författningssamlingen avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst, läkemedel, folkhälsa m.m.* (HSLF-FS 2022:37). Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmanna-rad/konsoliderade-foreskrifter/20145-om-dokumentation-i-verksamhet-som-bedrivs-med-stod-av-sol-lvu-lvm-och-lss/>
- Gengler, A.M. (2012). Defying (Dis)Empowerment in a Battered Women's Shelter: Moral Rhetorics, Intersectionality, and Processes of Control and Resistance. *Social Problems*, 59(4), 501-521. <https://doi.org/10.1525/sp.2012.59.4.501>
- Gillis, J. R., Diamond, S. L., Jebely, P., Orekhovsky, V., Ostovich, E. M., MacIsaac, K., Sagrati, S., & Mandell, D. (2006). Systemic Obstacles to Battered Women's Participation in the Judicial System: When Will the Status Quo Change? *Violence Against Women*, 12(12), 1150–1168. <https://doi.org/10.1177/1077801206293500>

- Glenn, C., & Goodman, L. (2015). Living With and Within the Rules of Domestic Violence Shelters: A Qualitative Exploration of Residents' Experiences. *Violence Against Women, 21*(12), 1481–1506. <https://doi.org/10.1177/1077801215596242>
- Gondolf, E.W. & Fischer, E.R. (1988). *Battered Women As Survivors: An Alternative To Treating Learned Helplessness*. Lexington Books.
- Goodkind, J.R., Sullivan, C.M., Bybee, D.I. (2004). A Contextual Analysis of Battered Women's Safety Planning. *Violence Against Women, 10*(5), 514-533. <https://doi.org/10.1177/1077801204264368>
- Goodman, L., Dutton, M A., Weinfurt, K., Cook, S. (2003). The Intimate Partner Violence Strategies Index Development and Application. *Violence Against Women, 9*(2), 163-186. <https://doi.org/10.1177/1077801202239004>
- Gordon, J.S. (1996). Community Services for Abused Women: A Review of Perceived Usefulness and Efficacy. *Journal of Family Violence, 11*(4), 315-329. <https://doi.org/10.1007/BF02333420>
- Gregory, K., Nnawulezi, N., & Sullivan, C. M. (2021). Understanding How Domestic Violence Shelter Rules May Influence Survivor Empowerment. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(1-2), NP402–NP423. <https://doi.org/10.1177/0886260517730561>
- Guba, E.G. (1981). ERIC/ECTJ Annual Review Paper: Criteria for Assessing the Trustworthiness of Naturalistic Inquiries. *Educational Communication and Technology, 29*(2), 75-91.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research. I Denzin, N. & Lincoln, Y.S. (Red.). *The SAGE handbook of Qualitative Research*. (s.105-117). Sage publications.
- Halimaa, S-L. (2001). Video Recording as a Method of Data Collection in Nursing Research. *Vård i Norden, 21*(2), 21–26. <https://doi.org/10.1177/010740830102100204>
- Hammare, U. (2013). *Mellan löften om särart och krav på evidens En studie av kunskap och kunskapssyn i socialt inriktade ideella, privata och offentliga organisationer*. (Rapport i socialt arbete nr.142). Stockholms universitet.
- Hardesty, J.L. (2002). Separation Assault in the Context of Postdivorce Parenting: An Integrative Review of the Literature. *Violence Against Women, 8*(5), 597-625. <https://doi.org/10.1177/107780102400388452>
- Hart, A.S. & Bagshaw, D (2008). The idealised post-separation family in Australian family law: A dangerous paradigm in cases of domestic violence. *Journal of Family Studies, 14*(2-3), 291-309. <https://doi.org/10.5172/jfs.327.14.2-3.291>
- Hay, C., Grobbelaar, M., & Guggisberg, M. (2023). Mothers' Post-separation Experiences of Male Partner Abuse: An Exploratory Study. *Journal of Family Issues, 44*(5), 1276–1300. <https://doi.org/10.1177/0192513X211057541>
- Hayes, B.E. (2012). Abusive Men's Indirect Control of Their Partner During the Process of Separation. *Journal of Family Violence, 27*(4), 333–344. <https://doi.org/10.1007/s10896-012-9428-2>
- Healy, K. (2022). *Social Work Theories in Context. Creating Frameworks for Practice*. Bloomsbury.
- Heise, L. (1998). Violence Against Women. An Integrated, Ecological Framework. *Violence Against Women, 4*(3), 262-290. <https://doi.org/10.1177/1077801298004003002>
- Helmerson, S. (2017). *Mellan systerskap och behandling - Omförhandlingar inom ett förändrat stödfält för våldsutsatta kvinnor*. [Doktorsavhandling, Lunds Universitet].

- Hermansson, K., Scheffer Lindgren, M., & Tengström, A. (2011). *Beskrivning och utvärdering av ideella kvinnojourer*. Karolinska institutet, FORUM (Forskningscentrum för psykosocial hälsa).
- Hester, M. (2004). Future Trends and Developments: Violence Against Women in Europe and East Asia. *Violence Against Women*, 10(12), 1431–1448. <https://doi.org/10.1177/1077801204270559>
- Hester, M. (2011). The Three Planet Model: Towards an Understanding of Contradictions in Approaches to Women and Children's Safety in Contexts of Domestic Violence. *British Journal of Social Work*. 41(5), 837–853. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr095>
- Hester, M. (2013). Who does what to whom? Gender and domestic violence perpetrators in English police records. *European Journal of Criminology*. 10(5) 623–637. <https://doi.org/10.1177/1477370813479078>
- Hester, M., Jones, C., Williamson, E., Fahmy, E., & Feder, G. (2017). Is It Coercive Controlling Violence? A Cross-Sectional Domestic Violence and Abuse Survey of Men Attending General Practice in England. *Psychology of Violence*. 7(3). 417-427. <https://doi.org/10.1037/vio0000107>
- Hester, M. & Radford, L. (1996). *Domestic violence and child contact arrangements in England and Denmark*. The Policy Press.
- Holmberg, C. (2011). Nya målgrupper och metoder – om djurs roll i uppbrottsprocesser. I Enander, V. & Holmberg, C. (Red.) *Hur går hon? Om att stöda miss-handlade kvinnors uppbrottsprocesser* (s.55-75). Studentlitteratur.
- Holmberg, C., & Enander, V. (2010). *Varför går hon? Om miss-handlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Studentlitteratur.
- Holmberg, C. & Holst, W. (2020). *Oslagbara damer. Fragment ur riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer (Roks) politiska historia*. Roks.
- Holstein, J.A., & Miller, G. (1990). Rethinking Victimization: An Interactional Approach to Victimology. *Symbolic Interaction*, 13(1), 103-122. <https://doi.org/10.1525/si.1990.13.1.103>
- Holt, S. (2017). Domestic Violence and the Paradox of Post-Separation Mothering. *British Journal of Social Work*, 47(7), 2049–2067. DOI: 10.1093/bjsw/bcw162
- Holt, S. (2020). Domestic Abuse and Post-separation Contact: Promoting Evidence-informed Practice. *Child Abuse Review*, 29(4), 325–332. <https://doi.org/10.1002/car.2643>
- Hoppstadius, H. (2018). What is the Problem? Representations of Men's Violence Against Women in a Swedish Context. *Géneros (Barcelona)*, 7(3), 1684–1708. <https://doi.org/10.17583/generos.2018.3737>
- Hoppstadius, H. (2020). *Mäns våld mot kvinnor. Diskurser och kunskap i det sociala arbetets praktik*. [Doktorsavhandling, Mittuniversitetet].
- Houston, S. (2001). Beyond social constructionism: critical realism and social work. *The British Journal of Social Work*, 31(6), 845–861. <https://doi.org/10.1093/bjsw/31.6.845>
- Howe, D. (1987). *Introduction to Social Work*. London, Routledge.
- Humphreys, C., & Thiara, R. K. (2003). Neither justice nor protection: women's experiences of post-separation violence. *The Journal of Social Welfare & Family Law*, 25(3), 195–214. <https://doi.org/10.1080/0964906032000145948>
- Hydén, M. (1992). *Woman battering as marital act. The construction of a Violent Marriage*. [Doktorsavhandling, Stockholms Universitet].
- Hydén, M. (1995). Debatt: Mot en förståelse av kvinnomisshandel som en social process. *Tidskrift För Genusvetenskap*, 16(4), 67–74. <https://doi.org/10.55870/tgv.v16i4.4786>

- Hyden, M. (1999). The World of the Fearful: Battered Women's Narratives of Leaving Abusive Husbands. *Feminism & Psychology*, 9(4), 449–469. <https://doi.org/10.1177/0959353599009004012>
- Hydén, M. (2001). Misshandlade kvinnors uppbrott: en motståndsprocess. I Åkerström, M., & Sahlin, I. (Red.), *Det motspänstiga offret* (s.92-118). Studentlitteratur.
- Hydén, M. (2005). "I Must Have Been an Idiot to Let it Go On": Agency and Positioning in Battered Women's Narratives of Leaving. *Feminism & Psychology*, 15(2), 169–188. <https://doi.org/10.1177/0959353505051725>
- Hydén, M. (2014). The teller-focused interview: Interviewing as a relational practice. *Qualitative Social Work: QSW: Research and Practice*, 13(6), 795–812. <https://doi.org/10.1177/1473325013506247>
- Hydén, M. (2015). What Social Networks do in the Aftermath of Domestic Violence. *British Journal of Criminology*, 55(6), 1040–1057. <https://doi.org/10.1093/bjc/azv099>
- Hydén, M., Gadd, D. & Wade A. (2016). Introduction to Response Based Approaches to the Study of Interpersonal Violence. I Hydén, M., Gadd, D., & Wade, A., (Red.) *Response Based Approaches to the Study of Interpersonal Violence*. (s.1-18). Palgrave Macmillan.
- Irving, L., & Liu, B. C. (2020). Beaten Into Submissiveness? An Investigation Into the Protective Strategies Used by Survivors of Domestic Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(1-2), 294–318. <https://doi.org/10.1177/0886260516682520>
- Isaksson, C., & Sjöström, S. (2017). Looking for social work' in school social work. *European Journal of Social Work*, 20(2), 191–202. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1188775>
- Isdal, P. (2017). *Meningen med våld*. Gothia Kompetens.
- Jaffe, P.G., Crooks, C.V., & Poisson, S.E. (2003). Common Misconceptions in Addressing Domestic Violence in Child Custody Disputes. *Juvenile & Family Court Journal*, 54(4), 57–67. <https://doi.org/10.1111/j.1755-6988.2003.tb00086.x>
- James-Hanman, D., & Holt, S. (2021). Post-Separation Contact and Domestic Violence: our 7-Point Plan for Safe[r] Contact for Children. *Journal of Family Violence*, 36(8), 991–1001. <https://doi.org/10.1007/s10896-021-00256-7>
- Jarnkvist, K. & Brännström, L. (2016). *Våldsutsattas upplevelser av kontakten med myndigheter. En intervjustudie med vuxna personer utsatta för våld i nära relationer i Västernorrland*. Mittuniversitet, Forum for gender studies. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1059558/FULLTEXT01.pdf>
- Jenner, B. M., & Myers, K. C. (2019). Intimacy, rapport, and exceptional disclosure: a comparison of in-person and mediated interview contexts. *International Journal of Social Research Methodology*, 22(2), 165–177. <https://doi.org/10.1080/13645579.2018.1512694>
- Johansson, T. & Herz, M. (2012). *Del 1 Modernitet identitet och makt i Kritiskt socialt arbete.. Liber*.
- Johnson, M. P. (2006). Conflict and Control: Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence Against Women*, 12(11), 1003–1018. <https://doi.org/10.1177/1077801206293328>
- Johnson, M.P. (2008). *Typology of Domestic Violence: Intimate Terrorism, Violent Resistance, and Situational Couple Violence*. Northeastern University Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/detail.action?docID=1084935>

- Johnson, M. P. (2011). Gender and types of intimate partner violence: A response to an anti-feminist literature review. *Aggression and Violent Behavior, 16*(4), 289–296. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2011.04.006>
- Johnson, M. P. (2017). A Personal Social History of a Typology of Intimate Partner Violence. *Journal of Family Theory & Review, 9*(2), 150–164. <https://doi.org/10.1111/jftr.12187>
- Johnson, M. P., Leone, J. M., & Xu, Y. (2014). Intimate Terrorism and Situational Couple Violence in General Surveys: Ex-Spouses Required. *Violence Against Women, 20*(2), 186–207. <https://doi.org/10.1177/1077801214521324>
- Jämställdhetsmyndigheten (2022). *Uppgifter om våld är inget undantag. Redovisning av kartläggning av uppgifter om våld eller andra övergrepp i mål om vårdnad, boende och umgänge.* (Rapport 2022:1). <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/wvrjflil/rapport-2022-1-uppgifter-om-vald-ar-inget-undantag.pdf>
- Katz, E., Nikupeteri, A., & Laitinen, M. (2020). When Coercive Control Continues to Harm Children: Post-Separation Fathering, Stalking and Domestic Violence. *Child Abuse Review, 29*(4), 310–324. <https://doi.org/10.1002/car.2611>
- Keeling, J., & van Wormer, K. (2012). Social Worker Interventions in Situations of Domestic Violence: What We Can Learn from Survivors' Personal Narratives? *The British Journal of Social Work, 42*(7), 1354–1370. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr137>
- Kelly, L. (1988). *Surviving sexual violence.* Polity Press.
- Kelly, L., Sharp, N., & Klein, R. (2014). *Finding the Costs of Freedom. How women and children rebuild their lives after domestic violence.* Research report, Solace Women's Aid. <https://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/wp-content/uploads/Costs of Freedom Report - SWA.pdf>
- Kelly, M., & Gurr, B. (Ed.). (2020). *Feminist research in practice.* Rowman & Littlefield.
- Kelly, U. A. (2011). Theories of intimate partner violence: from blaming the victim to acting against injustice: intersectionality as an analytic framework. *Advances in Nursing Science, 34*(3), E29–E51. <https://doi.org/10.1097/ANS.0b013e3182272388>
- Kimmel, M. S. (2002). "Gender Symmetry" in Domestic Violence: A Substantive and Methodological Research Review. *Violence Against Women, 8*(11), 1332–1363. <https://doi.org/10.1177/107780102237407>
- Kirkwood, C. (1993) *Leaving Abusive Partners: From the Scars of Survival to the Wisdom for Change.* SagePublications.
- Korkmaz, S. (2021). *Youth Intimate Partner Violence in Sweden - Prevalence and Young People's Experiences of Violence and Abuse in Romantic Relationships.* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet].
- Korkmaz, S., & Överlien, C. (2020). Responses to youth intimate partner violence: the meaning of youth-specific factors and interconnections with resilience. *Journal of Youth Studies, 23*(3), 371–387. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1610557>
- Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health.* Geneva: World Health Organization (WHO). <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615>
- Kuhn, T. (2017) *Vetenskapliga revolutioners struktur.* Jubileumsutgåva. Thales.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* (3 uppl.). Studentlitteratur.

- Kvinnofrid* (Proposition 1997/98:55). Socialdepartementet. <https://www.regeringen.se/contetassets/1733625e719c43b28f073fa9cdec90f2/kvinnofrid-prop.-19979855>
- Kvinnofrid* (SOU 1995:60). Socialdepartementet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/1995/06/sou-199560/>
- Laing, L. (2017). Secondary Victimization: Domestic Violence Survivors Navigating the Family Law System. *Violence Against Women*, 23(11), 1314–1335. <https://doi.org/10.1177/1077801216659942>
- Lamb, S. (1999). *New Versions of Victims: Feminists Struggle with the Concept*. New York University Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/detail.action?docID=3025565>
- Larance, L. Y., Garrison, S., & Seeley, J. L. (2018). Strategically Stealthy: Women’s Agency in Navigating Spousal Violence. *Affilia*, 33(2), 177–192. <https://doi.org/10.1177/0886109917738067>
- Lauri, M. (2016). *Narratives of Governing: Rationalization, Responsibility and Resistance in Social Work*. [Doktorsavhandling, Umeå Universitet].
- Lauri, M. (2019). Motivational Interviewing as Governmentality: Shaping Victims of Men’s Violence into Responsible Subjects? *NORA: Nordic Journal of Women’s Studies*, 27(2), 112–124. <https://doi.org/10.1080/08038740.2019.1588374>
- Lauri, M. & Lauri, J. (2023) In the business of gendered violence: the private shelter discourse in Sweden, *Critical and Radical Social Work*, XX(XX): 1–16, DOI: 10.1332/204986021X16826760140926
- Lehrner, A., & Allen, N. E. (2009). Still a Movement After All These Years?: Current Tensions in the Domestic Violence Movement. *Violence Against Women*, 15(6), 656–677. <https://doi.org/10.1177/1077801209332185>
- Leisenring, A. (2006). Confronting “Victim” Discourses: The Identity Work of Battered Women. *Symbolic Interaction*, 29(3), 307–330. <https://doi.org/10.1525/si.2006.29.3.307>
- Lempert, L.B. (1996). Women’s strategies for survival: Developing agency in abusive relationships. *Journal of Family Violence*, 11(3), 269–289. <https://doi.org/10.1007/BF02336945>
- Liang, B., Goodman, L., Tummala-Narra, P., & Weintraub, S. (2005). A Theoretical Framework for Understanding Help-Seeking Processes Among Survivors of Intimate Partner Violence. *American Journal of Community Psychology*, 36(1-2), 71–84. <https://doi.org/10.1007/s10464-005-6233-6>
- Lincoln, Y.S., Lynham, S.A & Guba, E.G. (2018). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences, Revisited. I Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (Red.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*, (5th edition, s.108-150). Sage Publications.
- Lindberg, E. (2006). *Kulturella konstruktioner av offerskap och aktörskap i könsrelaterat våld. En analys av självmordsprocesser hos våldsutsatta kvinnor*. Förlags AB Gondolin.
- Lipsky, M. (2010). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Service*. 30th Ann. Ed. Book. (E-bok) Russell Sage Foundation. <https://www-jstor-org.ezproxy.its.uu.se/stable/10.7758/9781610446631>
- Lobe, B., Morgan, D., & Hoffman, K.A. (2020). Qualitative Data Collection in an Era of Social Distancing. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1–8. <https://doi.org/10.1177/1609406920937875>
- Lo Iacono, V., Symonds, P., & Brown, D. H. K. (2016). Skype as a Tool for Qualitative Research Interviews. *Sociological Research Online*, 21(2), 103–117. <https://doi.org/10.5153/sro.3952>

- Loseke, D.R. (1992). *The Battered Woman and Shelters. The Social Construction of Wife Abuse*. SUNY Press, E-book. <https://go.exlibris.link/WQ7nCZY8>
- Loseke, D.R. (2003). *Thinking about Social Problems. An Introduction to Constructivist Perspectives*. Aldine Transaction.
- Loyens, K., Maesschalck, J. (2010). Toward a Theoretical Framework for Ethical Decision Making of Street-Level Bureaucracy: Existing Models Reconsidered. *Administration & Society*, 42(1), 66–100. <https://doi.org/10.1177/0095399710362524>
- Lundgren, E. (2012). *Våldets normaliseringsprocess och andra våldsförståelser*. Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kallioski, A-M. (2001). *Slagen dam: mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfattningsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Lundgren, E. & Mellberg, N. (1993). Kvinnomisshandel som en äktenskaplig handling (recension). *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 14(3-4), 105-115.
- Mahoney, M. R. (1991). Legal Images of Battered Women: Redefining the Issue of Separation. *Michigan Law Review*, 90(1), 1–94. <https://doi.org/10.2307/1289533>
- Matthews, K.L., Baird, M., & Duchesne, G. (2018). Using Online Meeting Software to Facilitate Geographically Dispersed Focus Groups for Health Workforce Research. *Qualitative Health Research*, 28(10), 1621–1628. [Dhttps://doi.org/10.1177/1049732318782167](https://doi.org/10.1177/1049732318782167)
- Mattsson, T. (2011). *Våldets komplexitet och gamla paradig. Om utmaningar och svårigheter i arbetet med våld i nära relationer*. Research Reports in Social Work; Vol. 2011, Nr. 5. Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Mattsson, T. (2013). Motstånd och neutralisering. Kön, makt och professionalitet i arbetet med våld i nära relationer. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3(4), 150-167.
- Mattsson, T. (2017). *Kunskap och lärande i socialt arbete. Om socialarbetare och viljan att veta*. Gleerups.
- May, T. (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Studentlitteratur.
- McDonald, S. (2005). Studying actions in context: a qualitative shadowing method for organizational research. *Qualitative Research*, 5(4), 455-473. <https://doi.org/10.1177/1468794105056923>
- McGregor, C. (2019). A Paradigm Framework for Social Work Theory for Early 21st Century Practice. *British Journal of Social Work*, 49(8), 2112–2129. doi: 10.1093/bjsw/bcz006
- Mellberg, N. (2004). *Mäns våld mot kvinnor: synliga mödrar och osynliga barn: en genomgång av svenskt offentligt tryck, facklitteratur och forskning om mäns våld mot kvinnor och våld/sexuella övergrepp mot barn*. Work in progress, Avdelningen för samhällsvetenskaplig genusforskning, Uppsala universitet.
- Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S., & Knutagård, M. (Red.). (2016). *Socialt arbete, en grundbok*. Natur & Kultur.
- Meeuwisse, A., & Swärd, H. (2016). Vad är socialt arbete? I Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S., & Knutagård, M. (Red.). *Socialt arbete. En grundbok*. (s.29-76). Natur & Kultur.
- Mirick, R., & Wladkowski, S. (2019). Skype in Qualitative Interviews: Participant and Researcher Perspectives. *Qualitative Report*, 24(12), 3061–3072. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2019.3632>
- Mirza, N., & Wilks, L. (2020). Reframing agency in abusive contexts: beyond “free choice” and “open resistance.” *Journal of Gender-Based Violence*, 4(2), 295–295. <https://doi.org/10.1332/239868020X15909982106020>

- Moe, A. M. (2007). Silenced Voices and Structured Survival: Battered Women's Help Seeking. *Violence Against Women, 13*(7), 676–699. <https://doi.org/10.1177/1077801207302041>
- Mulally, R. (1993). *Structural Social Work Ideology, Theory and Practice*. McClelland and Stewart.
- Myhill, A. (2017). Measuring domestic violence: context is everything. *Journal of Gender-Based Violence, 1*(1), 33–44. <https://doi.org/10.1332/239868017X14896674831496>
- Münger, A-C. (2015). ”Leva ett så normalt liv som möjligt. Det är där hjälpen ska sättas in”. En brukarundersökning om sex stockholmskommuners arbete mot våld i nära relationer. (Forskningsrapport 2015:1). FoU-Nordväst. <https://www.fou-nordvast.se/wp-content/uploads/2016/12/Leva-ett-s%C3%A5-normalt-liv-som-m%C3%B6jligt-M%C3%BCnger-2015.pdf>
- Nason-Clark, N. (2004). When Terror Strikes at Home: The Interface Between Religion and Domestic Violence. *Journal for the Scientific Study of Religion, 43*(3), 303–310. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2004.00236.x>
- Natalier, K. (2018). State Facilitated Economic Abuse: A Structural Analysis of Men Deliberately Withholding Child Support. *Feminist Legal Studies, 26*(2), 121–140. <https://doi.org/10.1007/s10691-018-9376-1>
- Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck (SOU 2015:55). Socialdepartementet. https://www.regeringen.se/contentassets/738becd6961e4a3d8d986c00b8c8bc9e/nationell-strategi-mot-mans-vald-mot-kvinnor-och-hedersrelaterat-vald-och-fortryck-sou_2015_55.pdf
- NCK (2014). *Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*. Nationellt centrum för kvinnofrid. https://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/418/NCK-rapport_prevalens_Vald_och_halsa_www.pdf
- NCK (2020a). *Våldets uttryck och mekanismer*. Hämtad 7 februari 2020. <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/>
- NCK (2020b). *Att mäta våld*. Hämtad 7 februari 2020. <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/att-mata-vald/att-mata-vald/>
- NCK (2021). *Dödligt våld i nära relationer*. Hämtad 15 december 2021. <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/dodligt-vald/>
- NCK (2022). *100 000 har utbildats om våld i nära relationer*. Hämtad 18 januari 2022. <https://nck.uu.se/nyhetsarkiv/nyhetsvisningssida/?tarContentId=980408&languageId=3>
- Nichols, A. J. (2011). Gendered Organizations: Challenges for Domestic Violence Victim Advocates and Feminist Advocacy. *Feminist Criminology, 6*(2), 111–131. <https://doi.org/10.1177/1557085111398117>
- Nichols, A. J. (2013). Meaning-Making and Domestic Violence Victim Advocacy: An Examination of Feminist Identities, Ideologies, and Practices. *Feminist Criminology, 8*(3), 177–201. <https://doi.org/10.1177/1557085113482727>
- Nikupeteri, A. (2017). Professionals' critical positionings of women as help-seekers: Finnish women's narratives of help-seeking during post-separation stalking. *Qualitative Social Work : QSW : Research and Practice, 16*(6), 793–809. <https://doi.org/10.1177/1473325016644315>
- Nikupeteri, A. (2017b). Stalked lives: Finnish women's emotional experiences of post-separation stalking. *Nordic Social Work Research, 7*(1), 6–17. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2016.1192055>

- Nikupeteri, A., & Laitinen, M. (2015). Children's Everyday Lives Shadowed by Stalking: Postseparation Stalking Narratives of Finnish Children and Women. *Violence and Victims, 30*(5), 830–845. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.VV-D-14-0004>
- Nilsson, G. (2009). *Könsmakt eller häxjakt? Antagonistiska föreställningar om mäns våld mot kvinnor*. [Doktorsavhandling, Lunds Universitet].
- Nilsson, G. & Lövkrona, I. (2015). *Våldets kön. Kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*. Studentlitteratur.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International Journal of Qualitative Methods, 16*(1), 1–13. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Nybergh, L., Enander, V., & Krantz, G. (2016). Theoretical Considerations on Men's Experiences of Intimate Partner Violence: An Interview-Based Study. *Journal of Family Violence, 31*(2), 191–202. <https://doi.org/10.1007/s10896-015-9785-8>
- Nygren, L. (2016). Socialt arbete i praktik, forskning och utbildning. I Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S., & Knutagård, M. (Red.). *Socialt arbete. En grundbok*. (s.128-145). Natur & Kultur.
- Olsson, H. (2011). Det farliga men viktiga lyssnandet. I Enander, V., & Holmberg, C. (Red.), *Hur går hon. Om att stödja misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser* (s.17-34). Studentlitteratur.
- Om en ny jämställdhetslag, m.m.* (Proposition 1990/91:113). Regeringens proposition. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/en-ny-jamstalldhetslag-mm_GE03113
- Ornstein, P., & Rickne, J. (2013). When Does Intimate Partner Violence Continue After Separation? *Violence Against Women, 19*(5), 617–633. <https://doi.org/10.1177/1077801213490560>
- Osmond, J., & O'Connor, I. (2004). Formalizing the Unformalized: Practitioners' Communication of Knowledge in Practice. *The British Journal of Social Work, 34*(5), 677–692. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch084>
- Overstreet, N. M., & Quinn, D. M. (2013). The Intimate Partner Violence Stigmatization Model and Barriers to Help Seeking. *Basic and Applied Social Psychology, 35*(1), 109–122. <https://doi.org/10.1080/01973533.2012.746599>
- Parker, E.M., & Gielen, A.C. (2014). Intimate Partner Violence and Safety Strategy Use: Frequency of Use and Perceived Effectiveness. *Women's Health Issues 24*(6), 584–593. <http://dx.doi.org/10.1016/j.whi.2014.08.001>
- Payne, M. (2012). Paradigms of Social Work: Alternative Perspectives on Social Work Practice Theory. *Czech and Slovak Social Work, 12*(5), 3-13.
- Payne, M. (2021). *Modern Social Work Theory*. (5th edition). Bloomsbury academic.
- Perlinski, M., Blom, B., & Morén, S. (2013). Getting a sense of the client: Working methods in the personal social services in Sweden. *Journal of Social Work : JSW, 13*(5), 508–532. <https://doi.org/10.1177/1468017311435047>
- Petersén, A. C., & Olsson, J. I. (2015). Calling Evidence-Based Practice into Question: Acknowledging Phronetic Knowledge in Social Work. *The British Journal of Social Work, 45*(5), 1581–1597. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu020>
- Ponnert, L., & Svensson, K. (2016). Standardisation - the end of professional discretion? *European Journal of Social Work, 19*(3/4), 586–599. <https://doi.org/10.1080/13691457.2015.1074551>
- Potter, J. (2002). Two kinds of natural. *Discourse Studies, 4*(4), 539–542. <https://doi.org/10.1177/14614456020040040901>

- Poulter, J. (2005). Integrating theory and practice: A new heuristic paradigm for social work practice. *Australian Social Work*, 58(2), 199–212.
<https://doi.org/10.1111/j.1447-0748.2005.00204.x>
- Puronvarsi, N., Ruotanen, V., & Holma, J. (2020). Female survivors' experiences of authorities' actions in cases of partner stalking. *Journal of Gender-Based Violence*, 4(2), 173–189. <https://doi.org/10.1332/239868020X15815108958704>
- Pyles, L., & Postmus, J. L. (2004). Addressing the Problem of Domestic Violence: How Far Have We Come? *Affilia*, 19(4), 376–388.
<https://doi.org/10.1177/0886109904268865>
- Rajah, V. (2007). Resistance as Edgework in Violent Intimate Relationships of Drug - Involved Women. *British Journal of Criminology*, 47(2), 196–213.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azl064>
- Rajah, V., & Osborn, M. (2022). Understanding Women's Resistance to Intimate Partner Violence: A Scoping Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(5), 1373–1387. <https://doi.org/10.1177/1524838019897345>
- Regeringens Lagrådsremiss (2023). *Ett fönster av möjligheter – stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende*. <https://www.regeringen.se/contentassets/dc15a1a9da7d4f4cb5e6ae9e815ed0d/ett-fonster-av-mojligheter--starkta-rattigheter-for-barn-och-vuxna-i-skyddat-boende.pdf>
- Renner, L.M. & Hartley, C.C. (2014). Women's Perceptions of the Helpfulness of Strategies for Coping with Intimate Partner Violence. *Journal of family violence*, 37(4), 585-599. <https://doi.org/10.1007/s10896-021-00293-2>
- Rexvid, D. (2016). *Professionsutövning och kunskapsstyrning : en jämförelse av socialarbetares och allmänläkares klientarbete*. [Doktorsavhandling, Umeå universitet].
- Riddell, T., Ford-Gilboe, M., & Leipert, B. (2009). Strategies Used by Rural Women to Stop, Avoid, or Escape From Intimate Partner Violence. *Health Care for Women International*, 30(1-2), 134–159.
<https://doi.org/10.1080/07399330802523774>
- Roche, S. E., & Wood, G. G. (2005). A Narrative Principle for Feminist Social Work With Survivors of Male Violence. *Affilia*, 20(4), 465–475.
<https://doi.org/10.1177/0886109905279960>
- Roks (2020a). *Statistik*. Hämtad 14 januari 2020. <https://www.roks.se/sites/default/files/2018-04/Roks%20statistik%202017.pdf>
- Roks (2020b). *Kvinnojourerna trängs undan av riskkapitalister*. Hämtad 14 januari 2020. <https://www.roks.se/nyheter/kvinnojourerna-trangs-undan-av-riskkapitalister>
- Roks (1 mars 2023). *Stoppa tillståndsplikten för de ideella jourerna!*. <https://www.roks.se/nyheter/stoppa-tillstandsplikten-de-ideella-jourerna>
- Rosenberg, A. (2010). *Philosophy of science : a contemporary introduction* (2nd ed.). Routledge.
- Saatçi, B., Akyüz, K., Rintel, S., & Klokmose, C. N. (2020). (Re)Configuring Hybrid Meetings: Moving from User-Centered Design to Meeting-Centered Design. *Computer Supported Cooperative Work*, 29(6), 769–794.
<https://doi.org/10.1007/s10606-020-09385-x>
- SBU (2016). *Effekt av stödinsatser samt kognitiv beteendeterapi (KBT) för kvinnor som utsatts för partnervåld*. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. <https://www.sbu.se/sv/publikationer/sbu-kommentar/effekt-av-stodinsatser-samt-kognitiv-beteendeterapi-kbt-for-kvinnor-som-utsatts-for-partnervald/>
- SBU (2022). *Fakta om PTSD*. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. <https://www.sbu.se/sv/publikationer/skrifter-och-faktablad/fakta-om-ptsd/>

- SBU (2023). Effektiva insatser inom socialtjänstområdet. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. <https://www.sbu.se/sv/publikationer/effektiva-insatser-inom-socialtjanstområdet/>
- Scheffer Lindgren, M. (2009). "Från himlen rakt ner i helvetet": Från uppbrott till rättsprocess vid mäns våld mot kvinnor i nära relationer. [Doktorsavhandling, Karlstads Universitet].
- Schneider, E. M. (1993). Feminism and the False Dichotomy of Victimization and Agency. *New York Law School Law Review*, 38(1-4), 387-400.
- Scott, C. J. (1990). *Domination and the Arts of Resistance – Hidden Transcripts*. Yale University Press.
- Sev'er, A. (1997). Recent or Imminent Separation and Intimate Violence Against Women: A Conceptual Overview and Some Canadian Examples. *Violence Against Women*, 3(6), 566–589. <https://doi.org/10.1177/1077801297003006002>
- Sexuella övergrepp förslag till ny lydelse av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrott* (SOU 1976:9). Sexualbrottsutredningen.
- Shannon, E. R. (2022). Safeguarding and Agency: Methodological Tensions in Conducting Research with Survivors of Sexual Violence in Universities. *Social Sciences (Basel)*, 11(8), 350–. <https://doi.org/10.3390/socsci11080350>
- Sharp-Jeffs, N., Kelly, L., & Klein, R. (2018). Long Journeys Toward Freedom: The Relationship Between Coercive Control and Space for Action—Measurement and Emerging Evidence. *Violence Against Women*, 24(2), 163–185. <https://doi.org/10.1177/1077801216686199>
- Skau, G.M. (2018) *Mellan makt och hjälp. Om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare* (4 uppl.) Liber.
- Skinner, T., Hester, M., & Malos, E. (2005). *Researching Gender Violence. Feminist methodology in action*. Routledge. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/detail.action?docID=449544>
- Skoog Waller, S. (2022). *Utan mig är du helt ensam – kvinnors levda erfarenheter av omgivningens och samhällets ensamgörande i spåren av mäns våld och eftervård*. Akademin för Hälsa och Arbetsliv. Högskolan i Gävle. <https://hig.diva-portal.org/smash/get/diva2:1642911/FULLTEXT01.pdf>
- Small, M. L. (2009). "How many cases do I need?" On science and the logic of case selection in field-based research. *Ethnography*, 10(1), 5–38. <https://doi.org/10.1177/1466138108099586>
- Smirthwaite, G., & Holmberg, C. (2014). Uppbrottsstrappan: en modell för intersektionellt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor. *Tidskrift för genusvetenskap*, 35(2-3), 107-128. <https://doi.org/10.55870/tgv.v35i2-3.3286>
- Socialtjänstlag* (2001:453). Socialdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
- Socialstyrelsen (2016). *Väld. Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2016-6-37.pdf>
- Socialstyrelsen (2020a). *Väld i nära relationer*. Hämtad 7 februari 2020. <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/>
- Socialstyrelsen (2020b). *Kartläggning av skyddade boenden i Sverige*. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-6-6817.pdf>

- Socialstyrelsen (2023). *Våld i nära relationer. Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2023-6-8592.pdf>
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39). Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/foreskrifter-och-allmanna-rad/2022-6-7967.pdf>
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot våld i nära relationer (SOSFS 2014:4). Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmanna-rad/konsoliderade-foreskrifter/20144-om-vald-i-nara-relationer/>
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5). Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmanna-rad/konsoliderade-foreskrifter/20145-om-dokumentation-i-verksamhet-som-bedrivs-med-stod-av-sol-lvu-lvm-och-lss/>
- Sokoloff, N. J., & Dupont, I. (2005). Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and Gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities. *Violence Against Women*, 11(1), 38–64. <https://doi.org/10.1177/1077801204271476>
- Song, M., & Parker, D. (1995). COMMONALITY, DIFFERENCE AND THE DYNAMICS OF DISCLOSURE IN IN-DEPTH INTERVIEWING. *Sociology (Oxford)*, 29(2), 241–256. <https://doi.org/10.1177/0038038595029002004>
- Spearman, K. J., Hardesty, J. L., & Campbell, J. (2022). Post-separation abuse: A concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 79(4), 1225–1246. <https://doi.org/10.1111/jan.15310>
- Spearman, K. J., Vaughan-Eden, V., Hardesty, J. L., & Campbell, J. (2023). Post-separation abuse: A literature review connecting tactics to harm. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development (Print)*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/26904586.2023.2177233>
- Stark, E. (2007). *Coercive control: How men entrap women in personal life*. Oxford University Press.
- Stark, E. (2010). Do Violent Acts Equal Abuse? Resolving the Gender Parity/Asymmetry Dilemma. *Sex Roles*, 62(3-4), 201–211. <https://doi.org/10.1007/s11199-009-9717-2>
- Stark, E., & Hester, M. (2019). Coercive Control: Update and Review. *Violence Against Women*, 25(1), 81–104. <https://doi.org/10.1177/1077801218816191>
- Steen, A-L. (2003). *Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält. Reflektioner kring kunskapsläget*. Research Report No. 131 from the Department of Sociology Göteborg University. <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/35/Steen2003.pdf?sequence=1>
- Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The Conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and the Family*, 41(1), 75-88. <https://doi.org/10.2307/351733>
- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1986). Societal Change and Change in Family Violence from 1975 to 1985 as Revealed by Two National Surveys. *Journal of Marriage and Family*, 48(3), 465–479. <https://doi.org/10.2307/352033>
- Straus, M. A., Hamby, S., Boney-McCoy, S., Sugarman, D.B (1996). The Revised Conflict Tactics Scales (CTS2): Development and Preliminary Psychometric Data. *Journal of Family Issues*, 17(3), 283–316. <https://doi.org/10.1177/019251396017003001>

- Straus, M. A., & Mickey, E. L. (2012). Reliability, validity, and prevalence of partner violence measured by the conflict tactics scales in male-dominant nations. *Aggression and Violent Behavior, 17*(5), 463–474. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.06.004>
- Svensson, K., Johnsson, E., & Laamemets, L. (2021) *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. (andra utgåvan). Natur & Kultur.
- Sweet, P. L. (2019). The Sociology of Gaslighting. *American Sociological Review, 84*(5), 851–875. <https://doi.org/10.1177/0003122419874843>
- Tang, S. (2011). Foundational Paradigms of Social Sciences. *Philosophy of the Social Sciences, 41*(2), 211–249. <https://doi.org/10.1177/0048393109355294>
- Tegler, H., Fernqvist, S., & Flinkfeldt, M. (2023). “And all Hell Broke Loose”: How Child Maintenance Regulations Contribute to Re-actualizing Intimate Partner Violence between Separated Parents in Sweden. *Journal of Family Violence, 38*(1), 127–138. <https://doi.org/10.1007/s10896-022-00365-x>
- Toews, M. L., & Bermea, A. M. (2017). “I Was Naive in Thinking, ‘I Divorced This Man, He Is Out of My Life’”: A Qualitative Exploration of Post-Separation Power and Control Tactics Experienced by Women. *Journal of Interpersonal Violence, 32*(14), 2166–2189. <https://doi.org/10.1177/0886260515591278>
- Trevithick, P. (2008). Revisiting the knowledge base of social work: a framework for practice. *The British Journal of Social Work, 38*(6), 1212–1237. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcm026>
- Tummers, L., Bekkers, V., Vink, E., & Musheno, M. (2015). Coping During Public Service Delivery: A Conceptualization and Systematic Review of the Literature. *Journal of Public Administration Research and Theory, 25*(4), 1099–1126. <https://doi.org/10.1093/jopart/muu056>
- Ulmestig, E. & Eriksson, M. (2017). Financial consequences of leaving violent men – women survivors of domestic violence and the social assistance system in Sweden. *European Journal of Social Work, 20*(4), 560–571. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1188778>
- Unizon (2021). *Kvinnofridsbarometern. En undersökning av kommunernas arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. Unizon.
- Unizon (2023). *Unizons statistik*. Hämtad 15 augusti 2023. <https://www.unizonjourer.se/om-unizon/unizons-statistik/>
- Vall, B., Sala-Bubaré, A., Hester, M., & Pauncz, A. (2021). Evaluating the Impact of Intimate Partner Violence: A Comparison of Men in Treatment and Their (Ex-) Partners Accounts. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18*(11), 5859–. <https://doi.org/10.3390/ijerph18115859>
- Velonis, A. J., Daoud, N., Matheson, F., Woodhall-Melnik, J., Hamilton-Wright, S., & O’Campo, P. (2017). Strategizing Safety: Theoretical Frameworks to Understand Women’s Decision Making in the Face of Partner Violence and Social Inequities. *Journal of Interpersonal Violence, 32*(21), 3321–3345. <https://doi.org/10.1177/0886260515598953>
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>
- Våld i nära relationer – en folkhälsofråga* (SOU 2014:49). Justitiedepartementet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2014/06/sou-201449/>
- Våldtäkt och andra sexuella övergrepp* (SOU 1982:61). Sexualbrottskommittén.
- Wade, A. (1997). Small acts of living: everyday resistance to violence and other forms of oppression. *Contemporary Family Therapy, 19*(1), 23–39. <https://doi.org/10.1023/A:1026154215299>

- Wade, A. (1999). *Resistance to Interpersonal Violence: Implications for the practice of therapy*. [Doktorsavhandling, University of Victoria].
- Walby, S., & Towers, J. (2017). Measuring violence to end violence: mainstreaming gender. *Journal of Gender-Based Violence, 1*(1), 11–31. <https://doi.org/10.1332/239868017X14913081639155>
- Walker, L. (1979). *The battered woman*. Harper Row.
- Walker, L. (2009). *The battered woman syndrome*. (3 uppl.) Springer publishing company. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/reader.action?docID=423629&ppg=64>
- Ward, K., Gott, M., & Hoare, K. (2015). Participants' views of telephone interviews within a grounded theory study. *Journal of Advanced Nursing, 71*(12), 2775–2785. <https://doi.org/10.1111/jan.12748>
- Weller, S. (2017). Using internet video calls in qualitative (longitudinal) interviews: some implications for rapport. *International Journal of Social Research Methodology, 20*(6), 613–625. <https://doi.org/10.1080/13645579.2016.1269505>
- Wemrell, M., Stjernlöf, S., Aenishänslin, M.L., Garcia, E., Ivert, A-K. (2019). Towards understanding the Nordic paradox: A review of qualitative interview studies on intimate partner violence against women (IPVAW) in Sweden. *Sociology Compass, 13*(6), 1-23. <https://doi.org/10.1111/soc4.12699>
- Wendt Höjer, M. (2002). *Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Liber.
- Westenberg, L. (2017). “When She Calls for Help”—Domestic Violence in Christian Families. *Social Sciences (Basel), 6*(3), 71–. <https://doi.org/10.3390/socsci6030071>
- Westerstrand, J. (2010). Kung slår dam – våldsforskningsmetodologi i ett våldsamt jämställt Sverige. *Sociologisk forskning, 47*(3), 5-34.
- Westerstand, J., Strid, S., Carsbring, A., & Ekbrand, H. (2022). *Kvinnors trygghet. Ett jämställt samhälle fyllt av våld*. https://roks.se/sites/default/files/2022-11/Roks%20rapport%202022_webb-enkelsid.pdf
- WHO (2018). *Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women. Executive summary*. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240026681>
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Studentlitteratur.
- Williamson, E., Gregory, A., Abrahams, H., Aghtaie, N., Walker, S.-J., & Hester, M. (2020). Secondary Trauma: Emotional Safety in Sensitive Research. *Journal of Academic Ethics, 18*(1), 55–70. <https://doi.org/10.1007/s10805-019-09348-y>
- Zeoli, A. M., Rivera, E. A., Sullivan, C. M., & Kubiak, S. (2013). Post-Separation Abuse of Women and their Children: Boundary-Setting and Family Court Utilization among Victimized Mothers. *Journal of Family Violence, 28*(6), 547–560. <https://doi.org/10.1007/s10896-013-9528-7>
- Åkerström, M. (1995). Sociologism and Sarcasm in Swedish Shelters. *Sociological Focus, 28*(2), 147-159. DOI: 10.1080/00380237.1995.10571044
- Överlien, C. (2017). “Do you want to do some arm wrestling?”: children’s strategies when experiencing domestic violence and the meaning of age. *Child & Family Social Work, 22*(2), 680–688. <https://doi.org/10.1111/cfs.12283>

Bilagor

Bilaga 1. Annons rekrytering

Vill du delta i en studie om våldsutsattas strategier och stödbehov?

Jag doktorerar i socialt arbete vid Uppsala Universitet och genomför just nu en studie inom ramen för mitt avhandlingsprojekt. I min studie är jag dels intresserad av att förstå hur personer som utsatts för våld av en partner försökt hantera sin situation. Vilka strategier har man haft för att försöka skydda sig själv eller andra, ta sig ur relationen, eller bara överleva? Jag vill också veta om du någon gång sökt stöd hos socialtjänst, kvinnojour eller skyddat boende och hur du i så fall upplevt det stödet, eller om du funderat på att söka stöd men valt att *inte* göra det. Jag hoppas att studien ska bidra med kunskap som kan förbättra bemötandet av och stödet till våldsutsatta.

Jag söker nu personer med erfarenhet av våld från en partner som kan tänka sig att delta i två forskningsintervjuer. Kanske är just du intresserad? Intervjuerna kommer att vara max 1,5 timme och kan ske på en tid som passar dig. Intervjuerna kommer att genomföras digitalt.

Våld av en partner kan vara psykiskt, fysiskt, ekonomiskt, sexuellt etc. Du kan ha utsatts för alla former eller bara någon/en av dem. Det är viktigt att du känner dig redo att prata om det du utsatts för. Och att du vet att intervjun är i forskningssyfte, jag har tyvärr inte möjlighet att hjälpa till med stöd eller praktiska saker.

Det är naturligtvis helt frivilligt att medverka i studien och du kan när som helst välja att avsluta ditt deltagande i studien. Intervjuerna kommer att spelas in och jag kommer att analysera och sammanställa resultatet av intervjuerna i min avhandling. Jag kommer att anonymisera namn, ort och andra uppgifter. Som deltagare i studien är du därmed anonym. Resultatet från studien kommer att publiceras i en avhandling, en bok som är färdig om ett par år.

Kan du tänka dig att delta i studien? Skicka gärna ett sms till mig på nedanstående telefonnummer så kontaktar jag dig med mer information om studien.

Varma hälsningar,
Josefin Kjellberg
Doktorand CESAR, Uppsala Universitet
Telefonnummer: xx

Bilaga 2. Informationsbrev

INFORMATIONSBREV INTERVJUPERSONER (VÅLDSUTSATTA)

Information om studien

Jag heter Josefin Kjellberg, doktorand vid CESAR, Centrum för socialt arbete vid Sociologiska institutionen på Uppsala Universitet, och jag genomför just nu en studie inom ramen för mitt avhandlingsprojekt.

I min studie är jag dels intresserad av att förstå hur personer som utsatts för våld av en partner försökt hantera sin situation. Vilka strategier har man haft för att försöka skydda sig själv eller andra, ta sig ur relationen, eller bara överleva? Jag vill också veta om man någon gång sökt stöd hos socialtjänst, kvinnojour eller skyddat boende och hur man upplevt det stödet, eller om man funderat på att söka stöd men valt att inte göra det. Du behöver alltså inte ha haft kontakt med socialtjänst eller kvinnojour för att kunna delta i studien! Jag hoppas att studien ska bidra med kunskap som kan förbättra bemötandet av och stödet till våldsutsatta.

Vad innebär det att delta i studien?

Jag söker nu personer med erfarenhet av våld som kan tänka sig att delta i två forskningsintervjuer. Kanske är just du intresserad?

Intervjuerna kommer att vara max 1,5 timme och kan ske på en tid som passar dig. Intervjuerna kommer att äga rum digitalt.

Under intervjun kommer jag att ställa frågor om den relation där du utsatts för våld. Jag kommer att ställa frågor som hur du träffade din partner, vilka varningssignaler du såg först, när våldet började och hur du hanterade det etc.

Våld av en partner kan vara psykiskt, fysiskt, ekonomiskt, sexuellt etc. Du kan ha utsatts för alla former eller bara någon. Du kan ha lämnat relationen eller fortfarande leva i den. Det är viktigt att du känner dig redo att prata om det du utsatts för. Och att du vet att intervjun är i forskningssyfte, jag har tyvärr inte möjlighet att hjälpa till med stöd eller praktiska saker.

Om du lever med personen som utsatt dig för våld och/eller upplever dig hotad av denna person är det viktigt att du upplever att det är tryggt och säkert för dig att ha kontakt med mig och att intervjuas. Vi kan självklart ha kontakt på samt utföra intervjuerna på en tid som känns trygg och säker för dig.

Frivilligt och anonymt att delta

Det är naturligtvis helt frivilligt att medverka i studien och du kan när som helst välja att avsluta ditt deltagande i studien. Intervjuerna kommer att spelas in med ljudinspelare och jag kommer att analysera och sammanställa resultatet av intervjuerna i min avhandling. Jag kommer att fingera namn, ort och andra uppgifter som kan kopplas till dig. Som deltagare i studien är du därmed helt anonym.

Ljudinspelningarna kommer att förvaras på ett säkert sätt och ingen obehörig person kommer att ha tillgång till materialet. Resultatet från studien kommer att publiceras i en avhandling, en bok som är färdig om ett par år. Resultaten kan också komma att publiceras i form av artiklar i vetenskapliga tidskrifter.

Mer information om hanteringen av personuppgifter

Formellt sett lagras forskningsdata enligt EU:s dataskyddsförordning GDPR, vilket innebär att du har rätt att kostnadsfritt ta del av uppgifter som finns om dig och även begära rättelse av felaktigheter. Du kan också begära att uppgifter om dig raderas eller att behandlingen av dina personuppgifter begränsas. Data kommer att sparas så länge projektet pågår, men minst i tio år. Uppsala universitet är som forskningshuvudman ansvarigt för projektets personuppgifter. Kontaktperson är undertecknad, Josefin Kjellberg eller docent Maritha Jacobsson som är min huvudhandledare och ansvarig för projektet. Data-skyddsombud Jacob Håkansson nås på 018-471 2070. Om du är missnöjd med hur dina personuppgifter behandlas har du rätt att ge in klagomål till Datainspektionen, som är tillsynsmyndighet.

Ansvariga för studien

Josefin Kjellberg, (**kontaktperson**)

Doktorand, CESAR, Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet

Telefon: xx

E-post: xx

Maritha Jacobsson (handledare)

Docent, CESAR, Sociologiska institutionen Uppsala Universitet

Telefon: xx

INFORMATIONSBREV VERKSAMHETER – (KOMPLETT DATAINSAMLING)

Information och förfrågan om medverkan i studien

”Stöd till våldsutsatta hos socialtjänster och kvinnojourer”

Jag heter Josefin Kjellberg, doktorand vid CESAR, Centrum för socialt arbete vid Sociologiska institutionen på Uppsala Universitet, och jag genomför just nu en studie inom ramen för mitt avhandlingsprojekt.

I min studie undersöker jag socialtjänsters och kvinnojourers samt privata skyddade boendes stöd till kvinnor som utsatts för våld av en partner. Jag är också intresserad av att förstå hur kvinnor som utsatts för våld av en partner försökt hantera sin situation och hur man upplevt stöd från socialtjänst och kvinnojour/skyddat boende. Jag hoppas att studien ska bidra med kunskap om det sociala arbetet med våldsutsatta kvinnor, kunskap som kan användas för att förbättra stödet till dessa kvinnor.

Vad innebär det att delta i studien?

För att kunna undersöka detta letar jag nu efter verksamheter som kan tänka sig att delta i studien.

- Konkret kommer studien att gå till så att jag kommer att vilja intervjua personalen som arbetar i verksamheten i form av **en gruppintervju**. För mer information om intervjun, se nästa sida.
- För att kunna studera hur stödet till våldsutsatta ges i praktiken kommer jag också att vilja titta på eventuella **interna riktlinjer** och/eller skriftligt material som ni arbetar med i det konkreta stödarbetet med våldsutsatta (samt om ni har några riktlinjer från riksförbundet som kan vara relevanta).
- Jag kommer också att vilja närvara på ett par möten där ni i personalen diskuterar stödet i enskilda ”ärenden” och/eller arbetsmetoder, gärna intern och/eller extern **handledning**. Jag kommer att föra anteckningar och spela in mötena med ljudinspelning. När jag skriver ut mötet kommer jag dock såklart att helt anonymisera eventuella personuppgifter om stödsökande.
- Jag kommer även be om samtycke att få vara med på **ett par möten** ni har tillsammans med stödsökande, för att kunna observera hur stöd ges i praktiken. För mer information om detta, se nästa sida.
- Slutligen är jag också intresserad av att **analysera texter i personakter** såsom utredningar, uppdrag till utförare, genomförandeplaner och eventuella slutanteckningar. Gällande utredningar och slutanteckningar så kommer jag att be två (2) av era stödsökande om samtycke att få analysera ”deras” texter. Eftersom texter i personakter innehåller personuppgifter

och känslig information så kommer jag att inte notera några personuppgifter i dessa texter utan de kommer fullständigt anonymiseras. Gällande uppdrag till utförare och genomförandeplaner så kommer jag att be er dölja/anonymisera personuppgifter i dessa så att jag kan analysera ett större antal texter.²⁸

- Jag kommer att be om **två kontaktpersoner** hos er som kan hjälpa till med tillgången till texterna, och som kan tänka sig att delta i observationer av möten med stödsökande. En kontaktperson får gärna jobba i boendet, en i den öppna stödverksamheten.

Deltagande i studien kommer att pågå under sammanlagt **ca tre veckor** (under våren 2021) och omfattar således gruppintervju, observationer av ett par interna möten och förhoppningsvis ett par möten mellan er och era stödsökande, samt tillgång till och analys av ovan nämnda texter.

Frivilligt att delta

Det är viktigt att alla som deltar i studien vet att det är helt frivilligt att delta och att man när som helst kan välja att avsluta sitt deltagande i studien.

Intervjuerna och mötena kommer att spelas in med ljudinspelare och jag kommer att analysera och sammanställa resultatet av intervjuerna i min avhandling. Jag kommer att anonymisera/dölja namn, ort och andra uppgifter som kan kopplas till er. Som deltagare i studien är man därmed anonym för utomstående läsare. Dock kommer ni i arbetsgruppen såklart att känna igen varandras uttalanden från gruppintervjuerna. För mer information om hanteringen av personuppgifter, vänligen se nästa sida.

Ljudinspelningarna och allt skriftligt material kommer att förvaras på ett säkert sätt vid Uppsala Universitet och ingen obehörig person kommer att ha tillgång till materialet. Resultatet från studien kommer att publiceras i en avhandling, en bok som är färdig om ett par år. Resultaten kan också komma att publiceras i form av artiklar i vetenskapliga tidskrifter.

---

²⁸ Som den uppmärksamma läsaren noterar så bad jag alltså ursprungligen om mer data än vad som kom att användas. Jag genomförde sex observationer och samlade in ett antal texter från tre av verksamheterna i studien (*kvinnjour1*, *skyddat boende1*, *skyddat boende2*) som jag efter noggrant övervägande inte kom att använda, då de inte tillförde något till analysen. Inget som sades under mötena eller framkom i texterna motsade de teman analysen genererade. Samtidigt har jag inte citerat observationerna eller texterna, varför det blev logiskt att helt enkelt utesluta dem ur analysen. Jag vill ändå passa på att uttrycka min tacksamhet till de verksamheter, personal och stödsökande kvinnor som generöst tillät mig att få tillgång till denna data – ni har lärt mig mycket!

Mer information om gruppintervjun

I gruppintervjun är jag intresserad av att veta hur personalen ser på våldsut-sattas behov av stöd, och hur ni ser på stödet ni i er verksamhet ger till utsatta. Jag kommer också fråga om vilka metoder eller förhållningssätt ni arbetar ef-ter i det konkreta stödet. Gruppintervjun är en slags gruppdiskussion och man måste inte hålla med varandra. Gruppintervjun tar ca 1,5 timme. Den kommer att spelas in med ljudinspelning och transkriberas av mig.

Mer information om observationer av möten med stödsökande

Självklart är en förutsättning för detta att den stödsökande samtycker. Jag kommer att skriva ut informationsbrev som två av er på arbetsplatsen (ni som kan tänka er att vara kontaktpersoner) kan dela ut till era stödsökande, gärna både till sådana som bor i ert boende och till de som söker stöd i er öppna stödverksamhet. Informationsbrevet bör delas ut med instruktionen att den stödsökande endast behöver svara om hon samtycker till att jag närvarar på ett möte. Om hon inte önskar detta ska hon inte behöva säga nej. Min förhoppning är att detta ska göra det lättare för kvinnorna att tacka nej. Tanken är alltså att två (2) stödsökande kvinnor förhoppningsvis ska välja att tacka ja till obser-vationerna, helst en stödsökande hos respektive kontaktperson.

Mer information om hanteringen av personuppgifter

Formellt sett lagras forskningsdata enligt EU:s dataskyddsförordning GDPR, vilket innebär att du har rätt att kostnadsfritt ta del av uppgifter som finns om dig och även begära rättelse av felaktigheter. Du kan också begära att uppgif-ter om dig raderas eller att behandlingen av dina personuppgifter begränsas. Data kommer att sparas så länge projektet pågår, men minst i tio år. Uppsala universitet är som forskningshuvudman ansvarigt för projektets personuppgif-ter. Kontaktperson är undertecknad, Josefin Kjellberg eller docent Maritha Jacobsson som är min huvudhandledare och ansvarig för projektet. Data-skyddsombud Jacob Håkansson nås på 018-471 2070. Om du är missnöjd med hur dina personuppgifter behandlas har du rätt att ge in klagomål till Datain-spektionen, som är tillsynsmyndighet.

Ansvariga för studien

Josefin Kjellberg, (kontaktperson)

Doktorand, CESAR, Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet

Telefon: xx

E-post: xx

Maritha Jacobsson (handledare)

Docent, CESAR, Sociologiska institutionen Uppsala Universitet

Telefon: xx

Jag kommer gärna till er verksamhet och berättar mer om studien, om ni skulle vara intresserade!

Varma hälsningar,

Josefin Kjellberg

INFORMATIONSBREV VERKSAMHETER (GRUPPINTERVJU)

Information och förfrågan om medverkan i studien

”Stöd till våldsutsatta hos socialtjänster och kvinnojourer”

Jag heter Josefin Kjellberg, är doktorand vid CESAR, Centrum för socialt arbete vid Sociologiska institutionen på Uppsala Universitet, och jag genomför just nu en studie inom ramen för mitt avhandlingsprojekt.

I min studie undersöker jag socialtjänsters och kvinnojourers samt privatägda skyddade boendens stöd till vuxna som utsatts för våld av en partner. Jag är vidare intresserad av att studera hur man tolkar och hanterar våldsutsattas utsatthet, stödbehov & strategier för att hantera våldet samt vilka teorier och metoder används (och hur)? För att kunna undersöka detta letar jag nu efter verksamheter som kan tänka sig att delta i studien i form av en gruppintervju med er personal.

Jag är också intresserad av att förstå hur personer som utsatts för våld av en partner försökt hantera sin situation och hur man upplevt sitt stödbehov samt stöd från socialtjänst och kvinnojour/skyddat boende. I studien kommer jag därför också att intervjua vuxna som har utsatts för partnervåld.

Jag hoppas att studien ska bidra med kunskap om det sociala arbetet med våldsutsatta, kunskap som kan användas för att förbättra stödet till dessa personer.

Vad innebär det att delta i studien?

Medverkan i studien sker genom en digital gruppintervju där er personal deltar.

I gruppintervjun är jag intresserad av att veta hur personalen ser på våldsutsattas behov av stöd och hur ni ser på ert arbete med dessa klienter. Jag kommer också bland annat fråga om vilka metoder eller förhållningssätt ni arbetar efter och hur ni arbetar i ett ärende, samt vilka klienter ni möter och vilket stödbehov ni ser att de har.

Gruppintervjun är en slags gruppdiskussion och man måste inte hålla med varandra. Gruppintervjun tar ca 1,5 timme. Den kommer att spelas in med ljudinspelning och transkriberas av mig.

Vi kan diskutera vilken digital lösning som kan fungera och samtidigt garantera konfidentialitet (t.ex. Zoom eller Signal). Om ni är flera i samma rum rekommenderas en konferenshögtalare. Om ni inte har en sådan kan jag skicka en till er (som därefter återsänds till mig).

Frivilligt att delta

Det är viktigt att alla som deltar i studien vet att det är helt frivilligt att delta och att man när som helst kan välja att avsluta sitt deltagande i studien.

Intervjun kommer som sagt att spelas in med ljudinspelare och jag kommer att analysera och sammanställa resultatet av intervjuerna i min avhandling. Jag kommer att anonymisera/dölja namn, ort och andra uppgifter som kan kopplas till er. Som deltagare i studien är man därmed anonym för utomstående läsare. Dock kommer ni i arbetsgruppen såklart att känna igen varandras uttalanden från gruppintervjuerna.

Ljudinspelningarna kommer att förvaras på ett säkert sätt och ingen obehörig person kommer att ha tillgång till materialet. Resultatet från studien kommer att publiceras i en avhandling, en bok som är färdig om ett par år. Resultaten kan också komma att publiceras i form av artiklar i vetenskapliga tidskrifter.

Information om hantering av personuppgifter

Formellt sett lagras forskningsdata enligt EU:s dataskyddsförordning GDPR, vilket innebär att du har rätt att kostnadsfritt ta del av uppgifter som finns om dig och även begära rättelse av felaktigheter. Du kan också begära att uppgifter om dig raderas eller att behandlingen av dina personuppgifter begränsas. Data kommer att sparas så länge projektet pågår, men minst i tio år. Uppsala universitet är som forskningshuvudman ansvarigt för projektets personuppgifter. Kontaktperson är undertecknad, Josefin Kjellberg eller docent Maritha Jacobsson som är min huvudhandledare och ansvarig för projektet. Data-skyddsombud Jacob Håkansson nås på 018-471 2070. Om du är missnöjd med hur dina personuppgifter behandlas har du rätt att ge in klagomål till Datainspektionen, som är tillsynsmyndighet.

Ansvariga för studien

Josefin Kjellberg, (**kontaktperson**)

Doktorand, CESAR, Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet

E-post: xx

Telefon: xx

Maritha Jacobsson (handledare)

Docent, CESAR, Sociologiska institutionen Uppsala Universitet

Telefon: xx

Är er verksamhet intresserad av att medverka i studien och bidra till forskningen?

Kontakta då mig för mer information!

Varma hälsningar,
Josefin Kjellberg

Bilaga 3. Intervjuguider

Intervjuguide – våldsutsatta

INTERVJU 1

Inledning

- Muntlig och skriftlig information om studien, frivillighet att delta, rätt att avbryta etc. Gå igenom informationsbrevet.
- Påminnelse om att vi kommer att beröra känsliga ämnen i intervjun och att personen inte måste svara på alla frågor och att vi kan pausa/avbryta intervjun. Informera om myndigheter och organisationer dit personen kan vända sig för stöd och hjälp.
- Har intervjupersonen några frågor eller funderingar?
- Samtyckesblankett.
- Vad var det som gjorde att personen ville/valde att delta i intervjun?
- Bakgrundsfrågor (*ålder, vilket land personen och dennas föräldrar är födda, högsta avslutade utbildning, yrke, barn, bakgrundsfrågor om våldsutövaren*)

Relationen & våldet

- Berätta gärna med egna ord om hur det var när du träffade din partner.
Eventuella följdfrågor:
  - Vilka var de första ”varningssignalerna”?
  - Vilka former av våld utsatte han dig för (psykiskt, fysiskt, sexuellt, ekonomiskt/materiellt etc.)? Gjorde han dessa saker enstaka gånger eller ofta?
  - Hur hanterade du de situationerna? Fanns det något du kände att du kunde göra i de situationerna? Minns du vad du tänkte eller kände?
  - Kan du minnas vad du tänkte eller kände inför honom i de situationerna? Förändrades dina tankar och känslor inför honom under relationens gång?
  - Om barn finns: hur ser barnens relation till pappan ut?

Uppbrottet

- Vill du berätta lite mer om hur uppbrottet gick till?
- Funderade du någon gång på att lämna relationen (tidigare)?
- Vad hade du behövt för att kunna lämna relationen (tidigare)?

Stöd

- Funderade du över att berätta/berättade du för någon i din närhet om hur du hade det i din relation?
  - Vilket bemötande fick du när du försökte berätta/berättade?
- Funderade du någon gång på att söka stöd hos socialtjänsten/kvinnjouren/skyddat boende? Varför/varför inte?

- Om du fått stöd: berätta gärna om dina upplevelser av kontakten med socialtjänsten respektive kvinnojouren/skyddat boende.

Följdfrågor

- Fick du det stödet/hjälpen du behövde och/eller förväntade dig?
- Vad var hjälpsamt för dig i stödet från dem?
- Var det något som var mindre hjälpsamt eller som du saknade?
- Upplevde du att du behövde vara eller göra på något visst sätt för att bli trodd eller få det stöd du behövde?
- Upplever du att det finns fördomar eller myter om hur eller vem den våldsutsatta kvinnan är i samhället? Har du mött sådana fördomar? Har/hade du några sådana föreställningar om våldsutsatta kvinnor själv?
- Det verkar som om många hittade till min studie för att min annons delades i facebookgrupper för personer med erfarenheter av våld. Har du själv erfarenhet av sådana grupper, och vad har de i så fall betytt för dig?
- Är det något mer du vill lägga till, något som jag missat att ta upp/fråga om?

Avslutning

- Tacka för medverkan.
- Be personen reflektera över medverkan i intervjun.
  - Samt fråga: har du berättat/pratat om de här sakerna förut? Hänvisa eventuellt till myndigheter eller organisationer dit personen kan vända sig för stöd och hjälp.
  - Information om reflektionsfrågor.
- Informera om nästa steg (till exempel datum för nästa intervju, att hon kan höra av sig om hon har frågor etc.).

INTERVJU 2

- Fortsätt med eventuella frågor vi inte hann med, följdfrågor etc. Möjlighet för intervjuperson att lägga till/korrigera aspekter från första intervjun.
- Följ upp reflektionsfrågorna.
- Tacka igen för deltagande. Uppmuntra personen att höra av sig vid frågor.

Intervjuguide – verksamheter/yrkesverksamma

Inledning

- Muntlig och skriftlig information om studien, frivillighet att delta, rätt att avbryta etc. Gå igenom informationsbrevet.
- Information om ramarna för intervjun, tid etc.
- Har intervjudpersonerna några frågor?
- Samtyckesblankett
- Presentationsrunda, namn och bakgrundsfrågor (*titel/roll, utbildningsbakgrund, år i yrket/på arbetsplatsen, kön och ålder.*)

Teman/frågor

- Beskriv gärna med egna ord hur ni arbetar i ett ärende/med stödet till en våldsutsatt/klient.
Följdfrågor
  - Använder ni några särskilda teorier eller metoder i arbetet med era våldsutsatta klienter? Berätta gärna lite mer om hur och när ni använder dem.
  - Vilket är det mest hjälpsamma teorin/metoden som ni upplever att ni har? Ge gärna exempel på vad det hjälper er att åstadkomma i arbetet med den utsatta/klienten.
  - Arbetar ni med något skriftligt material tillsammans med de utsatta/klienterna, och kan ni i så fall berätta lite mer om utformningen/innehållet av materialet och vad det hjälper er åstadkomma i arbetet med klienten?
  - Vad är viktigt för er i ert bemötande av våldsutsatta?
  - Berätta gärna lite mer om hur ni arbetar med riskbedömning och säkerhetsplanering?
  - Arbetar ni på uppdrag av socialtjänsten, hur brukar de uppdragen se ut? Om inte, hur sätter ni upp målen för stödet?
- Vilka typer av stöd behöver de våldsutsatta klienter ni möter?
Följdfrågor
  - Varierar stödbehovet över tid/i olika faser (till exempel vid/efter uppbrott)?
  - Finns det stödbehov ni har svårt att möta?
- Anser ni att det finns hinder för våldsutsatta att lämna våldsutövaren, vilka i så fall? Och hur arbetar ni med dessa?
- Händer det att klienter känner sig osäkra på om de ringt/kommit rätt, på om de tillhör ”er målgrupp” (och i så fall varför och hur hanterar ni i så fall det)?
- Händer det att ni någon gång upplever att det är svårt eller frustrerande i arbetet med era klienter/stödsökande – vill ni i så fall berätta lite om vad det kan vara som känns svårt/frustrerande?
- Stöter ni i ert arbete på myter eller fördomar om hur/vem ”den våldsutsatta kvinnan” är?

- Vilken är er viktigaste källa till kunskap om våld?
  - Ingick moment om våld i nära relationer i er grundutbildning? Vad minns/tog ni i så fall med er därifrån som ni har nytta av i ert arbete idag?
- Hur upplever ni att era (arbets)villkor/förutsättningar ser ut för att göra ett gott arbete för våldsutsatta?
  - Finns det något som skulle göra ert arbete lättare?
  - Upplever ni att corona-pandemin förändrat eller påverkat ert arbete på något sätt?

Avslutning

- Tacka för medverkan.
- Frågor eller något de vill tillägga något som vi inte berört?
- Information om nästa steg, att de kan höra av sig om de har frågor etc.

Bilaga 4. Reflektionsfrågor

Till våldsutsatta, efter intervju 1.

Jag skulle gärna vilja veta hur du upplevde vår första intervju. Här kommer därför några frågor som du gärna får fundera över innan nästa gång vi ses. Du behöver inte svara på frågorna om du inte vill. Om du inte förstår någon fråga så får du gärna fråga mig.

Hur kändes det före, under och efter intervjun?

Var det något under intervjun som kändes bra/mindre bra för dig att prata om?

Var det någon fråga som var svår att förstå eller prata om?

Är det någon fråga eller svar som du tänkt extra mycket på i efterhand?

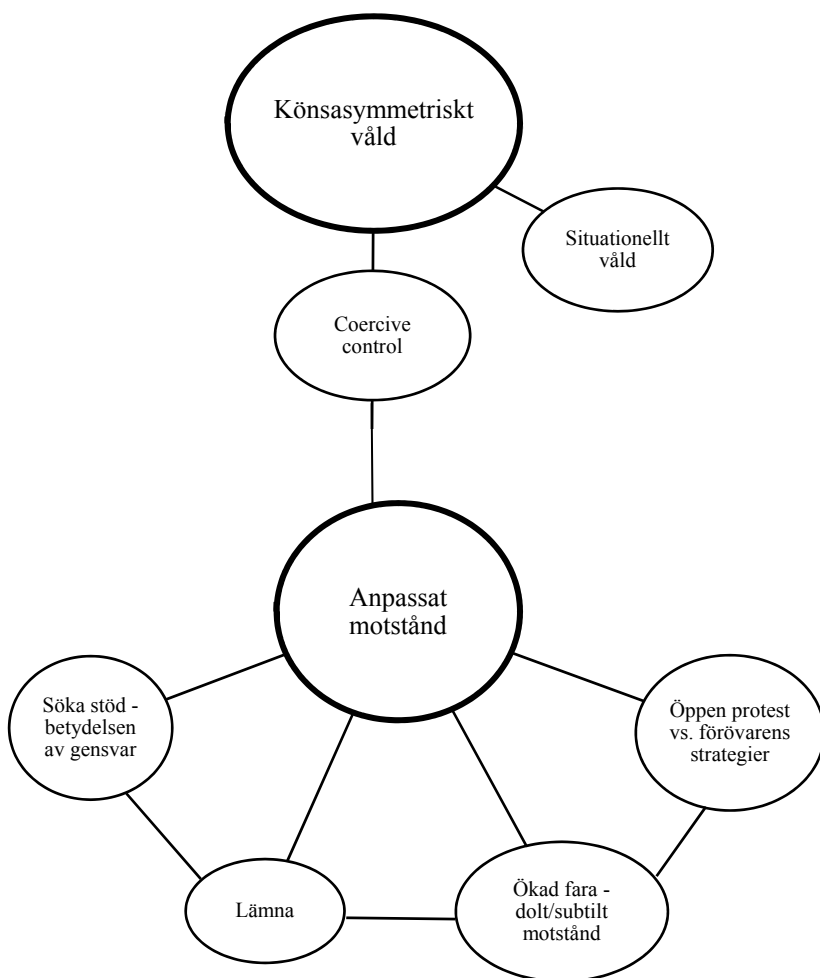
Var det något som du inte fick chans att berätta under förra intervjun som du vill lägga till?

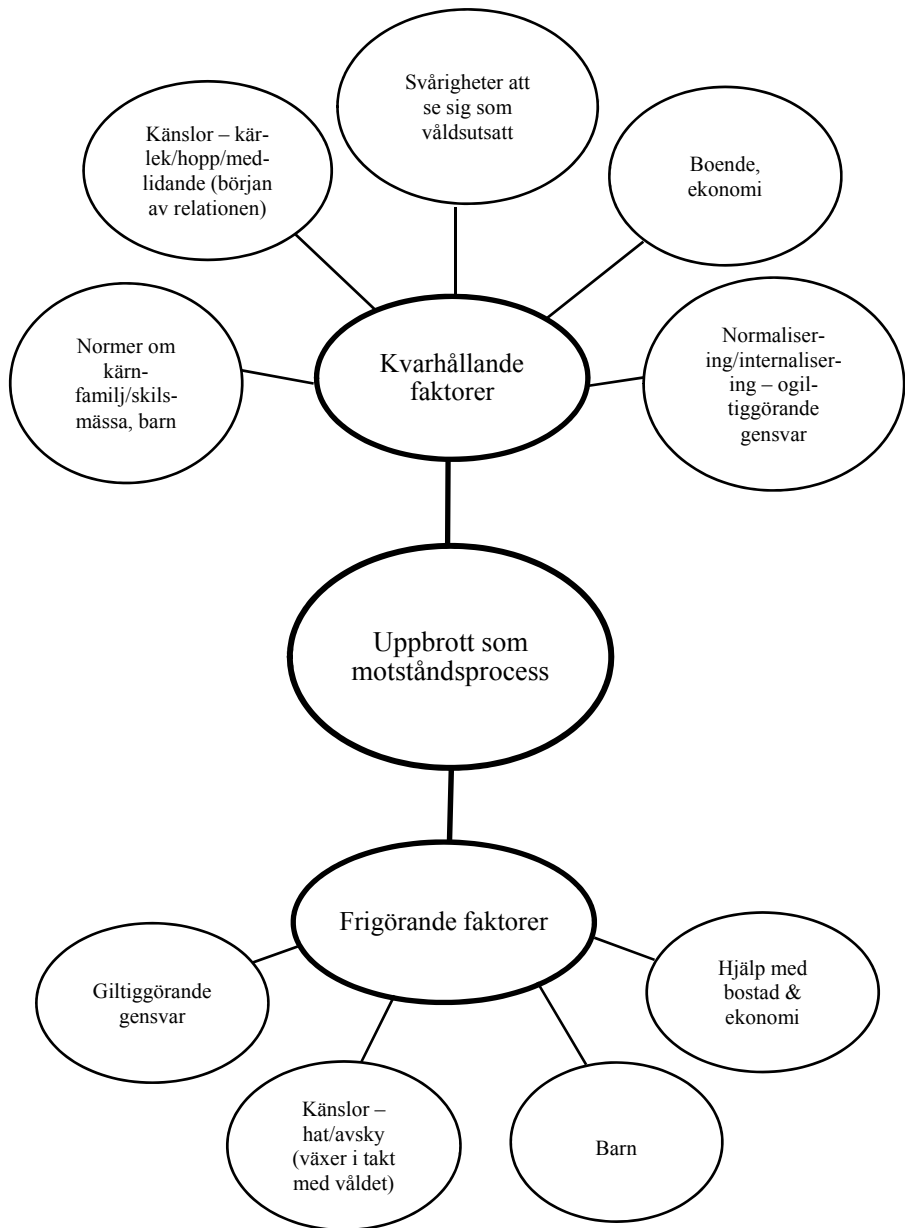
Hur tyckte du det var att ha intervjun ”digitalt”?

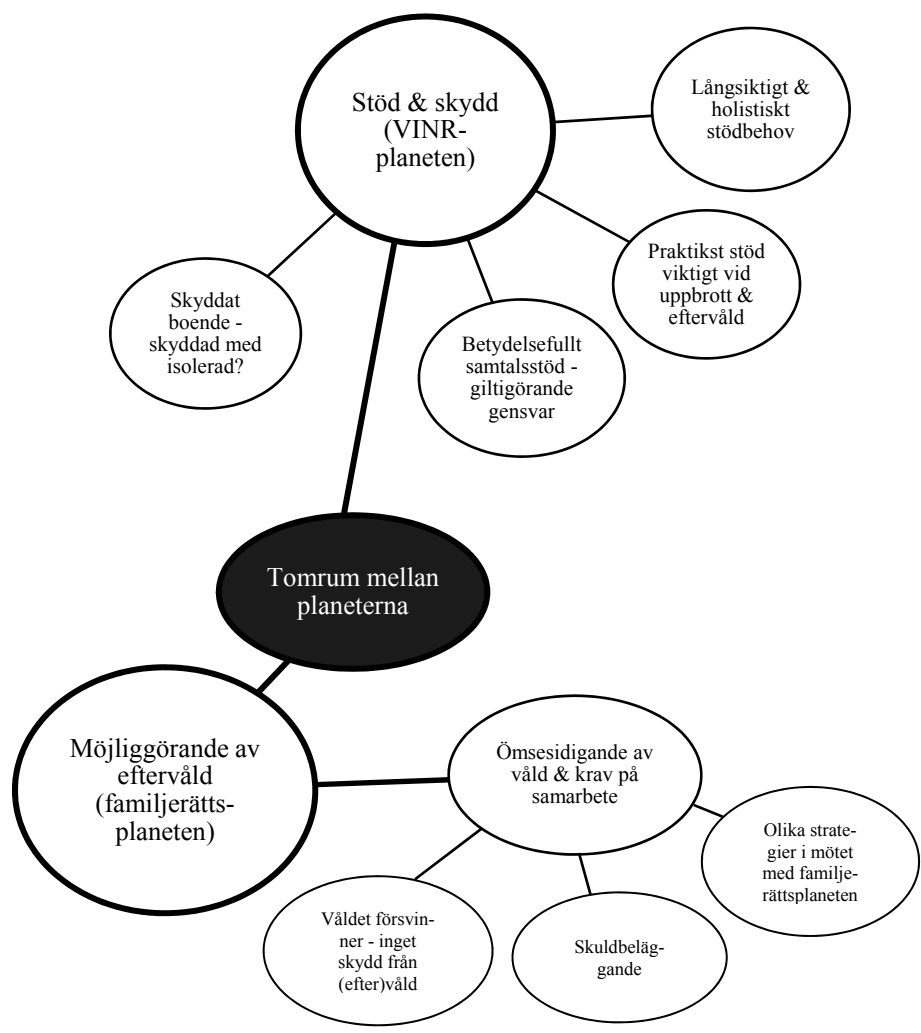
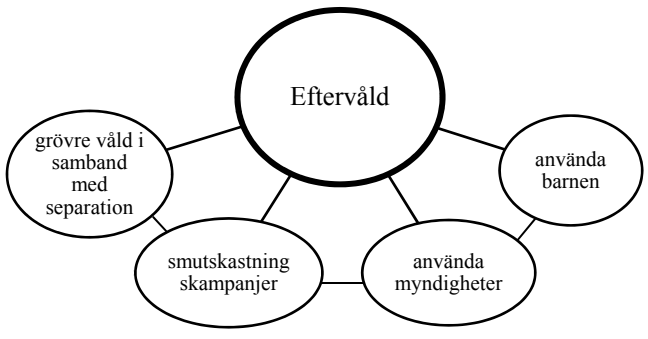
Stort tack!

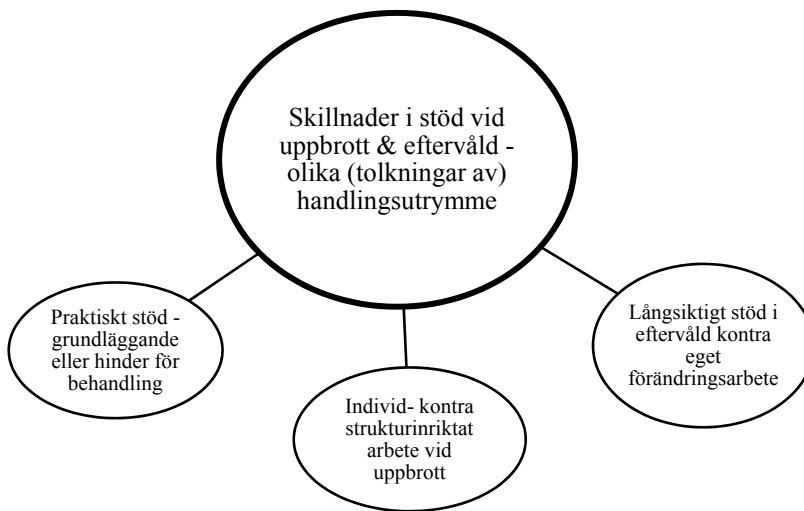
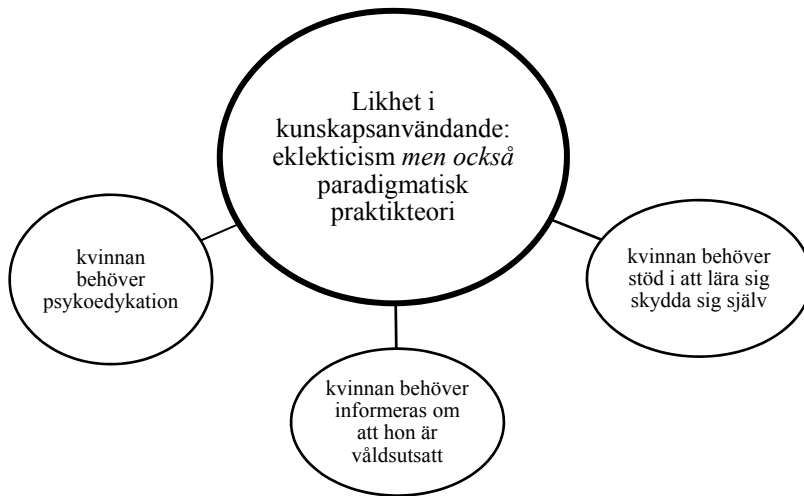
/Josefin

Bilaga 5. Teman

ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS
Uppsala Studies in Social Work
Editor: Pia Tham

1. Kjellberg, Josefin, Fri från (efter)våldet? Om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, uppbrott och stödbehov. 2023

